

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
فتاوى عزمين

انما هم الهادون والنفوس راود و محضين عرب و عجم قطب ما اشرق
والكلم يادى خلق الى سوا السبيل مصان طهارتى كانياس
سما اسفل نبتة الاسماء و التبريد من النشابة العزير و كوك

رحمة الله عليه

منبع ما تنفع الكلام من اتمام حق الامام محمد و عتبه السلام و ما شال السلام

مطبع مجتهد
دعوى

L. 10, 11,

مدرسہ ناسان مضامین علیہ اور گوہر سبحان لالی لکیر کی خدمت میں گدارش ہے کہ تفسیر بریضا وی مضامین
اصول الدین والو اخیر عبدالمدن محمد شیرازی بریضا وی جیسی کہ یہ کتاب معتبر و مستند ہے اس کے اہلکار
ہیں اس کی تو صیغہ اسی قدر کافی ہے کہ یہ کتاب لوحہ تحقیقات حد اور بیخیز علماء محققین سلسلہ رد میں موجود ہے
بلکہ تفسیر وانی کا دار مدار اسی پر ٹھہرا ہوا ہے کیونکہ مصنف علیہ الرحمہ نے بشارت وجیز مضامین کے انتہا و حد
پنا سوا احوال صحابہ رضوان اللہ علیہم اجمعین اور اقوال تابعین و تبع تابعین رحمہم اللہ تعالیٰ و تحقیقات علماء متقدمین اس علیہ
رجحانم ایسے ایسے موقع پر بطور اتیان لائے ہیں علاوہ ہرین اختلاف قرآنہ و قرآنہ کو نہایت روشن و سلیس
رہا یا اور قرعہ شافہ کو کمال خوبی سے ظاہر کیا ہے۔

یاب و حواشی ہوا کہ یہ تفسیر مطبع احمدی مین مولوی احمد علی صاحب کے طبع کی تھی یا دوبارہ لکھنؤ میں، اگرچہ پہلے ہی دست بدست لوگ لے چکے تھے رہی مطبوعہ لکھنؤ سو کچھ دنوں کے بعد وہ ہی کیسا ہو گیا۔
یلم و قلم مین حرج ہونے لگا تو افسوسہ ظہار کی دو غراہت سے اس کتاب کی تسبیح اور عشتیائے
یاب و حواشی معروضہ مثل شہاب فطاحی و تلیقات شیخ زادہ و حاشیہ قاضی القضاۃ مولانا عبد الرحمن سالاری، صاحب
نہیات مصنفہ علام و عل ابیات مولانا فیض الحسن صاحب وغیرہ فراہم کیے اور فاضل لبیب عالم اور یب باج علوم تعلیمہ
خلیہ و حیدلہ اقران مولوی محمد عبدالرحمن صاحب خلف مولوی عنایت اللہ صاحب مرحوم کے حوالے دیے مولانا محمود علی
رتیب حواشی مین وہ کام کیا کہ ہر شخص کا کام نہیں اور ایسی لطافت سے کتاب موصوف کو حل کیا کہ آج تک آنکھوں سے
یہاں کا نون سے سا بھر صحیح اور صفائی طبع مین بھی ایسی عرق ریزی ہوئی کہ جسکی نسبت ارباب بصیرت یہاں ختمہ اول لکھے
یہ کتاب طبع اول سے ہی کئی حصہ صفت لی گئی۔

حرص سہولت شائقین انکی تین جلدیں کی گئی ہیں پہلی جلد سورۃ فہر تک پہنچت تیار ہے حکمی قیمت و روپیہ رکھی گئی ہے شائقین مسکائیں اور مطلع اٹھائیں باقی ریڑ طبع ہے۔ دوسری جلد یقینہ میں تیار ہو جائیگی اور تیسری اس سے پہلے ماہ بروز

محمد عبدالاحد مالک و مہتمم مطبع مجتبائی دہلی

[illegible]

فانزلوا من جبالنا

[illegible]

و صاحب طبع آن حضرت تعلی به علایق علم به چهار دوست یا هم چهار و حسیل انسان بهم چنانکه حاکم است آتش و ماد و
 اگر عاقل را ندانند گویند عرض که بهین طور بقا و نسل فرمود و سو جهات ایشان بود و به استحقاق کرد و اراکل نسبت گشت
 روبروی عینی بنحو آن رئیس ساد جهان آباد رفته تادی حضرت فرستاد مولانا نجواست آن بر شرف و معاین
 شکر و لباس ده بیس کرد و خطی صراحت مجلس ارجاء آن محطوط گشت و آن ایست **و** در محل حدود ده بجوئی را
 او نیز دل بسته کند انجمنی را **و** در آنجا شخصی عرض نمود که انسان در محل رخص سر و در تمام سر به خلاف عداوت
 سدا می ماند و صلا خواهد نمود و گوئی رفته می کند مولانا ممدوح چه شال مایاک گفت افعص سر و مثل شتر جادار است
 که کلبه آن حواس گره اوی گرد و عداوت ماسه کلبه است کار لطافت روح او مارگی بی دردد و دواش شطرنجی
 گردد و طبعش و سلوکش بریر و استی در **و** **از آنجا که** شش ماهی را تا بی روبروی حضرت مولانا آمد و در آن
 که خواه و والد هم یک صد گز می بود و در حفظ می می یام و آن حیرت آید و آنجا که راکتی به بشو و حکیم تحت حیرت فرمود که آن
 خوب و رولها چهارده سرل بهر شلمان خواهد آمد در آن قیام کی و اگر در شلو شود و هم بران بصر کی استار الله تالی طنز
 و دافراد آنی آن شخص بود و در مایه های دو کس را سبب به ار شده و حساب خوب کرد و بعد چهارده سرل بهر لوبک
 دارالاساس و اب اسر خا صا رسد و آن افاس و در رد و در سجاد و الو الصاحب هم ملا می سد کس را کیست احوال
 او چو میر سید این است و فاد رسیده و اب مارکان ولت مستوره میگرد که اما فرگیا **و** حکیم عالم که می بیاید که اگر
 صلاح گشت و اما مارانی و اب چنین نیکه شخصه سوا همیم سجاد الطلیه و به مستوره که در عین او اطلعت رانی است
 او را در بهر پید راقاد و او را ماهر از و اکرام مشابه و پالصد و بهر یقین موده و میل و مستور و عمر سامان طوس و ده بحضور
 حیرل اخرونی مقام دبی رای معاطات صلح و رفتاد و آن شخص و لا مخصوص مولانا و دعایین معقد گشت حد اشرفی بطور
 اگر رانیه و کف چنانکه آن خناس رکشف فرموده بود و بهان طور و حیرت که فرموده ار کشف نه گفته بودم بلکه ارساف **و** **از آنجا که**
از آنجا که شخصی آمد و حواس خود بیان کرد و در عین می گوشت چکر مولانا و تفسیر و یا بهارنی کامل اشرف فرمود که فی شان **و**
 واده ناماست تحقیق مایه او تحت کشف فرموده و درده زحاست بعد محصل سها معلوم شد که فی شخصیت مولانا ممدوح است
 فرموده اند و جیس این بود که از در حال شیر عراگی ار ما در و در تفاوت و احوال شد و نه فی مدینه مناکه است او
 است **از آنجا که** شخصی آمد و عرض کرد که شش چنانچه احوالی دمه هم کرد و سگاره و همس مناسبت می که تحت حیرت
 و عاست شکر و مود و مدحی اند و فکر است شاد که روح موسوی دمار را و مضر اهن بگیرد و اتمام مایه که آن شخص بهمانه

مجلس علمیه و معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
مجلس معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه

<p> ماه و سال رسیده به سنج بکشد و سپس سوال سن بجزایر رسیده از آن سال فو قس میرد و مدتها عوایی از هر مدتی که آنجا که میزاید و رسد کثرت درود </p>	<p> عالم تمام از آن شفا شد و چون از آن رسد درج او میران آنجا که رسد از آنجا که رسد از احداثا الوفا و این شد آن ادلا یا چید کس پس از آن پس کثرتی پس بکشد ایمان </p>
--	---

مجلس الشورى
البحرين
البحرين

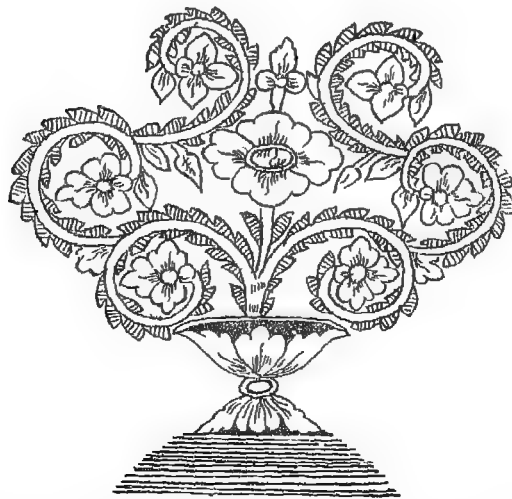
ابن خاندن تمام آفتاب است

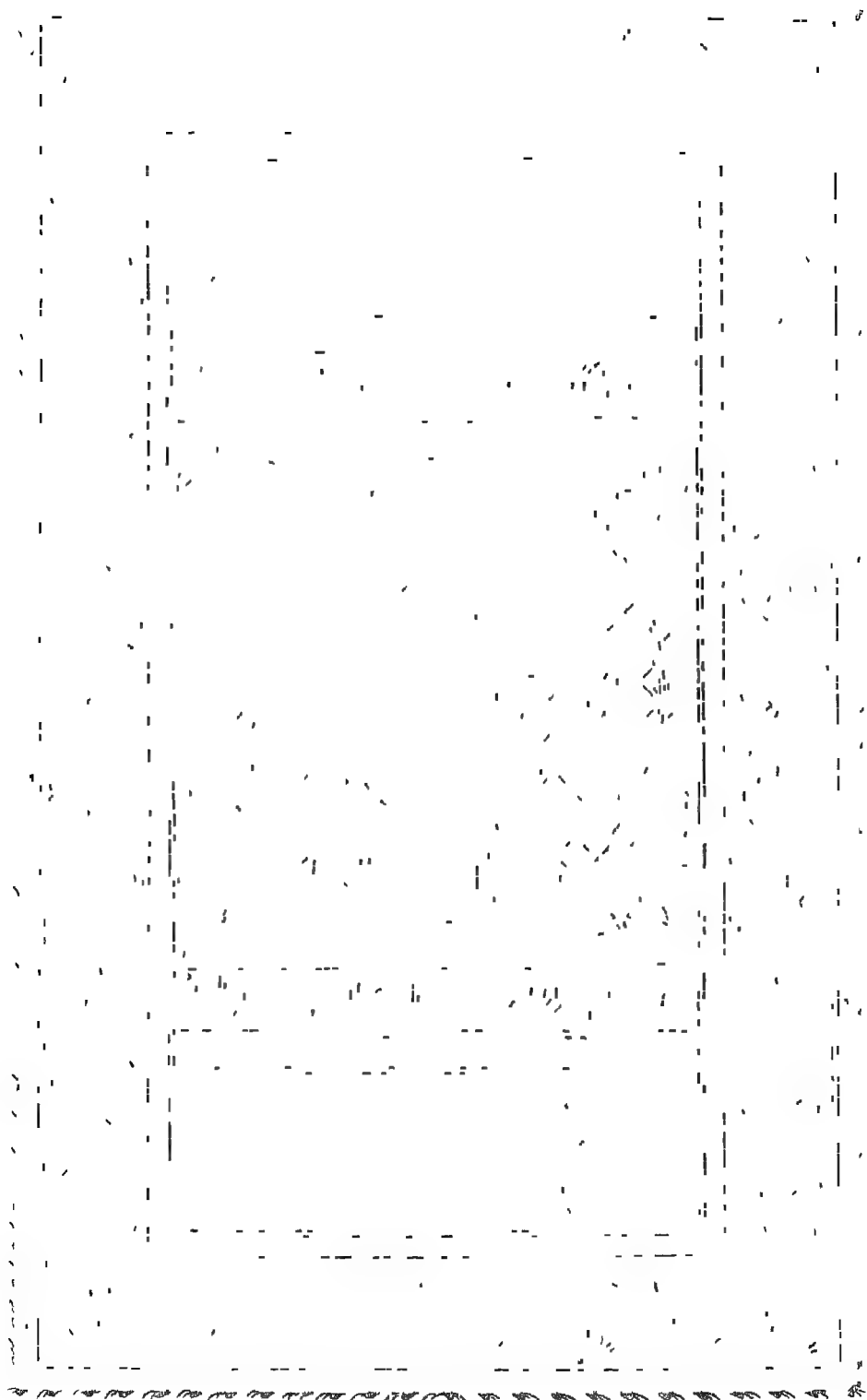
از دلا و ادایان مولوی مولی صاحب مولوی مخصوص اند صاحب مولوی سلسی صاحب مولوی س : ان صاحب یک
ماجرای دعات انصرب ه نوال المکم ۱۳۳۳ ۱۳۳۴ ۱۳۳۵ ۱۳۳۶ ۱۳۳۷ ۱۳۳۸ ۱۳۳۹ ۱۳۴۰ ۱۳۴۱ ۱۳۴۲ ۱۳۴۳ ۱۳۴۴ ۱۳۴۵ ۱۳۴۶ ۱۳۴۷ ۱۳۴۸ ۱۳۴۹ ۱۳۵۰ ۱۳۵۱ ۱۳۵۲ ۱۳۵۳ ۱۳۵۴ ۱۳۵۵ ۱۳۵۶ ۱۳۵۷ ۱۳۵۸ ۱۳۵۹ ۱۳۶۰ ۱۳۶۱ ۱۳۶۲ ۱۳۶۳ ۱۳۶۴ ۱۳۶۵ ۱۳۶۶ ۱۳۶۷ ۱۳۶۸ ۱۳۶۹ ۱۳۷۰ ۱۳۷۱ ۱۳۷۲ ۱۳۷۳ ۱۳۷۴ ۱۳۷۵ ۱۳۷۶ ۱۳۷۷ ۱۳۷۸ ۱۳۷۹ ۱۳۸۰ ۱۳۸۱ ۱۳۸۲ ۱۳۸۳ ۱۳۸۴ ۱۳۸۵ ۱۳۸۶ ۱۳۸۷ ۱۳۸۸ ۱۳۸۹ ۱۳۹۰ ۱۳۹۱ ۱۳۹۲ ۱۳۹۳ ۱۳۹۴ ۱۳۹۵ ۱۳۹۶ ۱۳۹۷ ۱۳۹۸ ۱۳۹۹ ۱۴۰۰ ۱۴۰۱ ۱۴۰۲ ۱۴۰۳ ۱۴۰۴ ۱۴۰۵ ۱۴۰۶ ۱۴۰۷ ۱۴۰۸ ۱۴۰۹ ۱۴۱۰ ۱۴۱۱ ۱۴۱۲ ۱۴۱۳ ۱۴۱۴ ۱۴۱۵ ۱۴۱۶ ۱۴۱۷ ۱۴۱۸ ۱۴۱۹ ۱۴۲۰ ۱۴۲۱ ۱۴۲۲ ۱۴۲۳ ۱۴۲۴ ۱۴۲۵ ۱۴۲۶ ۱۴۲۷ ۱۴۲۸ ۱۴۲۹ ۱۴۳۰ ۱۴۳۱ ۱۴۳۲ ۱۴۳۳ ۱۴۳۴ ۱۴۳۵ ۱۴۳۶ ۱۴۳۷ ۱۴۳۸ ۱۴۳۹ ۱۴۴۰ ۱۴۴۱ ۱۴۴۲ ۱۴۴۳ ۱۴۴۴ ۱۴۴۵ ۱۴۴۶ ۱۴۴۷ ۱۴۴۸ ۱۴۴۹ ۱۴۵۰ ۱۴۵۱ ۱۴۵۲ ۱۴۵۳ ۱۴۵۴ ۱۴۵۵ ۱۴۵۶ ۱۴۵۷ ۱۴۵۸ ۱۴۵۹ ۱۴۶۰ ۱۴۶۱ ۱۴۶۲ ۱۴۶۳ ۱۴۶۴ ۱۴۶۵ ۱۴۶۶ ۱۴۶۷ ۱۴۶۸ ۱۴۶۹ ۱۴۷۰ ۱۴۷۱ ۱۴۷۲ ۱۴۷۳ ۱۴۷۴ ۱۴۷۵ ۱۴۷۶ ۱۴۷۷ ۱۴۷۸ ۱۴۷۹ ۱۴۸۰ ۱۴۸۱ ۱۴۸۲ ۱۴۸۳ ۱۴۸۴ ۱۴۸۵ ۱۴۸۶ ۱۴۸۷ ۱۴۸۸ ۱۴۸۹ ۱۴۹۰ ۱۴۹۱ ۱۴۹۲ ۱۴۹۳ ۱۴۹۴ ۱۴۹۵ ۱۴۹۶ ۱۴۹۷ ۱۴۹۸ ۱۴۹۹ ۱۵۰۰ ۱۵۰۱ ۱۵۰۲ ۱۵۰۳ ۱۵۰۴ ۱۵۰۵ ۱۵۰۶ ۱۵۰۷ ۱۵۰۸ ۱۵۰۹ ۱۵۱۰ ۱۵۱۱ ۱۵۱۲ ۱۵۱۳ ۱۵۱۴ ۱۵۱۵ ۱۵۱۶ ۱۵۱۷ ۱۵۱۸ ۱۵۱۹ ۱۵۲۰ ۱۵۲۱ ۱۵۲۲ ۱۵۲۳ ۱۵۲۴ ۱۵۲۵ ۱۵۲۶ ۱۵۲۷ ۱۵۲۸ ۱۵۲۹ ۱۵۳۰ ۱۵۳۱ ۱۵۳۲ ۱۵۳۳ ۱۵۳۴ ۱۵۳۵ ۱۵۳۶ ۱۵۳۷ ۱۵۳۸ ۱۵۳۹ ۱۵۴۰ ۱۵۴۱ ۱۵۴۲ ۱۵۴۳ ۱۵۴۴ ۱۵۴۵ ۱۵۴۶ ۱۵۴۷ ۱۵۴۸ ۱۵۴۹ ۱۵۵۰ ۱۵۵۱ ۱۵۵۲ ۱۵۵۳ ۱۵۵۴ ۱۵۵۵ ۱۵۵۶ ۱۵۵۷ ۱۵۵۸ ۱۵۵۹ ۱۵۶۰ ۱۵۶۱ ۱۵۶۲ ۱۵۶۳ ۱۵۶۴ ۱۵۶۵ ۱۵۶۶ ۱۵۶۷ ۱۵۶۸ ۱۵۶۹ ۱۵۷۰ ۱۵۷۱ ۱۵۷۲ ۱۵۷۳ ۱۵۷۴ ۱۵۷۵ ۱۵۷۶ ۱۵۷۷ ۱۵۷۸ ۱۵۷۹ ۱۵۸۰ ۱۵۸۱ ۱۵۸۲ ۱۵۸۳ ۱۵۸۴ ۱۵۸۵ ۱۵۸۶ ۱۵۸۷ ۱۵۸۸ ۱۵۸۹ ۱۵۹۰ ۱۵۹۱ ۱۵۹۲ ۱۵۹۳ ۱۵۹۴ ۱۵۹۵ ۱۵۹۶ ۱۵۹۷ ۱۵۹۸ ۱۵۹۹ ۱۶۰۰ ۱۶۰۱ ۱۶۰۲ ۱۶۰۳ ۱۶۰۴ ۱۶۰۵ ۱۶۰۶ ۱۶۰۷ ۱۶۰۸ ۱۶۰۹ ۱۶۱۰ ۱۶۱۱ ۱۶۱۲ ۱۶۱۳ ۱۶۱۴ ۱۶۱۵ ۱۶۱۶ ۱۶۱۷ ۱۶۱۸ ۱۶۱۹ ۱۶۲۰ ۱۶۲۱ ۱۶۲۲ ۱۶۲۳ ۱۶۲۴ ۱۶۲۵ ۱۶۲۶ ۱۶۲۷ ۱۶۲۸ ۱۶۲۹ ۱۶۳۰ ۱۶۳۱ ۱۶۳۲ ۱۶۳۳ ۱۶۳۴ ۱۶۳۵ ۱۶۳۶ ۱۶۳۷ ۱۶۳۸ ۱۶۳۹ ۱۶۴۰ ۱۶۴۱ ۱۶۴۲ ۱۶۴۳ ۱۶۴۴ ۱۶۴۵ ۱۶۴۶ ۱۶۴۷ ۱۶۴۸ ۱۶۴۹ ۱۶۵۰ ۱۶۵۱ ۱۶۵۲ ۱۶۵۳ ۱۶۵۴ ۱۶۵۵ ۱۶۵۶ ۱۶۵۷ ۱۶۵۸ ۱۶۵۹ ۱۶۶۰ ۱۶۶۱ ۱۶۶۲ ۱۶۶۳ ۱۶۶۴ ۱۶۶۵ ۱۶۶۶ ۱۶۶۷ ۱۶۶۸ ۱۶۶۹ ۱۶۷۰ ۱۶۷۱ ۱۶۷۲ ۱۶۷۳ ۱۶۷۴ ۱۶۷۵ ۱۶۷۶ ۱۶۷۷ ۱۶۷۸ ۱۶۷۹ ۱۶۸۰ ۱۶۸۱ ۱۶۸۲ ۱۶۸۳ ۱۶۸۴ ۱۶۸۵ ۱۶۸۶ ۱۶۸۷ ۱۶۸۸ ۱۶۸۹ ۱۶۹۰ ۱۶۹۱ ۱۶۹۲ ۱۶۹۳ ۱۶۹۴ ۱۶۹۵ ۱۶۹۶ ۱۶۹۷ ۱۶۹۸ ۱۶۹۹ ۱۷۰۰ ۱۷۰۱ ۱۷۰۲ ۱۷۰۳ ۱۷۰۴ ۱۷۰۵ ۱۷۰۶ ۱۷۰۷ ۱۷۰۸ ۱۷۰۹ ۱۷۱۰ ۱۷۱۱ ۱۷۱۲ ۱۷۱۳ ۱۷۱۴ ۱۷۱۵ ۱۷۱۶ ۱۷۱۷ ۱۷۱۸ ۱۷۱۹ ۱۷۲۰ ۱۷۲۱ ۱۷۲۲ ۱۷۲۳ ۱۷۲۴ ۱۷۲۵ ۱۷۲۶ ۱۷۲۷ ۱۷۲۸ ۱۷۲۹ ۱۷۳۰ ۱۷۳۱ ۱۷۳۲ ۱۷۳۳ ۱۷۳۴ ۱۷۳۵ ۱۷۳۶ ۱۷۳۷ ۱۷۳۸ ۱۷۳۹ ۱۷۴۰ ۱۷۴۱ ۱۷۴۲ ۱۷۴۳ ۱۷۴۴ ۱۷۴۵ ۱۷۴۶ ۱۷۴۷ ۱۷۴۸ ۱۷۴۹ ۱۷۵۰ ۱۷۵۱ ۱۷۵۲ ۱۷۵۳ ۱۷۵۴ ۱۷۵۵ ۱۷۵۶ ۱۷۵۷ ۱۷۵۸ ۱۷۵۹ ۱۷۶۰ ۱۷۶۱ ۱۷۶۲ ۱۷۶۳ ۱۷۶۴ ۱۷۶۵ ۱۷۶۶ ۱۷۶۷ ۱۷۶۸ ۱۷۶۹ ۱۷۷۰ ۱۷۷۱ ۱۷۷۲ ۱۷۷۳ ۱۷۷۴ ۱۷۷۵ ۱۷۷۶ ۱۷۷۷ ۱۷۷۸ ۱۷۷۹ ۱۷۸۰ ۱۷۸۱ ۱۷۸

در صد و سب و چار باقی را	صرب مرا تو اسے فہیم زبان
یس بقصان یکہ دویب	فوت آں منفر زمین و زمان

ونیز از حکیم مہر خان بلوی زبان اردو یار محی عجیب ملاحظہ فرمائے

<p>آفتاب نشو دین مولوے عبد الحسین جانب ملک عدم تشریف فرما کون ہوئے ہے ستم لے چرخ تو کی کوہیاں لگیا جب اٹھیا کی نقش ایک عالم نہ دہلا ہوا کیا کس ناکس پہ تھا صدمہ کیا حریف مجلس درد آفرین تخریب من میں تہا دست سید اہل سے بے سزا ہو گئے</p>	<p>بے میل بے نظیر بے مثال بے مثل آگہ تھا کیا کہیں مرد و کجاں ایمان میں خلل کہا کیا ظلم تو نے بیکسوں پر لے اہل لوٹنا خاک پر ہر قد سچی گرد وں محسوس ڈالتا تھا خاک سرور ہر حسنہ زو متندل جب پڑھی تاریخ موسیٰ نے ہر کربے بل فقر و دین فضل و ہنر لطف کرم علم و عمل</p>
---	---

بعد از آن سلسله درس و تدریس را آن حضرت مولانا محمد باقر صاحب بهادر رحمة الله علیه به ایشان
 بعد از بیست و نوبت بهرامی برادر خود مولای محمد باقر صاحب بهادر رحمة الله علیه فرمودند
 بنای مایه کار و توسل حضرت ابو طاهر سراج الدین محمد بهادر شانه نادگاه حضرت خواجہ خطیب الدین
 بختیار کاکی رحمة الله علیه آنحضرت رفته و فرسخ گزیدند از صدقه مفارقت آن مجمع البرکات
 نامی از این دیار خرم بودند و چرخ و کبیر از دور فراق آن یگانه آفاق گریه و ملول -

خطیب
 سراج
 وفات
 مدتی بعد

آنحضرت بعد از بیست و نوبت بهرامی برادر خود مولای محمد باقر صاحب بهادر رحمة الله علیه فرمودند
 بنای مایه کار و توسل حضرت ابو طاهر سراج الدین محمد بهادر شانه نادگاه حضرت خواجہ خطیب الدین
 بختیار کاکی رحمة الله علیه آنحضرت رفته و فرسخ گزیدند از صدقه مفارقت آن مجمع البرکات
 نامی از این دیار خرم بودند و چرخ و کبیر از دور فراق آن یگانه آفاق گریه و ملول -
 آنحضرت بعد از بیست و نوبت بهرامی برادر خود مولای محمد باقر صاحب بهادر رحمة الله علیه فرمودند
 بنای مایه کار و توسل حضرت ابو طاهر سراج الدین محمد بهادر شانه نادگاه حضرت خواجہ خطیب الدین
 بختیار کاکی رحمة الله علیه آنحضرت رفته و فرسخ گزیدند از صدقه مفارقت آن مجمع البرکات
 نامی از این دیار خرم بودند و چرخ و کبیر از دور فراق آن یگانه آفاق گریه و ملول -

آنحضرت بعد از بیست و نوبت بهرامی برادر خود مولای محمد باقر صاحب بهادر رحمة الله علیه فرمودند
 بنای مایه کار و توسل حضرت ابو طاهر سراج الدین محمد بهادر شانه نادگاه حضرت خواجہ خطیب الدین
 بختیار کاکی رحمة الله علیه آنحضرت رفته و فرسخ گزیدند از صدقه مفارقت آن مجمع البرکات
 نامی از این دیار خرم بودند و چرخ و کبیر از دور فراق آن یگانه آفاق گریه و ملول -

خطیب
 سراج
 وفات
 مدتی بعد

واجب آن محمد ص و در بیان تمسک بسنت وقت اختلاف است قال الله تعالى واما اتاكم الرسول فخذوه واما ينهيكم عنه فانتهوا والقول الله ان الله شديد العقاب فرمود حق تعالی چیزی که بدو بشمارا پیغمبر بعثت از او را و نواهی پس بگیرد آنرا یعنی عمل کنید بر آن و چیزی که منع کند شمارا از آن پس باز مانند و توبه کنید از خضای تعالی بدست نیکند خدا تعالی سخت عقاب کند است یعنی عذاب سخت میکند که را که خلاف فرمان رسول الله ص و قال رسول الله ص الله علیه و سلم من شئ منكم بعدی فیسری فی شئ منكم فاعلموا انکم منتمی منکم و ایضا و علیها با الوانید و له احمد و الترمذی یعنی فرمود رسول الله ص الله علیه و سلم کسیکه زنده خواهد ماند از شما پس خواهد دید انما بسیار پس لازم است بر شما که چنگ زیند بسنت من و بگزید بران بدند انما منتمی منکم کیرید و قال رسول الله ص الله علیه و سلم من احب سنتی فقد احبنی و من احبنی کان محی منی انجته و راه الترمذی یعنی فرمود پیغمبر ص الله علیه و سلم کسیکه دوست دارد سنت مرا پس خقیق دوست داشتن مرا و کسیکه دوست داشت مرا باشد با من در جنت **فصل اول** در احادیث صحیحہ روایت کرد امام ربانی محمد بن حسن انشیبانی در موطا خود از امام مالک و از امام بن ابی مریم و از ابو علی بن عبید الرحمن المدائسی که گفت وید مر عبد الله بن عمر که بازی میگردم بسنگ نریزه مادر نماز چون از نماز فارغ شدم نهی کرد مرا و گفت بجز آنچه رسول الله ص الله علیه و سلم میگرد و گفت چه میگرد و پیغمبر خدا صلعم گفت بود رسول الله ص الله علیه و سلم و قتی که در نماز نشینی نهاده ای گفت دست راست را بران راست و قفس کردی همه انگشتان را اشارت کردی بآنکه متصل انگشت راست و نهاده ای گفت دست چپ بران گفت محمد که کاف پیغمبر خدا صلعم را اختیار کردیم و همین است قول ابی حنیفه تا اینجا ترجمه عارف موطا را است و در تاریخ و نهایی آورده که نص کرد امام محمد در کتاب شیخیه اشارت و حدیث آورده است که پیغمبر خدا صلعم الله علیه و سلم اشاره کردی و بعد از آن گفته که آنچه پیغمبر خدا صلعم کرد ما نیز را اختیار کردیم و همین است قول ابی حنیفه و قول من در کفایه و تا آنرا فی حدیث بروایت امام محمد آورده که پیغمبر خدا صلعم اشارت کرده است بعد از آن گفت محمد که همین است قول من و قول ابی حنیفه و در عنایه مذکور است که نص کرد محمد بن حسن در کتاب شیخیه و حدیث آورده که پیغمبر خدا صلعم اشاره کردی در نماز و نیز روایت کرد امام احمد و ابن السکیت و در صحیح خود از عبد الله بن عمر قال رسول الله ص الله علیه و سلم

رساله در بیان انتخاب نفع سیاه و تشهد

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله والمنة والصلوة والسلام على صاحب الشرع والسنة وعلى آله وصحبه ائمه الحق والامه
بدانکه امام ابوحنیفه رحمه الله علیه گفته است حلال نبود کسی را که بقول ما تمسک کند تا آنکه ندانند ما را از
از کتاب و سنت و قیاس علی در مسئله و در اصول امام اعظم آمده که فقه را از چهار اصل گیرند اول
کتاب الله تعالی دوم سنت رسول الله صلی الله علیه وسلم سوم اجماع امت مجتهدان عصر و از چهارم قیاس
نظری که در آن بعض نباشد بر نظریه که در آن بعض باشد و هر حکم که به کتاب و سنت ثابت گردد و خبر بکتاب و سنت
منسوخ نشود و اجماع و قیاس مخالف کتاب و سنت باطل بود و نسخ بعد از زمان پیغمبر صلی الله علیه وسلم
روان بود و مجتهد گاه خطا کند و گاه بحق رسد و چون خطای او ظاهر گردد و تقلید او در خطا عزم بود و آئینست از
امام اعظم رحمه الله علیه اکنون بشنو که ثابت شد با حدیث صحیح نزد امام اعظم و صاحبیه و امام مالک و امام
شافعی و امام احمد و غیر هم رحمهم الله که حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم در تشهد نماز است و قیاس
خدای تعالی اشارت بآنست که روی و تصریح کرده اند محققان و مجتهدان آثار و اخبار نبویه علیه افضل الصلوات
و التحیات که وارد شده در منع اشارت هیچ آیه و حدیثی و چون نرسید بعضی را سنت و اقوال ائمه است که
از ابقیاس نه بکتاب و سنت و قیاس و اجماع مخالف بعض باطل باشد پس خطا کرد و تقلید او در خطا حرام بود
و ترتیب و دوم این رساله را بر یک مقدمه و فصل مقدمه در بیان تمسک ب سنت وقت اختلاف
است فصل اول در احادیث صحیحه فصل دوم در روایات فقهیه قویه فصل سوم در ادله مانعان

که نسخ از زمان پیغمبر صلی الله علیه و سلم و از دست و هم مخالفت رافضیان از بدنه ایشان جاری
 نه و سنت امام ایشان بر آن عمل کنند که این مخالفت عین مخالفت پیغمبر باشد حدیثی است علیه السلام
 سنتی که رافضیان در دوسه فرستند و استماع به هم نمیکنند و بدست راست میخورند و پیغمبر
 استند میکنند و در دو تسمیه و تحمید و ثناء و موالات در و منو و ناشن گرفتن و خلق موسی بغل و محو زینب
 اگر ترک سنت یا برامی مخالفت رافضیان ضروری باشد باید که بنیان اکثر سنت های عبادت و عبادت
 را ترک کنند و مخالفت پیغمبر صلی الله علیه و سلم را و دارند و باز خود را سنی گویند و بجهت غرض و سیاست
 و تعصب و در محیط آورده که اشارت بر قول امام ابوحنیفه و محمد بن مسعود است و همچنین در کتابهای
 دیگر مذکور است اگر ذکر کنیم سخن دراز کرد و با جمله بدلیل یا ظن کسی مخالفت پیغمبر خدا صلعم کردن و خلاف
 امام مذهب فتن و با وجود این خود را سنی پنداشتن جز جهل و نادانی و یا تعصب یا خبثی دیگر نباشد سنی آنکه
 کار سنت کند و رافضی آنکه ترک کند و برخلاف امام مذرب رود فقط کتب عبد العزیز عفا الله عنه تمام شد و الاشاره بسنت

بسم الله الرحمن الرحيم

سوال مراد از دوازده خلیفه که در صحیح مسلم و دیگر صحاح موجود است کدام که امام اند و علمای اهل سنت
 چرا به یک معنی مراد این حدیث اتفاق نگرفته اند پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم چرا گفته مفصل این حدیث
 بیان نموده که است و تعیین معنی مراد آن در اختلاف افتاد و هر یک فقه و علم و دیگر گزای و هم اختلاف اختیار کرده
 جواب عبارت این سوال خالی از اضطراب و اختلال نیست باینکه جمله اولی از آن مشهور است
 بر اینکه سائل بر مراد علمای اهل سنت از مصادیق دوازده خلیفه که در احادیث صحیحہ ایشان بر روی کار
 آمدن آنها منصوص است اطلاعی ندارد لهذا آنان استفسار میکنند پس برین تقدیر بنا بر سوال بر
 اشکشاف مراد ایشان از آن خلفا خواهد بود و جمله ثانیه از آن عنو قول او که علماء اهل سنت چرا به یک
 معنی این حدیث اتفاق نگرفته اند دلالت دارد بر اینکه مقترض بر مراد ایشان بتفصیل اطلاع دارد
 سوال از لمیت اختلاف ایشان و تعیین مصادیق آن خلفا میکند پس برین تقدیر بنا بر سوال
 بر آنست که است افتراق و عدم اتفاق ایشان بر یک قول خواهد بود بل هذا لا تهافت و فساد قط باجمه
 اگر مقصود از سوال اشکشاف مراد علمای اهل سنت از این خلفا است چنانکه صدر سواش بر آن

الاشارة بالا صبح اشهدك الشيطان من الحيد اما آنچه روايت کرده اند ائمه شافعيه در كتب حديث
 قريب ثواترست چنانچه در صحيح مسلم از عبد الله بن زبير روايت کرده چون پيغمبر صلي الله عليه وسلم ان
 نماز نشستی دست راست بر ران راست نهادی و دست چپ بر ران چپ نهادی و اشاره با انگشت بآ
 کردی و ز انگشت بر انگشت ميان نهادی و عبد الزان از ابی هريره روايت کرده که پيغمبر خدا فرمود صلعم
 که تخم یک جزاز هفتاد و پنج پيغمبري تاخير سحر است و جزو ديگر تعجيل افطار است و جزو ديگر اشارت به انگشت
 از نماز روايت کرده که رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمود که نوشته ميشود در هر اشارت که
 اشارت ميکند در نماز خود سه نیکي بپايد و انگشت يک نیکي و فضائل اشارت بسيار است در اين مختصر بنگرند
 و امري برکي که از فضائل محروم باشد **فصل دوم** در روايات فقهي از كتب معتبره خفيه اين الهام در شرح
 هدايه گفته منع اشارت خلاف غفل نفل است و در غلظت مذکور است که نيت در اشارت اختلاف علماء و در ظاهر
 گفته که اشارت در وقت لا اله الا الله بلا اختلاف است و در كفایه مذکور است که علامه نجم الدين زاهدی
 گفته که هرگاه متفق شد روايات از جمله اصحاب ما که اشارت نیت است و همچنین از علماء کوفه و علماء مدينه
 و بسيار است اخبار و آثار پس عمل بان اولی باشد امام ابن الهمام در شرح هدايه و صاحب كفایه و حق بلبي
 و حقه المهدی و شيخ شمسى و شرح نهايگفته که وقت تهليل و اشارت کند تا عمل بهر دو طريق جمع گردد و امام ابو يوسف در
 الهام گفته که انگشت خرد و دوی رهنه انگشت سبابه انگشت رنقه کند و انگشت سبابه اشاره کند و در شرح وقایه گفته همچنین است
 نزد علماء ما و صاحب هدايه در مختارات النوازل گفته که اشارت وقت لا اله الا الله نیک است و در تهليل
 ميگويد که دقيقه بشهادتين رسد اشاره سبابه کند **فصل سوم** در دلائل منع کنندگان وجو ابهايان
 بعضي گفته اند بهتر است که اشاره کند و فتوی برين است زیرا که بنا بر نماز بر سکینه و وقار است يعنی بر
 آرامش و بهنگی است و در اشارت سکینه و وقار نیت جواب اين دليل آيت و حديث نیت و نه اجماع پس
 قياس است و قياس و اجماع با وجود حديث صحيح باطل باشد ظاهر است که منع کننده را احاديث صحيحه و روايات
 خفيه نرسیده بود و گر نه هر که گوید دليل پيغمبر را صلعم که اين خلاف سکینه و وقار است خصوصاً و نسا
 بانفاق جميع مومنين کا فر گردد و وصلة مسعودی ميگويد که اين سنت علماء متقدمين است متاخران تاخري
 کردند و نسخ شد بنا بران که اين قول را نهديان گرفتند جواب اول آنکه دليل بر خلاف قول امام غلام است
 زیرا که اين دليل قياس است و قياس و اجماع با وجود حديث صحيح بر خلاف آن باطل باشد و آنکه متقدمين

نام ساعت خواب بود حل کرده چنانچه شیخ ابن حجر در فتح الباری بآن تصریح کرده حیث قال المراد
 بقوله ثم يكون الهمز اسی القفل المتوحد بقیام الساعة هذا جواب السؤال علی طبق ما یفهم من
 مدر المتعالم قال انشیخ فی روع السائل علی هذه الارادات المرضیة شی من الاوامر الفاسدة فعلمه
 البیان وعلیناره بالبرهان واکرم مقصودش از سوال استفسار نیست اختلاف علماء در بیان مراد آن
 حدیث است گوئیم نمیشنی بر کسانیکه فی الجملة سیرة ائمة نقل و علم دارند مخفی نیست لیکن چونکه ظاهر از تحریر
 سائل معلوم میشود که مایه علمی ندارد لهذا به بیان آن بر سبیل اجمال پرداخته میشود باید دانست که
 یحذیث احتمالات کثیره دارد و در حدیثی که این چنین باشد اتفاق علماء صورت نمایی بند و بلکه
 بر علیه بسوی احتمالی از ان احتمالات که در ظن او نظر بر قراین و امارات قوت می یابد می رود
 هیچ مذہب نیست که در ان این قسم احادیث موجود نباشند و علماء آن مذہب در ان اختلاف نکرده
 شد هر چند این دعوی بجهت کمال ظهور مستغنی از بیان است لیکن برای دفع ادعای منعصبین بذکر
 مایه سیر پرداخته میشود که شریف مرتضی در نهج البلاغه از کلام حضرت امیر المومنین نقل کرده
 بلانفلان نطق قوم الاوادم و ابن ابی الحدید در شرح آن گفته المکنی عنه عمر بن الخطاب و قد
 جدت النسخة اللتی بخط الطهری و یجب فلان عمر حدیثی بذک مختار بن معد الموسوی الادوی
 شاعر و قال الراوندی فی شرحه انه مرع بعض اصحابه بحسن السیرة وان الفتنة هی التي وقعت
 ندر رسول الله صام من الاختیار الاثرة و قال الجارودیه انه کلام فی امر عثمان کما یدرج الان
 امیر المبتنی ایام الامیر الحی بعده فیکون ذلک تعریضا به انتهی مختصرا پس بدستور معترض گوئیم که
 ما یشبهه جبرایک معنی مراد این حدیث اتفاق نکرده اند بالجملة سوال معترض بهر تقدیر که باشد ناشی
 تمور اطلاع او در علم دینی و عدم اطلاع بر مذہب اهل سنت امامیه است و آنچه گفته است که پیغمبر خدا
 حنی حدیث بیان نفرمودند که است در عین مراد ان در اختلاف افتادند گوئیم این کلام مالا مال
 اختلاف است و تعرض بجمیع آن موجب اطناب و املال است لیکن بحکم مالیدرک کلمه لا یرک
 به در اینجا بذکر سه خلل کفایمیرود اول آنکه ازین کلام لازم می آید که در کلام شارع اصلا از اقسام
 ی و شکل و محل و متشابه که از مقابلات ظاهری و بعضی و مفسر و محکم اند احدی واقع نباشد حالانکه وقوع
 در کلام شارع بر همگی اذ اهل علم مخفی نیست و دوم آنکه بر تقدیر وقوع این اقسام در کلام الله

ولایت دار و گویم شتالے از امثال هذا الاختیار بار او بها الرسول المختار لیکن آنچه از مخملات ان در
ظاهر نظر اشهر می نماید و مختار بعضی از ائمه من شریف حدیث مثل توشیبتی و قاضی عیاض و تبعیضا
کا شیخ المحقق عبدالحق الدبوسی و غیر هم من الاجلة قدس الله سرهم و میل امام نووی در شرح صحیح مسلم
نیز طرف ان معلوم میشود آنست که مراد از ان خلفا اثنا عشر مطیعین که مروج و تقیم دین تین و منفذ انکام
شرعیات غر و صاحب بطنام در اطراف غیر او الی خلافت نبوت باستحقاق و الاتفاق لا علی سبیل تخلیه
و الشفان باشند بتند بروی کار آمدن این خلفا بر سبیل اتصال یکدیگر لازم نیست بلکه از وقت ظهور
خلافت راشده تا قریب سیام ساعت این عدد تمام خواهد شد پس از جمله این خلفا بعضی مثل خلفا اربع
و حضرت امام حسن و عمر بن عبد العزیز بروی کار آمده اند و تمام این عدد تا قرب قیامت صورت خواهد بست
و اکثر طرق این حدیث و بعضی احادیث دیگر موید اینست از آنچه در صحیح مسلم وارد است لایزال
الدین قائما حتی تقوم الساعة و يكون عليهم اثنا عشر خليفة و ايضا در ان کتاب وارد است لایزال
الاسلام غیر متبعا و از آنچه آنست آنچه در حدیث حقیقه نزدیک بر او بطرفی آمده لایزال امر امتی
صالحا چنانچه ابن حجر در فتح الباری نقل نموده و از آنچه است آنچه در سنن ابی داود و اقشده کلهم جمع
علیه الناس و از آنچه است آنچه در طبرانی وارد شده لایضربهم عداوة من عالمهم و از آنچه است
آنچه اخراج کرده است آنرا احمد و بنی از حدیث این مسعود انه سئل کم یملک هذه الامة من الخلفاء فقال
سالتنا عنهار رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال اثنا عشر بعد نقيبنا بنی اسرائيل و از آنچه است آنچه
شیخ ابن حجر در فتح الباری از ابن جوزی نقل کرده که گفته بسنده فی مسنده الکبیر من طریق ابی یحیی
لا تملک هذه الامة حتى يكون فيها اثنا عشر خليفة کلهم بعيل بالهدى و دین الحق الخ و از آنچه است
آنچه ابو داود و آنرا از طریق اسود بن سعید از جابر بن حمزة اخراج کرده و زیاده نموده بر ان فلما صح الی
منزل الامة و ریش فقالوا ثم يكون ماذا قال الهرج الهرج البزار هذه الزيادة من وجه فقال فیها ثم رج
الی منزل الامة فقلت ثم يكون ماذا قال الهرج كذا فی الفتح الباری و آیام هرج قریب قیامت
خواهد بود چنانچه امام بخاری در صحیح خود از شقیق ابن مسلم اخراج نموده که گفت كنت مع عبد الله و ابی
موسى فقالا قال النبی صلى الله عليه وسلم ان ین یدی الساعة ایا ما ینزل فیها الجمل یرفع فیها العلم
و یکثر فیها الهرج و ابن جوزی هرج را که در حدیث اثنا عشر خليفة واقع است بر همین هرج که قریب

[illegible]

برزبابر۔ البتہ پناہ کہ ترجیح ان الحق و مسلمین معانی کلام اللہ ہو نہ لازم ہو کہ ایضاً آں میفرمودند
 و خفا و اشکال و اجمال و تشابہ آن زائل میفرمودند حالانکہ بعضی افراد اقسام ثلثہ و جمیع افراد اقسام
 را بعینہ نہیں راقع اند سوم آنکہ این اشکال مشترک الورد است چرا کہ مخالفین اور اہم سے رسد
 و تقریر یا موطن را و اکثر احادیث جاری نمایند مثلاً در حدیث نبخ الیلا غلغہ کہ مذکور شدہ بلونیکہ حضرت
 امیر مکتبی عنہ فلان، کہ در حدیث لہذا بلای فلان واقع ست چرا بیان نفرمودند کہ است در بین آن
 در خلاف افتادہ اند و ہر یک بزعم دیگرے گمراہی و ضلالت اختیار کردہ مثل آید فاکھو اطارب
 لکم من النار شنی و ثلاث و بار بار جواز از دواج بہرہ زن سے فہمند و دیگران جواز چہار زن
 بیعہ بزعم دیگرے گمراہ پس در احادیث بنویہ نیز بعض مردم بغلط فہمی اختلاف نمودہ باشند از ان
 کہ امام باقر لازم سے آید دیگر آنکہ اگر مرادش البتہ کہ یک فرقہ از علماء اہل سنت کہ بجای خود
 نہیں مراد آن احادیث خود ہر زعم فرقہ دیگر از ان کہ بعضین خلاف آن کردہ مگر اہل سنت پس غیر مسلم
 چرا کہ ہر کسی از علماء اہل سنت کہ یکے از مہلات این حدیث را ترجیح دادہ اختیار نمودہ اصلاً برہم
 دیگرے گمراہ نیست و اگر مرادش البتہ کہ فرقہ از علماء اہل سنت بسبب قسین مراد آن بزعم دیگرے
 انتہای ضلالت و گمراہی کردہ مثل شیعہ و سنی کہ ہر واحد بزعم دیگرے اختیار ضلالت و گمراہی کردہ
 کو ہم مافروم شیعہ بسبب قسین مراد دین احادیث خاطی نمیکویم بنابر آن میگویم کہ ہر نفر اتیکہ
 شیعہ حمل این احادیث سے نمایند ہر عوم ایشان صفاتے کہ دین احادیث مذکور اند برانہا منسل
 قوت و عزت اسلام و وقت ایشان و اجتماع ناس بر ایشان و غیر ہما من الصفات المذكورۃ
 فطرق ہذا الاحادیث و اکثہ شیعہ این ہمہ صفات را برانہا اطہار منطبق کردہ اند اصلاً ایشان
 ہم نظر برین نزد ما گمراہ خوانند بود۔ فقط تمام شد فقیر مولانا شاہ عبدالغنی صاحب محدث دہلوی
 مستحکم حکم اچھے کہ حافظان قرآن بر خواندنش میگیرند چند صورت دارد جداگانہ در ذہن خود
 منقسم باید فرمود خط بنای کرد صورت اول آنکہ تواریب قرآن خواندہ خود را بعضی مبلغ کذا بدست کے
 بفروشد و این صورت محض باطل ست باجماع اہل سنت آری نزد امامیہ رایج و متعارف است
 بلکہ ثواب روزہ با وجہ دیگر عبادات را نیز میفروشد و دلیل بطلانش آنکہ حقیقت سچ مبادلہ المال
 بالمال البتہ و ثواب طاعات مال نیست بلکہ حقیقت آنکہ برای این شخص بحکم وعدہ الہی ثابت سے نمود و در

[illegible]

[illegible]

۱۰۰

شرح عقوف والدین بنی اندرسانی والدین است و آن گناه کبیره است و دره میسر است
 بیج صاحب کبیره و ملکی در نارنجوا بر شد پس معفوید و ماور ابتدا یا بعد مدور اند معفو از حبس و چه البسی
 باشد است و التیابی یا کشیدن عذاب ارباب و اش حقوق بخشیده خواهد شد و بعد از علم با جهنم
 در اسلام و الحریب میشود و یا نه چو اگر چه در کتب مقبوره اکثرین روایین اختیار کرده که
 در اسلام و الحریب میتواند شد بشرط ثلثه و در رخصتار میشود خدا تعالی در اسلام و الحریب
 الامور تلتی ما جبر - احکام اهل التمرک و با تصالها با الحریب و بان الامتی فیها مسلم او می آید بنا
 بالا ان الاول علی نفسه و در الحریب نصیر و اسلام با جهنم احکام اهل اسلام فیها است
 و کانی تندیب ان المردود اسلام بلا یجری فیها حکم مسلمین و دیگران بحسب قریه و یا در الحریب
 بلا یجری فیها امر علیها و دیگران بحسب قریه است و درین شهر حکم اسلام با جهنم احکام اهل اسلام و حکم کانی
 نصیر و یا نه و یا نه جاری است و در امر او اجزای احکام کفرین است که در مقصد ملک و امری در دست
 رسا و اختصار و باج و عسوا احوال تبار است سیاست قطار الطریق و سراق و صیقل حصوات
 و نرسا بنا ایستاد و بطور خود حکم باشد و اگر چه احکام اسلام را مثل جمعه و عیدین و
 اذان و نوح بقر نرسا نماند کرده باشند لیکن اصل الاصول این چیزها را و ایستاد و بر دست
 زیرا که مساجد را نه تکلف هم بمنایند و بیج مسلمان یومی بغیر ایستاد ایستاد و درین شهر و در لواح
 آن نمیتواند از امری منفعت خود از وار و بن و سافرن و تجارت مخالفت فی ساین اعیان و دیگر مثل
 شجاع الملک و ولایتی بیگم بغیر حکم ایستاد و درین بلاد داخل نمیتوانند شد و ازین شهر تا کلکس کلکس
 متراست است و چپ و راست مثل حیدر آباد و لکهنو و رام پور احکام خود مبارسی نموده اند بسبب
 مصالح و اطاعت مالکان آن ملک و از روی احادیث و تریج سیرنا صحابا بگرام و خلفای غلام همین
 معفو و همیشه و درین که در عهد حضرت صدیق اکبر سیرنا بر بروج را حکم و الحریب و اذن حال آنکه مسجد و عیدین
 و اذان و انجا مبارسی بود گایا یکم کرده کرده بود و درین زمین سمانه و در و نواح آنرا حکم و الحریب و اذن
 با وجودیکه مسلمانان در آن بلاد و بود و بودند و علی بن القیاس و در عهد خلفای کرام همین طریق مساجد
 بود که در عهد حضرت نبی صلی الله علیه و سلم فک و نیر را حکم و الحریب و بود و حال آنکه تجارت
 اهل اسلام با جهنم ملک و انجا و در این مکانات و روادای القری مشرف اسلام بود و در

همه برانکار ایمان حضرت امیر و بهشتی بودن ایشان و سلب لیاقت خلافت از ایشان متفق اند اختلاف
شعبه که مذاهب مختلفه دارند بعضی بر مجوز تفصیل حضرت امیر بر یحیی بن اویس و خلافت ایشان اتفاق میکنند
و بعضی ازین مرتبه ترقی نموده بر تخلیه یحیی و اخوان ایشان نصرت میکنند و بر یحیی قفس جبر و تشدید ایشان
تا آنکه جبر از امامیه نوبت تکلیف رسانیده اند ازین جهت علماء و رجال سنی و اهل اقصای اقلاد بعضی علماء و رجال
اولی از تشیع حکم کردند و بعضی بر مرتبه دوم و بعضی بر مرتبه سوم مالاخرجه منفی جبر مرتجع است همین است
که اینها نیز در رنگ خوارج و احکام اخروی کافر اند و در نوجیه کلام تحفه متاع عشره میتوان گفت که این
را با اتفاق در احکام اخروی کافر و سنی است و در احکام دہوی حائز است که بعضی علماء آنها را
مسلمان دارند حتی بجز المذاهب معہم و الدار الشامیہ و بین غیر ہم من الالحق و اختلاف فکاء و رجال شیعہ
است نیز در احکام و تنبیہ است نہ در احکام اخروی مالاخرقی بینہما متوال چون نسبت بعبودیت خدا
صلی اللہ علیہ وسلم واجب چیست نسبت چرا که واجب آنرا میگوید کہ دلیل طریقی ثانی اگر دو سجده واجب
جائز نیست مگر بر ترک واجب پس در تصور است پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم را سجده سهو جائز باشد
و در احادیث ثابت است کہ جناب پیغمبر دو سجده بار سجده سهو کرده اند جو آنچه و شرح مسلم کہ
کہ بعضی امور نسبت باجناب نبی صلی اللہ علیہ وسلم بر توبه واجب بود و ازینکہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم را
نیز مرتبه اجتهاد و اہل سنت ثابت است و بعضی احکام احتیاطی نیست با ایشان ہم طے بود باطل است
علی غلظہ صلی اللہ علیہ وسلم ان آتایہ ندل علی کذا مع احتمال ان یکون ما یروہ ہذا را از اجلہ علیہ
فقد ان الفرد الفلانی داخل فی مضمون الآتایہ نظر الی مساکتہ فی اکثر الامور مع احتمال ان یکون تیر داخل
نظر الی الفارق الخفی بس مرتبه وجوب یا حضرت نبی متحقق می تواند شد قلاء آنکہ در فروع البصر حرام
یا تبرک عرض است یا تبرک سنت پس احتمال است کہ آنچه او را واجب میدانیم در علم نبی و غیرہ فروع بود
یا سنت بود کہ مجبور بحدیث سهو شده و آنچه میگوئیم کہ سجده سهو بر او واجب است یا نہ بلکہ در حدیث
اجتناب و احتمال ان قول الحنفیہ ان الواجب یکسیر تبرک بسجده سهو و تفسیر بالنسبۃ الی الامتثال الی غیرہ
خاتمہ الاستقامۃ کیف و الشافعیۃ قائلون بوجوب سجده سهو تبرک الفرض او السنۃ فکان علیہم التبرک
خارجا عن ہذہ القاعدۃ کما ان علم الشافعیۃ خارج عن ہذہ القاعدۃ متوال حضرت شاہ ولی اللہ محدث
قدس سرہ خلافت را بنص ثابت کرده اند چون وقت خلافت در سقیفہ بنی ساعدہ در باب غلاف

و شیه را کمال اتصال بود باید بنده منوره باقی ماند کم حریه و قیقه کفار حزبی پس درین مسئله همه اختلاف
 روایات چهار دسته اکثر فقها میگویند که صورت موقوف شدن ایشان همین است که استیلا واقع شود
 و باز با حراز بار اسلام بیایند آن زمان ملوک میشوند و بعضی فقها نوشته اند که اگر در میان بنو شی خود
 یا زور و قهر اولاد خود او اقارب خود را بیع نمایند و این معنی در انبارانج نیز ملوک میشوند و توافق محمد
 همین مذمت قومی مظلوم میشود زیرا که بنی بسیار سی از عبید و امار در عهد انجساب همین قسم واقع شده
 مثل بنی زید بن اسلمه ان بنی و دیگر کسان همین قسم واقع شده بودند و حضرت ملوکیت آنها را مسلم
 دانستند و از این روز میگویند در بملک بهای بالاستیلا و الاحراز دریم استیلا را علی سراج
 فلوا بدی ملک ان ال السرب الی مسلم بدیه من احراز هم ملکه الا اذا کان ذمی تراتله و لو دخل و ابرهم
 مسلم بایان تم اشتراکی من احد هم ابته تم اخرجه الی دارنا قهر ملکه و اکثر الشایخ علی انه لا یملک فی دارهم
 و یو یصحیح عن محمد انه یملک حتی یجبر علی اخراجه عن الی یوسف یجبر و قال الکرخنی ان کانوا یرون عجز الذبیح
 فالیح جانه و الا فلا کافی السیط و قیة اشعار بان انکار فی دارهم احراز و لیس كذلك فانهم اقرار فیها
 ان لم یکن ملک لاحد علیهم علی ما فی عتاق المستصفی و غیره **سوال** در حق سید بن بدیع یا محب باهر
 بالفسق یا شکم بکفر چه حکم است **جواب** این مسئله حاجت بجاوار دارد زیرا که بعضی قرانی در بر
 اب کافی دشمنی است فالایة فی قال یا نورج انه لیس من الملک انه علی غیر صالح و در صحیح آمده که
 که در شکوه حضرت موجود است که ان الی طان لیسوا باولیا منی انما ولیی الدائم و در روایت
 دیگر است ان ادایات لا المتقون **سوال** در تحفه اثناعشریه مرقوم است که منکر ضروریات دین
 کاد است علود بمهال حضرت علی و هشتی بودن ایشان و لایت خلافت پیغمبر صلی الله علیه و سلم
 و این از روایات معتبره قطعیته ثابت است پس منکر این امور کافرا باشد چنانچه خوارج
 در ان مقام از روایات عامه مغفرت برای ایشان نباید کرد و نماز جنازه ایشان نباید خواند پس در مسئله
 شایعه که قاضی بنده پراکله نصرت قطعیات در حق حضرت صدیق اکبر و فاروق اعظم زیاده از جناب امیر
 است و نور پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم بر جنازه شخصی که با حضرت عثمان رضی الله عنه عداوت
 داشت نماز خوانده پس اختلاف در کتب شیخ و اهل سنت چه سبب است **جواب** خوارج
 یک مذمت دارند ازین جهت در حال آنها علم را اختلاف نیست زیرا که خوارج با حدیث تعدد فرق آنها

اختلاف بود. از جهت طلب ایات طاعت چه همان اشخاص در نقل مناقب حضرت امیر و اباب سبها
 کرده اند از حضرت سید بن ابی وقاص و سید بن مسلم و اسامه بن زید و عبد الله بن عمرو و دیگران که از ایشان
 صحابه و جنگ اهل اسلام نقل میسر نیامد که کمال احتیاط شریک شدند و حضرت امیر نیز از آنها منع و رد شد
 و در حق ایشان فرمود که بخواه قعد و اعن الباطل و لم یقوموا مع الحق لیکون بر همه آنها در بشت مقام
 و نشر فضائل حضرت امیر قصور سے نکرده اند و محبت هر فرد را انفرادی و نیست اگر جمعیت
 کنند و دیگران تسلیم نمایند. خلافت منعقد می شود باجماع حال که مخصوص همه مجامع شده اند شوب طائف
 هر چهار بلا شبهه از روی خصوص ثابت است که در وقت انتقال و بخصوص ثابت شده باشد که بسبب
 ضیق وقت و دشت حادثه و تردد و خواطر تنوع خصوص اتفاق نیفتاد و ازین محسوس مسائل - یا است
 که حال مخصوص ثابت شده اند و در صدر اهل باقیه و ابدات ثابت میگردان مسئله هم از همین جنس
سوال شخصی از منم بواصب میگوید که بسبب حضرت امیر در وقت حکومت حرسان و فاضل باین
 قدر حکومت دنیای ناچیز و در شده و دعوی الوهیت کرده اند و فرعون بعین و غیره و دیگر حکام هم وقت
 حکومت خویش دعوی الوهیت کردند پس فرق میان هر دو چه باشد **جواب** آنچه این ناچیزی میگوید
 که جناب حضرت امیر دعوی الوهیت کرده اند سر امر دروغ و پنهان است اول از منسج ایشان این
 دعوی برآورد بعد از آن جواب طلبید و اگر مردوش آنست که از ایشان کلماتیکه از اولیاد و وقت سگر سر میزند
 صادر شده مثل انا منشی الارواح انا باعث من فی القبور انا ید اندام دبره انا القرآن الناطق پس
 هیچ ساسی بعد از آن در وجه دعوی الوهیت ازین کلمات فهمیدن کار احقان است مفهوم این کلمات
 غیر از مظهریت اتم جناب الهی چیز نیست و غیر نیست و موعین مفاد اقوال الصوفیه و انا یقول القائل
 فی قول نایم سے انی انا الدرب العالمین و قوله تعالی ان الذین یبایعونک انما یبایعون الله
 یر الله فوفی ابدیهم و قوله تعالی و امریت اوزیت و لکن التدری اے غیر ذلک من انصون
 بالجملة متوله فرعون ان بذر که ما علمت لکم من الله غیری و انا ربکم الاعلی و اسما غیر خود را در مرتبه
 الوهیت ثابت نمیکرد. مفهوم این کلمات آنست که حضرت جناب رب العزت را با صواب این کلمات
 نسبت حاصل است که در احکام اتحاد است در بعضی وجه مشتاقان بین الموعولین **سوال** باوصفت
 حدیث خلافت الخلفاء بعدی ثلثون سنه و ترک خلافت حضرت امام حسن رضی الله عنه بهت استماع

این کلمات
 از منسج ایشان
 است و در وقت
 سگر سر میزند
 صادر شده

نزاع کردند و تا بکار از نفس الامنه من قریش جمیع انصار را تسکین داده آنوقت حضرت صدیق اکبر
 آمد و ندید که گروه مسلمانان یکجا از عمر بن الخطاب و ابوعبیده بن الجراح که استحقاق خلافت دارند
 انتقاد کنند خلیفه شود پس آنحضرت صدیق این لفظ چه قسم میفرمود و حضرت فاروق وقت شهادت خود
 خلافت در میان کس چه قسم تجویز میفرمودند و حضرت زبیر و طلحه در وقت خلافت حضرت امیر چه قسم
 بیعت طوطا کردند و اگر خلافت باجماع باشد پس برودت جواب در صحت خلافت حضرت امیر
 ظاهر است که حضرت ابان باوصف اجتهاد تمام عمر بیعت نکرده اند و بسیار از صحابه از حضرت امیر
 آزرده خاطر شده پیش معاویه رفتند و حضرت سعد و قاص و غیره صحابه کبار در جنگ حضرت امیر شریک
 نشدند جواب آنچه حضرت شاه ولی الله فرموده اند که خلافت بنص ثابت است مراد ایشان آنست
 که در نفس الامر لصوص متواتره و لالت میکنند بر خلافت علی الترتیب نه آنکه خلافت در وقت انعقاد
 بیعت ثابت شده چه در وقت انعقاد خلافت هر کس بدلیل که او را فی الفور حاضر شد تسکین نمود و هر کس
 متعذر لصوص از معاون آنها نیافت نصیق الوقت آنچه حضرت صدیق فرمود که اگر گروه مسلمانان یکجا
 ازین دو کس اختیار کنند خلیفه میشود غرض ایشان آن بود که اظهار انصاف نمایند و دعوی بیعت بر آن خود
 نکنند چه معلوم داشتند که یا بی الله و المومنون الا ابابکر وایشان را یقین بود که این امر شایسته است
 حاجت دعوی نفس بر این خود نیست خود بخود خواهد شد و حضرت عمر فاروق که وقت شهادت در میان کس
 کس خلافت را شور میگرداشتند بنا بر همین بود که تعیین خلیفه را بر زمره خود نگیرند و الا از حضرت عمر بارها
 منقول است که استاره بخلافت خلیفین علی الترتیب نمودند و حضرت زبیر و طلحه که در وقت خلافت
 حضرت امیر کلمات اگراه گفته باشند از آنجهت است که بیعت بنور قاتلان حضرت عثمان میسر شد
 هر چند در نفس الامر اعتقاد و استحقاق خلافت حضرت امیر میسر نشد و آنچه از تفرقات است که خلافت
 باجماع ثابت میشود مراد آنست که اجماع اکثر اهل حل و عقد بر آن محقق باشد اگر کس در کس خارج از
 اجماع شوند پروا نباید کرد که لا کثر حکم الکل چنانچه سعد ابن عباد و در وقت انعقاد خلافت حضرت
 ابوبکر صدیق داخل در اجماع نشد و ابان ابن عثمان از مجتهدین صحابه نبود و تا خلافت او مضرب باشد
 و کسانی از صحابه که از حضرت امیر آزرده خاطر شده پیش مخالفان رفقه ایشان از دو سه کس نبوده اند مثل
 مغیره بن شعبه و غیره که در مجتهدین صحابه معدود نیستند و معهود آزرده گئی ایشان از بیعت شکیکایت

حاكمه وكرامه الضيف الكرام الله تعالى والفارق انه ان قدمها ليكل منها كان الدين
 والمنفعة المقصودان الله ليهيئ له المخرج ان لم يندبها ليكل بل يدعها لغيره كان لتعظيم غيره المديح
 وابل بغير قولان براريه وشرب وبأية قلت وفي صمد الميتة انه يكره ولا يكفر لانا لا ننسى الظن بالاسلم انه
 تسمره الى ادمي بهذا الخروخوه في شرح الوهبيا به من انه شيرة ونظمه فقال **س** وقاله جميعهم قال **س**
 وسئل عن رجل ليس بكافر بل في مطالب المؤمنين والاستشهاد والنظاير ومنه الحديث لعن المتدين
 لغير الله وراه احمد ايضا ملعون من خرج لغير الله وراه ابو داود ومنه غرائب اليعسوبستان
 الفقيه وكثر الدباد انه لا يجوز ذبح البقر والخنزير عند الغيور لقوله عليه السلام لا تقربوا القبور
 هكذا في سنن ابى داود وبهذا لا يجوز على البناء الجدي ومنه شرار الراد لان النبي صلى الله عليه وسلم
 نهى عن ذبايح الجحش بناه عليه السلام يكرهون فابطل النبي صلى الله عليه وسلم ونهى عنه وكذا في غرائب
 المشافهة كما قال النووي في شرح صحيح مسلم في تفسير ما أخرجه عن قوله صلى الله عليه وسلم لعن الله
 من لعن والده لعن المدن من ذبح لغير الله واما الذبح لغير الله فالمراد به ان يذبح باسم غير الله
 فربما يفسر في الصلابة لموسى ويحسب عليها السلام او الكعبة ونحو ذلك فكل هذا حرام ولا محل لهذه
 الذبيحة ما كان الا ذبايح سلماء او نصرانيا او يهوديا كما نص عليه الشافعي رح والنقل عليه اصحابنا
 فان قصد مع ذلك تعظيم المذبح لغير الله والعبادة له كان ذلك كفرا فان كان الذبايح مسلما
 قبل ذلك صار بالذبح مقرا وذكر الشيخ ابراهيم المروزي عن اصحابنا ان ما يذبح عند استقبال السلطان
 انصر الى الله افته اهل بخارا بتحميمه لانه ما اهل بغير الله وقال الرافعي هذا لما يذبحونه بمقتضى القدر
 فهو كذبح الحقيقة لولادة المولود ومثل هذا لا يجوز في التحريم والحد اعلم فان قيل قوله تعالى وما لكم الا
 ما كلوا انما ذكر اسم الله عليه وقد فصل لكم ما حرم عليكم الا ما اضطررتم اليه وكذلك قوله تعالى وكلوا مما ذكر
 اسم الله عليه ان كنتم بابايتة مؤمنين عام يتناول ما قصد به التقرب اسم الله وغيره فيكون اكل حلالا
 قلنا هذه الآيات عامة تخصصت بالنص الاخر وهو قوله تعالى في سورة المائدة حرم عليكم الميتة والدم
 ولحم الخنزير وما اهل بغير الله والمنقحة والموقوفة والمتروية والطيقة وما اكل السبع الا ما ذكيت وما ذبح
 على الهضبة فلو ان رجلا سلا خنق شاة وذكر اسم الله عليها الاكل مع انه ذكر اسم الله عليها وكذا
 لو ذبح شاة على نصب من الانصاب او على قبر من القبور وقصد به التقرب الى صاحب النصب

شرح
 صحيح
 مسلم

من مدینه سلطان حضرت امام حسین رضی اللہ عنہ بکدام دعوی از ملک معظمه برآید و در کربلا شهادت میدهند
 و او را در حقیقت متواتر در شکوۀ و غیره موجود است که اکثر پادشاهان ظالم خواهند بود و سبب ظلم
 خواهند کرد و صاحب عرض نموده که در آنوقت مسلمانان تعرض از پادشاهان نخواهند کرد و حضرت علیہ السلام
 فرمود که مسلمانان را نیس که از پادشاه وقت که بر ملک سلطنت گفته باشد تعرض نمایند و آن مسلمانان
 خود ظالم و باغی خواهند گردید پس حضرت امام حسین رضی اللہ عنہ حیرت مقابلہ کردند و سلطنت نیز بر
 از وی سلطنت ظاهر و ثابت است چنانچه خروج حضرت امام حسین علیہ السلام بنا بر دعوی
 خلافت را شده پیغامبر که مبروری سال مقصی گشت نبود بلکه بنا بر تخلص رعایا از دست ظالم بود
 و اعانة المظالم علی الظالم من الواجبات و آنچه در شکوۀ ثابت است که حضرت صلی اللہ علیہ وسلم
 از بغی و خروج بر پادشاه وقت اگر چه ظالم باشد منع فرموده اند پس در آنوقت است که آن پادشاه
 ظالم باطنی و فرجام تسلط نام پیدا کرده باشد و هنوز اهل مدینه و اهل مکہ و اهل کوفه تسلط نیریزید
 راضی نشده بودند و مثل حضرت امام حسین و عبداللہ بن عباس و عبداللہ بن عمر و عبداللہ بن زبیر
 رضی اللہ عنہم حجت نموده باجماع خروج حضرت امام حسین رضی اللہ عنہ بر اسی دفع تسلط اولو و بر
 رفع تسلط و آنچه در حدیث مذکور است آن خروج است که برای رفع تسلط سلطان جائز باشد
 و الفرق بین الدفع و الرفع ظاهر مشہور فی المسائل الفقہیہ سوال در صورتیکہ کسی نیت کند
 که اگر این یا زن حسب حاجت برآید گاوسیہ احمد کبیر یا گو سپند شیخ سعد و غیرہ یا ہم و بعد انجاء حاجت
 تا و راضی بقیہ خدا شود و سال آنکہ در شب سبت کاوسیہ احمد و شیخ سعد و پسر و حدیث الما
 التمر الی الامارات اظنی است و ان الله لا یظفر فی صورکم و لکن یتذکر الیکم و یتذکر الیکم و یتذکر الیکم
 و یتذکر الیکم و یتذکر الیکم و یتذکر الیکم و یتذکر الیکم و یتذکر الیکم و یتذکر الیکم و یتذکر الیکم
 اکل گا و غیرہ درست است یا نه چنانچه در اصل و حرمت و بیجہ بر قصد و نیت فانی است اگر نیت
 تقرب الی الله یا برای اکل خود و یا برای تجارت و دیگر امور مباحه فرج میکنند حلال است و الاحرام
 قال فی التفسیر النیشاپوری تحت قوله و اهل به لغیر الله قال العلماء لو ان مسلما فرج یا یزید و زکریا
 التقرب الی غیر الله ما مرد او و بیعتہ ذبیحہ مرد است و فی الدر المختار فرج لحد و هم الامر و نحوه کو اصر
 من الظلمه یجوز لانه لا یزال به لغیر الله ولو ذکر اسم الله الی و لو فرج للصیف لایجره لانه من الظلمه

واسم فلان اذ يقول بسم الله وفلان اذ بسم الله ومحمد رسول الله بكسر الدال فيجزم الذبيحة لانه
 اهل بغير الله والثالثة ان يقول مفصلا عنه صورة ومعنى بان يقول قبل التسمية قبل ان يصحح التسمية
 اولا بعد الذبح وهذا باس بلماروى ان النبي صلى الله عليه وسلم قال الذبح اللهم قبل هذه من امة محمد
 ممن شهد لك بالوحدانية دلي بالبلاغ والشرط هو الذكر الخالص المجرد على ما قال ابن مسعود
 جردوا التسمية انتهى ما في الهداية صرح فيما ذكرنا من ان قصد التقرب الى غير الله محرم للذبيحة
 سواء كان بطريق الاستقلال او بطريق الشكر نعم لو ذكر ذكر المجردا عن غير قصد التقرب الى
 غير الله ففصيل فان ذكر موصولا لا معطوفا كره مثلا ان يقول بسم الله ومحمد رسول الله اللهم قبل
 من فلان لا يحرم الذبيحة لعدم قصد التقرب اليه وانما كره لاجل التشابه في ذلك بذكر اسم غير الله
 لقصد التقرب ولو ذكره معطوفا يحرم ايضا وان لم يكن فيه معنى التقرب لكنه صرح في الشكر والصبر
 لا يحتاج الى النية واذا ذكر مفصلا لا بطريق العطف ولا بطريق الوصل لا يكره ولا يحرم لانها المشاهدة
 صورة ومعنى مثلا ان يقول بسم الله وتوقف ثم قال محمد رسول الله من غير قصد التقرب الى غير الله
 واذا سئفت معنى هذا الكلام عرفت ان صاحب الهداية وضع المسئلة فيما اذا لم يكن المذكور مقبولا
 بقصد التقرب الى الغير فذكرنا مجرودا فهو بخلاف من سئلنا الموضوعه فيما قصد التقرب الى غير الله
 فانها حرام مطلقا وعرفت ايضا ان ما وقع في التفسير الاحمدى من تفرع قوله على ما وقع في الهداية
 ونقله في ذلك الغيب كما ذكرنا وهو قوله من مهبنا علم ان البقرة المنذرة للاولياء كما هو الرسم في زماننا
 حلال طيب لانه لم يذكر اسم غير الله وقت الذبح وانما لا يندرونها لهم انتهى متبني عن الغفلة عن قول
 صاحب الهداية وهو قوله والثالثة ان يقول مفصلا عنه صورة ومعنى فان الانفصال المعنوي
 كيف يتصور اذا كان المنذر للاولياء فانه عين التقرب اليهم فنيهم وائمة الى وقت الذبح فلا انفصال
 معنى اصلا لما تقر في قواعد الفقه من استدامة النية الى اخر العمل وايضا مبني على عدم الفرق
 بين الذك والمجرد الذي وضع صاحب الهداية المسئلة فيه وبين ما قصد به التقرب الى غير الله الذي
 وضعنا المسئلة فيه واين هذا من ذاك سؤال قال النبي صلى الله عليه وسلم تتقربون الى الله تعالى
 وسبعين فرقة كلهم في النار الا واحدة مراد از لودن جميع فرقة باذننا اكر خلوننا راسن فند احوالنا
 للنص والاحاديث القطعية زيرا كه ييج فرقة نيست از فرق اسلاميه كه دنار مهبسته ماند واكر مراد خلودنا

او ما سبب السبب و ذكر اسم الله عليها لا تقتل بهذا النص الصريح و مدار كل ذلك على قصد التقرب
 الى غير الله و لغير الطريق المستهور في الذبح من استعمال الآلة المحدودة و نحو ذلك فعلنا انها الى قوله
 و قد فصل لكم قوله على ما ذكر في الآيات الا ان كان سبب نزول هذه الآية شبهة
 السكينة حيث كانوا يقولون للمسلمين بطريق الا لزام انتم لا تأكلون الميتة و قد قبلها الله و تأكلون
 ما تقتلون ان يذكروا فقد رجحتم قتلهم على مقتول الله فاعاد الله تعالى من ذلك بان الميتة لم يذكر
 معها اسم الله فذلك سرست و كذا الموقوفة و المتحقة و المتدبرية لم تقتل على الوجه المأذون به بل
 الله فحرمت و ما قلناه لا بد بنا انما صار حاله ان يقتلها مع باذن الله تعالى و بالوجه المشعر بحيف
 خرج منه الدم المسفوح و مع ذكر اسم الله تحليل هذا و تحريم ذلك عين التعظيم لله و اما حديث
 القتل فمخالطة و هيته لان لكل مقتول الله سوار كان بايدينا او بايدي غيره او ماتت تحت انفها
 اذ لاموت منه ما الا باذن الله كما قال الله تعالى في النفس حين موتها و لذلك اجمع اهل السنة
 و الجماعة على ان المقتول ميت لا جله و الله اعلم و اما ما دفع في البضادي و غيره من التفسير
 انهم قالوا ما ابل بغير الله اسي ما رفع الصوت بعند وجهه للصم فبني على ما جرى عادة المشركين
 في ذلك الزمان و ذلك لم يفرقوا في التفسير القديمة بين ما ذكر اسم الله غير الله عليه و بين ما قصد من
 التقرب الى غير الله لان مشركي ذلك الزمان كانوا يخلصون في الكفر و كانوا اذا قصدوا التقرب
 بوجه بهيمة الى غير الله ذكروا عليها عند الذبح اسم ذلك الغير بخلاف مشركي المسلمين فانهم يخلصون
 بين الكفر و الاسلام في قصدون التقرب بالذبح اسم غير الله و يذكرون اسم الله عليه اوقف الذبح
 فالادل كفر مرتج و الثاني كفر بصورة صورة الاسلام و كانوا يعتقدون ان لا طريق للذبح الا بهذا
 سوار كان الله و غير الله و قد يجري هذه العادة في زماننا ايضا فانهم يشهدون فلان يذبح بقرة
 ابل السجدة احمد كبير مثل سوار و ذكر اسم الله عليها عند امر السكين او لا و اما ما وقع في البداية و غيره
 ان يذكروا مع اسم الله تعالى شيئا اخر و هو ان يقول عند الذبح اللهم تقبل من فلان و هذه الاش
 ما قل احمد بها ان يذكر موصولا لا اسطوفا فيكره ولا يحرم الذبيحة و هو المأذون به قال و نليه ان يقال
 بسم الله محمد رسول الله لان الشركه لم توجد فلم يكن الذبح واقواله الا انه يكره لوجود القرآن صورة
 يتقصد به صورة المحرم الثانية ان يذكر موصولا على وجه العطف و الشركه بان يقول بسم الله

بلکہ چند مدت قبل لیکن برین تقدیر لازم ہے آید کہ از فرقہ ناجیہ کہ جسے دربار نباشد حال آنکہ احادیث
 قطعید واروسن کہ فساق مومنین را چند مدت دخول نادرخواہ شد جواب این شبہہ شبہہ قدیمہ است
 و علماء پنج شش جواب ازین شبہہ نوشتہ اند کہ بشرح عقائد ملاحلال و جواہی آن مذکور و مسطور
 و منتخب ایجاب مذکور ہے۔ جواب است جواب اول کہ ارجح و اقویٰ است جواب محقق دوانی است
 باختیار حق ثانی جواب دواہ اند حاصل آنکہ مراد دخول سن لیکن دخول من حیث الاعتقاد و فرق
 ناجیہ را اصلاً از حیث اعتقاد دخول نادرخواہ شد اگرچہ از حیث تقصیرات عمل دربار داخل شوند و نہ
 برین جواب ابرار و نہ اندک افاضامین حیث الاعتقاد و لفظ حدیث کہ کلمہ فی النار یا کلمہ فی النار بدین قرینہ است
 اخبار بدین قرینہ غایز نیست پس مفعول است بلکہ درینجا ہر فرقہ برین تفصیل موجود است از آنکہ متفق بر امتی ثلثہ و بعض
 فرقہ فرمودہ اند و افتراق در عمل درین حدیث ہر فرقہ خواہ تنہا اگر فہم شود خواہ مع الاعتقاد چنانچہ
 بہین است چہر شش تراشان در بر پشت این و تارک این نماز و تارکان روزہ و مانعان رکوع و تارکان
 حج و شرب ہر کہ یہ سبب ترا اداست و مشرب و غیر قمار و سرف و قطاع الطریق و غیرہم برین اہتمام
 الصلوات فرقہ جب کا نہ اسناد پس ہر ادبیت مگر افتراق من حیث الاعتقاد پس موجب دخول نادرینما
 اعتقاد و فاسد نواہد بود و ہم آنکہ استثناء الاداعہ دلال میکند بر آنکہ منشاء نجات این فرقہ است
 مشترک در سائر احاد این فرقہ و مشترک در سائر احاد این فرقہ نمیتواند شد مگر اعتقاد و اختلاف احاد
 فرقہ فی الاسمال سوم آنکہ تعریف فرقہ ناجیہ باین عبارت کہ الذی ہم علی ما نا علیہ و صحابی دلت
 میکند بر آنکہ چہرہ و ادبیت مشترک است در میان این فرقہ و رسول و جمیع اصحاب و اہل علیہ
 و سلم و ہرچہ مشترک غیر از عتاید نیست بالبدلتہ چہارم آنکہ در صدر این حدیث در روایات صحیحہ این
 عبارت دارو شد کہ افترفت الیہود علی احدى و سبعین فرقہ و افترفت النصاری علی ثنیت و
 سبعین فرقہ و متفق اتی علی ثلثہ و سبعین فرقہ و ظاہر است کہ درینجا مراد افتراق بحیث عقائد
 پس درین است نیز مراد بہمان افتراق خواہد بود و منشاء دخول نادر افتراق مذکور است پس منشاء دخول
 نادر بہمان عقائد کہ در انہا افتراق واقع باشد شدہ جواب دوم کہ منشاء حجۃ الاسلام امام غزالی است
 و محققین محدثین آنرا پسند نمودہ اند آنست کہ مراد از فرقہ ناجیہ کسانی ہستند کہ آنہا را حول نادر مطلق
 نیست لامن حیث الاعتقاد و لامن حیث العمل یعنی نے سخن غدا در بہشت خواہند رفت

ليس بمبرأ ليس من كلام ابن حنين شدة كل الفرق على الباطل ولو بسبب عقيدة او عقيدتين
 او عمل او عملين والفرقة الناجية لا بطلان في عقيدتهم وعملهم الا ان يحصى الفرقة الناجية بن
 لا بدقة في اعتقاده وعمله اصلا كما هو تنقيح الجواب الثاني او يحصى البطلان بالاعتقادات فقط
 فيرجع الى الجواب الاول ولهذا در صدر كلام اشاره نموديم كه جواب اول بهمان ست ارجح و اقوى
 سوال سود دادن بچريان درست است يا نه جواب عبارات كتب فقهيه عام واقع شده اند
 و ادن و گرفتن را شامل اند مثل لاروبين المسلم و الحربى في دار الحرب و قاضى سنار الد صاحب
 يافى تپى در رساله توجيه دادن سود نيز نوشته اند اينوقت فقير را ياد نيست ليكن اين قدر ظاهر است
 كه گرفتن سود از چريان باين وجه حلال است كه مال حربى مباح است اگر در ضمن ان نفس عهده نباشد
 و حربى چون خود بخود و بديده بلا شبهه حلال خواهد بود و دادن سود بچريان باين وجه حلال است كه
 خورايندن حرام بمسلان درست نيست و آنها حرام خواهند اگر چيزى بطريق سود داد و خواهد شد بيشتر
 از اين نيست كه حرام خواهد خورد و اما ذميان هر چند كه كافر حرام خواهد بايستند در دار الاسلام و ادن سود
 از اين جهت حرام است كه زويج معامله سود در دار الاسلام مى شود و در دار الحرب اين بهر دو علت
 مفسود است پس مباح باشد و تحقيق اينست كه دادن بالتبعية حرام است كه مال كسى نميگيرد بلكه مال خود
 مسيده و مال خود و ادن گودران لعصان خود باشد خصوصاً براس دفع حاجت و دفع ظلم مباح است
 پس وجه حرمت در ان همين دو پيز است يكى آنكه غير را حرام ميخورند مثل دادن رشوت به قاضى عالم
 دوم آنكه باعث تزويج اين معامله در دار الاسلام ميشود و لهذا دادن سود بابر اضطرار در دار الاسلام
 هم جائز دانسته اند غرضك در گرفتن و دادن فرق بسيار است گودر اصل و در هر دو شريك اند سوال
 حولى مشتمل بر مكانات متعدده فروخته مى شود و شفيهان او اجازت داده اند لگيك شفعه شفعه خود را
 ميخواهد ليكن تمام حويلي را خريد نميكنند بلكه مكاني كه متصل زمينى است خريدارى مينمايد و مشتري
 راضى بغير ان بيع نميشود و ميگويد يا تمام حويلي را خريدن يا از شفعه دست بردار شو شفعه را ميرسد
 كه مكان متصل خود را بگيرد و تمام حويلي را خريدارى نكند جواب درين مسئله اختلاف است و فخرالارباب
 مينويسد كه فتوى بر همين است كه شفعه را ميرسد كه تفريق بيع نمايد في محتاج الجوابات حل باع و فنين
 و بعض كل من الشفيعين ملائق باحد الارضين كان للشفيع ان ياخذ الارض التي تلائق ارضه و ان لا يري

[illegible]

شبهه را باینست و در هر دو صورت دیگر صریح را است یا در دادن و یا در گرفتن اما طریق حلال
 کردن باین را بسیار آسان است مثلاً اگر صد روپیه را بپندوی می کنند و ده روپیه بپنداون دادن
 از هم آید پس و کم صد روپیه بسیار بود و در دو روپیه را فلوس بکنند و در عوض دوازده روپیه
 نرمانت نماید که بسبب تخم جنس بودن فلوس و در روپیه حلال میشود و در حدیث صحیح آمده که در مشکوٰۃ
 موجود است که شخصی از خیر کرد و خرما آورد و بسیار خوب و نفیس بود آنحضرت فرمودند اکل تخم خیر کند یعنی
 آیا تمام خرما می خوریم همین قسم می باشد عرض کرد که لایا رسول الله انما نأخذ هذا الصاع بالصاع یعنی
 تمام نرمانت خیر این قسم نیباشد اما این قسم را مضاعف خرید می کنیم یک صاع را بدو صاع فرمودند
 همین الرابح الا حل هذا یعنی این عین با است یک جنس را به هم جنس از با ده و کم خریدن این کار کن
 بلکه ربع اگر چه بالدر اهم شمع اربع بالدر اهم چنین است خیر یا روی را بدو اهم بفروش و بآن در اهم خرما می
 حذر را خیر بدکن اینجا معلوم شد که از سیصد یا چیزی من تفاضل را حلال میکند و اگر سا هو کار چنین است از
 صد روپیه و پس میداند که از اهرت میگویند پس و لا تبش نیز همین است مثلاً اگر صد روپیه را بپند
 بکنند و پنجر روپیه از آن و پس میدهند پس باید نو روپیه نقد بدهند و پنجر روپیه را فلوس کنند
 بدو در عوض ده روپیه و ده روپیه خود بگیرد و علما در دفعه کرا هست سفایح تدبیر که نوشته اند که اول
 سا هو کار را مبلغی بپندوی شرط بپندوی قرض بدو بعد از آن بگوید که این قرض را بفلان کس در فلان
 شهر ده و او باین مضمون نوشته بدو زیرا که کرا هست بپندوی از همین جهت است که باین قرض منفعت
 بخود میکشد یعنی اینی از خطر راه و هر وقتیکه در وقت منفعت این کس مشروط باشد شبهه بر او دارد
 چون منفعت مشروط نباشد اینی متحقق نگشت و الله اعلم سوال تمامی اقلیم نصاری با اتفاق
 دار الحرب است یا نه اگر هست اهل اسلام را از آن نصاری سلو گرفتن جائز است یا نه سوال دیگر
 او اسے جمعہ در و یا معموله کفار فرستیت فرض ظہر ساطع میشود یا نه سوال دیگر اهل اسلام بنا بر فرض
 از کفر مبلغ سود میگیرند یعنی کفر را مبلغ میدهند و در بیکگیرند و یا مبلغ قرض میگیرند و سود میدهند
 جائز است یا نه جواب شرطیکه در دار الحرب در روایات فقہیہ مذکور است ملاحظہ باید نمود چنانچه
 برنے از آن دین قرطاس ثبت عاید شد درین اقلیم آن شرط را قیاس باید کرد و اگر متحقق شد
 پس دار الحرب فرایقت و حکم افاضت الشئ ثبت می آید هرگاه دار الحرب سدر باگزیر از آن

تم اشارے مراعات السبح اذا كان رسولاً جامعاً لاحكام الشريعة والطريقة اشبه واهم من مراعاة حقوق
 الشيخ اذا كان ولياً فقط وذلك لقوله لذاك اہیب و اشار الے الشيخ الولی بقوله من خاور من لیون الخ
 وکان اشار الے علی اسد الشرفانہ شیخ الولاية المطلقة المحمدية وانما ذكره بلفظ الخاور ووصفه بالافتقار لان
 امر الولاية مبطل و انہم تحت القباب و اشار الے شروط الشيخ من قوله یخذ ویسلم ضرعاً من امی الروح
 والقلب وان الشيخ یریبہما معاً یقطع العلائق من العتار والاخوان ومن شروط الشيخ انه اذا سور قرناً
 نفی لہ ہمتہ فی دفع الوسوس والخطرات والشبهات وقوله منہ تظل سبع الجوضامۃ یعنی لا یقتدر شیئ
 الا لہ والجن علی اضلال من دخل فی طریقہ واما قوله ولا میشی بوادیہ الاراجیل فاشارة الی ان
 من شرط المرید ان یکون عالی الہمتہ لاراجلہ و اشار الے فنار النفس بقوة الشيخ بقوله ولا یرال بوادیہ
 اخو لقة مطرحت البرنخ ثم عاد الی ترجیح الرسول عایہ السلام بقوله ان الرسول لنوریت تضار بہ - جہنم
 من سیون الدردل - ثم اشار الے رفقاء الطريقة وحلہا را الخانات بقوله فی عصبتہ من قرین الہم
 ووصفہم بصفات غیابتہ مہبان قال بطلن مکہ امی من جانب الغیب لما اسلموا اسی و دخلوا
 فی الطریقہ وبالغوا الشیخ زولوا اسی اترکوا المال والجاه والادطان والعشار بالترک والتجید قطع
 العلائق وہی الحجرة الخفیضہ لکنہم ماجبوا وازالوا عند لقاء الاعداء من النفس والشیطان والخن بل
 قوب ہمتہم علی المجاہدہ ومنہا انہم کشہ العرائن ابطال الایا یلون بمجاہدۃ النفس ثم اشار الے
 انہم لبسوا لباس التقوی والشریعتہ بقوله لبسہم من نسج و اشار الے بحکم الشرع بقوله لبسوا لبس
 و اشار الے نفی العجب بقوله لا یفرعون الخ و الے الصبر علی مشاق الطریقہ بقوله ولیسوا محجاز یعالج
 و اشار الے النشاط فی الطریقہ بقوله یمشون مشی الجمال الذہر الخ و اشار الے فنار نفوسہم بقوله
 بقوله لا یمنع الطعن الا فی نحرہم الخ وعند ذلک یتشی السلوک الکسی وبقی الوہبی سوال ہندوی
 کتا میدن جائزست یا مکروہ جواب در کتب فقہ ہندوی را کہ سفیجہ و سفاج گویند مکروہ نوشتہ اند
 و در شرح دقایقہ نوید ویکہ السفیجہ وہی اقراض مستقوط خطر الطریق فی المنزلیہ السفیجہ بضم سین
 و فتح التار ان یدفع مالاً بطریق الاقراض لیدفع الے صدیقہ فی بلد اخر واما یقرض لفسقوط خطر الطریق
 آدمیم بریکہ این معاملہ در نجایہ صورت میشود گا ہے مبلغ را بقدرہ مینویسند نہ زیادہ نہ کم و گا ہی
 کم میگیند و زیادہ مے نویسند و گا ہے بالعکس یعنی زیادہ میگیند و کم مینویسند و صورت اول

کہ بنی نوع انسان از یکدیگر چہرہ اسوال میں نمایند عالم گفت کہ ہی نوع زندہ اند از ایشان سوال منہیست
 و بنان تو مثل کنہیا و کالکا وغیرہ مرده اند قدرت بر اینچ چیز ندارند بت پرست گفت شما کہ از اہل قبور مرده
 و شفاعت می طلبید باید کہ بر شما ہم شرک عائد شود القصہ ہر چہ مقصد و مراد شما از اہل قبور بت ہمان ہم
 مقصود من ہم از صورت کنہیا و کالکا است بحسب ظاہرہ قوت اہل قبور دارند بت و اگر میگوئی کہ قوت
 باطن اہل قبور کنشایش حالات سے نمایند بسا جا از بتان ہم روانی حاجات میشود و اگر میگوئید کہ بایشان
 سے گوئیم کہ از خدا براسے استفاعت بخواہید من ہم از بتان ہمین اسند عا دارم پس ہر گاہ کہ جواز استدلال
 اہل قبور ثابت شد بعض مسلمین ضعیف الاعتقاد از پرستش سبتلا و مسانی وغیرہ جگہ نہ باز خواہند آمد جواب
 دین سوال چند جا است تباہ واقع شدہ آن چند جا را خبر دار باید شد آنگاہ فی فضل الہی جواب سوال بخوبی
 واضح خواہد شد اول آنکہ مدخواستن چیز دیگر است و پرستش چیز دیگر است عوام مسلمین برخلاف حکم شرع
 از اہل قبور مدخواستن میکنند و بت پرستان مدہم میخوانند و پرستش ہم میکنند پرستش نسبت
 لہ سجده کند یا طواف نماید یا نام اورا بطریق تقرب و روضہ و یا فرج جانور بنام او کند یا خوراند و کلام
 بگوید و ہر کہ از مسلمانان جاہل با اہل قبور این چیز را بمیل آرد فی الفور کافر میگردد و از مسلمانی سے بر آید
 و مدہم آنکہ مدخواستن دو طور سے باشد مدخواستن مخلوقے از مخلوقے مثل آنکہ از امیر و بادشاہ نوکر و
 لدا در مہمات خود مدخواستن و عوام الناس از اولیا میخوانند کہ از جناب الہی فلان مطلب ما را درخواست
 نمایند این نوع مدخواستن در شرع از زندہ و مرده جائز است و مدہم آنکہ باستقلال چیزیکہ خصوصیت
 جناب الہی دارد مثل دادن فرزند یا بارش باران یا دفع امراض یا طول عمر و مانند این چیز تابے آنکہ
 دعا و سوال از جناب الہی در نیت منظور باشد از خاصے درخواست نمایند این نوع حرام مطلق بلکہ
 غلط است و اگر از مسلمانان کسی از اولیا سے مذہب خود خواہ زندہ باشد یا مرده این نوع مدخواستن
 از دائرہ مسلمانان خارج میشود بخلاف بت پرستان کہ ہمین نوع مدد را از معبودان باطل خود
 میخوانند و آنرا جائز می شمارند و آنچه بت پرست گفت کہ من ہم از بتان خود شفاعت میخوانم چنانچہ
 ما ہم از غیر این داو لیا شفاعت میخوانیم پس دین کلام ہم غلط و تبلیس است زیرا کہ بت پرستان
 کہ شفاعت میخوانند بلکہ شفاعت را نمایند و نہ در دل خود تصور میکنند معے شفاعت سفارت
 ست و سفارتش آنست کہ کسی مطلب کسی را از غیر خود بعارض و معروض ادا سازد و بت پرستان

بفرضه آنجا باز نشد زیرا که در هدایه مذکور است ولاریبین المسلم والحربی فی دار الحرب وقاعده مقرست
 له الاطلاق فی الروایات نفی عن تعمیم پس هر دو صورت اخذ و اعطاء در نفی داخل شد لیکن مسلمانان
 باید که در دادن سو و بحرزی احتیاط کنند بے ضرورت نهد و اقامت جمعه در دار الحرب اگر از طرف کفار
 والی مسلمان و مکانی منسوب باشد باذن او درست است و الاسلامان را باید که یک کس را که
 امن و متین باشد رئیس قرار دهند که با جازت و حضور او اقامت جمعه و عیاد و انکاح من ملاوی
 من الصغار و حفظ مال غیب و ایام قسمت شرکت متنازع فیها علی حسب السهام مے نموده باشد
 نه آنکه در امور ملکی تصرف کند و مداخلت نماید و اگر ازین امور هیچ یک متخص نگیرد و باید که بعد از اداس
 نماز جمعه چهار فرض بنیت آخر ظهر او رکعت و قسه و لم اصله ادا نمایند تا از عهده فرض بالمیقن بر آیند
 فی الهدایه لاریبین المسلم والحربی فی دار الحرب غلاما لابی یوسف و الشافعی لهما ان الاعتبار
 بالمستامن منهم فی دارنا و لنا قوله علیه السلام لاریبین المسلم والحربی فی دار الحرب ولان ما لهم سباح
 فی دارهم فاسی طریق اخذه المسلم اخذ ما لا مباحا اذالم یکن فیہ عذر بخلاف المستامن منهم لان ما له
 صلا یحظوا بعقد الامان انتهی و فی العالمگیریه من باب استیلاء الکفار اعلم ان دار الحرب تصیر دار الاسلام
 بشرط واحد و هو اظهار حکم الاسلام فیها قال محمد فی الزیادات امناء تصیر دار الاسلام دار الحرب عند ابی حنیفه
 بشرط ثلاث احدا اجراء احکام الکفار علی سبیل الاستبصار وان لا یحکم فیها بحکم الاسلام و الثانی
 ان یکون متصله بدار الحرب لا یجخل بینهما بلدة من بلاد الاسلام و الثالث ان لا یبقی فیها مؤمن
 و لازمی آنما بالابان الاول الذی کان ثابتا قبل استیلاء الکفار المسلم باسلامه و الذی بعد الذمه
 و قصوره المسئله علی ثلثه اوجه اما ان یغلب اهل الحرب علی دار من دارنا و ادارت اهل مصر و غلبوا و اجروا
 احکام الکفر و انقض اهل الذمه العهد و تغلبوا علی دارهم ففی کل من هذه الصور لا تصیر دار الحرب الاشکال
 شرط و قال ابو یوسف و محمد بشرط واحد لا یمیز و هو اظهار احکام الکفر و هو القیاس انتهی ایضا فی العالمگیریه
 من باب الجمعه بلاد علیها ولاه کفار یجوز للمسلمین اقامه الجمعه و یضرب القاضی قاضیا تبره صی المسلمین و یجب
 علیهم ان یمیتسوا و الیامسکوا کذا فی معراج الدرر ایه انتهی سوال بت پستی و داریت یمتسوا عالمی منع
 کرد که شرک کن بت برست گفت که اگر شرک بکنند ادا ننهند پیش کشیم البته شرک است و اگر مخلوق فمید
 برستش نمایم چگونه شرک باشد عالم گفت که در کلام جمید متواتر آمده که از غیر خدا و مجوس بت برست گفت

سخنه اسماک بن السهماءین که قطعا و یقینا شهادت بر بیهوشی بود و در زخمی بودن کسی نباید و او که
این قدر باید گفت که فلاغی که کاوش می کرد و فاسد کار و فرخیان براسه او امید نجات و ابریم و برای
این خوف عذاب چنانچه در حدیث مشرف در حق عثمان بن ملعون زنی المدینه که ام المومنین و اد
شهادت قطعی بهشت میداد همین قسم ارشاد شده سوال لفظ لا اراکم فاعلمین که در حدیث ان تو مروا
علیاد لا اراکم فاعلمین و در دست بر زبان میخوانند مذکور میشود و جواب آن خوب بخاطر نسیان و دیگر
لا اراکم این بار شد که مقتدر نیست که علی را با افضل خلیفه کند بیا این لفظ لا اراکم فاعلمین را نشنیده
اول آنکه اهل کلام گفته اند که لا اراکم خلفه بن الفضل مع وجود الفضل یعنی این سخن فان خلافت الفضل
بوجود الفضل و از این جهت بعضی گفته اند که لا اراکم فاعلمین علی بن ابی طالب در حدیث گفته اند که لا
اراکم فاعلمین و این سخن در حدیث صحیح الاکبر علی الاصحیح لساوی العلم و القدره
و الهیة امیرالمؤمنین فی الامامة الصغری نقیصون علیه الامامة الکبری سوره انچه از حضرت بلخ بنو
وقت قریه این حدیث شنیده ام و در الارجم حدیثی دانست که این کلمه اشارت است
بعد از اجتماع الامته مع وجود الاستحقاق الاکمل زیرا که اهل شام و اهل طبرستان و سایر اصحاب جلیل القدر
اختیار جمیع نشاندند و الله اعلم بحال و چه می دانند ما می بینیم که درین شی که مقابل اولیا که در و یار
چند و مستان است و بیانات اراضی برای سیرت درگاه و خرج و اموال و مقرب باشد فرزندان
آن که از خداوند تقسیم کرده اند و از این جهت گرفته اند و می دانند و اگر تقسیم کردن نتوانند که امس متعبد
و متولی آن شود و بهر چه از نذر و نیاز هر روزه آمدنی و نگاه شود در آن فراطین جاری می تواند شد و یانه
و اگر از فرزندان دختر و پسر و برادر و پسرانی برای سجاده نشین که آنرا خلافت میگویند با هم نزاع
نمایند که ام از اینها استحقاق دارد و حتی سجاده نشین و خلافت قاضی وقت سماعت می تواند کرد
یانه اگر قاضی این دعوی را سماعت نماید چگونه رفع نزاع آنها کرده شود و سجاده نشین کدام کس
را مقرب کرده آید جواب و بیانات اراضی که برای میعارف درگاه و خرج و اموال و مقرب باشد
فرزندان را بطور ذریع تقسیم کردن در حدیثی که فرزند غیر رسد بلکه یک کس را از طرف خود متولی قرار دهد
تا موقوف است تقسیم آید آنکه اگر اولاد نتواند و در جمیع خدام و متعلقان درگاه در حل پس آنها را
نیز نیست است بقدر حاجت و اگر بسبب تنازع فیما بین یک شخص را قرار ندهند حاکم عادل بر پایه

در وقت درخواست مطالب خود از بتان نمیفهمند و میگویند که سفارش ما بحضور پروردگار جل و علا نمائید
و مطلب ما را از جناب او تعالی برآید بلکه از بتان خود درخواست مطلب خود میکنند و آنچه گفته است که هر چه
مقصود شما از اهل قبور است همان قسم مقصود من هم از صورت کنیاد و کاکا است نیز خطا در خطا است زیرا
ارواح را تعلق به بدن خود که در قبر دفن است البته می باشد زیرا که مدت دراز درین بدن بوده اند و با
قبور موجودان خود را تعظیم نمیکنند بلکه از طرف خود صورتها و سنگها و درختان و دریاها را قرار میدهند که در
قلمی است نه آنکه آن چیز را تعلق بآن ارواح باشد یا بدن آنها را اینجا سوخته گرد و این قرار داد
اقراری را هیچ اثر نیست آری حاجت رومی بندگان خالق اکبر از راه حمایت خود میفرماید آنها می
فهمند که از طرف بتان این فائده حاصل شد حق تعالی که عالم الغیب و الخفیات است حالات بندگان
خود امیداند و در زندگانی آنها حاجت رومی منظور است از هر طرف که مطلب خود خواهند مطلب ایشان را
بایشان میدهند چنانچه بدست حق حاجت پس خود را که ضعیف السن است میداند و در وقتیکه از خدمتگار و دایه خود
چیز می طلبد و میدهد حال آنکه خدمتگار و دایه مقدر ندارد و همچنین است حال بتان بلکه حال اهل
قبور نیز موافق قاعده اهل اسلام قانچیه مرقوم شده پس هرگاه که حجاز است و اهل قبور ثابت شد بعض
مسلمین ضعیف الاعتقاد از پرستش سیتلا و سانی و غیره چگونه باز خواهند آمد پس فرق در میان اسناد
از اهل قبور پرستش سیتلا و سانی بچند وجه است اول آنکه اهل قبور معلوم الذکر صلحا و بنیرگان بوده اند
سیتلا و سانی موموم محض از وجود آنها معلوم نیست بلکه ظاهر خیال بندی این مردم است دوم آنکه سیتلا
و سانی بر تقدیر وجود آنها از قبیل ارواح خبیثه شیاطین اند که برای اندامی خلق بسته اند اینها را با ارواح طیب
انبیاء و اولیا چه مناسبت نمود آنکه استمداد از اهل قبور بطریق دعا است که از جناب الهی عرض کرده
مطلب ما برآند و پرستش این چیزها بنا بر اعتقاد استقلال و قدرت است که کفر محض است سوال در
صالح را بعد وفات نام گرفته میگویند که فلان ولی است مخالف عقیده اهل سنت و جماعت باشد
یا نه بحکم مسائل الشهادین که از ده خصلت عقیده اهل سنت و جماعت است جواب مرد صالح
و بزرگ و حیات و بعد از ممات ولی گفتن بنا بر آنست که افعال و اقوال ولی از وصا و همیشه و حقا
ولی بحسب ظاهر در و پیدا و پدید و اعتقاد بستی بودن او با قطع و یقین نباید کرد که مخالف عقیده اهل
سنت است زیرا که احوال باطن او و خاتمه او هیچکس را غیر از علام الغیوب معلوم نیست همچنین است

تمام دوازده سال منتهی این ام از زمین مسطور طلب منافع اراضی مذکور مع شمار آن اشجار میگردد و شرح
 شریف چه حکم است بنوا تو جردا جواب حکم اینست که آن اراضی مرهونه و شمار مع منافع
 و اشجار بر این میرسد و زمین را هیچ حق در منافع و شمار آن نیست و بهیبه منافع و اشجار
 غیر صحیح است زیرا که بهیبه معدوم است و بهیبه المعدوم لا یصح و بهیبه لبن فی ضرع و صوف علی ضم
 و نزع و نخل فی ارض و غیر فی تحلیل کالمشاع فی اشی لا یجوز بذه الهبات و شمار اللبن کولده
 و لبنه و صوفه و غیره را بهیبه گذاشتن شیخ الوقایه موافق فهم ظاهر می جواب درست نوشته اند و لفظ بهیبه نظر
 کرده لیکن بیست فقیر تحقیق اینست که درین صورت با موافق رواج و عادت لفظ بهیبه را بمعنی اباحت
 یعنی پروا نگی انتفاع باید فهمید پس روپ داس که باقی شاه را منافع زمین مرهونه خود از محصول و شمار داس
 و بهیبه نمود مخفیست اینست که پروا نگی انتفاع بمحصول و شمار آن زمین داد بدو دلیل بر آنکه قاعده فقهیه مقرره است
 که العادة محكمة چنانچه در کتاب اشباه و النظائر موجود است و عرف و عاده همین است که زمین
 را باحت منافع سکنان آن محمول بر همان عادت باید داشت دوم آنکه نیز قاعده مقرره فقه است که
 انبهره فی العقد للمدانی و الالفاظ و لهذا بهیبه بالعوض را در حکم بیع میدانند و کفالت را بشرط
 بر ارت اسیل حواله است و نامند و حواله را بشرط عدم برات اسیل کفالت میگویند پس روپ داس
 هرگاه لفظ بهیبه را بمحصول شمار متعلق ساخت و ظاهر آنست که محصول و شمار منافع متبذره اند سال سال
 نوید باشد و چیز مرهونه نیست که بهیبه آن صحیح باشد و معدوم محسن بهم نیست تا بهیبه باطل گردد و مثل
 نمیرد بر پستان بیوف بر پستان گو سفند و بجه و حمل پس لا بل لفظ بهیبه را بر اباحت حمل باید کرد و چنانچه
 در حشره بمرصه بگوید که من نفس خود را بهیبه کردم و بختیدم نکاح میشود و بهیبه حقیقی نمیشود گذاشتن
 اندیم بر بیکه هرگاه این عقد عقد اباحت شد پس حکمش آنست که تا وقتیکه روپ داس این اباحت را
 نسخ نکرده و از آن بزرگسخته باشد و از مطالب محصول و شمار سکوت و زید بهیبه انتفاع بمحصول و شمار
 بیان بانی شاه سیاح و جاز بود و در مصالح ضمان نموده باشد و اگر روپ داس وراثت نامی دوازده سال
 باحت مذکور را نسخ نمیکرد و او را میرسد زیرا که در عاریت و اباحت مدت لازم نمیشود اینست آنچه بدین
 فقیر میرسد و اتقاء علم روایت اباحت اینست در کتاب دفعنا می نویسد اباحت الامان للمهرین اکل الشا
 و سکنه الدار و زن اشارة المرهونه فاکلها المضمن و له منع انتبه در کتاب خزانه المفتین میگوید و

که متولی این وقت یک کس را از آنها که موصوف به امانت باشد از طرف خود مقرر سازد و تدریجاً
 هر روز که در درگاه می آید بقدر حاجت در اولاد و خدام صرف باید نمود و متولی جمع و تقسیم یک کس این را
 باید ساخت و تقسیم بر بوی احیا از اولاد و خدام باید نمود مانند تقسیم خمس بر ذوی القربی اگر کسی که حاجت را
 دارند یا خدمت را در درگاه می نمایند یا باعث مجتبی خلایق میشوند ترجیح آنها با کسی ندارد قیاساً علی
 التفضیل من الخس و سجاد نشین و خلافت و معنی دار و یکی آنکه ریاست جمع و تقسیم و عزل و نصب خدام و
 تقسیم و تأخیر مصالح و انیمه موروث نیست بلکه مفوض باتفاق انجماء است و اگر اتفاق نکنند مفوض بر
 راسی حاکم عادل است و دوم اخذ بیعت و تلقین از کار و اقامت جمعه و جماعات و ترتیب حلقه ذکر و اشغال و
 انیمه هم البته موروث نیست بلکه موقوف بر لیاقت این کار است و در معرفت لیاقت این کار سه طریق است
 قیاساً علی الخلافة الکبری اول آنکه مجاور نشین سابق او را خود خلیفه ساخته باشد و با جذیب و تلقین از کار
 و او را بحضور خود مجاز و ماذون ساخته باشد و دوم اتفاق و اجماع خلفا و مردیان بزرگ و هم پیران و زوفا
 و سجاد نشین این کس ستم شوری یعنی چند کس از یاران کار کرده و صاحبان طریق با هم شوره نموده
 یک کس را از اولاد و یا از خلفای آن بزرگ بخدمت او منصوب سازند و دعوی این سجاد نشینی و خلافت
 ابتداء قاضی استماع نماید بلکه اهل حل و عقد انجماء را تقید کند که از میان خود با کسی را که الیق باین کار
 باشند خلیفه سازند یا چند کس را از آنها انتخاب نموده این امر را در آنها شور می سازد و اما بعد از آنکه یکی از طرق نشین
 شخصی برای سجاد نشین و خلافت متعین شده باشد و شخصی دیگر با او درین امر منازعت نماید البته دعوی
 شخص اول را بشنود و رفع نزاع با قیامت شهود معتبر بر ثبوت سجاد نشینی و خلافت یکی از طرق نشین
 میتواند کرد و اگر شخص دوم دعوی نا اهلیت شخص اول و تغییر و تبدیل سیرت محمود میکند پس تقیض نموده
 صدق و کذب آنرا دریافته اگر خواهد اول را معزول نماید و در نصب خلیفه دیگر به یکی از طرق ثلاثه تمسک
 شود بالجمله درین امور وراثت جاری نیست وراثت محض در اعیان مملو که آن میت است که در آخر عمر
 حیات مالک آن بود و اگر هر دو کس دعوی تعیین خلیفه سابق میکنند یا هر دو کس دعوی اتفاق اهل حل و عقد
 یا اهل شوری نمایند قاضی بطلب شهود و تزکیه آن دفع نزاع نماید سوال روپ داس گساین موازی
 چند بگیه زمین خود را نزد باقی شاه رسن داشته باقر آنکه منافع آن اراضی و نم آن انبار بطور خود
 بلا اگر او اجبار بر ترس داده ام و هبه نموده ام تا و قتی که آن مرهونه را از مرتهن استخلاص نمایم حالاً بعد

چنانچه اهل زمان ما غلام فلان و عبد فلان نامی می نهند و الله اعلم متوال کسی که گویا بزمیام رخ بنام
 کدام شهید یا ولی ذبح نماید یا صرف مالیده یا شیر برنج به نیت نیاز کدام بزرگ پند و صلوات بخواند این هر دو را
 چه حکم است و خوردن طعام نیاز و نذرانه مساکن و فقرا را جائز است و اغنیا و اهل تول را چه حکم است
 چنانچه ذبح کردن جانور بنام غیر خدا خواه پیغمبر باشد خواه ولی خواه شهید خواه غیر آن حرام است و اگر به قصد
 تقرب بنام اینها ذبح کرده باشد و بجهت آن جانور هم حرام و مردار میشود و ذبح کننده مرتد میشود و ازین فعل منع
 لازم است در تفسیر کعبه و تفسیر دینا پوری در دیگر تفاسیر هم قوم است قال العلماء لو ان مسلما فرج و بخت
 و تصدیقه التفریق است غیر الله صراط مرتد او بجهت و بخت مرتد است و اگر مالیده و شیر برنج بنا بر فاتحه بزرگ
 بقصد ایصال ثواب بروح ایشان بخت بخوراند مضائق نیست جائز است و طعام نذر الله اغنیا را خوردن
 حرام است و طعام نذر الله آنست که کسی گوید اگر مرض مرا شفا شود یا ساق من بیاید یا کار فلانی
 من شود بر ذمت من آنقدر طعام براسی خدا خواهد بود و این نذر الله است و اگر فاتحه بنام بزرگ داد
 پس اغنیا را هم خوردن از آن جائز است و الله اعلم سوال بیع انسان جائز است یا نه جواب
 بسطه طور در شرع جائز است اول آنکه جماعه از کافران مطیع بادشاه وقت نباشند و از دادن خبر به
 در خراج ایوان نذران و بخت آنها را نیز نگذرد و آورند مثل هر مٹ و سکه بان و راجپوتان و در دست و در دم
 کوستان بخت این طور بلا شبهه و با تقاضی جائز است و درم آنکه محبین قسم کفار مثل کوستان یا
 و دیگر طایفه مذکوره اولاد خود را بفروختند و سوداگر خرید و بیار و درین قسم اختلاف است بعضی
 جائز و اشتمانه و بعضی جائزند و اشتمانه لیکن اجماع و اقوی آنست که این قسم هم جائز است چنانچه
 حضرت ماجر کنیز که حضرت ابراهیم علیه السلام که باو شاه مصر از قبطیان خریده بود و بخت سار
 از وجه حضرت ابراهیم علیهما السلام میبخت نمود از همین قبیل بوده اند سوهم آنکه ازین دو قسم کسی که پیش
 کسی باشد و بامر و اجلی انکاح کرده بدید هر یک که از آن کنیز پیدا شود ملک او میگردد و فروخت
 میبندون آن جائز است آری اگر با اولاد خود یا برادر خود نکاح کرده و بدید خود متصرف شود و بخت
 پیدا کرد و آن بچه آزاد میشود و فروختن و میبندون آن جائز نیست و در دیگر است که بعضی
 جائز دانسته اند و اکثر منع کرده اند بکے آنکه در وقت گرسنگی و قحط مسلمان بچند نفر متصدق
 او را خرید بکند چنانچه در عهد حضرت اوسف علیه السلام مصریان در قحط خود را و اولاد خود را بکشت

تخصيصه فيفسد الكلام بلا دليل والجواب الثاني مبني على اختلاف القائلين بالقولين وهو خلاف
 الراي قبل القائلين بذلك القاعدة هم الذين كفروا بنجاني القرآن وسبوا من وقدم العالم في العلم
 بالخرجات الى غير ذلك نال السبي في شرح المواقف اعلم ان عدم كفاية اهل القبلة موافق كلام الشيخ
 الاشعري والفقهاء كما علمنا اذا فقتنا ما عايناه في الفرق الاثني وجدنا منها ما يوجب الكفر قطعا كالاعتقاد
 الراجح له وجود الخيم العرسمانية او له في حادثة في بعض اشخاص الناس او له انكار نبوة محمد صلى الله
 عليه وسلم او له دسه او استخفافه او له استباحة المحرمات وادعاء الواجبات الشرعية انتهى بل تحقيق
 ان المراد بالقبلة في هذه القاعدة هم الذين لا ينكرون ضرورات الدين لامن بوجه وجهه ال
 التباينة في الصلوة قال الله تعالى ليس البر ان تؤدوا وجوهكم قبل المشرق والمغرب ولكن البر من
 امن بالله واليوم الآخر اخرج من المراد ضرورات الدين لم يبق من اهل القبلة لان ضرورات الدين
 منصوصة عندهم في ثلاثة دلائل الكتاب بقرائن كثيرة منها نصها صريحا لا يحلج تأويله تحريم الامهات
 والبنات وتكرار النجس واليسر وانبات العلم بالهدية والارادة والكلام له تعالى وكون المسلمين
 الارلين من المهاجرين والانبياء راضين عنه الله تعالى وانه لا يجوز انهم والاستخفاف بهم ومراعاة
 السنة المتواترة لتدبيره سبحانه من الاعتقادات ومن العمليات وسواها كان فرضا او نفيا
 كوجوب محبة اهل البيت من الارواح والبنات والجمعة والجماعة والاذان والعيرين والمجمع عليهما
 قطبا كقوله لا يات والعاروق ونحو ذلك ولا شبهة ان من انكر امثال هذه الامور لم يصح ايمانه
 بالكتاب والنبين اذ في تخطئه الاجماع القطعي لفساد جميع الامة فيكون انكار الحق له تعالى كنتم خير امة
 اخرجت للناس وفعله تعالى ومن ايثاق الرسول من بعد ما تبين له الهدى وتبع غير سيل المؤمنين
 وقوله عليه السلام لا تتجمع امتي على الضلالة وهو متواتر مضمون فاما يكون منك هذه الامور من اهل القبلة
 وقد عرفت بعضهم ضرورات الدين بانها امور مشتركة في معقباتها المتدين بدین الاسلام غير المتدين
 وبالجملة قولهم كقوله احمد من اهل القبلة كلام محمل بان على عمومته لكن تفصيل طويل والشان في مقرة
 من مؤيد اهل القبلة من ليس منهم من بعض الفقهاء قد بالغوا في تكفير من ينكر بعض المسائل الاجتهادية
 المشهورة عند قوم دون قوم كحجته ليس المحض ونحو ذلك وهو من مذهب ركبك جدا واما من فرق بين
 الاصول والفروع فكفر في احدهما دون الاخرى فان اراد نفس الاعمال انفع ومرحبا وان اراد عقلا

شروط

شروط

حضرت یوسف علیہ السلام فروخته بودند این قسم ملاک داد شایع بدایه جانزد داشته اند و نقل از کتاب
 محیط آورده اند لیکن اکثر علمای ابن را مسلم ندارند گویند که خصمه من در زمان حضرت یوسف بود حالا
 موقوف شد دوم آنکه هندوان و دیگر کفار که در دار الاسلام باشند و طمع پادشاه وقت اولاد خود را
 بفروشد و این حق هم نزد امام شافعی جائز است و در مذہب احنفی جائز نیست مگر در حالت بیجا
 خوردن و آشامیدن رواست اولی آنست که وضو کرده بخورد و مسکله یا سجامه و لنگ و از امر
 را از شتانگ پائین کردن مکروه است مسکله موتیکه بر لب سے روید اگر از لب فرومے افتد برین
 آن نہایت مکروه قریب بوجوب است و اگر از لب فرومے افتد بالا بالا دراز نیست بر پس برین
 آن واجب نیست مگر خوف، فراق و فسادن زیر الکلب یا دراز میشود فرومے افتد دور و مان محو آید
 مسکله برده حلال در شرع بر مذہب صحیح سه قسم است اول آنکه جہاد را از مسلمانان کہ در ملک اکھا
 نمے باشند بطریق تاخت و ملک کفار رفته اولاد آنها را اسیر کرده، بپارند دوم آنکه کافران حربی
 اولاد خود را بفروشد و مسلمانان از آنها خریدہ بپارند بشرطیکہ مالک آنها بفروشد سوم آنکه
 ازین هر دو قسم برده کہ لے نکاح حلال اند از غیر مالک خود و ترسے یا پڑے متولد شود ان نیز
 در ملک مالک و آید اورانے نکاح حلال است و ششم چهارم مختلفہ فیه است نزد بعضی علمای حلال
 است و نزد اکثر علمای حلال نیست و آن آنست کہ مسلمانان در وقت غنیمت جنگی و گرسنگی اولاد
 خود را بفروشد نزد صاحب محیط موافق نقل ملا الہیاد شایع بدایه این قسم برده نیز در ملک محو
 در آید لیکن فتویٰ برین قول نیست صح آنست کہ آن برده را بقصد ثواب خرید یا بد تا از عذاب
 گرسنگی خلاص شود لیکن او را برده خود نداند و معاملہ کنیزک و غلام با و سازد بیج و شرادرست نیست و
 نمے نکاح روانیت مسکله قال فی شرح العقائد والجمع بین قولہم لایکفر احد من اہل القبۃ و قولہم
 لیکفر من قال بخلق القرآن و استحالة الرویۃ اوسب الشیخین اولیٰہما وامثال ذلک کل مستحب
 و قال المدق شمس الدین انخیالی فی حاشیۃ قولہ من قراء اہل السنۃ ان لایکفر من یدہ القاد
 ان لایکفر فی المسائل الاجتہادیۃ اذ لا نزاع فی تکفیر من انکر ضروریات الدین ثم ان ہذہ القاعدۃ
 للشیخ الاشعری وبعض متابعیہ واما البعض الآخر فلم یوافقوہم و ہم الذین کفروا بالمعمرۃ والشیعۃ
 فی بعض المسائل فلا احتیاج الی الجمع لعدم اتحاد القائل انتہی ولا یخفى ان الجواب الاول

وجوبها وسنتها فلا اذلا شبهة في ان من انكر وجوب الزكوة او وجوب الوفاء بالعهد او وجوب المصداق
 الخمس او كون الاذان مستونا فقد كفر كما يدل عليه قتال مانعي الزكوة في صدر الاسلام نعم في بعضها يكون
 كفرا ويليها لكن التأويل غير مسموع في امثال هذه الامور الجلية كما لا يسمع تأويل مانعي الزكوة متمسكين
 بقوله تعالى ان صلواتك سكن لهم وكما لا يسمع تأويل المحورية في النكار الحكيم متمسكين بقوله تعالى ان الحكم الا لله
 واما التكفير بخلق القرآن او انكار الروية او انكار العلم بالجزئيات على الوجه المخبر في مع القول بثبوت
 العلم على وجه كلي فلا ينبغي الاقدام عليه وليس مخالف هذه الاحكام منصوفا لصاحبها لا في الكتاب
 ولا في السنة المتواترة هذا والله تعالى اعلم فان قيل ما الدليل على ان المراد من اهل القبلة هم المصدقون
 بجميع ضرورات الدين اتي دلالته بلقطا اهل القبلة قلنا الدليل على ان الكفر تقابل الايمان تقابل بعدم
 الملكة اذ الكفر عدم الايمان والمقابلان بالعدم والملكة لا يكون بينهما واسطة بالنظر الى خصوص الموضوع
 وان امكن بينهما واسطة بالنظر الى الواقع كالعلمي والبصر فان الذي من شأنه البصر لا يخلو عن احد مما ولا
 تشبهه ان الايمان مفهوما شرعي المعبر به في كتب الكلام والعقائد والتفسير والحديث هو تصديق النبي
 صلى الله عليه وسلم فيما علم بحجة ضرورية عما من شأنه ذلك ليخرج الصبي والمجنون في الحوائك والكفر عدم الايمان
 عما من شأنه ذلك التصديق مفهوما الكفر هو عدم تصديق النبي صلى الله عليه وسلم فيما علم بحجة ضرورية
 وبعبارة اخرى ان من انكر واحد من ضرورات الدين انصف بالكفر نعم عدم التصديق كذا رتب الرابع
 فيحصل الكفر ايضا اقسام اربعة الاول كفر الجاهل وهو تكذيب النبي صلى الله عليه وسلم بما حقا في علمه محمية
 به مع العلم بكونه عليه السلام كاذبا في دعواه وهذا هو كفر الجاهل واضرابه والثاني كفر الخو
 والعناد وهو تكذيبه مع العلم بكونه صادقا في دعواه وهو كفر اهل الكتاب بقوله تعالى الذين آتيناهم الكتاب
 يعرفونه كما يعرفون ابناءهم وقوله وحجوا بها واستيقنتها انفسهم ظلما وعلوا وكفر الملبس من هذا القبيل
 والثالث كفر الشك كما كان لاكثر المنافقين والرابع كفر التأويل وهو ان يحل كلام النبي صلى الله عليه وسلم
 على غير محله او على التقيية ومراعاة المصالح ونحو ذلك ولما كان التوجه الى القبلة من خواص معني
 الايمان سوار كان شاملة او غير شاملة سجدوا عن الايمان باهل القبلة كما ورد في الحديث نهيت عن
 قتل المصلين والمراد المؤمنين مع ان نص القرآن على ان اهل القبلة هم المصدقون بالنبي صلى
 الله عليه وسلم في جميع ما علم بحجة وهو قوله تعالى وصحة عن سبيل الله وكفر به والمجد الحرام واخراج اهل

صحة الزكوة

بعضه
 هو كفر
 الجاهل

بعضه

با حکم یکسخت ملک او شد و هر قطعه را که بروج او را استحقاق باو داد و درست او را برین گشت
 آنرا که نظر درینا شیر ملک قدیم باید نمود تا آنچه بروج نامیده داده اند از قسم دیگر منقسم گردد و آنچه بروج
 نامیده داده اند پس اگر با معافی خراج است پس خراج هم واجب نمیشود زیرا که درین صورت تمایک
 رقبه ارضی بهم شد و خراج را هم نخواه کردند اگر تخص تمایک ارضی است بدون معافی خراج
 پس خراج واجب میشود و در صورت اولی امام لاحق را میسر شد که از زمین مذکوره خراج بگیرد
 بهر حال در هر حال زمین اینجا نیز شمشه است و در وجه اعطای پیشینیان نیز تعارض فذلک الله اعلم
 از بعضی معتبران مخادیم شنیده شد که در اکثر قصبات ریشی را که در دست شرفا است محدود
 می نامند و آن زمین احیای است که باذن امام وقت آنرا احیا نموده مالک آن گشته اند و در
 آنکه زمینداران آنجا را در آن زمین و غلغلیت بلکه شرفا فخر انداگر خواهند نمود و آنرا بکار برند و اگر
 از دیگر کسی کاشت کنند پس آن زمین نامن حیث الرقبه العتبه قابل بیع و شرفا خواهد بود و خراج آنها
 موقوف بر اذن امام وقت و گرفتن تصاحب از صدور و نظر و استحقاق و عدم استحقاق و مع اعطای
 زمین محاسن در هر وجه و ترزیج بعضی و اشراف بر بعضی که معمول با و نشان تیموریه است و هیچ و این
 بر عدم مالکیت این قسم زمین میکنند سهو ال چه میفرمایند علماء و دین و مفتیان شیخ متین و درین صورت
 کسی نیست کند که این کار من حسب الحاجت بر آید گاوسید احمد کبیر یا گو سپند شیخ سعد و غیر هم
 به هم و بعد انجالح حاجت گاودان بیع بنام خدا کرد و حال آنکه درین نسبت گاوسید احمد و شیخ متین
 میکنند و حدیث انما الاعمال بالنیات ناطق است و ان الله لا ينظر الى صوركم و لكن ينظر الى قلوبكم
 قلوبکم و نیاتکم بر نیعتی شایسته و نیت المؤمن خیر من عمله دلیل بر نیعتی را و خل ضرر است پس
 در صورت مذکوره اکل گاو و غیره درست است یا نه بنیوات و جواپ از بعضی علماء گاه غیره و درین
 مذکوره حلال است و خوردن آن به موجب شرع شریف درست خصوصاً و فقیهه و ارجح غیر نادری باشد
 کما هو المتعارف فی ذیح بقرة السید احمد کبیر و غیره اما ثبوت طهارت اکلها بالکتاب فقوله تعالی و کلاوا مما
 ذکر اسم الله علیه ان کنتم با یانیه مؤمنین و مالکم الا تا کلاوا مما ذکر اسم الله علیه قد فصل الکم ما یقسم
 علیکم لانه عام قد خص من بعض و هو المیتة و الدم و لحم الخنزیر و ما اهل غیر الله به و اهل الله و
 الموقوفة و التبریة و النلیقة و ما اکل اسبح و ما ذبح علی النصب و مقصد به التقرب الی الله

عقلی مرده اند که از اختلاف محل حکم مختلف آمده بسار و انقی و بجا است بلکه بخاطر فیه چون ممبر سکه بدون
 اختلاف محل نیز تعارض نیست زیرا که وجه اعطاء در هر روایت مختلف است در روایت جواز و در روایت منع
 بالغام میبود واقع شده سوار کان التابیه حقیقه که اذا صرح فی المنشور بالتایب او حکما کما فی صورت السکون
 و در روایت منع هیچ وجه اعطاء وجه او را و استخفاف مقید نموده و ظاهر است که این تعلیه منافی تا بهیست
 پس اگر امام وقت زینیه را که ملوک بیت المال است باقی وجه کان بطریق الغام میبود به یکے بخشید
 ملوک او میشود و اگر همان زمین را بوجه او را و استحقاق یکے بدید در دست او عاریت رخصه شود
 پس دفع تعارض با اختلاف وجه اعطاء است اگر چه محل واحد باشد و علی هذا تقریر تصدیق بحسب الاحکامات
 العقلیه ازین صورت آلوده ان لعلی الامام رضا مملوکه لبیت المال علی وجه التابیه حقیقه او حکما
 و الثانیة ان لعلیها علی وجه الادار والاستحقاق و الثالثه ان لعلی الامام رضا مملوکه لذی او سلم
 علی وجه التابیه و الرابعه ان لعلیها الامام علی وجه الادار والاستحقاق اما صورت ثالثه محض
 احتمال عقلی است خلاف شرع پس باقی نماند مگر سه صورت در یک صورت رقبه زمین ملوک
 آن کس میشود و در باقی محض حق اخذ خراج یا عشر لیکن مشکل اینست که این سه قیود را بر آنچه در
 ملک رائج است تطبیق نمیتوان داد زیرا که زمینداران در هر جا و عزمی مالک خود میدانند پس
 زمینیه که ملوک بیت المال است درین ملک موجود نیست و همچنین زمین موان یا زمینیه که بهر
 عدم وارث در بیت المال داخل شده باشد یا آنرا ازال خراج خریده باشد تحقق نیست و اگر باشد
 زمینیه پس این حکم را در جای معین جاری کردن ممکن نخواهد شد مگر بنا بر آنچه حضرت شیخ جلال
 نهانیسری فی السلسله در رساله خود اختیار فرموده اند که زمین هندوستان در ابتدا می شیخ
 مانند سواد عراق که در عهد حضرت فاروق رضی الله عنه مفتوح شده بود و موقوف بر ملک بیت المال
 است و زمینداران را پیش از تولیت و رعایت و حفظ و خلعت نیست چنانچه لفظ زمیندار نیز اشعار می
 بآن میکند و تغییر و تبدل زمینداری و عزل و نصب زمینداران و اخراج بعضی از آنها و اقرار بعضی و
 عطای بعضی اراضی با فغانان و بلوچان و سادات و قدوانیان بصیغه زمینداری و االات صحیح
 برین میکنند پس درین صورت جمیع اراضی هندوستان ملوک بیت المال گشت و بعد از رعایت
 علی النصف او اقل منه در دست زمینداران پس هر قطعه که با و شاه وقت بطریق تابیه حقیقی

ارض الله واسعة فتهاجروا فيها الآية خلاصه و در اینجا اقامت میدارند و عرس بزرگان خود
مثل فرض دانسته سال بسال بر مقبره اجتماع کرده طعام و شیرینی در آنجا برده تقسیم نموده متقابرا
و ثنای بعد میکنند افتار بجا میست، بقره مذکوره بسیار تعجب و شگفتی هستند که حزلی را با فتاویٰ مسلمین چه کار
بلکه بسبب قوی مذکوره فضلوا و اضلوا انچه ایشان شوند لان الذبیحة لتعظیم غیر الله و اگر امر حرام الذبیحه
مستند و امراته بآنست و قد اجماع الفقهاء فی الفرض بین الذبیحة لتعظیم خیر الله و امراته و هو ما اهل به غیر الله
بین الذبیحة لتعظیم الله سبحانه انه ان قدمها لیاکل منها کان الذبح کتدر المتفقه للضیف و هو
هنا حل ذبیحة القصاب و الولیمة و غیرهما کما فی البرزخیه و ان لم یقدمها لیاکل بل لیفها غیره
ما نیت لتعظیم غیر الله فحرم و لذا حرمت الذبائح للعظام کما فی الدر المختار و البرزخیه و قد سئل فی
اذا ذبح ذبیحه مذکوره حرام است پس بتحریم حلال مصداق ضالین گردید و بموجب قوی از ذبیحه مذکوره
ناظر خوردن غیر آن پس واجب مرتد شد و مقتضی حرمت داخل مضلین گردید و نیت راد صحت و
ساد اعمال سوی العبادات الخالصه سوی الاسلام مثلا در حل و حرمت استیفاء غلغله نیت
علی الخصوص در چیزیکه مأمور فقط و ان ذکر سانی باشد کما فیما نحن فیه و قد مرجه نکاح اثیر نیت
نیت سفاح حرام نمیشود و زنایه نیت و له الح و فرغ عبارت حلال نمیشود و شراب مثلا برای
تأخر و غلغله نیت و الحزین محمول علی منف المصادق متلا ای ثواب الاعمال و اهل علی التخصیص کما تشر فی الاصول و الفروع
ترجم الله ان نیت جواز و ابطال و غیره و ان لا تأخذ بالشرک و احب بحدی بلوی قوله فایح عبرنا وی باشد الخ
بحر خواهد بود الا و کسل نادی زمانه و او پس نیت موهل و فیسب در حل و حرمت تأثیر خواهد کرد
اسف الاضحیه قوله و ما قصد به التقرب الی غیر الله الخ تخصیص بذل الفرد لم یثبت بالکتاب الا اذا
ن قوله و ما اهل لغير الله به علیه فیکون ذکره تکرارا و لا باسنة الا اذا حمل قوله ملعون من ذبح لغير الله
علی هذا لکن فیه انه لا بدل علی حرمة الذبائح علی حرمة الذبح کما اذا ذبح شاه مخصوصه و ضمن قیمتها
و العام تخصیص یا ناول انرا ده الی ما فیہ و لو طاکن یترقی فیه تخصیصات الاخری الدلائل الظنیة مثل الذبائح
ما و فیاسات المجهدين المودیه الی تحریمها فلا تغیر تلاوة الآیه و التمسک بهما فی معارضه قیاسا هم
ما عدم دخولها فیما سوا مقصد به المقرب الی غیر الله الخ قطا به بذل مخصوص لان ما اهل به لغير الله
محمل علی مقصد به التقرب الی غیر الله فعدم دخولها فیه لیس بظاهر قوله فلانه عبارت عن الذبیحة

والعام لمخص تنال افراد الباقية ولو طنا والذبيحة في الصورة المذكورة ليست داخلية في شيء من الخصائص
 اما عدم دخولها فيما سمي بقصد به التقرب الى غير الله فظاهر واما عدم دخولها فيما قصد به التقرب الى
 غير الله فلانه عبارة عن الذبيحة التي لم يقصد بذبحها اكل لحمها بل قصد به الدفع الى الغير كما سياتي و
 ليست كذلك واما باسنة فحديث الذبيحة للضيف والوليمة والامواس والحقيقة والتجارة كذبيحة الفقراء
 مثلاً فانه لا شك ان الذبيحة في الصورة الاولى والصور المذكورة اهل باسم الذبيحة غير الله
 والفرق تحكم واما بقول الفقهاء فيقول السراجية والكتابي اذا ذبح باسم المسيح لا يحل ولو ذبح باسم الله
 وادبه المسيح عليه السلام يحل وبابن عسار من دفع ميتة فاصار ان لم يكن ميتة اكره
 وروى شرط ميتة لكن نيت خبيثة وفاسدة وبجيرة احرار وخواصه من دفع الميتة والناثمة ان
 يقول مفسر لانه صورة ومعنى بان يقول قبل التسمية قبل ان يضيح الذبيحة او بعده وهذا باس
 الى قوله والشرط هو الذكر الخاص المحرولان المراد بالذكر الخاص المحرول بالذكر باللسان فقط كما
 يدل عليه قوله بان يقول قبل التسمية الخ في تفسير قوله صورة ومعنى وقول الشافعية في شرح قول الهيثم
 هذا والمأمور به ههنا الذكر على الذبح والمراد بالذكر المتعدي لعله الذكر باللسان كما تقدم وارجح
 به المالك رح في حرمة متروك التسمية ناسياً فلا تدخل الذبيحة تحت قوله تعالى ولا تأكلوا مما لم يذكر اسم الله
 عليه ايضاً واما بقول المفسرين فيقول العالم العارف في تفسير الاحمدى ان البقرة المذكورة كما
 هو الاسم في ناسا حلال طيب لانه لم يذكر اسم غير الله وقت الذبح وانما لا يذبحونها لانه انتهى والحق
 المبين ما قاله مولانا محمد حسين في رسالته في الذبح وندى شيخ سدو وامثال ان حرام است ذبحه وانما
 ان لم ينم شيخ سدو ذبحه في وقت ذبح ناسه كفته باشعة كوشن مردار شود وخورش روا
 نباشد قال الله تعالى ولا تأكلوا مما لم يذكر اسم الله عليه وانه لعنق واكر بنام خدا بر اسم الله اذ ذبح
 كرهه باشعة اگرچه در دل نیت فاسد دارند ظاهر اخور دنش حلال باشد لیکن متغی در پیرنگار باید
 که نخورد والا جالبان گمان برند که این نذر حلال است پس گمراه شود البته بحدیثی که لیکن گمانیک
 اقوال آنها مطابق افعال شان نیستند مثلاً فرقه شعبه را کافر مطلق بالاجماع گویند و قوله تعالى
 ولا تأكلوا مما لم يذكر اسم الله عليه حتى يؤمنوا واعدوا من خير من مشرك ولو اعجبكم الآية را پس پشت انداخته
 ترویح بنات و غیره از تسبیح من نماید و لیکن در ادلالتی که از این آیه ان فرض باشد بقوله تعالى الا من

والمؤمنون
 الذین
 آمنوا
 و
 عملوا
 الصالحات
 لیکن

نه دعنوان قوله قول الهداية والثالثة ان يقول مفصلا عنه صورة ومعنى هذا التعلق له محل النزاع
فانه في ذكر اللسان المجرد عن نية التقرب ولا خلاف في حله اذا سبق لسانه بذكر الغير ولم يقارن الذبح
كما ينبغي ان شاء الله تعالى فمحل النزاع ما اذا ذكر بنية التقرب الى الغير ولم يذكر ونوى التقرب الى ذلك
الغير وقد اعترف حيث قال قوله لان المراد بالذكر الخاص المجرد بالذكر باللسان فقط فيه محل ظاهر لان مراده
بالذكر الخاص المجرد وان كان الذكر باللسان لكنه اراد بان يخلص والتجويد عدم ذكر الغير لا يخلو عن النية
واما قول الحائثية في شرح قول الهداية فلا تعلق له بمحل النزاع اذ لا شك عاقل في ان المأمور به
عند الذبح هو الذكر للسان المجرد عن ذكر الغير نعم محل النزاع ما اذا ذكر اسم الله باللسان و اراد
به التقرب الى الغير قوله واما قول المفسرين فنقول العالم الخ هذا القول يعارضه اقوال الجمهور من
الفقهاء كما ينبغي فكيف يستجيب بقول هذا القائل وصدده مع مخالفته باقوال العلماء الكبار وجهه ان قوله
حلال طيب محل اشكال اذ لا شك في وقوع الاختلاف في حل هذه الذبيحة وتعارض الادلة ومتى كان
كذلك كان محال شبهة ومن قاعدة الفقهاء انه اذا اشتبه محل والحكمة غلب جانب الحرمة احتياطاً
وقد قال رسول الله صلى الله عليه وسلم المحلال بين والحرام بين وبينهما امور مشبهات لا يعلمها سائر
من الناس فمن اتقى الشبهات فقد استبرأ لدينه وعرضه ومن وقع في الشبهات وقع في الحرام
كرام يرعى محل المحي يوشك ان يواقع قوله واكرامه خدا بر بسم الله اكبر الخ دين عبارات لفظ
ظاهر اولالت بوقوع شك و حل اين فرجه ميكنه لهذا متقي را از غم و دل آن منع نموده اند و قول
جمهور فقهاء كه فيما بعد منقول است لى شك ولالت بر حرمت ميكنه فالانتهى بها اوسى الاول
للاشك قوله شيعه را كافراً مطلق بالاجماع الخ اين نقل غلط است زير كه شيعه را بالاجماع كسى
كافر نميگويد بلكه در ايشان اختلاف است علماء ماوراء النهر از خفيه كافر گفته اند و مصر بين از خفيه و
عراق بين از ايشان كافر گفته اند بلكه مبتدع و مال قرار داده اند و علماء شافعية نيز كفر ايشان
ثابت نكرده اند بلكه مبتدع و ضال گفته اند قوله تزويج بنات و غيره مسمى نمايند تزويج بنات و غيره
آنست كه اين شخص دلى يا مالك امر زن باشد و او را با كسى نكاح كرده و اگر اين شخص دلى آن زن
نست و نه مالك امر است بلكه آن زن اقارب اوست مثل نيت البنت است پدرش زنده باشد
ببنت النعم يا بنت الخال كه اولياد و ديگر دارد و جبر و ولايت اين شخص بر آن زن و اوليادى آن

بشخصه

التي لم يقصد بالخرج هذا ليس بدليل لغوي بقوله ما قصد به التقرب بالغير المذنبين وجوب دلالة هذا اللفظ
على هذا المعنى ولا فهو مردود على قائله كيف والاخرية يقصد بها التقرب الى الله ويقصد اكل جميعها
ايضا فاذا اجمع قصد التقرب وقصد الاكل في التقرب الى الله ففي التقرب الى
الغير لم يرد بل قصد هذا دفع الى الغير الخ ما اذا اراد بالغير فليبين حتى يحكم عليه قوله بنيتة غير الله
لكن لا بنيتة التقرب به الى ذلك الغير بل بنيتة اكله وانتفاعه بالخرج فعلم ان منشأ اشتباه هذا السائل
انه لا يفرق بين النسخ بمعنى اراقة الدم وبين المذبوح بمعنى اللحم والشحم فانه كان اراقة الدم التقرب
الى غير الله حيث الذبيحة متى كان اراقة الدم للتقرب الى الله بالاكل والانتفاع طيب
الذبيحة لان النسخ عبارة عن اراقة لاجل المذبوح اى الذي يحيل لاجل النسخ من اللحم والشحم
وعلى هذا قلنا لو اشترى لحم من السوق افذخ بقرعة او شاة لاجل ان يطبخ مرقا وطعاما ليطعم الفقراء او
يجعل ثوابها لروح فلان حلت بلا شبهة وعلمته هذا اراقة الله للبعين بقرعة فاصت باسم ذكاب الميت
ولا يعلمها بشئ بل يكون عنده كل البقر سوار بنيتة في ذلك ان اللحم المشتري من السوق والحاصل
بعد فسخ البقرة سوار في وفاء النذر قوله والفرق تحكم قد علمت وجه الفرق فان هناك اراقة الدم
باسم الله من غير نية التقرب الى الغير تلك اراقة بل الصالح ثواب الله باطعامه للفقراء او
الصالح نفع الله بالاكل كما في الرلايم والاعواس وفي صورة التزاع اراقة لنفسها مما يتقرب به الى
ذالك الغير قوله والكتابي اذا فذخ باسم المسيح لاجل ولو فذخ باسم الله وادبه المسيح بل هذا عين نذر
القائل بالحرمة انه يقول لو قال رجل بحضرة الناس اني نذرت ان افذخ بقرعة لله وادوا بالله السيد
على اعتقاد الحلولية يحل ذبيحة لا حلال في نية بل هو خلص النية لله لكن اخطا في اعتقاده حلول الله
في السيد احمد كبيره كالنصراني يعتقد حلول الله في المسيح حيث يقول ان الله هو المسيح ابن مريم
فخطاه في المعنون دون العنوان فعنوانه حق ومعنونه باطل بخلاف ما لو قال اني نذرت ان افذخ
بقرعة للسيد احمد كبيره فانه اخطا في العنوان والمعنون معا كما لو فذخ النصراني باسم المسيح قوله يا رب عبادت
منذ فذخ عيشة وقول قاصد ان ازين عبارة قول قاصد ان منذ فذخ عيشة وقول قاصد ان منذ فذخ عيشة وقول قاصد ان منذ فذخ عيشة
خبيثة انت كذا عنوان متقرب اليه خطا كذا نكته ومعنونه خطا كذا مثلا في حجة معتزلي كذا الله تعالى
راخا فاعمال نذير في القضية كذا على ما بارضنا تجوز ميكنه حلال است نذر كذا خطا في ايها ومعنونه است

داخل فيما اهل غير الله فاحفظه قوله قد اجمع الفقهاء على ان لا بد في دعوى الاجماع من نقل اقوال الفقهاء والافلا
 يسمع قوله ان قدمها لياكل ان كان المراد من الاكل اكل الذابح فذبيحة القصاب بل اكثر الولايم والاعواس
 يخرج عنها اكل الذابح منها غير مقصود ولا محمول فقوله فكان الذابح لتدو المنفعة للضيف وغيره
 ظاهر اذ اكل الضيف ليس اكلا للذابح فيجب على هذا ان يكون ذبيحة القصاب والولايم والاعواس
 محرمة داخله في هذا القسم لانه في القسم الاول وان كان المراد اكل الغير فتلزم ان تكون المذبوحات
 في اجزئ محظورات الاحرام والندوة مقصودة لله وكذا في كفارة الجنايات منهيات محرمات ايضا فالله
 الى الغير الكان حلالا فكيف صارت هذه الذبيحة محرمة وان كان حراما فكيف يصح جعله دار للحكم الشرعي
 اذ الحرام ساقط عن درجة الاعتبار قوله ولذا حرمت الذبائح للعظام هذا ما يفيض منه العجب بوجهين
 احدهما ان السيد احمد كبير هو داخل في هذه العظام ام لا فان قال بغيره فبهم فلم ياصار البقرة الذبيحة
 من جملة المحرمات وقد نقل شايخنا من التفسير الاحمدى حلها واجاب هو ايضا في صدر الفتوى حلها و
 ان لم يقل بغيره فبهم فما بال العظام صارت محرمة ذبائح مندورة لهم وما بال الصغار حيث حلت
 لذبائح السندورة لهم وبالحمد في هذا الكلام ضبط ظاهر وثانيهما ان البقرة الذبيحة من عظيم السيد احمد كبريتلا
 فعولن لهما الى الدافين والرافعين ويطبخون لبضها مرقا ولحما وياكل منه الذابح وغيره فكيف صارت
 حرمة مع ان الذابح شريك في اكل لحمها قوله پس فتيكه فتوى داد كه ذبيحة الذابح ابن كلام مقبول است
 انكه حضرت امام اعظم چون فتوى داد بجرمت سومار نزد شافعي بسبب تحريم حلال مصداق ضالين كبريت
 شد و حضرت امام شافعي چون فتوى داد بجرمت ملاوس نزد حنفي مصداق ضالين شده باشد فاما هو
 بواجبم فهو جوابا بقوله ونيت لاله قوله در حل و حرمت اشياء خطيئست محجب از شخص كه با وجود
 دعائي دانش و علم مختصات اصول را در نظر نياورده و مثال ضرب اليتيم تا ويا و اذ ارار الشفيه
 رد كتب خفيه فرق را در شرب بنيد تقوبا و تلهيا نديده جواب نامه مولوي نور محمد صاحب كو
 فقير عبد العزيز بعد از ابلان سلام سنون ملتمس ميدار كه رقيقه كرميه در باب استفسار از مسئلة توحيد
 جودى و توحيد شهودى و انكا را تا و ايل و حش ناك ميان رمضان شاه وصول عزت شمول
 مود مهربان من حقيقت الامر اينست كه صوفيه حليہ از قديم اشادات باين مسئلة مي فرمودند
 سببه كه تحمل تا و ايل بود گاه سبب بكمائيت تا و ايل ميتوان كرد و گاه سبب بر سكر ميتوان داشت

زن میسر پس نسبت کردن تزویج آن زن باین شخص خطا ظاهر است و لهذا قال قل العرب
 بنوا بنوا بنائنا وبنائنا هم بنو الرجال قوله مسکن خود را بنام مراد از دار الحرب که ازان هجرت و
 باشد آن دار الحرب که حربیان از اظهار دین خود و صوم و صلوة جمعه و جماعات و اذان و تحنن سنگان
 انجا را مانع نمایند و اگر چنین نباشد بلکه مسلمانان انجا اظهار دین خود بجهت و خدعه میکنند و جمعه و
 جماعات را قایم میدارند و بیان احکام دین خود بکلفت میکنند پس ازان دار الحرب هجرت و
 نیست و علی تقدیر الوجوب فی الغزو واجب نمیشود بلکه عند وجدان الملجاء والمفران النبی صلی الله
 علیه وسلم اقام ثلثه عشر مکه مع ان کفار مکه کانوا یمنون من اظهار الدعوة و یضربون و یشتون من امن
 و یمنون من الصلوة فی المسجد الحرام پس حق تعالی هرگاه انصار را بعد از نسیزده سال ناصریین
 انجناب گردانید و محل مسکن در بلده طیبه طیب بهم رسید و هجرت فرمودند فطاعن فی ذلك اصلا قوله
 عس بزرگان خود و الخ این طعن مبنی است بر جعل باحوال سطون علیه زیر که غیر از فریض شریعیه
 مقررہ هیچ کس فرض نمیداند آری زیارت و تبرک بقبور صالحین و امداد ایشان با مدد ثواب و تلاوت
 قرآن و دعای خیر و تقسیم طعام و شیرینی امور محسن و خوب است با جماع علماء و نصین و رفراز برات
 آنست که آنروز مذکور انتقال ایشان میباشد از دار العمل بدار الثواب و الا هر روز که این عمل واقع شود
 موجب فلاح و نجات است و خلف را لازم است که سلف خود را باین نوع بر و احسان نماید چنانچه در آثار
 مذکور است که ولد صالح بدعوله تلاوت قرآن و امداد ثواب را عبادت قرار داد و مبنی بر کمال بلا و
 و افراط جهل است آری اگر کسی سجده و طواف و دعا بنویسد یا فلان فعل کند یا فلان عمل کند البتہ ثواب
 بعد از اذان کرده باشد و چون چنین نیست پس چرا محل طعن باشد در در منقول سیوطی مرقوم است
 اگر چه این مندر را بن مرد و بن علی بن ابی طالب صلی الله علیه وسلم کان یاتی احوال عام و الفوائد
 مسلم علی قبور الشهداء و قال سلام علیکم یا صبرتم فقم عقبه الدار و اخرج ابن جریر عن محمد بن ابراهیم قال کان النبی صلی الله علیه وسلم
 یاتی قبور الصحابة و یسأل عن حالهم و یقول سلام علیکم یا صبرتم فقم عقبه الدار و یؤکد و یخبرهم فی التفسیر عن رسول الله صلی الله علیه وسلم
 انه کان یاتی قبور الشهداء و یسأل عن حالهم و یقول سلام علیکم یا صبرتم فقم عقبه الدار و الخ فاعلموا ان البقرة المستحقة قوله
 لان الذبیحة الخ بالبعینه من ذب الفاعل بالحرمة قد رجح المقترض الی الحق و اعترف به و جری علی لسانه
 و هو لا یشعر قوله و هو مال بغير الله الخ هذا یضار جرح الی ذب الفاعل بالحرمه وان البقرة المستحقة

۹۲
 پس
 در
 حدیث
 صحیح

نے انکے وجود باشد و همچنین است مذہب شیخ علماء الدولہ سمنانی و جماعہ دیگر از قوم امام و مذہب
 امام ربانی و اتباع ایشان و آئین حضرات ہمدہ وراثتات این عقیدہ بر سائل و مصنفات پر و اختلافتہ چنانچہ
 معلوم خاطر شریف خواہر بود پس ماموم را کہ بعد ازین اختلاف شدہ ایم جزم باحد سے الطرفین نمیتواند
 پس سبیل ماموم اینست کہ چنانچہ در مذاہب اربعہ حق را دائرے انکاریم و میگوییم مثلاً مذہب حنفی صواب
 یحتمل الخطا است و مذہب غیر ایشان مثل شافعی و مالکی خطا یحتمل الصواب است همچنین درین دو مذہب
 توحید و وجودی و توحید شہودی نظر یکبیل یکطرف را چہ شدہ طرف دیگر را باہم ضلال و کفر ای
 نباید انکاشت کہ تفصیل و تکفیر جمع کثیر از علمای و مشائخ کبار لازم سے آید آری اگر تقلید یکطرف
 غلط پدید آرد و فرق مراتب را از نظر انداختہ پامی از جادہ اعتدال بیرون نہادہ عابد را معبود حادث را
 قدیم و ملوث را منور و حرام را حلال و نجس را طاهر انکار و البتہ از محمدان و زندیقان میگردد حاصل
 الکلام آنکہ اختلافیکہ در میان سنی و فاضلی و خارجی است مثل آن نیست کہ موجب تفصیل و تکفیر احد
 الجانبین باشد بلکہ مانند اختلاف مذاہب اربعہ است آری ہر کہ از قائلان توحید و وجودی پامی از
 جادہ اعتدال بیرون نہند نوبت بالحاد و زندقہ رساند البتہ ضال و گمراہ گرد و همچنین قائلان ان توحید
 شہودی پامی از جادہ اعتدال بیرون نہادہ تکفیر و تفصیل جمع کثیر از علمای صوفیہ نمایند البتہ ملوث
 و ملام شوند اینست حال محصل درین باب اما حال میان رمضان صاحب ملاحظہ باید فرمود اگر
 قید شرع دارند و موم را بنماز و روزہ و تلاوت قرآن و ذکر و خوف و رجاء تقوی و صلوات
 دعوت میکنند پس از الحاد و زندقہ بسیار دور اند و اگر معاذ اللہ قید احکام شریعت نمانند
 و موم را با باحت و زندقہ دعوت میکنند پس البتہ قابل تفصیل و تکفیر اند و در کتب فقہ مینویسند
 کہ در مسئلہ اگر چند وجوہات باشند کہ موجب کفر اند و یک وجہ عدم کفر پس ہر مفتی لازم است
 کہ میلان بر عدم کفر کند مگر در صورتیکہ قائل خود تصریح وجہ کفر کردہ باشد در فتاوی عالمگیری مرقوم است
 اذا کان فی المسئلۃ وجہ توجب الکفر وجہ واحد یمنع علی المفتی ان یسئل لیس ذلک الوجہ الا
 اذا صرح بارادۃ توجب الکفر فلا ینفعہ التاویل حیث ینتم ان کان نیتہ التاویل الوجہ الذی یمنع
 التکفیر فی مسلم وان کان نیتہ الوجہ الذی یوجب التکفیر لا ینفعہ فتوی المفتی انتہی جواب ہم
 حافظ مصری صاحب عنایت نامہ سامی در مقدمہ مناقشہ میان محمد رمضان صاحب معلوی

چنانچه آن صاحب خود از چند بزرگ نقل فرموده اند لیکن بعد از مرطبه سلف از صوفیه دگر نشنیده
سال از هجرت نبویه این حضرات دو فرقه شدند جمیع کثیر اشارات را بحقیقت حمل نمودند و قابل شنیدن
با آنکه وجود واحد در مراتب و وجوب و امکان و قدیم و حادث و مجرد و جسمانی و مومن و کافر و نجس و طاهر
ظاهر است لیکن هر منظر حکم جدا دارد و فرق در احکام منطاهر ضرور است مومن را حکم نجات است و کافر
را حکم قتل و اسرو علی هذا القیاس در جمیع صفات متضاده چنانچه گفته اند هر مرتبه از وجود حکم دارد
و فرق مراتب کنی زندقه و غیره و همین فرق و استیسا است احکام ظاهر شریعت چه زن منکوحه حلال است
و اجنبیه حرام و پدر واجب التعظیم است و کافر معاند واجب التحقیر و هر که فرق در احکام نکند و محض وحده
وجود را ملاحظه نماید خلاف شرع است و الحاد و زندقه است و همچنین وجود را که عین ذات حق است
نزوایشان با وصف ظهور در منطاهر مختلفه در مرتبه احدیت صرف پاک و منزه از نقائص و متصف
بکمالات بدانند و نیز بدانند که نقصان مراتب کثرت با و عاید نمیشود چنانچه شعاع آفتاب با وجودیکه بر
سجاسات می افتد نجس نمیشود و حقیقت کلیه انسان مثلا با وجودیکه در مسلمان و کافر و صالح و فاجر
و عالم و جاهل ظهور کرده و خود نقصان نمی پذیرد و همین مذہب را اکثر حضرات صوفیه و علمای نامدار
اختیار کرده اند و درین باب رسائل و کتب نوشته اند عده اینها از قادیانیه شیخ الکبر محی الدین بن العربی
و شیخ صدر الدین قونوی و شیخ عبدالکریم حبلی و شیخ عبدالزاق جیلانی و شیخ امان پانی پتی و از
کبریّه مولانا جلال الدین رومی و شمس الدین تبریزی و از سهروردیه شیخ فرید الدین عطار و از چشتیه
سید محمد کیسودر از و سید جعفر مکی و از نقشبندیّه حضرت خواجه عبداللہ احرار و ملا نور الدین جامی و
ملا عبدالغفور لاری و حضرت خواجه باقی باللہ کابل و علی هذا القیاس شیخ عبدالزاق کاشانی و
شمس الدین فغانی و قیصری و سعید الدین فرغانی و غیر ایشان گذشته اند و تصانیف اینهمه
بزرگان موجود و مشہور است و جماعه دیگر آنهمه اشارات بر تامل حکایت یا سکر حمل نموده انکار
و جدّه وجود کرده اند و گفته اند که وحدت وجود در بعضی اوقات بنظر سالک می آید و آنکه حقیقت
باشد چنانچه در روشنی آفتاب همه ستارانی نور میشوند و بنظر من آینه ها آنکه در نفس الامر موجود
و نور هم دارند لیکن در وقت نهال سبب غلبه نور آفتاب نور آنها منحل میگردد و همچنین است حال
چراغ پیش شعل پس کسانیکه توحید صرف راه پیوده اند توحید ایشان محض در شهود و در نظر است

تفضیل نیزه بالا سوال و فضل اولاد است و هر چند ظاهر است ان اگر مکرم عند الله اتقوا الله اما حسن و فضل
نسب است بعضی که اولاد شیخین را بر اولاد اعمام می صلے الله علیه و سلم افضل میدانند از اصل اولی سلمه
لدام دلیل برین دعا آورند اما لکنه باجماع در لفظ ذوی القربی اولاد اعمام داخل است و در احادیث
میجوید وارد است در حق عباس بن عبد المطلب رضی الله تعالی عنه العباس منی دانامنه و نیزه وار است
حق و اولاد ذوی نامنی و صنوابی و بنو لاریل مبنی استرهم من الناس کثیری ایاهم بملاقی بنده
سوا می آن احادیث میجوید کثیره ناطق است که آنحضرت صلے الله علیه و سلم اولاد عباس بن عبد المطلب
قطر اهل بیت تعبیر فرموده و چه می گفتند قرن اول و ثانی از صحابه را بالعین در عبد الله و فضل بن عباس
محمد و عبد الرحمن فرزندان حضرت ابوبکر رضی الله عنه در هر قرن در بلاد اسلامی هم سواست
نزد و ستان اولاد عباس با لفظ سادات تعبیر شده آمده اند و چه میگویند مدعیان این حدیث
مسئله زکوة خمس که باجماع جمیع است درین اصل اجماعی شرعی اولاد آنحضرت صلے الله علیه و سلم
اولاد اعمام آنحضرت متحد الحکم اندا قطع می ابدی مسئله فضیلت خلفای راشدین و طاعت و غیر
بعیت و اجماعیت و غیر اجماعیت و معنی آن فضیلت و اقوال صحابه و تابعین و علمای مجتهدین
ان باب باستیعاب در کتب عقائد مذکور است آن فضیلت مذکوره باین مدعا اساس ندارد و دلیل
بر مطلب نمی تواند شد مسائل حق ما هو الواقع اصلا و اجماعا و منقادا بالقطع من الاصول
ما شایسته من غیر رعایت اصد الجانین مینوا توجروا جواب تفضیل و قسم است تفضیل انواع و
ما بر یکدیگر و تفضیل اشخاص بر یکدیگر قسم اول فیما بین اولاد شیخین و اولاد عم و زکوار جاری میشود
در تفضیل اشخاص فیما بین آنها قطعی الا تفرع است بلکه تفضیل اشخاص غیر از حدیث مخصوص بنات
مده حالاحت از قسم اول باید نمود تفضیل باعتبار ثواب درجات آخرت موافق مخصوص قطعه دار
سب نیست بلکه تابع بر تقوی و توریع است بموجب آیه ان اگر مکرم عند الله التمسکم بموجب اجماع
جمهور مثل الناس کلهم بنو آدم و آدم من تراب افضل لاحد علی احد الا بدین و تقوی و تفضیل
ن و تقوی ممکن است که اولاد احوال را بر اولاد اشراف تحقق شود و نعم باقیل حسن و فضل
از حبش صهیب اندوم نوز خاک مکه ابو جیل این چه بواجبی است و تفضیل که در شرح مقرر است
تفضیل است و اینجا دو نوع تفضیل دیگر اند که در بعض احکام شرعی اعتبار آنها واقع شده

مکرم عند الله

مکرم عند الله

نور محمد صاحب بابت توحید وجودی و انکار آن وصول غرت شمول نمود مهربان من قلمین
توحید وجودی اکثری از اولیای الله که خواص اهل سنت و جماعت اندگشتند و هر طریقه
چنانچه خطی که برای مولوی نور محمد صاحب سابق ازین مرقوم شده متکلم اسماء بعضی از آنهاست
پس کسی که قائل بتوحید وجودی باشد او را کافر گفتن و از نماز پس پشت او احتراز کردن و مناعت
با او نمودن و فوجیه او نخوردن هرگز روا نیست بلکه آنها را مسلمان و اهل سنت باید دانست و معامله
مسلمانان اهل سنت از ابتدا بسلام و جواب بسلام و جواب عطسه و عیاده مریض و شهر و جنازه و نماز
مغفرت و رحمت نمودن باید نمود آری این اعتقاد یعنی اعتقاد توحید وجودی داخل در ضروریات
عقائد اسلام نیست اگر کسی اعتقاد آن نکند و از آن بگذرد در اسلام نقصان نیست اما باید که اولیای الله
را که قائل بتوحید وجودی گذشته بتحمیه و امانت و تکفیر و تضلیل پیش نیاید آمد و او را در حق عوام نگذارد
آنست که ازین مسئله نفیاً و اثباتاً سکوت در نزد مشغول بحث و تکرار این مسئله نشوند که عقل بر کس
بفهم آن نمیرسد و موجب فساد عقیده میگردد و ابیات کتاب بلبل باغ نبی نیز مثل بر بهمان
الفاظ است که مانند آن الفاظ در مثنوی مولانا جلال الدین رومی و شیخ فرید الدین عطار و فخر الدین
عراقی و دیگر بزرگان و مانند آن فرموده اند اما این قسم الفاظ را نقل مجلس عوام نباید نمود که بسبب
کم فهمی در فتنه نیفتند و لفظ حقیقه الحقایق نیز در اصطلاحات قدما صوفیه واقع است که در هر
نیامده و هر فرق را از فرقهای اهل سنت بعضی الفاظ مصطلح شده که در شرع اطلاق آن وارد نشده
مثل واجب الوجود و معروف متکلمین اهل سنت و همچنین لفظ وجود مطلق در عرف صوفیه اهل سنت
مثل میصری و فرقانی و مولانا جامی بسیار وارد است در شرع وارد نشده پس اطلاق این
الفاظ هر چند بدعت است اما بدعت سنیه نخواهد بود و این قدر علمای بادیانت و تقوی استعمال
آن نموده اند و شاه محمد رمضان صاحب که مردم را بنماند و روزه مشغول میسازند و از قتل
بنات و تحریم نکاح اقارب و بنی الاعمام فتنه میکنند و رسوم کفر منکر می نمایند بهمه ضلوح
است در آن مانع نباید شد بلکه در ترویج کوشش این احکام کوشش باید نمود که احیای سنت
از ابدیت ثواب بسیار دارد و السلام سوال چه میکنید محققان احوال کتاب و سنت و اجماع
است در مسئله فضیلت اولاد و تخمین اولاد اعمام آنحضرت صلی الله علیه و سلم هر چند ثابت است

و فی البدایع والسماع فی اوقات السور تاکید اللسور ورمیچا له مباح اذا کان ذلک السور مباحا
 کالغناء فی ایام العید و فی العرس و فی وقت قدوم الغائب و وقت الولیمه و الحقیقه و عند ولاده الولد
 و عند حثانه و عند حفظ القرآن انتہی سوال معنی آیت و ما اهل به لغیر اللہ حیث و مصداق این آیت
 کیست جواب قولہ تعالیٰ و ما اهل به لغیر اللہ یعنی دو یگر آن جانور کہ آواز برآورده شد و شهرت
 داده شد در حق آن جانور کہ لغیر اللہ یعنی برای غیر خداست خواه آن غیر ثبت باشد یا روح حیث
 کہ بطریق بھوک بنام او بدیند و خواه جسے مسلط بر خانه یا سر کہ بدون دادن جانور از اندازے
 سکہ آنجا دست بردار نشود یا توپ را روانہ کردن ندیند خواه پیرے یا پیغمبرے را باین وضع
 جانورے زندہ مقرر کرده و سہند اینہمہ حرام است و در حدیث صحیح وارد شدہ کہ ملعون من فرج
 لغیر اللہ یعنی ہر کہ بدین جانور تقرب بغیر خدا نماید ملعون است خواه در وقت فرج نام خدا بگیرد و
 یا نہ زبر کہ چوں شہرت داد کہ این جانور براسے فلان است ذکر نام خدا وقت فرج فائدہ نکرده چہ آن
 جانور منسوب بآن غیر گشت و خجستہ درو پیدا شد کہ زیادہ از خجستہ مراد است زیرا کہ مراد انے ذکر نام خدا
 جان داده است و جان این جانور از آن غیر خدا قرار داده کشتہ اند و آن عین شرک است و ہر گاہ
 این خجستہ درو میسر است کرد دیگر نکر نام خدا حلال نمیشود مانند سگ و فک کہ اگر بنام خدا مذکور
 شوند حلال نئے گردند و کتہ این مسئلہ آنست کہ جان را براسے غیر جان آفرین تھار کردن درست
 نیست و ماکولات و مشروبات و دیگر اموال را نیز اگر چہ از راہ تقرب لغیر اللہ دادن حرام و شرک است
 اما ثواب آن چیز ہا را کہ عائد بر بندہ میشود از ان غیر ساختن جائز است زیرا کہ ابنان را میسر شد کہ ثواب
 عمل خود را بغیر خود بخشند چنانچہ میسر شد کہ مال خود را بغیر خود ببندد و جان جانور مملوک آدمی نیست
 تا او را بکسے تواند بخشید و نیز دادن مال ازین جہت مستوجب ثواب است کہ آدمیان بوسے
 منتفع میشوند و چون مرده با بعد از مفارقت ازین جہان قابل انتفاع معین مال نماندہ اند طریق
 نفع رسانیدن آنہا در شرع چنین قرار یافت کہ ثواب اموال ہر کہ مستحقان برسانند با نہا عائد
 سازند و جان جانور اصلا قابل انتفاع نیست در زندگی پس از مرگی نیز قابل انتفاع نباشد
 آرسے اضحیہ از طرف مرده کردن در حدیث صحیح آمدہ است لیکن معنیش ہمین است کہ دادن جان
 برای خدا و ثوابے کہ دارد و بآن مرده بخشیدہ شود نہ آنکہ فرج برای مرده کردہ و بکسے جہاں سلیم

کیے کفارت نکاح و درین معنی تمام قریش برابر اند چنانچه در کتب فقہیہ مرقوم شد و مشہور است
 کہ قریش کلمہ کفار بعضیها بعض و غیر قریش کفو قریش نیستند دوم اعتبار شرف کرب انتساب
 بجناب رسالت مآب صلی اللہ علیہ وسلم و این معنی بنی ہاشم بر غیر آنها ثابت است و ہمین جهت است
 ذومی القریش از خمس بر ایشان صرف نمودن مقرر شده و زکوٰۃ بر ایشان حرام گشتہ اما بنوعی
 را بر غیر ایشان شرافت دیگر است کہ در حدیث وارد شدہ ما من احدکم یطلب احدی من ولد عبد المطلب
 الا انا اکافی بہا یوم القیمۃ و شفاعت ایشان را تقدم است بر دیگران بموجب حدیث اول من
 اشفع من امتی اہل بیتی ثم الاقرب فالاقرب من قریش و ظاہر است کہ در قرب نسب برابر اولاد عبد المطلب
 هیچ کس نمیتواند شد اگر کسی کہ تفضیل میدہد اولاد بنحین را بر اولاد عمین مکتوب اگر این معنی مراد دارد
 پس صریح البطالان است و اگر معنی دیگر دارد پس بیان کند تا محل نزاع متعین گردد و دعای
 خاص در حق اولاد حضرت عباس رضی اللہ عنہ وارد شدہ چنانچہ در سوال مستفتی مذکور است ظاہر متنازع
 فیہ تفضیل بنحین بموجب قول تفضیل اولاد ایشان شدہ است و بمعنی صریح البطالان است
 زیرا کہ اولاد افضل لازم نیست کہ فضل باشد الا در صورت تفضیل باعتبار قرب نسب آن در اینجا از
 سر منقود است مسئلہ در مقدمہ سرود و غنا و لوح الدف و آیات خفیہ مختلف آمدہ اما از حج
 واقعی من حیث الدلائل و مطابقت الاحادیث الكثیرۃ المشہورۃ فی الکتاب المتعبرہ ہمین است
 کہ سرود و غنا ر مجر و از فرامیہ مباح است و دف از حلیہ فرامیہ مستثنی است زیرا کہ سماع آن
 از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بطریق صحیحہ ثابت شدہ پس عالم محقق را باید کہ بر ہمین روایات
 فتویٰ دہد و اولیاء اللہ خصوصاً کبار چشتیہ سماع ہمین غنا فرمودہ اند کہ بحضور فرامیہ آلات نبود
 قال الشیخ الامام ابن الہمام قید حرمتہ التغنی بما اذا کان فی اللفظ لا لا یجوز کصفۃ المذکر و المرأة
 المغنیۃ الحسنۃ و وصف النحر المہیج الیہا و الدایرانیا و الحانیات و سجا مسلم او ذمی لا اذا اراد
 انشاء شعر لا استشہا و اولیٰ یعلم فصاحتہ و بلاغتہ نعم اذا قیل ذلک علی الملاہی منع و انکان عواظ
 حکما آلات تغنیہا لا لذلک التغنی انتہی و قال فی المغنی شرح کنز الدقائق و اختلفوا فی التغنی
 لبحر و قال بعضهم انہ حرام مطلقا و منهم من قال لا باس بان تغنی لیستفید بہم القوافی و الفصاحتہ و منهم
 من قال بجواز التغنی لدفع الوحشتہ اذا کان وحده و لا یكون علی سبیل اللہ و الیہ مال السر

آرسمه ذکر نام خدا بران جا نور و قوتی فائده میدهد که قصد تقرب بغير خدا از دل دور کرده و خلافت
 آن شهرت و آواز دیگر دهد که ما ازین کار برگشتیم آدمیم برینکه درین سوره لفظ به را بر لفظ بغير الله مقدم
 آورده اند و در سوره مائده و انعام و نحل و مؤخره پیش آنست که اصل همین است که بابا متصل فعل مقدم
 بر متعلقات دیگر آند زیرا که با درین مقام برای تعذیه فعل است مانند سوره و تضعیف پس حتی الماسکان
 ملاصق فعل باشد و این موضع اول قرآن است درین موضع بر همان اصل خود استعمال فرموده اند
 و در سوره تهای دیگر آنچه محل انکار و مدار سزانش است یعنی فوج بقصد غیر الله مقدم آمده و لهذا در باب
 سوره با جمله غلام علیه را نیز موقوف داشته اند زیرا که در اول قرآن سمع شده آمده است و این
 چهار چیز که مذکور شد یعنی مردار و خون و گوشت و خاک و جانوری که برای غیر خدا مقرر کرده و فوج نماید
 از آن جنس است که بر جمیع فرقه مادر جمیع حالات حرام است و از آن قبیل نیست که بفرقه حرام
 باشد و بای دیگران حلال مانند مال زکوة و صدقات یا در حالتی حرام است و در حالتی دیگر حلال
 مانند و ای که مسمی مضر که بر محور و فراجان حرام است و چون فراج آنها برودت پیدا کند حلال
 میشود و آری بوقت ناچارگی خوردن این چیزها با وجود حرمت معاف میگردد و کما قال تعالی من اضطررنا

بسم الله الرحمن الرحيم

فائده - ابتدا به تسمیه سبب برکت است در هر کار بر و است جابر و نوزده حرف او سبب نجات
 است از نوزده زبانه بقول عبد الله بن مسعود و تعلیم تسمیه سبب کتابت بر ابره ازنا است معلم با صبی
 و والدین او را بروایت ابن عباس مرفوعه برای دفع بلا چون در وسطه واقع شود و بگوید بسم الله الرحمن
 و لا حول و لا قوة الا بالله العلی العظيم از وسطه خلاص یابد بروایت حضرت علی مرفوعه و حدیث کل امرؤی
 بال لا یسید فی بسم الله الرحمن الرحيم فهو انقطع بروایت صحیح از ابوهریره مرفوعه آمده و از لا آمده که هنگام
 بانگ کردن خزان در شب بسم الله الرحمن الرحيم بخود یا بدین الشیطان الرحیم بگویند و نیز بسم الله الرحمن
 است بر امتعه و البس و دیگر اشیای نفیسه تا جنیان او را استعمال نکنند و خواننده او را چهار هزار تنگی و حیدر
 هزار مرتبه حاصل شود چهار هزار گناه دور میشود و بروایت طبری است و پیشی و شعب الایمان از حضرت
 علی کرم الله وجهه آورده که تفریق رجل فی بسم الله الرحمن الرحیم فخر له و بروایت ابن عباس مرفوعه آمده
 که بار بسم الله باید کرد تا که بشوشت نامی چنین و نه نشستن مشتبه نشود و و لکی آورده که انکسرت الله علیه

فوائد تسمیه و احکام

درین مقام کج نمیکنند و میگویند که گوشت را بچینه بنام مرده دادون بلا شبهه جائز است و این نیز از دیگر
کردن جانور بنام آن مرده همین قدر قصد می نمایند که برای فهمیدن ایشان یک کسه کافی است که با کینه
بیاورند که نمازگاه فسخ کردن جانور بنام خدا و غیر خدا نذر میکنند اگر عوض آن جانور گوشت بهمان
مقدار خریده و بخانه بفقر اخوانید و در زمین شما آن نذر را ایشود یا نه اگر بشود راست میگویی که مقصد
شما از فسخ نذر گوشت نذر نمودن برای ثواب آن مرده نبود و الا تقریب بفرج نذر او کرده اید و اگر
صریح کنیم می آید و در لفظ این آیه که در چهار جلد قرآن مجید وارد شده مالم یأمرکم الله بالبیِّنات
فرموده اند ما فسخ باسم غیر الله پس فسخ کردن نام خدا همه شهرت دادن داد و دادون با کینه فلا فسخ و لا فسخ
و بنظر فلا نمیکنند هیچ فائده نمیکند و گوشت آن جانور حلال نمیکرد و اهل را بر فسخ حمل کردند پس فلا
فقه و عرف است هرگز اهل اهل لغت عرب و عرف آن دیار و آن وقت به فسخ میباید و در هیچ شهر
و هیچ عبارت بلکه اهل لغت عرب بمعنی بلند کردن آواز و شهرت دادن است و چنانچه اهل اهل
اهل استعمال طفل نوازد و اهل لغت بمعنی تبلیغ حج و غیر ذلک استعمال است و اگر کسی بگوید که اهل لغت
نذر هرگز بمعنی ذبح است پس نذر خواهد شد و نیز اگر اهل را بر فسخ حمل کرده باشد و پس فسخ نذر خواهد
خواهد شد فسخ باسم غیر الله از جای فهمیده شود تا مدعی این مردم حاصل شد پس درین عبارت
اهل را بمعنی فسخ گرفتن باز غیر الله را بجای باسم غیر الله ساختن نیز بمعنی فسخ گرفتن است و نیز
در تفسیر پیشانی پوری میگوید اجماع العلماء که اهل اسلام فسخ و قصد بذبح یا التمسک به یا التمسک
صاف و در فسخ و قصد فسخ میزدند و کافران در جالیست و وقت بر آمدن از خانه و در راه بنام زبان
آواز میکردند و چون بمکه معظمه میرسیدند طواف خانه کعبه می نمودند این طواف ایشان بنماز نذر
هرگز ایشان مقبول نبوده لهذا حکم شده فلا تقربوا المسجد الحرام بعد حاکم بن ابی اسحاق بن عمار و آواز
بر آوردند و شهرت دادند که این جانور از فلاست و بنام اوست و برای او میگویم و در وقت فسخ
بنام خدا فسخ کشانیدند اصلا موجب ترتب حلیت گشت و شستن نیست که نزد عوام طریق فسخ
جانور هر گونه که مقرر است متعین است برای رسانیدن جان جانور برای هر که منظور باشد چنانچه
ناتحه و قل و در دو خواندن طریق متعین است برای رسانیدن مالکات و شریکات بار و اح
خواه بقصد رسانیدن ثواب بان ارواح نمایند یا بقصد تقرب و دفع شر و چالپوسی و تملق

الحل
قال
في

العقلية الباهرة ولست اعني بالعقلية قواعد وضعها قوم على حسب عقولهم كيف ورب حقيقة
 لم تظهر على فحولهم بل اريد بها ما كان مطابقا للنفس الامر باعتبار العقل وبالحكمة فبسط الكلام في
 على بهيود اصول بطلها سيدي الوالد في كتبه فمن شار تفصيل تلك الاصول فليبرح الى تصانيف
 المملوءة نورا ومعدقا اصل حقيقة النفس الانسانية عندنا انها برزخ للنفس الكلية مبرزة للنسمة والنسمة
 حالة في البدن مبرزة لحالة القوي اصل الفصل القريب للانسان هو الفيز المعتمد على الصوت
 الحيوانية الذي من شأنه انساع القوى الثلاث القلب والعقل والنفس وتصل للانسان انما هو
 بالنفس الحاملة بهذه القوى والبواقي كالنظر والوجه الابتدائي اصل الاصل الذي به يزيد وعمر
 عند التحقيق ليس هي لم شخصات بل نحو البرزخ الذي به صارت هذه البرزخ نفس زيد وتلك نفس
 عمرو ومن مهبنا يتضح ان الحركة في الكرم موضوعها تخص الانسان المتقوم من نفس حقيقة واحدة مع
 مادة مبهمة وانما المادة شرط لتقومها وتحصلها وظهر احكامها نحو البرزخ باقية والامثال متجددة
 فتأمل جيدا فانه دقيق وبالتأمل حقيق اصل معنى الموت انفكاك النسمة عن البدن لان انفكاك
 النفس عن النسمة فاخذ اصل لما كان من خاصية هذه البرزخ ان تحلل في النسمة لا يمكن ان نصير
 مجردة مختمة ولكن تنفوم بالنسمة فقط وتكون كالانسان الذي قطعت يداه ورجلاه دون الأعضاء
 الرئيسة التي هي معنى صورة الانسان اصل كم من شئ تقتضيه الحكمة الآتية في العالم
 كاستحالة الخمار فان الانسان اذا مص القارورة فالهواء يخرج منه حتى اذا لم يبق للتخلخل مسامع
 ويكون التخلخل الزايد عليه غير مناسب لحقيقة الهواء فيحصل القفار القارورة وكذا الكلام في النفخ
 في القارورة حتى اذا لم يبق للتخلخل حد في حكم الطبيعة الهوائية فيحسند انفقارت القارورة وينفطر
 من مهبنا ان الامراض وان حلت النسمة فانها لا تصل الى النية حالة لا يمكن للنفس ان تتخلل
 بها فاذا تحللت بحيث لم يمكن تولد النسمة مات الانسان ولا يصل لتحلل الى حد يمنع تعلق
 النفس بها ان قلت الجوان الارضي لا يتعلق النسمة مبدنه حتى يكون لغشا فبل مهبنا غشيت
 قلت لما درسي اكثر من ان كل ما يجب في الطبيعة الكلية ان يكون في حفظ هذه النية فانه لا بد
 ان يكون من حكم الطبيعة لكثير من النظائر اصل تكون النسمة بعد الموت حاملة للقوى وبدل
 كما قال الشيخان ابو علي والونصران النفس تعلق بحجم هوائي حتى يصح بها التحلل والتوهم فذلك

معاویہ را کہ کاتب آنجناب بودند فرمودند کہ یا معاویہ اتق دو اة وحرفت القلم والنصب الباردة
 السن والحدود المیم حسن الصدوق الرحمن وجود الرحیم و ابو داود و در کتابی آورده کہ آنحضرت صلی
 علیہ وسلم گزشتند بر پاره کاغذ کہ در زمین افتاده بود نو جوان را کہ ہمراہ بود فرمودند لعن من فعل
 بسم اللہ را نہ نہید بگو در مقام مناسب یعنی مقام با احترام و خطیب از انس آورده مرفوعاً کہ ہم
 کاغذی را از زمین بردار و کہ در بسم اللہ باشد نوشتہ میشود نزد خدا از نسیقین و والہیز
 اورا تخفیف کردہ میشود اگر چہ کافر باشد خواص الحمد للہ الحمد للہ راس الشکر و در قصہ رفاقہ از
 حضرت صلی اللہ علیہ وسلم شکر را ہمین کلمہ ادا فرمودند کہ رواہ الطبرانی عن النواس بن سمعان قال
 خواص این کلمہ آنست کہ قایم مقام دعا است چنانچہ در ترمذی و غیرہ از جابر بن عبد اللہ واقع است
 کہ قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم افضل الذکر لا اله الا اللہ و افضل الدعاء الحمد للہ و نیز خواص
 این کلمہ آنست کہ پر میکند سبزان را و نیز در حدیث وارد است کہ التوحید ثمن الجنة و الحمد ثمن کل نعمۃ
 و نیز وارد شدہ کہ کل امرؤ یبال لا یدافیہ بحدائثہ فینقطع و نیز از حضرت علی رضی عنہ منقول است کہ ہر کہ
 نزدیک عطسہ بگوید الحمد للہ رب العالمین علی کل حال ماکان اورا درودندان و در دگوش نشود
 نیز مرفوعاً آمدہ از عائشہ بن الاسقع کہ ہر کہ مبارکت کند وقت عطسہ بہ الحمد للہ موجب شفا از دار
 امراض بطن است و در حق او و در فرستادن شکر آنحضرت علیہ الصلوۃ والسلام نذر کردہ بودند
 لا شکرت اللہ حق شکرہ و ہمین کلمہ اکتفا فرمودند

رسالہ معاد جسمانی

بسم اللہ الرحمن الرحیم

بحان اللہ الذی خلق الانسان من طین و جعل نسله من سلالة من ماریہین ثم سواہ فنفخ
 بہ من روحہ فاذا ہو خصیم مبین و لذلك خلقہم و تمت کلمتہ ربک لا اطلان جہنم من الجنة و النال
 بعین سخمہ علی السراء و الضراء و شکوفہ الشدة و الرخاء و نصلى علی نبی سید الانبیاء
 له الاولیاء و اصحابہ الاتقیاء اما بعد فقد کثر التشاہیر فی المعاد الروحانی و الجسمانی و در عمل ما فالج
 سے و اتخذوا ما ثبت لہم فی الصدوق و در ہم ظہر یا بل ظنوه بمساعدہ عقولہم المشوبہ بالوہم امر
 یا حبوہ محجوبان عن العقول و شیا عنہا خفیا و لعمری انہ عندی من الامور انظارا ہر تابلہ الاکمل

النبی افضلیته علی ابو عثمان ویدل علی ذلک انه قد جاز فی بعض طرق حدیثه فقال جل لابن عمر
 یا ابا عبد الرحمن فعلی قال ابن عمر علی من اهل البيت لا یقاس بهم علی هم رسول الله فی درجته فی الله
 عز وجل یقول والذین امنوا واتبعتمهم ذریتهم بایمان اتقنا بهم ذریتهم فاطمة مع رسول الله صلی الله
 علیه وسلم فی درجته وعلی مع فاطمة علیهما السلام اخرجه علی ابن یحیی المصری لنتبه موضع الحاجة منه
 وازین عبارت صریح مستفاد میشود که کلام ابن عمر در مقام روایت بر کسی که از کلام فی تفضیل علی بوزن
 عثمان فهمیده بود پس حاصل این عمر آنست که در زمان آنحضرت صلی الله علیه وسلم صحابه این کس را
 تفضیل بترتیب میدادند و آئینه سکوت میکردند و تحقیق بعد از عثمان علی افضل است از جمیع من
 عداه زیرا که او از اهل بیت است و اهل بیت را بصحابه قیاس نتوان کرد و در قدری که نبض تفضیل
 غیر او بر او معلوم شد قائل باید شد و بر دیگران او را افضل باید دانست و بسا مسائل که در زمان آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم صحابه از ان بحث نکرده اند این مسئله هم از ان قبیل است و لفظ احد بعد از ان لا یقاس
 بهم در ریاض النضره موجود نیست تا جای تمسک تواند شد و آنچه صاحب رساله نوشته است که اگر شد تا
 اسلحه منعی عظیم متوجه علی جمیع الاوله المتمسکه بها علی افضلیته الثلاثة پس منعی بر دو چیز است یک آنکه
 لفظ احد در اینجا موجود باشد حال آنکه موجود نیست دوم آنکه الفاظ حدیث ابن عمر مراد صحابه و مانند آن
 باشد و این امر نیز خلاف واقع است بلکه صحیح الفاظ او آنست که بخاری روایت میکند عن یحیی
 بن سعید عن نافع عن ابن عمر قال کنا نخیر بین الناس فی زمان رسول الله صلی الله علیه وسلم
 فقیر البکر ثم عمر ثم عثمان ودر ترمذی هر دو لفظ واقع اند و اینجا آن منع متوجه نمیشود و نیز ابن عمر
 گفت و شنیدیم در روایت ابن عمر است فقط جمیع اوله متمسکه بها درین باب هرگز قبول این
 منع نمیکند زیرا که در ان اوله الفاظ ناصه بر عموم است و آورده اند و اصرح این الفاظ در روایت
 حضرت مرتضی علی است عن عبد خیر قال سمعت علیاً علیه السلام علیه السلام یقول قال لا
 انبکم نخیر هذه الامة بعد بنیها خیرهم البکر و خیرهم بعد البکر عمر و لو شئت ان اسمی الثالث
 فسمیته خیر خیرهم بن سلیمان و خیر بن سلیمان عن ابی موسی و فی روایتی ثم سکت بعد ذکر فرمایند
 انی یعنی نفسه خیر خیرهم بن سلیمان ایضا و عن ابی حنیفه قال قال علی الا انبکم بافضل هذه الامة
 البکر ثم عمر ثم رجل اخر عن علی رضی الله عنه قال ما مات رسول الله صلی الله علیه وسلم حتی عرفنا

الله تعالى قوة النفس المشتركة في النفس وتحويل لها العلوم السمعية والبصرية بمنزلة المحس في
 النفس منزلة الاوامع المادنة من شاهدة القرائن اصل ما واصلت النفس في عالم البرزخ فانها تنزب
 بربوبه بارادك عقلية وروحية فتطوّر بانتماء صور اشكال تحدث بها تجوّل اشباح المعاني كما يحدث
 في المنام والاهام والالكة ثم جعلت فيهم اسما للامام او ايلامها تتولد من غريبتها ومن تجوّل النفس تلك
 الاشباح حقيقة محجوبة تسمى بفتح روضة من رياض الجنة او حفرة من حفرات النيران اصل اذا اراد الله
 تعالى بعد اماته اهل العالم وحدث القيامة ان يحشر الناس لاسباب خفية لا لكنا وتضبط سيما في هذا المقام
 فانه لفيض على الارواح فيضاجليا من قبيل مثال نوع الانسان وحدث ميتة في العالم لفيض
 قوة في الارواح وكما لها فيخضع ليعود الى الارواح صحتها وذهب السيئات عنها فيقضي تمام اجسامها
 فيحين يخرج اجسامها بمنزلة شجرة قطعت حتى لم يبق منها الا الدوحة ثم جاز مطر وموار مناسبت فنبتت من
 الدوحة الاغصان والازهار والاوراق على الوجه الطبيعي فان كان هناك بدن ارضي له نوع منسوبة
 بالنفس الناطقة والمنسوبة الهوائية يكون هو طيها وتعلقها والانشاء لها بارها بدنا مناسبا لها اصل اذا
 حشر اقوى في هذه الاجسام حكم المثال وشبه المثل الانسانية ويلب حكم النوع فبشا المحاسبات
 والمناشآت اصل السرائر انواع التعذيات والتعذبات اقتضاه النفس كما لها من كل
 بهمة من القوى الجسمية والروحية فيفتح كل قوة مالتد به فيقضي اليه كل مالتد به كل قوة والله اعلم
 مسئلة تفصيل در رياض النفرة و احوال علي ابن ابي طالب رضي الله عنه فصل سابع في فضيلته
 است ميگويد وقد جمع اهل السنة من السلف والخلف من اهل الفقه والاثار ان عليا افضل الانبياء
 بعد عثمان وهذا ما لم يخلف فيه وانما اختلفوا في علي وعثمان واختلف بعض السلف في علي ابي بكر
 كره ابو عمرو بن عبد البر في كتاب الصحابة قال ابو القاسم عبد الرحمن بن النجاشي السعدي في كتابه
 بالحنة لسلف هذه الامة في تسميتهم الصديق تجليفة رسول الله صلى الله عليه وسلم وهم في ذلك اجمعون
 فلو غلطوا هرا فمن تامله يعني الخلف في تفصيل علي بن ابي بكر وذلك انه ذكر في كتابه تعريضا
 بتصريحه انه كان من جملة من ائقفة ذلك البوسعيد والبوسعيد من روى عن علي ان ابا بكر خير
 بعد رسول الله صلى الله عليه وسلم فكيف يستقد في علي انه خير من ابي بكر وقد روى عن علي ذلك
 اذا تقرن اهل السنة جميعا على ذلك علم ان ابن عمر لم يرد باحدية المتقدم ذكرنا في باب الثلاثة

التاسعة العام قلبي كالحاصل فلا يخصص عام بخاص حتى يكون قطعاً فيكون تخصيصه نسخاً الا اذا كان
 العام قد خص منه بعضه عن عثمان رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من مات
 وهو يعلم ان لا اله الا الله دخل الجنة رواه مسلم بهذا الحديث ظاهر في ان الايمان هو التصديق فقط كما
 هو مذاهب ابي حنيفة قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الوضوء من كل دم سائل رواه الدرر
 واستدل بحديثه بهذا الحديث على اتقاض الوضوء بخروج الخبث من غير السبيلين قال رسول الله
 صلى الله عليه وسلم اذا اتيمم الغائط فلا تستقبلوا القبلة ولا تستدبروها ولكن شرقوا وغربوا فشق عليه
 ابن حبان في موافق مذاهب ابو حنيفة است كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يقبل بعض قدامه
 ثم يصلي ولا يتوضأ رواه الترمذي قال ابو حنيفة من النساء لا يبطل الوضوء بدليل هذا الحديث
 سئل رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الرجل ذكره بعد ما يتوضأ قال وهل هو الا بضعه منك
 رواه النسائي والترمذي والبودادوي وهذا الحديث دليل لابي حنيفة بانه من كفاية وضوئيت قال
 رسول الله صلى الله عليه وسلم اسفروا بالفجر فانه يغفم لاجر رواه الترمذي ابن حبان في
 تأييد مذهب ابو حنيفة قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الامام ضامن المؤمن
 اللهم ارشد الائمة واغفر للمؤمنين رواه احمد والبودادوي والترمذي ابن حبان في تأييد مذهب
 ابو حنيفة بانه من كفاية نماز مقتدي موقوف است برئاز امام ان رسول الله صلى الله عليه وسلم
 صلى الغزاة بسورة الاعراف في كعتين رواه النسائي في حديثه دلالت يمكنه كذا وقت مغرب بغير
 تنك نيت موافق مذاهب ابو حنيفة قال رسول الله صلى الله عليه وسلم انما جعل الامام
 ليتوكل به فاذا كبر فكبروا واذا قرأ فأنصتوا رواه البودادوي والنسائي ابن حبان في تأييد مذهب
 ابو حنيفة في رسول الله صلى الله عليه وسلم ان ليمتد الاجل على يديه اذا نهض في الصلوة
 رواه البودادوي وهذا الحديث دليل لمذاهب ابي حنيفة قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من كان
 منكم مصلياً بعد الجمعة فليصل اربعاً رواه مسلم ابن حبان في حديثه معلوم ميشود كرسنت بوجهه چهار كوت است
 كما هو مذاهب ابي حنيفة قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من نام عن وتره فليصل اذا أصبح
 رواه الترمذي اجمع ابو حنيفة بهذا الحديث على وجوب الوتر قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
 اذا حدث احدكم وقد جلس في آخر صلوة قبل ان يسلم فتمت جازت صلوة رواه الترمذي بانه من

ان افضلنا بعد البكر دعات رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى علمنا ان افضلنا بعد النبي
عمر دعات رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى عرفنا ان افضلنا بعد عمر رجل آخر ولم يسمه اخبر به الحافظ
كذا في رياض النضرة وفي رياض النضرة في روايات حديث ابن عمر عنه قال كنا نقول ورسول الله
صلى الله عليه وسلم حتى افضل امته محمد بعد البكر ثم عثمان رواه البواد و الحافظ في الموافقات
وعنه قال اجمع المهاجرون والانصار على ان خيرة الامة بعد نبيها البكر وعمر وعثمان بميمنة الان
وعنه قال كنا نتحدث في حياة رسول الله صلى الله عليه وسلم واصحابه او فاما ان خير هذه الامة
بعد نبيها البكر ثم عثمان فيبلغ ذلك النبي صلى الله عليه وسلم فلا ينكره خرجهم ثمة بن سليمان
والحاکم بالجله لوجه ان منع بريك رواية عبد الله بن عثمان في رواية مرجح است واكثر روايات او
بلفظ دكر واراد به فانه يمكنه روايات صحابه دكر راسه المخصوص حضرت علي راجع جواب خواهد بود

بسم الله الرحمن الرحيم

من اللطائف التي قلنا فخره في لفظ منه ما اخترته المناخرون المفظ منه الى حنيقة وهي عدة
تواعد يردون بها جميع ما يحتج به عليهم من الاحاديث الصحيحة القاعدة الاولى الخاص بين فلا حقيقة
البيان رواها فضيلة قراءة الفاتحة في الصلوة وفضيلة الاطمينان وغير ذلك قالوا لفظ اسجدوا
واقرأوا خاص بين فلو تحقها البيان كان الخاص لمحققة البيان والقاعدة الثانية الزيادة على الكتاب
نسخ فلا يكون الابائية ناصته او حديث مشهور ناص الثالث المرسل كالمسند الالبقة لا ترجح بكثرة الروا
وانما هو لبقعة الراوي الخامسة القيل الجرح يستتبع كون مفسر ذلك لان الجرح والتعديل انما هما
في الاكثر اجمالان السادسة قول ابن الهمام في بعض كتبه ما صححه البخاري وسلم ونظر ايها لا يجب علينا
قبوله كيف وكمن راو يخلف فيه الناس باجتها وهم ممن جرح ومعدل نسي ان يكون الذي عدلوه جرحا
عندنا منا وكذلك اضغفوه او ضغفوه لا يجب علينا ان نقول به كيف وعسى ان يكون الذي جرحوه عدل
موقوفه فاذن لا اعتمادنا الا على ما ذكره اصحابنا السابعة قال بعض اصحاب القوامي اذا كان
في المسئلة قول لابي حنيفة وصاحبه حديث يحكمون بصحة وجوب اتباع قولهم دون الحديث لا نلظن
بابي حنيفة وصاحبه انهم عارضوا الحديث مع صحة وصحة الاستنباط منه ولا نلظن بهم انهم لم يبلغهم الحديث
تقرب رايهم وسقاهم العلم منه كل حديث لم يروه الا من ليس نقيها فان انس فيه باب الراي لا يجب

رساله اصول ديني حنيفه

و در المعانی گفته که لهو الحدیث غنا و فرامیست و در کشف ذکر کرده که لهو الحدیث مانند غنا
و تعلیم موسیقیات است و در معنی گفته که لهو الحدیث غنا است و آن حرام است باین شعر استحل
آن کافر است و در تفسیر تعلیمی آورده که لهو الحدیث غنا و ضرب بر بطا و دف و اوتار و طبله راست
و آنهمه باین نفس حرام اند من استحل فقد کفر و وجه دلالت این کریمه بر حرمت آنست که حق تعالی
غنا را لهو الحدیث سمی ساخت و تعبیر از وی باین اقطار پرداخت و لهو غیر از اقسام ششگانه مقتضا
احادیث و قرآن حرام است قال المد تعلق علی سبیل التوبیخ الخمسین اما خلقناکم عبثا ای
عاجلین لا عین لایمن قال علیه السلام کل شیء یلهو به الرجل باطل الا ربیه لقوسه و تادیه فرسه
ملا عبته امراته و انهن من الحق رواه الترمذی و ابن ماجه و الدارمی و آنچه جمیع از اباحیه میگویند که کریمه
بر حرمت غنا مطلقا دلالت نمیکند زیرا که مدلول کریمه حرمت است و غنا که بطریق لهو بود و اگر نه
چنین باشد حرام نیست باطل است زیرا که لهو الحدیث هرگاه به غنا مفسر شد غنا لهو حدیث
باشد بر تفسیر مفسر معنی ندارد و همچنین آنچه آن جماعه از ظاهر کریمه تفسیر نموده میگویند که غنا
مطلقا حرمت بلکه تفتیکه مودی باطل باشد دلالت نمیکند بر آنکه لهو بودن غنا لهو الحدیث متحقق شد حرمت آن ثابت
انشت و تفسیر با ضلال که منشا این وهم و خیال است از قبیل تفسیری است که درین احادیث
واروده و ملحوظ فی الحرم و ان تر فی حلیله جازک الله الخ و مطلق و نامطلق حرام است اما الحاد و حرم
و زنا بزن همسایه شفیق ترست و در کریمه نهایت تشبیح بر مذنب انجامت است که لهو الحدیث
اگر فی نفسه حرام است برای تفصیل اختیار نموده اند پس بر اباحت اصل غنا دلالت نکند و فی
الفتاوی العالمیه که عن جواب الفتاوی قال السماع و القول و الرقص الذی یعمله الصوفیه فی زنا
حرام لایجوز القصده الیه و الجلو فی علمیه و هو الغنا و التفرغ و التفرغ سوار ابن ابی الدنیا و بهقی از شخصی
روایت کرده که رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمود عن الذمفی و المغنی که طبرانی و خطیب بغدادی
روایت نمودند که رسول خدا صلی الله علیه و سلم نهی کرد از غنا و استماع آن در سن الهدی از این
آورده گفت نهی النبی صلی الله علیه و سلم عن الغنا و الاستماع الی الغنی و در معنی آورده که
بخیه خدا صلی الله علیه و سلم فرمود الغنا نبت النفاق کما نبت الدار الذات و احبار العلوم
از معاذ بن جبل روایت کرده که آنحضرت صلی الله علیه و سلم فرمود لا یلهو بالله و لا یلهو بالباطل

ابی حنیفہ لان التسلیم عندہ لیس بفرض عن علقمہ قال قال لنا ابن مسعود الاصلی بکرم صلوة رسول الله صلی الله علیه وسلم فصلی ولم یرفع یدیه الامرة واحدة مع تکبیر الا فتلح رواه الترمذی والنسائی
 این حدیث مؤید است مذہب امام ابو حنیفہ را در نیکه رفع یدین نیست و رایتج تکبیر سے مگر در تکبیر
 افتتاح آن النبی صلی الله علیه وسلم و ابابکر و عمر رضی الله عنہما کانوا یفتتحون الصلوة بالحمد مدرب العالمین
 رواه مسلم ابن حدیث تأیید میکند خفیه را کہ یسملہ از فاتحہ نیست قال رسول الله صلی الله علیه وسلم
 من صلی صلوۃ لم یقرأ فیها بام القرآن فہی خارج لثنا غیر تام رواه الترمذی ابن حدیث نیز تأیید میکند
 بزمذہب ابی حنیفہ زیرا کہ آنحضرت صلی الله علیه وسلم سخاوندان فاتحہ را خارج فرموده و خارج یعنی خارج
 است پس معلوم شد کہ خواندن سورہ فاتحہ فرض نیست زیرا کہ اگر فرض بودی لفظ دیگر میفرمودند
 مثل فساد یا عدم جواز پس معلوم شد کہ خواندن سورہ فاتحہ در صلوة واجب است نہ فرض زیرا کہ
 مکرون فرض موجب نقصان صلوة نیست بلکہ موجب عدم جواز است عن ابی ہریرۃ انہ کان یقول
 من ادرك الركعة فقد ادرك السجدة ومن فاتته ام القرآن فقد فاته خير كثير رواه مالک غیہ دلیل
 علی ان الفاتحہ نیست بفرض کما ہون مذہب ابی حنیفہ قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا صلوة
 لمن لم یقرأ بام القرآن فصاعدا رواه مسلم ابن حدیث نیز بظاہر تأیید میکند بزمذہب ابی حنیفہ
 زیرا کہ آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرموده اند لا صلوة اگر این مراد نفی اصل است لفظ فصاعدا
 درست نمیشود زیرا کہ بفرضیت خواندن زیادہ از سورہ فاتحہ کسی قائل نیست بالا جماع پس
 لازم آمد کہ مراد نفی کمال است قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من افطر فی تطوعہ
 خلیقہ رواه احمد بن حنبل علی مذہب ابی حنیفہ بان النفل یلزم بالشروع -

رسالہ اثنا

بسم الله الرحمن الرحيم

انا غنا پس کلام خدا و احادیث سرور انبیا علیہ التحیۃ و الثناء جبرست آن ناطق است قال الله
 تعالی و من الناس من یشری لہو الحدیث لیفضل عن سبیل الله و معالم از عبد الله بن مسعود
 و ابن عباس و حسن و حکمہ و سعید بن جبیر رضی الله عنہم نقل کرده کہ لہو الحدیث غنا و فراہیر
 و معانف است و در مدارک گفته کہ ابن عباس و ابن مسعود قسم میخورند کہ لہو الحدیث غنا است

بزمذہب

میشوند و بیع و برین و مہیہ و وطنی و نکاح و جمیع تصرفات مملوکانہ باینہا جائز است الکفار اذ بسی
 بعضہم بعضا فاخذوا مالہم اوجیر اندایہم اذ غلبہ علیہم مالنا و احرز و بدار ہم ملکوہ و ملک بالغبتہ حتر ہم و ما
 ہو ملک ہم شرح و قیایہ آدابہ کافر کافر اخربدار الحرب و اخذ مالہ ملکہ لاستیلا علی مال مباح و ملکنا
 ما نخر من دلاک الشیء لکافران غلبنا علیہم اعتبارا بسایر املاک ہم و مختار دوم آنکہ کفار حربیان اولاد
 خود را یا قریبان خود را بفروشدند و مسلمانان بخیریدہ بیارند در ملک خود یعنی در جائیکہ اقامت دارند
 خواہ دار الاسلام باشند یا دار الحرب درین قسم اختلاف روایات است کہ این کنیزان شرعاً
 کنیزان میشوند یا نہ اصح و اقوی باعتبار دلیل ہمین است کہ این قسم ہم کنیزکان میشوند بیع و
 مہیہ و برین و وطنی و نکاح جائز است چنانچہ از روایات واضح میشود بعضی درین قسم چنین
 شرط کردہ کہ کفار حربیان کہ اولاد یا قریبان خود را سہ فروشند حکم و راجع آن درینہا ہم باشد و بعضی
 این شرط نکردہ اند غرض کہ این شرط اگر تحقق شود فیہا والا در قیت انہا حکم و راجع انہا باعتبار نسبت
 بنا بر روایت ارجح و اقوی زیر کہ حربیان در دار الحرب حکم حطب و صید دارند ہر کہ حطب و صید
 بگیرد مالک میشود ہمین قسم کفار حربیان را ہر کہ بگیرد مالک میشود لیکن استیلا و غلبہ و انتقال از دار الکفر
 بدار الاسلام ضرور چنانچہ از ہدایہ وغیرہ معلوم میشود فاما الملک فاما ثبوت بعد الاحراز بدار الاسلام
 و الاستیلا اثبات الید الحافظۃ و الناقلۃ ہدایہ و تودخل دارہم مسلم بابان ثم اشتري من اجدہم
 ابنہ ثم اخبرہ الی دارنا فہا ملکہ و اکثر الشانخ علیہ انہ لا یملکہم فی دارہم ہو الصحیح وقال الکرخی
 ان کافرا یرون جواز البیع فالبیع جائز و الا فلا کذا فی المیطا و قیہ اشعار بان الکفار فی دارہم احرار
 و لیس کذلک فانہم احرار فیہا و ان لم یکن ملک لاحد علیہم علی ما فی عناق المستصفی وغیرہ کذا فی
 جامع الرموز و تودخل دار الحرب و اشتري من احدہم اختہ او بنتہ یعنی لہذا کذا کان ہذا حکم
 دارہم و انکان لیس من حکم الدار ذلک لا یشی لہ ان یشتری کذا فی الملتقط من کتاب البیوع
 نسوم آنکہ اولاد کنیزان این ہر دو قسم باشند انہم مملوک میشوند مانند مادران خود زیرا کہ در کتب
 مینویسند الولد یتبع الام فی الحرۃ و الرقۃ بشرطیکہ از مالک یا ذی رحم مالک پیدا نشوند زیرا کہ
 انین ہر دو اگر پیدا شوند آرا و خواہند شد موافق حدیث من ملک دارحم محرم علیہ جہا رکم
 کفار و میان یعنی تابع بادشاہ مسلمانان باشند اولاد خود را یا قارب خود را بفروشدند و مسلمان

والغنا بانی از لیسر المؤمنین عمر و روایت نموده که رسول خدا صلی الله علیه وسلم فرمود القبیة سخط
وغنا ما هم بهیچ در شعب الایمان از جابر آورده که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمود الغنا بانی
التفاق کما یثبت المار الزرع فی الحقائق مجر و الغنا والاستماع الیه معصیة و فی المضرات
من اباح الغنا کیوانا سقا و فی الاختیار انه کبیرة فی جمیع الادیان و فی المحيط للفتنی و یفوق
واستماعها کل ذلک حرام و تحملها کافرو فی اختیار الفتاوی و یکره الترخیج بقراءة القرآن الاستماع
الیه لانه یثبته علی الفسقة حال فسقهم و یبطل الفتنی و فی الفتاوی السیاقی الفتنی و استماعه و ضرب الله
و جمیع انواع الملاهی حرام و تحملها کافر بهی الله تعالی الزناد و الجملة الذین ابتلوا به خیف علیهم
الکفر و فی جامع الفتاوی استماع الملاهی و الجلوس علیها و ضرب المزامیر و الرقص کما حرام
و تحملها کافرو و فی العبادیه من النافع اعلم ان الفتنی حرام فی جمیع الادیان و فی النهاية الفتنی
و الطنبور و البربط و الدف و ما یشبه ذلک کل ذلک حرام و معصیة بقوله تعالی و من الناس من
یستری لهو الحدیث و فی التمار خانیة من الیتمیة سل الحلوا فی عمن سمو انفسهم بالصوفیة فخصوا
بنوع کبس و شغلوا باللهو و الرقص و اوعوا انفسهم من رلة فقال اقروا علی السکر با و سل انکافوا
زانیین من الطریق المستقیم بل ینفون من البلاد قطع فتیهم عن العامة فقال اما طة الاذی ابلغ فی الصیة
و مثل فی الدیانة و تحیز الخبیث من الطیب از کس و اوس و هذه الروایات کله منقوله عن سیالة
افها العالم المتوسع الکامل شیخ محمد فرخ السمرندی فی هذا الباب الاروایة المعدن و الهدایة فانها
نقلت من عین الکتاب فقال الشیخ فیها ان سبعا و سبعین نفر من الفقهاء اتفقوا علی تحرم الغنا
و بین اسماءهم علی التفصیل و ترکت هنا مخافة التیطویل -

رساله شیخ کثیران

بسم الله الرحمن الرحیم

کثیران و غلامان باعتبار ملک و عدم آن شش قسم اند اول آنکه جماعه مسلمانان از دار الاسلام
در دار الحرب رفته بقره و علیه کفار حریان را خواهر و باشد خواه زن خواه صغیر خواه کبیر گرفته بندی کرد
در دار الاسلام بایزد یا کفار حریان یک ملک کفار حریان ملک دیگر را همین قسم علیه و ده بیارند
درین هر دو قسم بندی کنندگان خواه مسلمان باشند یا کافران ملک این کثیران و غلامان

و فی النص و فی اقل او در گاه الہی مقبول نیست چنانچہ در حدیث وارد است من احدث حثا
 او آوی محمدنا ضلیعہ لعلہ و الملائکۃ و الناس اجمعین لا یقبل المدینہ صرفا و لا عدلا رواہ الطبرانی
 عن ابن عباس و البزار عن ثوبان و نیز در حدیث شریف است من احدث فی امرنا ما لیس من
 فہو رد رواہ البخاری و مسلم و ابو داؤد و ابن ماجہ عن عائشہ رضی اللہ عنہا و نیز در حدیث شریف
 است و من بدت مبتدعاً عن من ابتدع بدعہ ضلالۃ لا یرضی اللہ بہا و رسولہ کان علیہین الاثم
 مثل اثم من عمل بہا لافقیص من اوزار ہم شئی رواہ ابن ماجہ عن عمر بن عفوف و ابی ہریرۃ الخاری
 سوال در این مجلس بہ نیت زیارت و گریہ وزاری حاضر شدن و در انجا رفتہ مرثیہ و کتاب شنیدن
 و فاتحہ و در خواندن جائز است یا نہ جواب در این مجلس بہ نیت زیارت و گریہ وزاری حاضر شدن
 ہم جائز نیست زیرا کہ انجا بار بار نیست کہ ہر کسی او حاضر شود و این چو بہا کہ ساختہ اوست قابل
 زیارت نیست بلکہ قابل ازالہ اند چنانچہ در حدیث شریف آمدہ من راسی منکر اظلیغیرہ بیدہ فان
 لم یستطع فلبسانہ فان لم یستطع فبقلیبہ و ذلک ضعف الایمان رواہ مسلم و در مجلس اخیرہ و در
 رفتہ مرثیہ و کتاب شنیدن اگر در مرثیہ و کتاب احوال واقعی نیست بلکہ کذب و افتراء و تحقیر بزرگان
 و ذکر ائیس شنیدن بخین مرثیہ و کتاب درست نیست بلکہ دین قسم مجلس حاضر شدن ہم درست
 چنانچہ در حدیث شریف کہ ہم از شنیدن و خواندن مرثیہ واقع شدہ ہمین مرثیہ است عن ابی
 اوفی قال نہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن المرثی رواہ ابن ماجہ و اگر در مرثیہ و کتاب
 احوال واقعی باشد پس شنیدن این قسم مرثیہ و کتاب فی نفسہ مضائقہ لے لیکن بہیت این
 جماعہ چنانکہ مبتدعان میکنند نباید کرد کہ مشابہت از قوم معتدعان میشود و احقر از مشابہت
 بدعتیان ضرورت چنانچہ در حدیث شریف وارد است من تشبہ یقوم فہو ہم و نیز داخل این
 حدیث است من کثر سواد قوم فہو ہم و من رضی عمل قوم کان شریکاً لمن عمل رواہ الدیلمی
 عن ابن مسعود کذا ذکرہ السیوطی فی ملح الجوامع و فاتحہ و در خواندن فی نفسہ درست است
 لیکن درین قسم نوعی بے ادبی میشود زیرا کہ این قسم محل قابل ازالہ و نابود کردن است و نجاست
 معنوی دارد و فاتحہ و درود جای باید خواند کہ محل پاک باشد از نجاست ظاہری و باطنی پس
 تخصیص کہ در پاخانہ تلاوت کلام اللہ کند و درود بخواند ملام و مطعون خواهد بود و چنانکہ در متامیکہ

خرید نماید یا حریان ملک و بیکر از دارالاسلام گرفته بندی کرده بر داینها در ملک داخل نشوند حکم کنیز
و غلامان ندارند زیرا که ایشان در دارالاسلام احرار اند هرگاه ایشان را حرق قرار داده شد پس هر که از ایشان
و یا کافر کبیره و یا ثانی از ملک نمیشود چنانچه در کتاب در مختار فی باب استیلاء الکفار سے نویسنده
فلسفیه اهل الحرب اهل الذمته من دارنا لایملکونهم لانهم احرار و چنانچه آنکه جاریه مجهوله الحال باشد معلوم
نست از حریان یا از اهل ذمه پس اگر آن جاریه ضعیفه است که بعد بلوغ رسیده قول قابض آن
معتبر است و اگر کبیره بالغه است پس قول آن معتبر است چنانچه از روایات کتاب الاستبانه
و انظاریه معلوم میشود و جاریه مجهوله الحال المرجح فیها الی صاحب الید انکانت ضعیفه و الی
اقرار انکانت کبیره و ان حکم حالها فلا اشکال ششم آنکه مسلمانان حر و در حالت مخصوصه و قحط و لانجود
میفرارند و کسی دیگر این را بگیرد و شتر عاین قسم کنیز نمی شود اگر چه در فتاوی نعلی مایل مینویسند
که این حکم کنیز شرعی است برین روایت فتوی نیست و نه معمول به است زیرا که در جمیع متون
بلکه در دین محمدی علیه الصلوٰه والسلام حر را مال اعتبار نکرده اند و کسی که این قسم زن داشته
باشد از وطنی که در آن بدون نکاح جائز نیست و الله اعلم سوال چه میفرمایند علمای اهل سنت و جماعت
کثریم الله تعالی در باب تعزیه داری عشره محرم و ساختن ضرائح و صورت قبور و علم و غیره جواب
تعزیه داری در عشره محرم و ساختن ضرائح و صورت و غیره درست نیست زیرا که تعزیه داری عبارت
ازین است که ترک کند و ترک زینت کند و صورت مخون و عیگین نماید یعنی مانند صورت زنان سگ
و ارنده بنشیند و مرد را بیج جا این قسم در شرع ثابت نمیشود مگر زن را بعد وفات زوج خود چاراه
و ده روز سوگ آمده در ماورای زوج اگر کسی از اقارب او بمیرد تا سه روز اگر ترک زینت و غیره
کند جائز است و بعد سه روز آنرا درست نیست چنانچه در حدیث آمده لا تحلل لامراه توسل بالبدن
والیوم الآخر ان محمد علیه السلام فوق ثلاث لیل الال علی زوج اربعه اشهر و عشره اراة البخاری
و مسلم و غیر تعزیه داری که همچو مبتدعان میکنند بدعت است و همچنین ساختن ضرائح و صورت
قبور و علم و غیره اینهم بدعت است و ظاهر است که بدعت حسنه که در آن مأخوذ نباشد نیست بلکه
بدعت سیئه است و حال بدعت سیئه اینست که در حدیث وارد است شر الاسور محدثاتها
اکل برقع ضلاله رواه مسلم و حال بدعت که این قسم بدعتها اخرج میکنند است که بدعت او را بدعت او میگویند

زیر کہ همچو مفسدہ و قباح و تغزیه ساختن است ہمین قسم در منہدی منظور است و فاتحہ خواندن
و ثواب آن بار و لوح طیبہ رسانیدن فی نفسہ جائز و درست است لیکن بر منہدی یا فاتحہ
و درود خواندن نے ادبی و غیرہ است چنانچہ سابق گذشت و نذر غیر خدا بر خود التماس کردن
درست نیست چنانچہ در حدیث وارد است کہ لا تذروا فان الذر لا یبسی من النذر نسأ
و انما یخرج بمن یخلی رواہ البخاری و مسلم سوال اینہمہ امور عند منہدی یا تہجد اگر سہجان دارد
بعد حرمت است و فاعل آن مرکب کبیرہ است یا مکروہ و فاعل آن صاحب صغیرہ جواب اینہمہ
امور بدعت سیئہ است البتہ سہجی اند و تفاوت در امور بدعت تفاوت با اعتبار مفسدہ است
و در ہر بدعت کہ مفسدہ زیادہ تر باشد سہجان آن زیادہ تر مے باشد و در ہر بدعت کہ مفسدہ
کمتر باشد سہجی و سہجان آن کمتر مے باشد اگر مرکب بدعت یا یکا نہ فہم بدعت و قربت خدا
و ران میداند پس مرکب آن خارج از دائرہ اسلام است چنانچہ از حدیث کہ در کتاب ابن ماجہ
دارد است معلوم میشود عن خلیفۃ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یخرج من الاسلام
کما یخرج الشقرۃ من العجین و صاحب بدعت عام است کہ خود بدعت را احداث کردہ باشد یا بسبب
را احداث نکردہ است بلکہ دیگر احداث نمودہ و این شخص مرکب بدعت و آنرا پسندیدہ یا سہجی را
صاحب بدعت می نامند و نیز در ابن ماجہ وارد است قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
ابی الدان یقبل عمل صاحب بدعتہ حتی یدعہ و مرکب بدعت را ضال در حدیث وارد شدہ
است اگر ضلالت او باین حد رسد کہ در آن دعیدنا باشد پس آن شخص مرکب کبیرہ است
و الا صغیرہ خواهد شد و این فرق در صورتی است کہ بدعت را سہجی نمیفہم سوال خوردن چیز نا
کہ بر تغزیه و غیرہ نیاز ندر مے آرند و در اینجا نہادہ فاسخ میدہند و نہادہ میدارند و سبب عاشر و آدہما
علو ازیر تخت ضرایح و تغزیه مائے نہند و صباح برداشتمہ تبرکات نفیس می کنند جواب طحا سیکہ
ثواب آن نیا حضرت امامین نمایند و بر آن فاتحہ و قل و درود خواندن بزرگ میشود و جز این بسیار
غیب است لیکن سبب بردن آن طعام پیش نذر یا نہادن پیش نذرہ و غیرہ تمام سبب بلکہ
پیش قبور حقیقیہ ہم شمشہ بکفار و بت پرستان مے شود پس از چہب کراست ہدایس کنند

واللہ اعلم

نجاست باطنی باشد و قابل انزاله باشد در اینجا هم خواندن موجب ملاست و مطعونیت خواهد گردید
 که نه محل خواندن متوال بدون ساختن ضرائح و غیره فقط در مکان تبرک صحیح مثل موی مبارک
 داشته یا نداشته مجلس گریه ترتیب که در آن اخبار و احادیث صحیح شهادت جناب سید الشهدا
 ذکر کرده بکار کرده ختم کلام اند کردن و پنج آیه خوانده فقط فاتحه نمودن جواب بدون ساختن ضرائح
 و غیره فقط در مکان تبرک صحیح مثل موی مبارک داشته یا نداشته مجلس گریه و زاری الخ اینهم جایز
 نیست بدلیل اینکه اینهم بدعت سنی است فقط ذکر احادیث صحیح شهادت و ختم کلام الله و فاتحه و غیره
 خواندن مضائق نیست و تبرک صحیح مثل موی مبارک اکثر جا بصحت بهم نمیرسد بنا بر او نام عوام
 کالانعام است از انبرک وستن این انشاید ما داس که بطریق صحیح تبرک بودن او ثابت نشود
 اعتقاد صحت او نباید کرد و چون ترک مفقود شود محض مجلس گریه و زاری کردن ماند و اینهم مجلس
 معترب کردن فقط برای گریه و زاری از سلف ماثور نشده و اگر تبرک صحیح مثل موی مبارک همانجا یا
 جایی دیگر پیدا شود برای زیارت او رفتن مضائق ندارد و سوال دوران ایام ترک زینت و لذات
 کردن و تمکین و خمرین بطور مائتم زدگان ماندن جواب ترک زینت و غیره مالا منقول شد سوال
 ساعی و مسامین بودن در امور لغزیه داری و غیره از خود یا بیاس خاطر یا بیاس قرابت یا بیسبب
 همسایگی و هم خانگی شدن و اسباب خود را استعار دادن جواب اینهم جائز نیست چرا که انعام
 بر عصیت میشود و اعانت بر عصیت غیره جائز سوال در حق کسی که مرثیه و کتاب و نوحه خوانی
 میکنند خواه چیز از اجرت بگیرد یا نگیرد و جواب در حق کسی که مرثیه و کتاب که در آن احوال
 غیر واقعی باشد موجب بزه کاری میشود و همچنین نوحه خواندن گناه کبیره است و در احادیث
 و حدیث آن وارد است چنانچه در حدیث است لعن رسول الله صلی الله علیه و سلم النایحه و المستتمه
 رواه ابو داود کذا فی المشکوۃ و اجرت گرفتن بر مرثیه خوانی و نوحه و غیره حرام زیرا که قاعده شرع
 است که بر عصیت اجرت گرفتن درست نیست چنانچه بر فرامی و غنا اجرت گرفتن حرام است
 همین قسم برین چیز با حرام سوال در مقدمه منهدی تا که شب یازدهم ربیع الثانی روشن میکنند
 و مشروب بنجانب حضرت سید عبد القادر جیلانی قدس الله سره الغزیز می نمایند و نذر و نیان
 می آرنده و فاتحه می خوانند جواب روشن کردن منهدی حضرت سید عبد القادر اینهم بدعت است

لکن هم لایا بلون بهایل یعنی لاجتبهاد والمخافله علی الکلیات ودرج الجزیات فی تکلیف الکیا
 تمها امکان وینا الکلام الاجمالی لخصیل طویل لایح الوقت له والتدالها می حکایت طاهر می
 بایران شاه که دعوت بزمهیب امامیه نموده بود وشفای پسر اورامعلوق با اختیار بزمهیب آمده اثنا عشر
 ساخته باز رویا چون شاه جناب رسالتاب را و فرمودن آنجناب که فرزند تو شفایافت و بگفته
 طاهر عمل کن از تایید سخن غرضه منقول فرموده بودند و توجیه آن جواب بزمهیب اهل سنت است و علامه
 جواب اول مهربان من این سوال و اشکال چند بار پیش فقیر آمده و در جواب آن تحریرات چند
 واقع شده که اینوقت نه در حافظه فقیر است و نه منقول پیش فقیر مانده لیکن الحال آنجه در حل این
 اشکال کفایت میکند بلکه ازین نوع اشکال چند واقع مشهوره زایل گردد و تحریر می آید و قبل از
 حل این اشکال مقدمه مبره را در ذم من محفوظ باید داشت بعد از آن بکل اشکال متوجه باید شد
 مقدمه مبره نیست که اسباب العلم عندنا ثلثه الحواس السلیمة والخبر الصادق والعقل والالهام
 لیس من اسباب العلم الصحة الشی عندنا کما فی العقاید النفسیه وشرحها وقال الفقهاء اوله الشیخ النبی
 الکتاب والسنه والاجماع والقیاس بالجملة الهام وکشف وروایکه ازین هر دو اضعف است نه دلیل
 اسکام شرعی میتواند شد و نه دلیل امور واقعی بلکه الهام وکشف درو یا هرگاه معارض یک ازین
 دلائل واقع شود آنرا باید نمود و رجوع بهمین دلائل هفت گانه باید نمود زیرا که در الهام وکشف درو یا
 احتمال غلط فہمی را فی وناقل موجود است و تدارک آن بسبب تنہای را فی وناقل مفقود و در دلائل
 هفت گانه مذکور احتمال غلط فہمی ضعیف است و تدارک آن بسبب کثرت متاملین و محققین
 و خو کنندگان بوجه حسن میتواند شد و بنا برهمین قاعده شیخ غزالی ابن عبد السلام مقدس
 که از مشاییر علمای شافعیه است و مصنف قواعد کبری و دیگر تصانیف مفیده هرگاه شخصی را شنید
 که میگفت که من در کار خیر و خیران خود سر اسیمه بودم جناب رسالتاب را بخواب دیدم فرمودند که در
 فلان موضع گنجی مدفون است کافته برون برار خوش ازان بر کار ادا کن بلکه تمام و کمال آن گنج
 را خود متصرف شو فرمودند که این شخص را باید که شمس ادا نماید زیرا که وقتی الکاز انخس حدیث صحیح مشهور
 است که راویان آن در حالت بیداری و کمال حماس شنیده و نقل نموده و این شخص در حالت
 منام که سر سر غفلت و نطنه غلط فہمی است این را شنیده و نقل نموده محل اعتماد نیست

بسم الله الرحمن الرحيم

نحمده ونصل على نبيه الكريم وعلى آله وصحبه وذوي الفضل الجسيم اعلم رحمك الله المجتهدين
 الباحثين عن دلائل الاحكام الشرعية وماخذ المماراة والحاديث رسول الله صلى الله عليه وسلم
 متعارضة واثار الصحابة والتابعين مختلفة وهي اعم مما أخذوا اكثر ثلث في الاحكام تحير وادخلت
 رايهم في وجه التفصي عن هذا التعارض والاختلاف فالذي اختار ما كان يحكم على اهل المدينة
 لان المدينة بيت الرسول وموطن خلفائه ومسكن اولاد الصحابة واهل البيت ومهبط الوحي واهلها
 اعرف بمجاني الوحي فكل حديث اثاره خالف عملهم لا بد ان يكون منسوخا او مالا يخصه او مخدوفا
 القصة فلا يفتنى به والذي اختاره الشافعي يحكم اهل الحجاز واشتغل بالدراسة مع ذلك جمل بعض
 الروايات على حالة بعضها على حالة اخرى وسلك مسلك التطبيق مها امكن ثم لما ارتحل الى
 مصر والعراق وسمع روايات كثيرة عن ثقات تلك البلاد ترجع عنده بعض تلك الروايات على
 عمل اهل الحجاز فحدث في مذهبه قولان القديم والجديد والذي اختاره احمد بن حنبل مع اجراء كل
 حديث على ظاهره لكنه خص بموارد ما مع اتحاد العلة وجار مذهبه على خلاف القياس واختار
 الحكم مع عدم الفارق ولذلك نسب مذهبه الى الظاهرية واما الذي اختاره ابو حنيفة مع ما يورد
 وهو اقرين جدا وبيان ذلك انا اذا تتبعنا فوجدنا في الشريعة مائة من الاحكام نصف هي القواعد
 الكلية المطردة المنعكسة كقولنا لا تزر وازرة وزر اخرى وقولنا الغنم بالغرم وقولنا الخراج بالغنم
 وقولنا المتاع لا يخل لا يفسخ وقولنا البيع يتم بالايجاب والقبول وقولنا البينة للمدعي واليمين على
 من انكر ونحو ذلك مما لا يحصى وصنف وروى في حوادث جزئية واسباب غرضية كانها بمنزلة الاستثناء
 من تلك الكليات فالواجب على المجتهد ان يحافظ على تلك الكليات ويترك ما وراها لان
 الشريعة في الحقيقة عبادية عن تلك الكليات والاحكام المخالفة لتلك الكليات لا يدرى سببها ومخصصاتها على ايقين
 فلا يلتفت اليها مثال ذلك ان البيع بطل بالشروط الفاسدة قاعدة كلية وما ورد في قصة
 جابر انه اشترط الحملان الى المدينة في بيع الجمل قصة شخصية جزئية فلا يكون معارضة لتلك الكلية
 وكذا حديث المصراط تعارض القاعدة الكلية التي ثبتت في الشرع قطعا وهي قولنا الغنم
 بالغرم ونحو ذلك من المسائل ولزم من هذا ترك العمل باحاديث كثيرة وروى على هذا النسق الجزئي

بيان ما خذوا من اهل المدينة

عثمان بن ملوک گستند این آیت نازل شد و ما را رساند من فی ملک من رسول و لا نبی الا اذا تمی
 الفی الشیطان فی امنیة الحج فی سورة الحج پس چون حکایت نعمه المحضرت در بیداری بوقوع
 آنکه باشد در خواب برای خوابی بران شاه اگر این قسم اراده کرده باشد قوی باشد جواب سوم از مولانا علی
 آنکه آنحضرت در تمام همین قدر فرموده اند که بگفته ظاهر عمل کن و نفرمودند که بهر ضعی ظاهر عمل کن یا آنچه
 او بگوید بکنند بجا و ظاهر در وقت خلوت اندر همین گفته بود که مذہب دوازده امام را اختیار کن و بگو
 مذہب دوازده امام باجماع اهل سبب حق است در روش ایشان در سلوک و عبادت معصومانی
 طوائف اهل سنت است بلکه اسناد اکثر طرق صوفیه بایشان است پس مذہب دوازده امام را
 بسلوک طرق صوفیه نشود لزامیت باطن را با عبادت ظاهر جمع میکنند و آنچه ظاهر مقصود درشت یا آنچه
 آنچه بگوید و بگویند نباید داخل امر خطاب رسالت باشد جواب چهارم آنکه این یک خواب علی هدیه حضرت
 و عدم الفاظ فی السماع و الفهم و الدلت بر حقیقت مذہب امامیه میکنند و مناسبات بیشتر احوالات
 و کشف بسیار از جماعه کثیره اولیای سنت که در کشف الهی و کشف کونی و بطولے دارند و نیز ازان
 با صدف مناسبات و کشف آئینا به تجربه رسیده گواهی ناطق بر ابطال آن مذہب میدهند اگر چه
 مناسبات و کشف ترجیح برین یک خواب که ذاتی مذہب تعارض خود البته حاصل خواهد شد و الدلیلان
 اذا تعارضتا سقطا و عند ذلک یجب الرجوع الی الدلائل الاخری من الکتاب و السنه و الاجماع
 و الاخبار الصادقة و العقل و بهر تم المقصود جواب پنجم از مولانا رفیع الدین مرحوم تحقیق نیست که در
 حدیث شریف وارد شده است من رآنی فی المنام فقد رآنی فان الشیطان لا یمثل بصورتی
 و نفرموده اند الشیطان لا یسمی باسمی و نفرموده اند لا یدعی منصب بنوئی و لهذا بعض محققان
 کرده اند با تصور که در مدینه منوره مدفون است و بعضی تعمیم کرده اند جمیع صورتها که صورت
 نبوت بوده اند بعضی تعمیم کرده جمیع صورتها که در تمام حین حیات بوده اند مرجوح و مقدوح
 داشته اند قول کسی را که در هر صورتی از نیک و بد در دیت واقع شود و چگونه مرجوح و مقدوح
 نباشد حال آنکه من بنیم در جهان بسیار کسان را از غایبان و معویان مسمی باین اسم مساک اند
 در هر مذہب و با کس را ادعا نبوت میکنند پس چه تعجب که شیطان خود را یکی از غایبان را
 نماید و ایهام دعوی نبوت کند و لهذا احتیاج بهمان اقوال و افعال است که اندر زبان ثقات

نیز شیخ عبدالحق دہلوی در بعض رسائل خود نوشته اند کہ در سنہ ۸۰۰ در مکہ مدنیہ استفتاء دار شد
 بمورثش آنکہ شخصی جناب رسالتآب را بخواب دید کہ میفرماید اشرب الخمر حالا اورا چہ سے باید کہ در شراب
 بنوشد یا نوشہ نہ لے؟ آنجا قاطبہ ہمیں جواب نوشتند کہ در حرمت خمر مخصوص قطعہ دار داند و این خبر
 اہما در حالت غفلت و منام و منطنے غلط فہمی پس روانست کہ برین عمل نمایند بلکہ ظاہر اینست کہ
 آنحضرت لا شراب الخمر فرمودہ باشند این کس اشرب الخمر شنید و فہمید بدلیل آنکہ حضرت ام المومنین
 عائشہ صدیقہ فرمود کہ شنیدند کہ عبداللہ بن عمر فرمایت میکنند کہ ان المیت یعذب بکار اہل علیہ
 السلام مردہ را بہبب گریہ اہل و عشا تر خودش در قبر عذاب میشود فرمودند کہ رحم اللہ ابا عبد الرحمن یعنی
 عبداللہ بن عمر کہ او دروغ گفتہ است برا آنحضرت لیکن غلط فہمیدہ است آنحضرت بر یہودیہ میگفتند
 کسان او برو میگفتند فرمودند این یہودیہ را عذاب میشود و کسان او برو گریہ میکنند از جور و مظالم
 سبب فہمیدن نوعی از غلط فہمی است و علیٰ ہذا القیاس رواۃ حدیث را در شنیدن و فہمیدن
 غلطی واقع شدہ لیکن ہر گاہ احادیث مشہورہ از طرق متعددہ وار میشوند تدارک غلطی زود میشود
 بخلاف حالت منام کہ در شنیدن حدیث مناسی تنہا یک کس سے باشد و او ہم مخمور نشا و خواب
 کیست کہ غلط فہمی اورا تدارک کند چون این مقدمہ تمہید شد پس میگویم کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ
 وسلم بران شاہ را ہمیں فرمودہ باشند کہ فرزند تو شفا یافت و مطلب تو حاصل شد برگشتہ ظاہر
 مکن و این شخص یعنی بران شاہ چون گفتہ ظاہر را در مخیلہ ملوداشت بجز شنیدن این لفظ تو ہم
 کرد کہ شاید امر میکنند حال آنکہ ایشان نہی میفرمودند اینست جواب تحقیقی این حکایت و بعضی
 علما ازین حکایت جواب دیگر دادہ اند کہ چندان یہی فیہ نیست اگر چہ راہ بہرہی وارد و این ہم
 محتاج تمہید مقدمہ ایست و آن مقدمہ ایست کہ روین جناب رسالتآب صلی اللہ علیہ
 وسلم اللہ واقعی و حق میباشد لیکن گاہے شیطانے و جتنے آواز خود را باواز آنجناب شبیہ خستہ
 و حکایت کردہ چنین میگوید و این سے ہندار کہ شاید آنحضرت گفتہ باشند حال آنکہ آنحضرت هیچ
 نفرمودند و لیلش آنکہ آنحضرت سورہ النجم میخواندند چون باین آیت رسیدند افترقوا الی اللہ و الفریق
 و منانۃ الثالثۃ الاخری شیطان آواز خود را باواز آنحضرت شبیہ ساختنہ این عبارت برخواند
 تلک الفریق العلوی و منها الشفاعۃ نریجی مشرکین از شنیدن این آواز خوش شدند و مومنین

در هر طریق چیزهای نامرضی با اختلاف طواریا احداث نموده اند و با این همه از طواری تصور دارند
 زیرا که در عهد ماسه طریق شغل که در تقرب الی الله مفید باشد معمول و مروج بود و ذکر تلاوت
 قرآن و نماز آنها فقط ذکر را شغل میتر کرده اند و تلاوت قرآن و نماز را شغل نمیدانند بعد از آن
 عرض نموده که تلاوت قرآن و نماز را چگونه شغل باید کرد و ایند از جناب ایشان طریق شغل و
 نماز را ذکر اینها را تفهیم شده و چیزهای بزبان بهم فرموده اند لیکن بیشتر تاثیر باطنی معلوم کرده
 و حالت باطنی من تغییر شد بد پیدا کرده که در وصف نمی آید از آن وقت آن امر در باطن خود
 مستقر می یابم و عرض کردم که هر چند مرآت اول بجناب عالی از راه طرق و سلاسل بسیار بسم الله
 حاصل است لیکن میخواهم که بلا واسطه معیت نمایم بجناب دست خود را آورده دست فقیر را
 گرفته معیت فرموده در الوقت تا الله اکبر عظیم در باطن فقیر نمود و بعد از آن عرض کردم که اکثر معنی
 خصوصاً قرب بیان با جناب عالی مناجرات نموده اند و در حق آنها حکم چیست و چگونه بوده است
 این حقیقت فرمودند که ما از ایشان شکایت برادرانه داشتیم یا فرمودند شکایت برادر می داشتیم
 و شکر بخجی مادر میان بود و مردم نا فهم این را دور دور برده اند بسیار افزوده باز عرض کردم
 که فلان جماعت خود را اسباب از اولاد جناب عالی می انگارند فرمودند که آن جماعه از اولاد
 من نیستند و رورخ میگویند بعد از آن یکا یک با خواسته و بهمان سمت سرعت کنان تشریف
 برده اند و مردم دیگر که منتظر بودند در حیرت ایستاده اند که کاش این صحبت قدری کمنداد
 می پذیرفت فقط مسکات میخچه بدست بر شرح رویای فقیر از وقوع و عدم وقوع استفسار فرمود
 اند و در صورت وقوع استدعای حال اشکالات وارده بران نمودند پس مخفی ننماید که در محبت
 نسبت این رویا بطرف فقیر بطوریکه شرح آن نقل کرده فرستاده اند هیچ شبهه نیست و جواب
 از اشکالات وارده بران بدو طریق است اول اجمالی دوم تفصیلی اما اجمالی آنست که کسی
 از صحابه و تابعین که بشرف ملازمت حضرت امیر فایز شده بودند و مذنب حضرت ایشان را
 در فقهیات ایشان دریافت کرده بودند آنها را بدم مذنب آنحضرت رضی الله عنه در امور فقهیه
 قطع و یقین حاصل بود و کسانیکه بالمشافه از حضرت ایشان دریافت مذنب شان نگردیده بودند
 ناچار محتاج بودند بوسایط و در صورت وقوع و سالیط تنقید حال و اعمال و دیگر قواعد شغل

در حین حیات مروی گشته پس شیطان بقراین دریافت بود که این بیمار را بجان نام جید است
و فی الفور شفا حاصل خواهد شد وقت را غنیمت شمرده بران شاه را اغوا نمود و چون بران شاه بپایان
نکته واقف نبود تحقیق صورت و شباهت ناکرده در دام او افتاد و حال آنکه اصحاب که راهم مثل عبد الله
بن عباس و غیره مروی است که هرگاه کسی پیش ایشان بیاید جمال با کمال انحضرت و خواب نقل میکرد
ایشان از تحقیق صورت میکردند پس جهالت بران شاه و خجری او معذرت و زاری شیطان
گشت و او را از راه برو برین خواب او هیچ اعتماد نیست فقط

شرح رویای مولانا شاه عبدالعزیز صاحب

بسم الله الرحمن الرحیم

هفت سال میگذرد که بابت و هفتم ماه جب شب معراج علی اکثر الروایات فقیر و خواب دید
که میدانم است دران فرش سفید براق گسترده اند و بران فرش مردم بپایان شکل نورانی
و لباس های فاخره منتظر قدم برکت از دم جناب حضرت امیر شمسند اند فقیر هم بدریافت این معنی
دران مقام بر فرش مذکور جا گرفته ناگاه جناب حضرت امیر از جانب قبله نمایان شدند و سمت آن
فرش توجه فرمودند و مردم همه برای تعظیم برخاستند و بر لب فرش منتظر ایستادند فقیر نیز در وسط فرش
منتظر ایستاده بسبب حجم اشخاص با عظمت تالب فرش نتوانست رسید ایشان تشریف آورده
تفریق صفوف نموده نزد فقیر آمده چارز انوشته اند فقیر با لب تمام دوزانو مقابل نشسته الطاف
بسیار فرموده و با هیچکس کلام نفرموده محض با فقیر هم کلام شدند فقیر آن وقت را غنیمت دانسته
چند چیز در آن وقت که در ذهن حاضر شده عرض نمود جواب با صواب یافته اول آنچیز فرموده اند این بود که
شنیده ام شخصی بزبان پشتو کتابی تصنیف کرده است و دران کتاب چیزیکه تحقیق من بود درج
نموده شما را اطلاع این معنی هست یا نه فقیر عرض نمود که بنده زبان پشتو نمیدانم از حال کتابها
این لغت آگاه باشد موافق فرموده تحقیق خواهیم کرد باز عرض نمود که از مذاهب فقها کدام یک
مختار و پسند جناب است فرمودند که هیچ مذهب پسند نیست یا بطور اینست افراط و تفریط عمل آورده
اند باز عرض نمودم که افراط اولیاء الله کدام یک طور جناب عالی است فرمودند که در اینجا هم همان جواب

و چون وقوع تحریف لفظی از ناقل شرح و جواب بر صفحه مترجم گشت اشکال باینکه مطابق رویا
 ذکر کلمه در و ذریعیه قرب الهی معلوم میشود از اصل منهدم گشت و وجه دفع اشکال ظاهر است
 چه لفظ ذکر در شرح رویا در بیان طریق کفعل مذکور است ناسخ آنرا با و نه مناسبت صوری بلفظ اکثر
 تحریف تبدیل نموده و در و ذریعیه در ذکر داخل است پس آنهم مذکور فاعل هذا الاشکال داخل ذلک
 الاعضال آمیم بر بیان حل اشکالات قسم دوم که منشا آن منعم در عبارت شرح جواب موهظه
 بر ظاهر بعضی از الفاظ است مقدمه بطوریکه میباید میگویم که بعد استنتاج نتیجه از آن خود بخود شبهات
 وارده از هم می پاشند مقدمه اول آنکه غیر مختار و ناپسند بودن مذہب چیز دیگر است و باطل
 بودن آن امر آخر غیر مختار عبارت از جائز مرجوح می باشد و باطل عبارت از ناجایز محض و همین
 جهت غیر مختار در مقابل جایز غیر راجح واقع می شود و باطل در مقابل حق کما هو المشهور فاین
 بذات من ذاک و دم غیر مختار بودن مذہب مجتهد لاحق نزد مجتهد سابق مثلاً مستلزم آن نیست
 که تمامی مسائل مخصوصه مذہب مجتهد لاحق نزد مجتهد سابق غیر مختار باشد چه مرضی و مختار چه مرضی
 میباشد که از جمیع اخبار غیر مرضیه خالی باشد چنانکه حق صحیح چیز می باشد که از جمیع اخبار باطل
 مستقیم متر باشد و چون باعتبار بعضی مسائل مذہب مجتهد لاحق مثلاً مرضی مجتهد سابق نباشد
 مذہب مجتهد لاحق خلاف مرضی مجتهد سابق خواهد بود بلکه در حقیقت غیر مرضی و ناپسند بودن مذہب
 نباشد مگر باعتبار بعضی مسائل مجتهد فیها چه بالاستقرا و چه بالاسبق مذہب مجتهد نیست که مجتهد دیگر
 باعتبار جمیع مسائل مجتهد فیها ناپسند و غیر مرضی باشد کما لکنی علی من تتبع الکتاب اللتی صنعت
 فی الفیاق الآئمه و افتراقها - سووم آنکه مذہب مختار مرضی همان می باشد که مودعی میشود بطرف آن
 اجتہاد پس ظاهر است که خلاف آن خلاف مرضی و غیر مختار خواهد بود - چهارم آنکه مخالفت و ایضا
 مجتهد فیها که احکام فرعیه میباشد مستلزم رجوع شاعت و قباحت بطرف احدی از مخالفین
 نیست و تفصیل کلام مدین مقام بطوریکه مودعی بطرف اثبات ملام شود و آنکه در قرن اول
 که مشهور بالخیر است بلکه در زمان لاحق در دین سده ام معتبر بود عقاید و اعمال شرعیه و فروعیه و ترکیب
 باطن انا عقائد پس در آن اصلا مخالفت گنجایش ندارد که نه سلف فیما بینهم در آن مخالفت
 داشتند و نه خلف را در آن مخالفت سلف یکسر موجب از و مذاهب فقهای اربعه و دیگر مجتهدین

تقدیم حدیث بر اثر و محرم بر پنج و غیر آن که در موضع خود بین است متحکم چنانکه در احادیث نبویه
 علی مصدرنا الصلوة و التحیه نیز بنا بر وقوع و سلیط اعمال مثل این قواعد میکنند و بجز اعمال این
 قواعد و ادراک واقع غیر لازم جایز است که در واقع حدیثی یا اثری از جناب منسوب الیه صادر شده
 باشد و در حدیثی یا اثری صحیح و همی از راوی بمقتضای بشریت واقع شده باشد لیکن از اینجا
 که مجتهد مکلف باعمال این قواعد است نه باوراک واقع لهذا جایز است که مجتهدی از مذهب حضرت
 امیر را در بعضی مسائل فقهی بنا بر بعضی وجه مثل ضعف رواة آن مذهب یا رسیدن حدیثی
 صحیح کمال او بر خلاف آن مذهب ترک نماید و حال آنکه آن مذهب حضرت باور سیده و همی از
 راوی واقع شده باشد یا شخص یا منسوخ باشد مجتهد مذکور بجهت آنکه قواعد مقررہ اصولیه که مکلف
 بآن بود و عمل کرده باجور خواهد بود چنانکه در ترک یک از حدیثین متعارضین فی الظاهر بغير اعمال
 قواعد معذور است و شخص دیگر که مذهب امیر را در بعضی فرعیات بطریق علم دانسته و بجهت
 مجتهد مذکور یا باعتبار واقع خلاف مذهب حضرت امیر گوید آنهم محقق خواهد بود و طعن از بهر دو منبع
 و اما جواب تفصیلی پس گوئیم منشاء اشکالات بر آن دو امر است یکے تحریف ناسخ و نقل بعضی الفاظ
 و هم عدم تفتی ناظرین در عبارات و مواخذہ بنظر بعضی الفاظ اما امر اول پس بیانش آنکه ناقل
 شرح رویا لفظ ذکر را در دو موضع که قریب هم دیگر واقع اول به نسبت اولی مناسبت صورتی بلفظ
 اکثر تحریفاً تبیل نموده حسب نقل اگر تلاوت قرآن الی آخر العبارة لهذا بجهت غیر مذکور بودن
 ذکر کلمه که بموجب حدیث شریف افضل الاذکار است شبهه بخاطر ناظرین راه یافته و اصل عبارت
 اینست زیرا که در عهد ماسه طریق شغلیکه در تقرب الی اللہ مفید باشد معمول و مروج بود و ذکر
 و تلاوت قرآن و نماز اینها فقط ذکر را شغل مقرر کرده اند و تلاوت قرآن شریف و نماز را شغل نمیدانند
 استنبه و هر چند که وقوع تحریف در عبارتے که نسبت ناقلین مبرر شده در اینجا رسیده بود و دریافت
 عبارت صحیح منقول شده واضح است لیکن بنا بر مزید اطمینان خواطر طالبان حق بفرموده توضیح
 نوشته میشود که بر وجه لفظ ذکر بجای لفظ اکثر آنکه قبل این لفظ محرف سه طریق شغل مذکور است
 که ذکر و تلاوت قرآن و نماز بیان آن سه است پس اگر لفظ اکثر بجای لفظ ذکر واقع شود طریق
 شغل بیگی دوبار مانده و آن خلاف سیاق کلام است که در ماسبق طریق شغل سه مذکور شد

نفس طالبان بپای تو مثال از هر وقت مسائل یک یک می رسد بلکه ذکر کرده میشود و شرح قیاسی
فصل فی قطع میوه الدار فی من زنده و حیتم ثم رجله الیسری ان عاود فان عاد ثلثا لا وجن حتی یتوب
و عند النسخ فی قطع میوه الیسری ثم رجله الیمنی لقوله علیه السلام من سرق قطعه فان عاد قطعوه فان عاد فاقطعوه
و زهدنا الذین علی رض الخ و در حتمه الامه میگویند سرق قطعت ید الیمنی ثم لو سرق ثانیاً قطعت
رجله الیسری بالاتفاق فلو سرق ثالثاً قال ابو صفیة یروح و احمدرح فی احدی الروایتین لا
یقطع اکثر من ید و رجل بل یحیی و ذهب مالک و الشافعی انه یقطع فی الثالثة یسری یدیه و فی
الرابعة یمنیه و هی الروایة الاخری عن احمد اتبعه و غیره شرح و قایه در باب سجود التلاوة
میگوید و اختلف فی موضع السجدة فی تم السجدة فذهب علی رضی الله عنه هو قوله انما للی الی ان یتم یا
تعبرون و به اخذ الشافعی و عند ابن مسعود رضی الله عنه هو قوله لیسألن فاحدنا
بهذا احتیاطاً فان تاخیر السجدة جائز الا قدیمه اتبعه و از اینجا که مخالفت امام شافعی و امام مالک
و امام احمد بر یک روایت با حضرت امیر در مسئله اوست و مخالفت خفیه با حضرت ایشان
و هست که ثانیاً در امور شرعی است یعنی بر دلیل چنانکه دلیل امام شافعی و امام مالک و امام احمد
بر یک روایت در قطع سارق در مرتبه ثالثه حدیث فان سرق فاقطعوه الخ است و دلیل خفیه
در موضع سجود سجده جواز تاخیر سجده است که امر نقله عن شرح الوقایه لهذا المعنی به طرف
الیمین و لوجه لعمد این چنین مخالفت متوجه نمیشد مگر مخالفت جزوی در میان مذاهب فیهما
اربعه و مذاهب حضرت امیر ثابت باشد و از مقدمه سوم بدیافت رسید که مذاهب مختار و ضعیف
مجتهد همان می باشد که موافق با چهار باشد پس امری که خلاف اجتهاد حضرت امیر باشد مخالفت ضعیف ایشان خواهد بود
و از مقدمه دوم معلوم شد که بر امر غیر مختار بودن مذاهب مجتهد لاحق نزد مجتهد سابق لازم نیست
که تمامی مسائل مختلفه مذاهب مجتهد لاحق نزد مجتهد سابق غیر مختار باشد بلکه بسبب غیر مختار بودن
بعضی مسائل مذاهب را غیر مختار توان گفت و از مقدمه اوست معلوم شد که غیر مختار چیز دیگر است
و باطل امر آخر پس از غیر مختار بودن مذاهب فقها اربعه باعتبار بعضی اختلافات اجتهاد و اینها
با حضرت امیر که آن اختلافات ایشان یعنی بر دلیل است بطلان مذاهب فقها اربعه لازم
نمی آید و ترجیح مجتهد خلاف مذاهب حضرت امیر را بر اجتهاد ایشان نظر بر قاعده شرعیه مثل

اصل و اصول عقائد با سلف مخالفت ندارد اما فروع اعمال پس در ان اختلاف کثیر گنجایش
دارد بلکه اختلافی که موجب رحمت است بزرگ است بیان این اجمال آنکه مذاہب فقہا عبارت
است از طریقہ کہ ایشان برای فروع اعمال از کتاب سنت موافق فہم قواعد مقررہ و مطالب
مردہ مقرر کردہ اند و در فروع اعمال اختلاف کثیر از سلف منوارث است چنانچہ اختلاف ہنرمندان
عاشق حضرت امیر المومنین علی مرتضیٰ و ابن عباس و ابن عمر و دیگر مجتہدین صحابہ رضی اللہ عنہم
نیمائیم مثل اختلاف ہم تسمیہ و اخفای آن و قرار ت فاتحہ در حالت اقتدای امام و عدم آن چنان
اختلاف در اذان و وضو و غسل و صوم و زکوٰۃ و حج و تلاوت قرآن در میان علما مشہور است
باین قسم اختلاف پنج یک مذہب دیگرے را باطل نمیکفت آرسے نزد ہر یک مذہب خود
رضی و مختار بود و مذہب دیگرے غیر مختار علی ہذا القیاس در اشغال تزکیہ باطن طرق
مختلفہ داشتند بعضے ہذا بعضے بکثرت نوافل از نماز و روزہ و بعضے با کثارت تلاوت قرآن و بعضے
بہ مراقبہ و پنچ از حدیث یا خام اخلاص و بندہ تجاہل مسما و بشو و بعضے با کثارت صحبت شخص
صلی اللہ علیہ وسلم و بعضے بقوت محبت و درین را تقریب محبت مستند و ظاہر است کہ طریق
مغویب نزد ہر یک اہمال بود کہ بآن تقریب و جہان الباطن طریق دیگرے نمیکارڈ
معلوم شد کہ درین قسم امور معنی اشغال تزکیہ باطن ہم سارخ اختلاف است و آریین مقام
در یافت شد کہ امور فروعیہ شرعیہ فی نفسہ با قائل اختلاف اند و مناط و فروع اختلاف در ان
حصول مرتبہ اجہاد است پس ہر کہ یراکہ این مرتبہ حاصل باشد اورا اختلاف مجتہد نظر برادہ
جایز اعظم ازیکہ آن مجتہد دیگر صحابی باشد یا غیر آن و چون مہمات دریافت رسید حال میگویم
کہ لاکتائی از محدثین اہل سنت مذہب حضرت علی مرتضیٰ را در فقہیات از کتاب الطہارۃ
تا کتاب القضاء بہ ترتیب جمع کردہ کتابے متعل در فقہ ساختہ است ہر یک یکہ خواہد بطرف
آن کتاب رجوع نمایند اما معلوم شود کہ مذہب فقہای اربعہ یا مجتہدات حضرت امیر افتخاری
ندار و از آنجا کہ ہم رسیدن این کتاب و مطالعہ تمامی آن خالی از تعمیر نیست لہذا مختصر
میگویم کہ در کتب متداولہ فقہ شایع و ذالیح است کہ در بعضے مقامات بعضے فقہا مذاہب خود
موافق مذہب حضرت امیر میگویند و مذہب مخالف را مخالف آن و جامی یا الحکس برامی الطمینان

فقهائے اربعہ غیر لازم الورد و دلیلے برای حقیقت مذہب شیعہ غیر موجود و ادعائے ایشان
 باینکه غیر از نماز و تلاوت شغلے نداریم ادعای خلاف واقع است چرا که در ادای فرایض نماز تمام
 فرق اہل اسلام متساوی الاقدام اند شیعہ در آن خصوصیت نیست و در ادای سنن و نوافل
 کہ موجب قرب میشوند نہایت قاصر اند کہ تارک سنن اند و فعل را اساساً قاطع میکنند لہذا
 ترک سنن و نوافل از شعار ایشان گردیده و عدم اعتداد ایشان بطرف تلاوت قرآن بسبب اینکہ
 جمع کردہ حضرت عثمان و مثل تورت و انجیل محرف برعم ایشان بر و افہین مذہب ایشان ظاہر
 است پس ادعای شغل نماز و تلاوت سوا سی موطن حیا ل ایشان در واقع وجودی نداشته باشد
 و قطع نظر ازین گوئیم شغل نماز و تلاوت قرآن اعنی صرف اوقات دین فعل شریف چیز دیگر
 است و نماز را شغل ساختن مثل اشغالے کہ در میان صوفیہ مشہور است امر آخری و اہل نظر
 در نماز و تلاوت مشغول باشند در مصداق این رویا دخل نخواہند بود چرا کہ در رویا نماز و تلاوت
 را شغل ساختن مذکور است نہ مشغول بودن بہ نماز و تلاوت و از آنجا کہ شیعہ منکط لوقت انبساط و
 از اشغال ایشان نیز برار باشند پس شغلے کہ در رویا مذکور است منافعی مذہب شیعہ خواہد بود نہ موید
 آن کما لکنی و اگر شیعہ بخالف بعضی مسائل فقہا بہ بعضی آثار حضرت علی مرتضیٰ کہ حکم رویا
 لازم مے آید بر اہل سنت تشبیح نمایند نیز ناموجہ است چرا کہ هیچ مجتہد بدون دلیل شرعی
 حکم نمیکند و در صورت وجود دلیل از مخالفت آثار صحابہ کہ اضطراب را بنابر اعمال قواعد مقررہ صوفیہ
 لازم مے آید بآنکہ نیست و شیعہ نیز در مواضع بسیار مخالفت آثار حضرت امیر و دیگر ائمہ اطہار
 محض بنابر آنکہ آن آثار موافق مذہب اہل سنت واقع اند نموده اند اگرچہ این امر بر دو شخص شیعہ
 خفا می نذر و لیکن بر اتہابیہ ناواقفان نوشتہ میشود کہ براین دعوی کتابین معتبرین شیعہ اعنی دو کتاب
 دو شاهد عادل موجود اند کہ مصنف نظر بر موافقت اہل سنت بسیاری از احادیث حضرت امیر و
 و ائمہ طاہرین را ترک میکنند ہر کہ خواہد بطرف آن رجوع نماید و از آنجا کہ مخالفت شیعہ باطلہ
 حضرت امیر و امامات عقائد و مایحقیقا بر برابر ظاہر و باہر و بر ناظر تحفہ اثنا عشریہ اظہار است کہ
 اینمضی موجب نہور بطلان مذہب شیعہ است و لہذا اعنی بنابر بطلان مذہب ایشان سال را
 دریافت بطلان امر حاجت نبود و ظن غالب آنست کہ اگر از جانب شیعہ سوال واقع مے شد

ترجیح یک حدیث است بر حدیث دیگر نظر بر قراین و آثار است مرجح پس چنانکه این قسم ترجیح یک حدیث بر حدیث دیگر مستلزم قیاس نیست همچنین ترجیح مجتهد و لیسے شرعی را که باخذ اجتهاد او باشد بر اجتهاد حضرت امیر که تا باو بسایط کثیره رسیده و بجهت کثرت و سالیط محتاج به تنقید اعمال قواعد دیگر گزیده مستوجب شاعت نباشد پس بحکم مقدمه رالعه اختلاف اجتهاد فقها را رابعه باجتهاد حضرت امیر که در امور فرعییه مقرون بادلہ شرعییه مستلزم بطلان و قیاس نیست دیگر نباشد بلکه موجب حجت باشد پس جواب حضرت امیر در خواب و امر مذاہب فقها بعد اعمال فکر دروید و تنبیح کثرت و تنبیح در نظر انصاف گزینان حق با هر دو صواب ظاهر باشد اینست جواب از شبهه که بسبب لزوم غیر مرضی بودن مذاہب فقها بر رویا ایراد کرده اند ازین جواب دفع شبهه غیر مرضی بودن طرق اولیاء الله نیز مستفاد میشود و سوا سی این از شبهه غیر مرضی بودن طرق اولیاء الله جوئے دیگر هم است که از شرح خواب مستفاد میشود و آن عدم رضای حضرت امیر بسبب احداث چیزهای نامرضی است کما هو مصرح فی شرح الروایا پس در طرق اولیاء الله احداث بعضی امور غیر مرضی باشد که قلمدان طرق ابداع آن کرده نه باعتبار نفس آن طرف و بر ماهر ظاهر است که در هر طریق بعضی مقصود و در هر حادثه شده اند که در زمان سابق نبودند پس طرق اولیاء الله را بسبب امور محدثه غیر مرضی گفتن بمناسبه آنست که کسی طواری اسلام حال را بسبب ارتکاب منہیات و بدعات غیر مرضی بگوید پس عدم رضای راجع بطرف منہیات و بدعات است نه معاذ الله بطرق و آنچه نوشته اند که شیعیان بمضمون این رویا بے پرده از خوشی به پیر این میگویند و میگویند که این رویا میصادقہ بر حقیقت مذہب ما دلایلی است واضح که پیر و فقهای مذاہب و معتقد اهل طرق نیستیم و غیر از نماز و تلاوت شغل نمیداریم آنته پس بر عقلای دیندار خفا سے ندارد که درین رویا اصلاً جای خوشی شیعیان نیست بلکه غالب التفات و الطاف حضرت امیر و خصوصیت شرف خطاب بطرف سائل را خدمت از سائل و تعلیم شغل نماز و قرآن که بمنطوق ثابت است شایان آنست که شیعہ بدریافت این جامه بر خود درند و اگر از همه اغماض نظر کرده لفظی را بمجموعه مضمون خواب و موافق مطلب خود در گمان باطل خود فهمند و از باقی اعراض نمایند در نظر عقلا مثل مستدل بحکم لا تقربوا الصلوة خواهند شد باجماع از ماسبق معلوم شد که بحکم این رویا بطلان مذاہب

جائز است و مع هذا در ربنا شریف هم تجویز علیه السلام بر غیر انبیا آمده که فرموده اند علیه السلام
 نتیجه الهی بتخصیص این حدیث در شکوه شریف است باید دید و در قرآن مجید است و سلام علی عباده الذین
 اصطفیٰ بخصص بانبیائیس بلا شبهه جایز باشد نقطه بنده خلیل الرحمن بریان پوری می گوید که در صواعق
 محرقه آیه الشالیه قوله تعالیٰ سلام علی آل یاسین فقد نقل جماعه من المفسرین عن
 ابن عباس رضی الله عنه ما ان المروند لک سلام علی آل محمد و کذا قاله الکلبی و علیه رفه و صلی الله
 علیه وسلم دخل بالطریق الی الدار لعلی الدنص کما فی اللهم صل علی آل ابی اوفی و تجوی نیز در عالم
 التنزیل این روایت ذکر کرده و قال تعالیٰ فی سورة طه و السلام علی من اتبع الهدی بخصص
 انبیاء . . . . . مکتوب حال چهارمیان امام حسین در واقعه کربلا حضرت
 امام حسین علیه السلام وقتی که در کربلا شریف آورند همراه ایشان سه پسر بودند علی اوسط امام
 زین العابدین که در الوطیت بیمار بودند پسر دوم علی اکبر سب و دو ساله عمر داشتند جنگ کرده شهید
 شدند پسر سوم در نام ایشان اختلاف است بعضی عبد الله و بعضی علی اصغر گفته اند ایشان
 نیز شهید شدند شیر خواره بودند حضرت امام ایشان را بسبب غلبه تشنگی در کنار گرفته زبان خورا
 برای تسکین عطش در میان ایشان میدادند که ناگاه تیرگی از جانب اشقیاء بجلوتهم معصوم رسیده
 در کنار پدر جان داد و یک دختر همراه حضرت امام علیه السلام بود سکینه نام داشت و با حضرت قائم
 مسووم بود و در وقت هفت ساله عمر داشت و روایت نکاح ایشان با حضرت قاسم غلط است
 در وقت فرصت این کار نبود و آنکه مشهور است که حضرت سکینه در راه شام فوت شدند این هم
 غلط محض است چنانکه ایشان بمادی ایام زنده ماندند و با مصعب ابن زبیر منکوح شدند و پسر
 عمه زاده حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم حضرت علی کرم الله وجهه است و دختر کلان حضرت امام
 علیه السلام که فاطمه صغری نام میداشت او همراه شوهر خود که حسن مثنی پسر حضرت امام حسن علیه السلام
 بود در مدینه مانده در وقت کربلا نیامد و نام مادر امام زین العابدین شهر بانو لقب پدشاه زنان
 و دختر بنو جبر و بنو خمر و بنو زین هر فرزند نوشیر و آن است و نام مادر علی اکبر علی و دختر علی مر
 ابن عروه بن مسعود که سردار بنی ثقیف بود و نام مادر پسر سوم که شیر خواره بودند بیاد نیست این
 قدر معلوم است که از عرب بود و از نسل بنی قضاحه و نام مادر سکینه رباب و دختر امر القیس

حضرت امیر بخواب آن بر لفظ غیر مرضی و ناپسندیده بودن کلماتی فرمودند بلکه الفاظ سرت
و سیراری خود از طریق ایشان و در وی ایشان از طریق خود ارشاد میدهند و در پنجاه سال حیات
خود فرموده اند آن قریب بچهل سال از راه و بی انتساب بالکمال تبعه نماندند و اینها و الا لفظ پیغمبر و آنچه از شیعه بطریق نقل
از شیعه اند که حضرت امیر کرم الله وجهه نفی سعادت کسانی که فرمودند از ایشان اما آنرا که ما معتقد
شان نیستیم و سنن ایشان را از رسالت می پندارند استیحه طریقه اختیار بظهور النیب و او با علم
قلوب است که با واقع منافی و بانفس الامر متباین و تفصیلش آنکه آن جماعه که خود را پیاد
نسبت میکنند فرقه خاص اند از سکن همین دیار که کمال غلظت در شیخ دارند پس نفی نسبت
آنها با بطور حقیقت است یا بطور مجاز بحکم آنکه لیس من الکلمات علی غریب

در حدیث

بسم الله الرحمن الرحيم

سوال آنکه در تحفه اثنا عشر جمله و سلام بالاستقلال بر ائمه اثنا عشر نوشته و حال آنکه این اطلاق
نزد اهل سنت و اهل بیت چه که تشبیه با اهل بدعت لازم می آید و اهل سنت اجتناب از این
تشبیه بر خود لازم نموده اند پس برای ما از این اطلاق سزا کتب معتبره اهل سنت باید آورد
جواب از شاه عبدالعزیز صاحب مصلوٰه غلط در تحفه اثنا عشر بر جامی مصلوٰه بالاستقلال بر غیر انبیا
واقع نیست آری علیه السلام در حق حضرت امیر المؤمنین و حضرت سیده النساء و جناب حسنین
و دیگر ائمه مذکور است لیکن مذنب اهل سنت همین است که مصلوٰه بالاستقلال بر غیر انبیا
درست نیست و سلام بر غیر انبیا میتوان گفت و سنن آنست که در کتب قدیمه حدیث اهل
سنت مخصوصاً ابو داود و صحیح بخاری و ترمذی و دیگران حضرت علی و حضرت حسنین و حضرت فاطمه و حضرت
زیدجه و حضرت عباس لفظ علیه السلام مذکور است آنکه علمای متفقین ما در این باب اطلاق
را بر ائمه تشبیه با شیعه نوشته اند اما تشبیه با ایدان در آخر خیر ممنوع نمیتواند شد و برای الزام
این مردم میتوان گفت که در اول کتاب اصول حنفیه که شناسه است در عین خطبه بعد از
حمد و مصلوٰه میگوید و السلام علی ابی حنیفه و احبابه و اطهار است که رتبه این حضرات که نامهای
ایشان مرقوم شد کم از رتبه امام اعظم نیست پس نزد ایشان هم اطلاق لفظ سلام برین بزرگواران

در حدیث

لقل خط شاه غلام علی صاحب حضرت سلامت سلمه الله علی روس الفقیر با اختیار الفقه
 علی الغفار بعد تسلیمات کثیره معرض میدارد که در بنوقت شخصی ظاهر نمود که در مدرسه مانع
 مذکور نوکری کفار و کفر و قبول حد افتاد شود خدا آگاه است که فقر را شرف علم و علم را شرف نبی آدم گردید
 ازین خبر این فقیر بسیار تاسف نمود خال نشینی فقر را به از صد نشینی اغنیاء هرگز مولوی عبدالحی صاحب
 قصد این امر نامبارک نکنند بنان پاره قناعت ساخته اند فی الله درس طالبان علم فرمایند و اوقات
 بزرگ و مراقبه معمور دارند و در نیجا هرگز بهرگز متعلق بجلافت نشوند بترک و بتجدید در سازیم و هر نفس را
 نفس آخرین انگاریم بر احمضا با شیم بطور بزرگان خود و سلف صالح خود زیاده اسید و از غمگستانی
 و بشنیدن خبر نیک انجاول خوش میشو و با نچه لایق شان در ریش نیست مشوش معذور خواهند
 داشت زیاده پیچواب از مولانا شاه عبدالعزیز صاحب شاه صاحب عرفان مراتب سلمه الله
 تعالی بعد از سلام سنون الاسلام کشوف خاطر عاطر باد که رقیه کریمه وصول عزت شمول نمود
 آنچه تر و بخاطر شریف از مذکور نوکری و نگیان و قبول خدمت افتا از ایشان که درین مدرسه
 از چند روز میشود لایق گردید بوضوح انجامید بعض این خبر صحیح است و بعض نایح اصل حقیقت
 اینست که مولوی رعایت علیخان مختار کارفرنگی بسیار مستعد اند مکرر با نیجا ب نوشتند که شخصی را از
 علمای متدین که مرثی نباشد و اطلاع بر مسائل فقه داشته باشد نزد اینجانب باید فرستاد تا بنده
 در هر واقعه و حادثه بموجب روایات فقه حکم میکردم باشم از نیجا ب نوشته شد که صاحب نوکری و محبوب
 فرنگیان اند مباد آنها تکلیف حکم نامشروع دهند تا این شخص را که ما بفرستیم اختلاط صحبت فرنگیان
 ضرر افتد و موجب ممانعت در امور اسلام شود ایشان از انطرف بتاکیدات تمام قلمی نمودند که
 اصلا آن شخص را اختلاط فرنگیان نخواهد شد نه از ان تکلیف حکم نامشروع داده خواهد شد بلکه در مکان
 جدا گانه در شهر بالاستقلال سکونت خواهند و زید و آنچه موافق شرع محمدی باشد صاحبها الصلوٰه و السلام
 نسی و غده و نسی و سواس حکم نمایند بعد از و در این قسم تفایم ایشان تامل و فکر نموده شد که این قسم محله
 با کفار که امداد و تر و تیج احکام شرعی باشد موافق شرع جائز است یا نه حضرت حق غو جل این آیه در
 خاطر انداخت و قال الملک اتونی به تخلصه نفسی فلما کلمه قال انک الیوم لدنیا کین این قال حطینی
 علی خزان الارض انی حیظ علیکم قال البیضاوی فیه دلیل علی جواز طلب التولیه و اظهاره مستحب

بن عدی که از نبی کلب بود و از جمله ازواج خود حضرت امام رباب را بسیار دوست میداشتند و نزد
 حضرت امام غزوات تمام داشت چنانکه درین باب شعرهای هم فرموده اند شعر عمری انبی لایزال
 تحمل بها سکینه والرباب ما یخفی قسم جان خود که من آن زمین را دوست میدارم که سکینه و رباب
 در آن بنشینند و منزل کنند و نام مادر فاطمه صغری که دختر کلان حضرت امام علیه السلام و مدینه مانده
 بود ام اسحاق و حضرت طلحه که یکی از ده یازدهتی بودند مشهور و معروف اند و حضرت امام باقر در اوقات
 چهار ساله بودند چرا که قبل از واقعه کربلا که در سنه شصت و یک هجری شده بود و چهار سال پیشتر در
 سنه پنجاه و هفت هجری پیدا شده بودند و از جمله ازواج حضرت امام در اوقات همراه ایشان شهر باقی
 و مادر لیسر سوم شیر خواره بودند و حال دیگر ازواج معلوم نیست که در اوقات زنده بودند یا مرده و فرزندان
 حضرت امام حسن علیه السلام که شریک شهادت نوشیدند چهار تن بودند حضرت قاسم و عبداللہ و عمر
 و ابوبکر و از فرزندان حضرت امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ تبارک و تعالی کس همراه بودند حضرت عباس بن علی
 و حضرت جعفر بن علی و حضرت عثمان بن علی و حضرت محمد بن علی و حضرت عبداللہ بن علی شهید شدند
 و عباس بن علی که سلمدار بودند از فرزند حضرت امام در کربلا دوسه تیر تیر تاب روضه ایشان جداست
 و دیگر شهیدان کربلا در روضه حضرت امام دفون اند و از فرزندان حضرت جعفر بن علی حضرت مسلم قبل از
 آمدن حضرت امام در کربلا دوم ذی حجه سنه شصت از هجرت در کوفه شهید شده بودند و ایشان را
 حضرت امام از آنکه پیشتر روانه فرموده بودند که از مردم کوفه قول و قرار مستحکم استوار گرفته اطلاع دهند
 و دو لیسر نیز همراه پدر شهید شدند محمد و ابراهیم نام داشتند و عبداللہ و عبدالرحمن و جعفر پسران
 عقیل بن ابی طالب که همراه بودند شهید شدند و از فرزندان عبداللہ بن جعفر طیار برادر حضرت علی
 کرم اللہ وجہہ و لیسر همراه حضرت امام شهید شدند که محمد و عون نام داشتند و خواهر زاده مامی حقیقی
 حضرت امام بودند و مادر ایشان حضرت زینب که دختر حضرت امیر المومنین علی علیه السلام از بطن حضرت
 بتول بودند و خواهر حقیقی حضرت امام بودند و با عبداللہ بن جعفر طیار تعلق شده بودند و حضرت امام زین العابدین
 و عمر بن الحسن و محمد لیسر عمر بن علی و دیگر صاحبزاده صغیر الحسن در زندان رفتند و حضرت زینب خواهر
 حقیقی حضرت امام دشمه بانوز و جعفر حضرت امام و حضرت سکینه دختر حضرت امام و دیگر زنان البیت
 همراه بودند در کربلا و دشمه رفتند فقط

واصلاح فسادها لیکن بیان بطور حکمت مع شوب ظلیل من قواعد المتصوف و السایک و کتاب
 الطائف القدس فی معرفۃ النفس لتصفیف ولی نعمت مرحوم علیہ الرحمۃ و معرفت لطائف النفس من قواعد
 تصوف و سلوک است تخص بالافعال این طریق ثانی الفصح و اہل است اگر مطالعہ منظور باشد لطائف القدر
 مطالعہ باید فرمود و کتاب معارج القدس اخلاق غایت بسیار دارد معینہ غور و مطلب کن دین ربان صغیر
 دارد زیادہ بخیر و عاصی مراتب عرفان و کمال چہ نوب و السلام المرقوم ۲۰ رجب ۱۲۳۴ ہجری قمری
 سوال انسان را بعد موت ادراک و شعور باقی ماند ذرا از ان خود را می شناسد و سلام و کلام
 ایشان را می شنود یا نه - جواب انسان را بعد موت ادراک باقی میماند بر این معنی شریف
 و قواعد فلسفی اجماع دارند اما در شرع شریف پس عذاب قبر و تغیم القبر بتواتر ثابت است و تفصیل ان
 و فطرطیل بخواند در کتاب شرح الصدور فی احوال الموتی و القبور کہ تصنیف شیخ جلال الدین سیوطی
 است و دیگر کتب حدیث باید دید و در کتب کلامیہ اثبات عذاب القبر مینمایند حتی کہ بعض
 اہل کلام منکر آنرا کافر میدانند و عذاب و تغیم بغیر ادراک و شعور نمیتواند شد و نیز رواہ ادب صحیحہ
 مشہورہ در باب زیارت قبور و سلام بموتی و ہم کلامی بآنها کہ انتم سلفنا و نحن بالاثرون اما ان
 شار التذکرہ لا یحتون ثابت است و در بخاری و مسلم موجود است کہ آنحضرت صلی اللہ تعالی
 علیہ و آلہ و سلم با شہداء را بعد از خطاب فرمودند اے و جد تم ما و بعد یکم حقاً مردم عرض کردند یا رسول
 اللہ آیتکم من اجساد و لیس فیہا روح فرمودند ما انتم باسح منهم و لکنہم لا یحییون و در قرآن مجید
 ثابت است لا تقولوا لمن یقتل فی سبیل اللہ امواتاً بل احیاء عند ربہم یرزقون و حین یأثمہم اللہ
 من فضلہ - بلکہ از احوال پس آیندگان خود ہم خوشی و بشارت ثابت است - و یستبشرون بالذین
 لم یلحقوا بہم من خلقہم الا خوف علیہم و لا ہم یخزنون بالجملہ انکار شعور و ادراک اموات اگر کفر نباشد
 در الحاد بودن او شہ نیست و اما قواعد فلسفیہ پس بقا روحانی بعد از مفارقت و بقاء شعور و ادراک
 و لذت روحانی مجمع علیہ فلاسفہ است الا جالینوس و لہذا او را در فلاسفہ شمرده اند پس ظاہر است
 کہ بدن دائم در تحلیل است و روح در شعور و ادراک دائماً در ترقی است پس مفارقت بدن
 ر سلب ادراک و شعور او چہ قسم تاثیر تواند کرد سوال اگر ادراک و شعور میماند بعد از حیات میماند
 زیادہ و کم میشود - جواب ادراک و شعور اہل قبور بعد موت در بعض امور زیادہ میشود و در بعض

التولی من ید الکافر اذا علم ان لا یبطل له اقامه الحق سیاسة الاملاستطاریة التوائت انچه تعلق بشریعت
 وارو اما انچه تعلق بطریقیت وارو پس ترک و تجرید و اختیار فقر و ترک مکاسب و طریقتیت همه بر
 میشود که با اختیار خود التزام این ترک کرده باشد و بدست شخصی عهد بسته و تادقیق که التزام این فقر و عهد
 برین از شخصی اوقع نیامده باشد با وجود تعلق بعلاقی قیام بخدای مستغولی باطن و ذکر و فکر مراقبه و شایسته
 حاصل میشود بالجمله کسب تعلق بخصی است از محرمات طریقت نیست و الاقضاة و دیگر ایل و مکاسب
 را تلقین طریقت جائز نمی رسد و حال آنکه بے ازین فرقه اولیای کبار گشته اند بمرتبه کمال و تکمیل
 رسیده چه جامی که که هنوز مبتدی باشد آنرا ترک و تجرید برین طریقت غنیمت است و از چشم طریقت
 بے عدم عیال یا عدم والدین که خدمت آنها فرض باشد یا اقارب دیگر که واجب النفقه باشند
 باز غمخواره شود که درین از هیچ محذوری او صحبت افکار و دعات در حد و اسلام یا موافقت با نهاد و رسوم
 کفر یا خوش آمدن آنها و مبالغه در کذب و دیگر مفاسد که مصاحبان اختیار بهم میسر را اعلام موجود نیست
 ایس در اباحت آن در شریعت و طریقت هیچ شبهه نمانده مانند این که ظلم و اصحاب مختارین اولیای
 رادیده و شنیده ایم که معلم اطفال یهود میگردند و بمشربیه بشارت عمده بچونده جای
 کس که هنوز درین دایمی قدم نه نهاده و زمام اختیار خود را در دست ترک و تجرید نداده بنابراین
 این امور قومی تجویز کرده شد که مولوی عبدالحی صاحب اینچار و نداد اگر مفاسد منطوقه و موهوم
 نباشند فیها و الا بر خاسته بیایند چون این قدر معلوم شد خاطر شریف را بدرجه انزعاج نباید
 داد و این قدر اجمالاً درین نشین باید ساخت که اینجانب بهم عمری درین مذکورات صرف کرده
 و از آبا و اجداد همین وضع رادیده و شنیده یکایک بے حجت شرعی بے تجویز و باب طریقت
 حرکتی ناملایم که درین هر دو راه مستحسن و مستقیم باشد انشاء الله تعالی بے برای خود و نه غیر خود تجویز
 خواهد کرد و زیاده چه نویسد و السلام و الا کرام رقعہ شاه غلام علی صاحب موسومہ مولانا
 شاه عبدالغفر صاحب حضرت سلامت معارج القدس چه کتاب است و اکیث چه بیان
 مینماید باید فرستاد برای یکروز یا احوال اجمال مطالب آن تحریر فرمایند زیاده چه جواب از
 مولانا صاحب موصح شاه صاحب عرفان مراتب سلیم الله تعالی بعد از سلام سنون خوشفاد
 معارج القدس تصنیف امام غزالی است رحمۃ الله علیه فی معرفۃ النفس قوایا و تمذیب اخلاق

میرسد باینه جواب آب پاشی کردن بر قبور بعد از دفن آمده است لیکن بعد از طول مدت نیاید
 و اما اگر قبر خام باشد برای استحکام آن یا پاک کردن قبر از نجاست جانوران چرنده و پرنده باشد
 مضایقه ندارد و لابد عقد است و نهادن گل و خوشبو بر قبر با خوراک است که کفن میت را بخوبی و
 کافور و دیگر چیزها ازین جنس مثل جنوط یعنی ارکجه آمده است و حال آنکه میت در قبر است اینچنین بر قبر
 می نهند تا مشابیهت به میت تازه بهم رسد محتمل است که ازین نهادن خوشبو سر و میت برسد زیرا که
 در خیالت روح بسیار متولد و استعمال خوشبو میشود و روح باقیست هر چند اله وصول خوشبو بروح
 در حالت زندگی که قوت شامه است اما قیاساً بر لذات که میت را میرسد بعد موت
 از روی شرع شریف ثابت یعنی لذت‌های عالم که در احادیث صحیح آمده است که فیاتین من رو بهما
 و طیبها و در حق شهید در قرآن مجید وارد است یرزقون فحین اثبات میتوان نمود سوال نذرت
 بر خود واجب گردانیدن و قمر پوش گذاشتن چه حکم دارد جواب حکم نذر برای موتی نمودن
 تفصیلاً دارد که در فتاوی عالمگیری در کتاب الصوم مذکور است چنانچه ترجمه عربی بعینه در اینجا نوشته
 میشود و آن اینست نذری که واقع میشود از اکثر عوام باین صورت است که می آیند بسوی قبر بعض صلحا و
 بزرگان و بر میدارند پرده قبر از ایشان در حالیکه میگویند ای سید فلان اگر حاجت روا نمی شود
 پس برای شما از طرف من این قدر زر باشد مثلاً این چنین نذر باطل است بالا جماع آری اگر
 گفته شود یا الهی نذر کردم برای تو اگر شفادهی مریض را یا مانند آن طعام نخواهم داد و فقره که برود
 سید نفیس اند یا مانند آن یا خرید نخواهم کرد و بویایا می مسجد یا روغن زیت برای رویشی آن مسجد
 یا در ایام خواهم داد برای کسیکه شعائر مسجد میکند از قسمیکه در آن نفع فقر باشد و نذر برای خدا و ذکر
 نمودن سنج جز این نیست که آن محل صرف نذر است برای مستحقان نذر جائز است لیکن جلالت
 نیست صرف کردن گرسبوی فقیران نه بسوی صاحب علم بسبب علمیت او و نه حاضرین شیخ مگر که باشد
 از جنس فقر و وقتیکه معلوم کرده شد این مقدمات پس چیزیکه گرفته میشود بسوی اینها پس حرام است
 باجماع ما دامیکه قصد کرده نشود صرف آنها بفقیران زنده و تحقیق مبتلا شده اند مردمان باین نذر
 ممنوع است و چادر پوشانیدن بر قبر حرکت لغو است نباید کرد مثل دیوارگیری و سقف بلند بکنند
 ازین سود نه چرا که دیوارگیری بند شدن عنکب و دیگر حیوانات موزیه و همچنین در سقف بلند شدن

از تعلیق با موغیب ارد و ادراک آنها زیاده است و آنچه قلوب در امور دنیوییه باشد ادراک آنها کم و سببش آنست که التفات
 و توجه ایشان را موغیب نماید و دست و در امور دنیوییه باین جهت تفاوت واقع میشود و الا اصل ادراک در شعور یکسان است
 بلکه مگر تا بل کرده شود و در دنیا نیز توجه التفات بر یادنی و کمی شعور ادراک واقع شود و چنانچه دقائق علمیه را و کلامی
 در بار کم می فهمند و لذت طعام و محاسن نساء و کیفیت نعمات و اقامت را را اسیر زاده ما خوب ادراک میکنند
 و علما و فضلا و ادراک آن چیزها بسیار قاصر اند این همه سبب قلت توجه و التفات دانند و کثرت آن
 سؤال از انبیا علیهم الصلوٰۃ والسلام و اولیاء کرام و شهدا و صلحا می عالی مقام بعد موت شان ستم
 باینطور که یا فلان از حق تبارک و تعالی حاجت مرا بخواه و شفیع من شو و دعای من بخواه درست
 است یا نه جواب استمداد از اموات خواه نزدیک قبور باشد یا غائبانه نمی شبیه بدعت است در
 زمان صحابه و تابعین نبود لیکن اختلاف است در آن که بدعت سید است یا حسن و نیز حکم مختلف
 میشود با اختلاف طرق استمداد اگر استمداد باین طریق است که در سوال مذکور است پس ظاهر آنست که
 است زیرا که درین صورت شرک نمی آید مانند استمداد از صلحا بعد عا و التجار در حال حیات و اگر بعد
 دیگر است پس حکم آن موافق آن خواهد بود و در حدیث برای روان شدن حاجت اینقدر آمده است
 عن عثمان بن حنیف رضی الله تعالی عنه قال ان رجلا ضریر البصر اتی النبی صلی الله علیه
 و سلم فقال ادع الله ان یتغنی فقال ان شئت دعوت ان شئت صبرت فوجیه کمال فادع قال فامر ان یتوضا یحس الوضوء
 و یدعو بهذا الدعاء اللهم انی اسئلك و التوجه الیک بنیک محمد بنی الرحمة انی توجت بک الی
 ربی لیقضی لی حتی یرزق الله من شفیع فی رزاق الترنیدی و کذا فی مشکوٰۃ سوال کسی صاحب بلان
 یا صاحب کشف بر قبو ایشان مراقب شده چیزه از باطن اخذ میتواند نمود یا نه جواب میتوان نمود
 سؤال برای زیارت ایشان روز تعیین نمودن یا روز عرس ایشان که معین است کردن درست
 است یا نه جواب برای زیارت قبور روز معین نمودن بدعت است و اصل زیارت جائز و تعیین
 وقت در سلف نبود این بدعت از آن قبیل است که اصلش جائز است و خصوصیت وقت بدعت مانند
 مصافحه بعد العصر که در ملک توران و غیره رائج است و روز عرس برای یادمانیدن وقت دعا
 برای میت اگر باشد مضائقه ندارد لیکن التزام آن روز نیز بدعت است از همان قبیل که گذشت
 سؤال بر قبور آبپاشی کردن مغل و دیگر خوشبو نهادن درست است یا نه و از آن سر و میت

عقاید و نظریه فوضه یافته اعتقاد فاسد و در جناب اولیای الهیه بهر سزا از غفلت ندارد و الا مسلک در این
این مسئله نظر بر فکر عقلی نیست و همین گفته اند که بهر طور و از هر طور العقل و غیر گفته اند که هر چه گویند و بگویند که
حاشی هنوز باین مرتبه نرسیده است و نه عالم متکلم شده متکلف است، بلکه اجمالاً بدانند که صوفیه صاحب
گویند حق است و فهم من بآن نمیرسد مثل ایمان به تشابهات قرآن مجید و نیز بدانند که علماء متکلمین که
اعتقاد بر قول آنهاست انکار صحتش نکرده اند بلکه سکوت و زبیده اند و این آں دم در کشیده اند
لوجه الذی ذکرناه آرسه مقلدان علماء متکلمین سکوت ایشان را انکار گمان کرده اند مثل
تقتزانی و قاضی عضد و دیگر متأخرین لیکن معلوم است که در هر باب مقتدایان غزالی و
امام رازی و امثال آنها اند نه متأخرین ^{مقال} کسی کلام الدیالین کلام مجید را بر طعام خواند
چه حکم است شخصی میگوید که کلام الدیالین بر طعام خواندن اینچنان است که کسی در جای ضروری بخواند و با
منها جواب باین طور گفتن روا نیست بلکه سوراوی است اگر پیش گفت که در هیچ اینجا خواندن
سور او نیست مضائقه ندارد و آنهم وقتی است که بطریق وسط و پنهان خواند و اما بطور وعظ و نند
و منع از شرک و بدعت خواندن در هر جا رواست بلکه برای رویه نگاه واجب میشود سوال اگر
کسی جاندار را منت بکسی سازد آن جانور حرام گردد و یا نه طعام منت بزرگان و طعامیکه بر آب
اولیا و مردگان پخته میفرسند خوردن آن جائز است یا نه جواب جانورین صورت حرام میشود
و دیگر اشیا بر حیوان که بطور منت باشد خوردن آن قریب بحرام است بشرطیکه نیت نذر غیر الله باشد
مانند کلمه اشخ سده و سه منی بوعلی قلندر و غیره و نان و حلوائی مردگان بطور خیرات برساندن نواب
بایشان میکنند و آنرا مانند دیگر طعام تبرک نمیدانند اگر محتاجان را دهند و احسان برایشان ننهند و
در میان برادری آنرا بطور مباحی بخره تقسیم نکنند امید نواب و فقط و طعام فرستادن بخانه اهل
میت تا سه روز مباح است ^{مقال} شخصی برای مصارف قبور اولیای الهیه اراضی مقرر کند بطلع
ان اراضی خوردن بخدام آن قبر یکس دیگر جائز است یا نه نیز مبلغ نقد که بر قبور می نهند خدم
را یا دیگر کسان را خوردن میرسد یا نه جواب مصارف قبر هیچ معنی شرعی ندارد و اگر همان وقت که
مرد دفن میشود اگر کسی اراضی از ملک خاص خود بنا بر خادمان قبر وقف کند خادمان را بخورد
آن جائز است بشرطیکه شرط خدمت بجا آرند و آن شرط نیست که مردم را از طواف و سجده

بینال کجشکان و شبکان و مانند آنها متوجه است و در اینجا هیچ نیست مگر زینت خوشنمایی بیجا و در حد
 شریف دارد است که نهی رسول الله صلی الله تعالی علیه و آله و سلم ان تکسوا الحجارة و الطین و الب
 تعالی علیه سوال در مسئله وحدت وجود که مسلک صوفیه صافیه است حج علماء مشکلمین را انکار است
 پس اگر اءدب عقلیه صوفیه کرده اعتقاد خود را موافق مسلک ایشان درست کنیم که عقیده ایشان حشر
 کرده شویم بهر وی اهل حق کردن درست است بانه و طالبیکه هنوز به مرتبه صوفیه نرسیده و نه عالم
 متکلم شده درین باب به تحقیق کدام فریق را حق داند و اگر مسئله وحدت الوجود حق است مجتهدین که
 علماء و عرفا بودند چرا تلقین و فهمانیدن آن بهر کس مسلمان نکردند و اجمالاً در کتب کلام حرا بیان
 نکردند و از عقیده حق چنانچه منوط بر جواب وحدت الوجود حق و مطابق واقع است چرا که
 و لائل عقلیه و نقلیه بران قایم است چنانچه در رساله اوله التوحید شیخ علی مهابدی گجراتی بشرح
 و مبسوط است علماء مشکلمین را و انکار این مسئله همگی دو وجه است اول آنکه مرین مسئله به سبب
 کمال دقت و باریکی شبهات عقلیه و نقلیه بسیار وار و میشوند و نظر آنها محل آن شبهات نیستند
 ناچار با انکارش آمدند اینست حال شیطانیان از متکلمین - دوم آنکه این مسئله از اساس راست نیست
 و ادیان متوف بر دانستن این مسئله نیست بلکه عوام را تلقین این مسئله موجب انفتاح باب
 الحاد است و اباحتش و رافد آن و دانستن در انشال تکلیفات دیگر و پس بیان این
 مسئله در کتب عقائد بنابر باریکی وقت آن ممنوع و حذر است و آساک لسان ازان جواب
 و اندیشه چنانچه در حدیث شریف است اذا ذکر القدر فامسکوا و اذا ذکر الصحابی فامسکوا و اذا ذکر النعم
 فامسکوا این معلوم شد که تفصیل نقیض تحقیق در امثال این مسئله دقیق منجر بضلال و ضلالان
 میگردد اینست حال محققان متکلمین و معتمدان این جماعه اجمالاً در تصانیف خود با امار اجمالی این
 مسئله داده اند کافقرالی و الرازی و غیره بامن الاثمه فی هذا الفن اگر تفصیل من منظور باشد
 در کتاب تبییه الحججین مطالعه باید کرد و با جمله انکشاف این مسئله در ابتدا بدلائل و رسمیات
 بنوده است بلکه مختص بهر جهت و معرفت است و انکشاف این مسئله بر تحصیل و کتب نیست بلکه
 بر و و حالات باید داشت آری اگر کسی را بقا حزن ظن بر او یار اند که باین مسئله متکلم
 شده اند منظور افتد خواهد که در جناب ایشان بد اعتقاد نشود و در سائل توحید نظر کند بابر دلائل

۹۶
 مباحثات
 شریع
 کونکات
 ۱۱-۱۲

صحیح است یا نه جواب انسان در کار خود مختار است می رسد که ثواب عمل خود بزرگان یا
ایمان گردانند لیکن برای اینکار وقت و فرصت نمودن و مابقی مقرر کردن بدعت است
آری اگر وقتی بعمل آرند که در آن ثواب زیاده شود مثل ماه رمضان که عمل بنده مومن در آن بهشت
درجه ثواب زیاده دارد و مضایقه نیست زیرا که پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم بر آن ترغیب
فرموده اند بقول حضرت امیر المومنین علی مرتضیٰ عنده و هر چیز که بر آن ترغیب صاحب شریعت تعین
وقت نامش آن فعل عبت است و مخالف سنت سید الانام و مخالفت سنت حرام است پس هرگز
روان باشد و اگر پیش خواب مخفی خیرات کند و هر روز یک باشد یا نمودن شود سوال کسی که از قوم
قروی یاد بگیرد که زنان ایشان پرده نمیکنند امام شود پس با اقتدار کردن چه حکم است جواب
شرعی در شریعت همین است که زن از سر تا قدم چادر کشیده باشد پس اگر زنان ایشان چادر
نمیکنند و زن کاری زنانه در مردم شهر نیست اقتدای مقتدیان بایشان مکروه و اگر
زنان کاری ایشان مشهور شده باشد اقتدای حرام و درین صورت بر مردان زنان مکروه فرض است
که زنان خود را از بدکاری و بی پرواگی مانع آیند و اگر آنها باز نیایند طلاق دهند و گرنه دیوث
خواهند بود اقتدار نماز ایشان منع خواهد شد لیکن اگر خوانده اند قضاء آن نماز واجب نیست
زیرا که پس هر فاسق و فاجره جائز باشد سوال طلاق دادن زوجه بسبب نافرمانی و خطا کردن
جائز است یا آنکه موقوف بر نافرمانی نیست هرگاه که خواهد طلاق دهد جواب طلاق دادن بر دو چیز
است یکی مسنون و دوم مباح مسنون بهمان است که بسبب طلاق ندید زیرا که طلاق دانا
نزد خدا تیسار است از چیزهای پسندیده نیست بلکه بناچار می مباح است و مباح آنست که آدمی مختار
اگر بسبب هم طلاق گوید و زن از ربه اطاعتش بیرون میرود و درین صورت هم
اگر برای زیادتی ثواب نکاح باشد قریب بسنت است بلکه در سنت خلفای راشدین داخل است
چنانچه حضرت امام حسن رضی الله عنهما را نکاح کردی و طلاق هم دادی و باز زنان دیگر هم نکاح کردی
و درین سبب ثواب منظور داشتی پس اینقدر سبب در سنن بودن طلاق کافی است و سبب
این از حضرت امام حسن رضی الله عنهما پرسیده بودند فرمودند من میخواهم که بسیار قوم را بسبب من با پیغمبر
خدا صلی الله علیه و سلم رشته مصابرت پیدا شود و در حق ایشان بر روز محشر بکراید سوال

منع کنند و از فواید آنجا بپرسند و از داشتن نذر و منت از نقد و جنس بر قبر منع کنند و دفع
 سازند اگر شرط خدمت نه بجای آورده خورند و بخوراند حرام است سوال رهن داشتن اراضی
 و از محصولش منتفع شدن درست است یا نه و اگر بپرسند محصول اراضی را بپرسند همه ساز و جاز است
 یا نه جواب رهن داشتن اراضی مملو که درست است و قبضه خود داشتن بر آن ضرر و محصول گرفتن
 بهم در قبضه کردن است اما باید که محصولش را نگاه دارد و در مبلغ خود وصول شمر و وقتیکه مبلغ خود
 بگیرد و اینقدر وضع کرده و هر چه پیشین است مال کرایه جویی و باغ و مکانات که در آن کرایه جاریست
 بکرایه داده در مبلغ خود وصول کند و همه کردن را بمن بهتر محصول اراضی و غیره را صحیح نیست
 زیرا که در سبیه قبض موهوب شرط است با قباض و ائمه که چیزی را از ملک خود دور کرده و در ملک غیر اندازد
 پس هرگاه که در ملک او نیامده است همه الوقت چگونه صحیح شود اگر گویند که همه در هر سال داده میشود
 با بعضی که اول در ملک مالک زمین محصول داخل میگردد و من بعد از ملک او بیرون آمده و در ملک مهران
 میوه درآید پرسیده خواهد شد که از ملک مالک چگونه بیرون رفت اگر عقد اعل برین کرده است
 غلط است زیرا که در الوقت اقباض نیست و اگر عقد هر ساله و هر ماهه بر آن کنند آن عقد در وقت
 نیست پس هر حال محصول و کرایه اراضی مکانات موهوبه همیشه در ملک مالک آنها داخل میشود
 و مهران قابض آنها میشود باینکه مالک پس تا وقتیکه در قبضه مهران است در قبضه مهران
 است زیرا که مهران نائب است و دست و تحصیل منافع مهران با اعتبار عرف زمانیان حال اگر
 مهران آن منافع را بر این رساند و آنرا قبض کرده بمرهین همه کند بابت قبض لفع او خواهد رسید
 و این در حقیقت ربا است پس اگر آن بیچاره بمرهین نذر از وی مهران خوشنود خواهد شد و بدین
 معامله اراضی نخواهد بود بلکه فسخ معامله خواهد کرد پس در این صورت آنچه اهل زمانه کنند حیل و خدای
 بر آورده اند لیکن این حیل هم هیچ قوت ندارد و باعتبار نقاهت مطلق ندارد و است و داخل و بیرون
 شیطان دشمن انسان است بهر حیل خواهد که او بسوی دوزخ بر و طریقی شیطان همان که بنظر
 ناقصان آنرا طریق حیل میدانند و اگر مباح ندانند چگونه در ربه شیطان در آید سوال بخشن طعام
 در ایام بیج الاول برای خدا رسانیدن ثواب آن بروج پر فتوح حضرت سرور کائنات علیه
 تعالی علیه و آله و سلم و یا حضرت امام حسین علیه السلام در ایام محرم و دیگر اهل الطهارت و سید مختار

جبر القرآن وارود شده صحیح لیکن قرآن منحصر در آیه ان الله لا یغفران لیشک به تا آخر آیه نیست بلکه
 آیه ان الذین کفروا من اهل الکتاب والمشرکین نیز داخل قرآن است و باین سبب شیخ عبدالحق
 کفار را مطلق آورده و قید مشرکین ننوشت و در حدیث شفاعت که بقیه چینیان را لعنوا الهی تعالی
 خوانند بشیر و خوانند بر آورده همان مومنان اند که اصل ایمان قلیل دارند و عمل نیک ندارند و چنانچه درین
 حدیث واقع است لم یملوا خیر قط و مراد از ان عمل جوارح است نه اصل ایمان و اهل تفسیر مشرکین را
 شامل جزیر النورع گفته نوشته اند و کفر را معنی اصل ملاحتی شرعی لفظ نکره کرده اند پس معنی ان الله
 لا یغفران لیشک به نیز ایشان لا یغفران کیف به است چنانچه قاضی میفادوی در تحت آیه و لا تکفروا
 المنسکات میفرمودند نعم الکتابیات لان اهل الکتاب مشرکون لقوله تعالی وقالن الیهو و غیره
 ابن القه و قالت النصارى لم یح ابن الله لے قوله سبحانه و تعالی عما یشکون و لکن خصت عندها
 بقوله تعالی و المحضات من الذین او تو الکتاب من قبلکم و یخبر الرسول صلی الله تعالی علیه و علی
 آله و سلم باجماع الامه روى الحسن عن جابر بن عبد الله قال قال رسول الله صلی الله تعالی علیه
 و علی آله و سلم تزوجوا نساء اهل الکتاب و لا تزوجوا نساءنا فان قيل کیف اطلقتم اسم المشک
 علی من لم یشک بنوه محمد صلی الله علیه و سلم قال ابو الحسن ابن الفارس لان من یقول القرآن
 کلام غیر الله تعالی فقد اشک بالسد و غیره استنبی و تحقیق آنست که سابق مذکور شد یعنی آیات کثیره قرآن
 در تخلیک کفار و نار و ناید مطلقا ایمان ید بلکه به در حق اهل کتاب نیز چنانچه آیه ان الذین کفروا
 من اهل الکتاب و المشرکین فی نار جهنم خالدین فیها و قالوا لن تمسنا النار الا ایاما معدوده الی قوله
 فاولئک اصحاب النار هم فیها خالدون و جمیع اهل بدعت و هوا که بدعت ایشان بکفر رسیده و اهل
 آیه ان الذین کفروا من اهل الکتاب اند به تعمیم مشرک نیست و مراد از اهل و ان ذلک نیست مگر
 ذنوب و معاصی خواه کبیره باشد یا صغیره جمیعین الاوله سوال نیز در جمیع متون کلامیه قوم است
 که صحابی را طعن نباید کرد مضمون حدیث که ثم یمکون مکا عضوا یقینا معاویه ملک است که بعد
 سی سال شده است پس اگر کسی معاویه را بمقتضای حدیث طعن کند چه مضایقه دارد و بسبب
 ظلم و غیره که او در مضمون حدیث است که نسبت باو کنند و گرنه توجیه حدیث شریف و عقاید اهل سنت
 چیست و در مسلم و غیره مذکور است که الصحابه کلهم عدول پس توجیه بغاوت و عضویت ایشان

متون عقاید معتبره و شرح آن مینویسند که کفار مخلد در نار اند و مومنان در جنت خواه قبل از عذاب
یا بعد از خواهند آمد پس در آن شکر بر و اهل کتاب و اهل بدعت که هر اسی آنها بکفر رسیده و تکفیر کننده
نیستند و غیره منکر فریاد دین و ارسال اندیانه و در آیه ان الله لا یغفر ان یشرك به و یغفر ما
دون ذلک آیه که احتمال دارد کفار غیر مشرکین محل مغفرت باشند از حدیث معلوم میشود که همه
از نار خواهند برآمد الا من حبسه القرآن و شیخ عبدالحق رح گفته که همه از دوزخ خواهند نبرد الا کفار
و قید مشرکین ننوشته و در تبه چهارم که رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم شفاعت لقیه چندی
خواهند کرد و حکم خواهد شد که به شفاعت تو نخواهم بخشید مگر آخرین مغفور شوند آن کدام فرقی الله بین
کفار غیر مشرکین اند یا مومنان که ذره ایمان در دل ایشان میباشد علی التفصیل مع ترجمه آیه
مذکوره که مراد ازین شریک چیست علمی فرمایند جواب اجماع علماء معتقد است بر آنکه خلود در نار
خاصه کفر است مطلقا نه شرک باشد یا انکار نبوت یا انکار احکام قرآن هیچ تفاوت نیست و از
آیه ان الله لا یغفر ان یشرك به و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء مراد اللفظ ما دون ماسوی نیست
بلکه او دن و اسفل مراد است یعنی آنچه کمتر از شرک باشد و اقسام کفر کمتر از شرک نیستند بلکه مساوی
شرک اند بالجمله اجماع علماء اهل سنت بر آنکه جمیع کفار در تخلیه شرک مشرکین اند بنفسه دلیل
قطعی است بر صحت حکم نزد ما میم بر آنکه سندی اجماع چه چیز است و این اجماع معاضل اشاره
این آیه یعنی یغفر ما دون ذلک لمن یشاء میتواند شد یا نه پس تحقیق در کتب مبسوط علم کلام است
جمعه نوشته اند که جمیع انواع کفر را جمیع بشر میشوند و تلزم آن میگردد پس محصل مغفرت
نباشد نه بص این آیه مثلا اهل کتاب که انکار رسالت مینمود و پس گویا چنین معتقد میشدند که معجزات
پیغمبر آخر الزمان که فعل الهی تعالی برای تصدیق پیغامبر است فعل غیر او تعالی است پس اثبات
قدرة خلق معجزه مر غیر خدا می تعالی را لازم شد چنانچه عقیده ایشان است و هوین الشرک
و علی القیاس در جمیع اقسام کفر تکلفات نموده اند لیکن نزد محققان دلیل این اجماع آیات کثیره
اند که زیاده از پنجاه آیه خواهند بود و همه دلالت دارند بر آنکه کفر با یات الله تعالی مستلزم خلود و نار است
خواه شرک باشد یا غیر آن قوله تعالی ان الذین کفروا بایاتنا سوف نصلیهم ناراکما نضجت جلودهم
بدنایم جلود غیر نالیند و قوله العذاب الی غیر ذلک من الایات و در حدیث مقام محمود و الا من

آنچه در کتب اصولیه مرقوم است که الصحابه کلمه عدول پس بر او انست که صحابه کلمه در روایت
 حدیث از آنحضرت صلی الله تعالی علیه وسلم بامون و معتبر اند هرگز از ایشان کذب در روایات
 حدیث ثابت نشده چنانچه تجربه و تحقیق نموده که در مقدمات دیگر که از آنها دروغ گفته باشند آنکه
 مصدر گناه می نشده اند چنانچه عنقریب گذشت که بعضی از آنها در حضور آنحضرت صلی الله علیه وسلم
 باز کتاب کبار محمد و گشته آری که بر اصحاب از صد و گشتان عمدتاً محفوظ اند و بحث در اجتهاد و غیره اجتهاد
 ایشان حالاً اصلاً مفید نیست زیرا که مجتهد بودند درین مسئله بالیقین خطا نموده چه اجتهاد در مقابل نص
 اصلاً اعتبار ندارد و آیدیم تحقیق حال واقعی پس بعد از نقیض و تفحص روایات معلوم میشود که ایشان
 در آخر عمر رتبه اجتهاد و بهر ساینده بودند اما پایه علمی کم داشتند و بنوعی جمیع احادیث حاصل نبودند
 کسانیکه بحضور آنجناب بی پایه اجتهاد کامل رسیده بودند و آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم متنبه
 ایشان را تصویب فرمودند و به فتوی و تعلیم اجازت فرموده بودند مثل حضرت عمر و علی و حسن و مسلم
 عبداللہ بن مسعود و معاذ بن جبل و زید بن ثابت و امثالهم پس هر که اجتهاد ایشان را نقلی کند در سنن
 است زیرا که در حضور آنحضرت صلی الله علیه وسلم ایشان را آن رتبه حاصل نبود آنحضرت صلی الله علیه
 و آله و سلم در هیچ مسئله بر صحت اجتهاد و معاویه حکم نفرموده اند تا اجتهاد ایشان غیر مفنی باشد
 و هر که ایشان را مجتهد گفت نیز درست گفت زیرا که در آخر عمر بسبب سماع احادیث کثیره از صحابه
 دیگر در بعضی مسائل فقه و خلل میکردند همین است معنی قول ابن عباس رضی الله عنه و تخریج ایشان
 از بهر اجماعیکه برخلاف حضرت علی رضی الله عنه شده بلکه ندارد زیرا که در الوقت اجتهاد ایشان انصراف
 رتبه داشت که ایشان را در حل و عقد توان شمر و علاوه آنکه خلافت حضرت علی رضی الله عنه بهترین
 بنص ثابت است در مقابل نص اجتهاد اصلاً اعتبار نیست کذا فی حل المسئله المنسوب الی ابن
 عباس رضی الله عنه و عدم ایجاب نسل علی من جامع من غیر انزال المنسوب الی ابی ابن کعب و غیره من
 الانصار سوال در بعض کتب مرقوم است که بعضی صحابه از عشره مبشره در نماز جمعه حاضر بودند
 و مروان در خطبه سب حضرت علی رضی الله عنه مذکور عقب آن نماز خواندند و حکم تکفیر او نکردند و دیگران از
 سب حضرت علی رضی الله عنه شدت و تشنج بر مروان کردند عجب است که امانت علم و علما کفر است چنانچه
 در امشباه و النظائر موجود است پس همچنین امانت صحابی اهل چهر کفر نباشد لکن به آن چیست

چیست و لغات او متفق علیہ است پس امانت با عی جہ فضائلہ دارد و منبع یوسفی علمائے اربعہ است
 و بعضی اور اینویں مذکر نموده اند اگر شریک اجماع بر خلافت حضرت علی رضی اللہ عنہ ضرر ندارد پس
 این قول منافق نیست کہ ابورافع از ابن عباس رضی اللہ عنہما حکایت کرد کہ در یک نماز درو میخواند و آن
 خلاف روایت حدیث صحیح است در جواب فرمودند آن فقیہ کذلک البخاری و نیز در مشکوٰۃ مذکور است
 قال ابن عباس رضی اللہ عنہما فقیہ پس اور چگونہ میفرمودند نباید گفت و توجیہ آن چیست جواب انجہ در متون
 مختلفہ مرقوم است کہ صحابی را یمن نباید کرد و درست است اما روایت حدیثی متضمن و جہی از وجوہ
 طعن در بعضی صحابہ با شریکے ندارد و بالجملہ عرض اصحاب متون باین لقب صحابہ است نہ انکہ
 صحابہ کلہم معصوم اند کہ وجہی از وجوہ طعن نہ است نہ چہ از بعضی صحابہ شرب خمر ثابت شدہ چنانچہ
 در مشکوٰۃ است و بارنا انحضرت صلی اللہ تعالیٰ علیہ و علیٰ آلہ وسلم اقامت حدود بر آنہا کردہ اند
 و از حسان بن ثابت و سلط بن اثمہ فذف ثابت شدہ و بر آنہا حد نیز جاری شدہ و از ما عمرامی
 زنا صادر شدہ و مجموعہ گردیدہ آری زلات و خطای این مردم من حیث الصحابہ واجب الوجود
 اندہ از ان قبیل نیستند کہ است زبان طعن در آن کنند تا وقتیکہ نفاق و ارتداد آنہا بالقطع معلوم نگردد
 مثلاً و حق ابوذر غفاری رضی اللہ عنہ در حدیث صحیح بخاری وارد شدہ انک امر رفیک جاہلیۃ حالاً ما رمی
 فمیرسد کہ گوئیم ابوذر رضی اللہ عنہ و جابل بود و همچنین در حق ابوہریرہ کہ از عمدہ صحابہ است در صحیح بخاری
 وارد شدہ کہ لا یطیع عصاء عن عائقہ کنایہ از آنست کہ او بسیار ضربت میزد و کند زنان را خواہان
 خود را حالاً ما رمی را فمیرسد کہ گوئیم ابوہریرہ مظلوم بود بآنکہ اگر نظر فکر بالاتر اندازیم در بابہم کہ بعضی
 انبیاء علیہم الصلوٰۃ والسلام را از خدا تعالیٰ در مقام عقاب الفاظ عتاب آمیز وارد شدہ است
 ہرگز جائز نیست کہ بمقتضای آن الفاظ در حق انحضرات تکلم نمایند مثل عصی آدم ربہ ففوس
 حال آنکہ حضرت آدم علیہ نبینا و علیہ الصلوٰۃ والسلام را عاصی و غاوی گفتن کفر است و مثل
 لا آک الا انت سبحانک انی کنت من الظالمین و از ابی الی الفلک الشحون فالتمسہ الحوت و ہو
 بلیم کہ در حق نوح علیہ السلام علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ والسلام آتی و ظالم و لیم گفتن ہیچیکس را
 جائز نیست پس عبارت متون ہم درست است نظر الی مراعات الادب الواجب علی الامۃ
 و حدیث مذکور ہم صحیح المنع نظر الی الواقع و ہمین است صحیح عقاید اہل سنت شکر اللہ رب العالمین

و سبب شیخین رضی کفر است و سبب حضرت علی رضی کفر نباشد ترجیح بلامرجه چیست حال آنکه بزرگی و
 علوم مرتبت در همه متواتر المعنی است و نیز فضیلت ابی بکر رضی بعضی قطعی میگوند و بعضی ظنی چنانچه
 امام رازی و آمدی و سید شریف و علامه نقضانی تا شاه عبدالحق رحمهم الله این خلاف چیست و عقیده
 بر کدام چیز باید داشت و درین برید توقف در بعضی منقول است پس تحقیق در این امر چیست جواب حضرت
 خننین رضی سبب کنندگان خود را حکم بکنفر نموده اند اما حضرت عثمان رضی پس در مشکوٰۃ موجود است که هرگاه
 خارجیان ایشانرا محصور کردند اما من از طرف خود در مسجد نبوی نصب کردند و آن ملعون سبب حضرت
 عثمان رضی مینمود و مردم از حضرت پرسیدند که انک امام عامه و قد نزل بک مازمی و یصلی بنا امام فتنه فما
 تقول فی ظنک حضرت عثمان رضی فرمودند الصلوة احسن یا یله الناس فاذا احسن الناس فان
 معهم فاذا اساء و افاضت اساء بهم پس اجازت دادند همه آن مبدء نماز کردند و اگر حکم بکنفر
 میفرمودند نماز چگونه ادا میشد اما حضرت علی رضی گفت پس در دار قطنی دو دیگر کتب حدیث مرویست
 که از حضرت علی رضی حال بغایت شامیه پرسیده بودند امشکوٰۃ هم قال من الشکر فوا باز پرسیدند
 انما فقههم فرمودند ان المناقین لا یذکرون الله الا قلیلا باز پرسیدند که در حق آنها چه اعتقاد باید کرد
 و چه باید گفت فرمودند خواننا بغوا علینا یعنی مسلمانان که مرکب کبیره و بدعت شده اند انما المقتضا
 فرموده خننین رضی قدما را بل سنت است خننین را بدعت و فسق نوشته اند لیکن بدعت و فسق عظیم و فساد
 سبب شیخین که در ان این قسم آثار دارد نوشته اند پس حکم بکنفر نمودن سبب خننین از قبیل استخوان
 بالا اثر است که بخلاف قیاس لعین آورده اند چنانچه در سبب و اتصال بهر حال عمل آورده اند
 و الا قیاس تقاضا میکند که سبب هر همه اینهمه کفر باشد و هوا اختیار متاخری تحقیقین زیرا که علوم مرتبه
 و بزرگی هر همه متواتر المعنی است و از ضروریات دین و اگر کسی را شبهه بخاطر رسد که خننین جهالت
 خود را حکم بکنفر نکردند با وجود قیاس و قیام ادله صحیح بر وجود تعظیم آنها گوئیم و جهش آنست که حضرت
 نبتین رضی بنا بر احتیاط در تکفیر مسلمانان شبهات آن طایفه اعتبار نمودند و معلوم فرمودند که نصیریت
 شیخین رضی از حضرت عثمان رضی و تهمت قتل حضرت عثمان رضی بر حضرت علی رضی و نظر آنها القدر سوخ
 پیدا کرده که برگز احادیث و مناقب و علوم و جات ما را در خاطر نمی اندویاد و آنها اعمق نمیکند و تسک
 به بعضی آیات قرآنی اند و گویا از راه تعصب و بنداری افراط در انکار یا مینمایند انکار احکام قرآن

و تحریم نافع تر است در حق عباد زیرا که حفظ نسب و کفایت محرمیت و توارث در صورت حل متعه
بر باد می رود و کما فی فصل فی التحفة الاثنا عشریة حاصل آنکه لازم نیست ناسخ از جنس حکم منسوخ
باشد حتی که ناسخ تحلیل هم ناسخ تحلیل شے دیگر باشد بلکه جائز است که تحلیل تحریم همان شے باشد
که صحت تحلیل نیست زیرا که بدل تحریم را با وجود قمار بیع چیز حلال نشده و همچنین در اکثر معاصی و بر تقدیر
آنکه مخالف حکم ناسخ یا حکم منسوخ مسلم داریم میتوان گفت که بدل حل متعه حل جواز جاری ملوک
است که کار متعه میکند چه اگر سافر مشتاق و قانع باشد جاریه را خریدند تا مدت الاقامت منتفع شود
هرگاه که مستثنی گردد بفروشد و نیز بدل حل متعه حل طلاق است و تفصیل این مقام را در تفسیر فتح الغیر
که فتنی منهلج الدین خان صاحب از نقل کنانیده در بحث این آیه ملاحظه باید کرد سوال چه وجهی است
که خفیان که اقدامی صاحبین میکنند در بعضی از مسائل و تقلید شافعی مخلوط و ممنوع انکارند حال آنکه
اگر اتفاق در اصول ملحوظ است پس در همه جا است و اگر اختلاف در فروع منظور است پس در همه
جا است چو اب صاحب من جواب و وطین دارد اول آنکه جمهور حنفیه چنین میگویند که امام عظم
مذهب خود را در میان اصحاب خود مثل زفر بن الهذیل و ابو یوسف و حسن بن زیاد و ابن سماعه
و قاضی اسد محمد بن الشیبانی و امثالهم شوری گذاشتند و گفته اند که مذهب هر همه اینها مذاب
است هر که از مقلدان من خواهد بود تقلید این جماعه نماید چنانچه قصص کثیره که دال برین شوک
است و طبقات کفوی و دیگر طبقات حنفیه مذکور است و سطور لهذا حنفیه مذاب اینهمه را که
اجله اصحاب امام عظم اند مذاب امام عظم قرار داده اند و تقلید همه را و لوعند الحاجة فی بعض
المسائل تقلید امام عظم گویند و دوم را باب تحقیق ازینها گفته اند که مراتب اجتهاد چهار است
اجتهاد استقلالی و اجتهاد انتسابی و اجتهاد فی المذهب و اجتهاد تزجیع امام عظم و امام شافعی
هر دو مجتهد مستقل بودند یکی را تبعیت دیگر نبود اصلا بخلاف صاحبین و زفر و امثالهم که اینها مجتهد
منتسب بودند مجتهد منتسب تابع مجتهد مستقل است و بالا استقلال مجتهد نیست مذاب مجتهد مذاب
مستقل است چنانچه دوم مرتبه دیگر از اجتهاد بالا جمیع تابع اجتهاد استقلالی میباشد تفصیل این
اجمال است که مجتهد مستقل از آن گویند که آیات و احادیث احکام را و آثار صحابه و تابعین را خود
جرح و تعدیل نموده مایه الاجتهاد سازد و باز قواعد استنباط را وضع کند که عند الاستنباط

روایات رضا و استبشار و امانت اهل بیت و خاندان رسول الله صلی الله علیه و سلم مفہوم میگرد
و کسانیکہ این روایات در نظر آنها مرجع واقع شدہ حکم بعین او نمودند چنانچہ احمد بن حنبل و کثیر مرآی
از فقہای مشافہ و دیگر علمای کثیرہ از بعضی روایات کہ است این امر و عتاب بر این زیاد و اعوان او
و نہ امت برین کار کہ از دست نواب او بوقوع آمد معلوم میشود کسانیکہ این روایات نزد ایشان
مرجع شد از عین او منع نمودند چنانچہ امام حجتہ الاسلام امام غزالی رحمۃ اللہ علیہ و دیگر علمای مشافہ و اکثر
علمای حنفیہ و جماعتی از علمای کہ نزد آنها ہر دو روایت متعارض شدند و ترجیح یکطرف بر دیگر حاصل نشد
بنابر احتیاط توقف نمودند ہمین است واجب بر علمای عند التعارض و ہر قول الی حقیقہ صحیح است
و لعن شمر این زیاد کہ رضا و استبشار آنها باین فعل شنیع قطعی است من غیر التعارض ہمکس در ان
توقف نیست سوال آنچہ در جواب طعن بر عائشہ رخ در قصہ افشا بر آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم
و تحریم ماریہ قطبیہ مرقوم است کہ از عائشہ رخ ہرگز افشا رخ نہ شد پس معنی قولہ تعالیٰ وان تنوبا
الے اللہ فقد صحت فلو کما بضمیر تنبیہ کہ راجع است بسوی عائشہ و قصہ رضی چہ ہنوی دار و جواب
عائشہ رخ ہر چند افشا رخ نہ کردند لیکن بہ شنیدن تحریم ماریہ قطبیہ رخ نشادان و مسرور شدند و قصہ را
از افشا رخ منع نفرمودند بلکہ تلقی بہ نباشت و رضا نمودند و این صہ ترک اولی و شوب نفسانیت است
و از قبیل حسنات الابرار سیات المقرین محل توبہ و استغفار گشت و در حدیث صحیح وارد است انہا
الناس توبوا الے اللہ فانی اتوب الے اللہ فی الیوم مائۃ مرۃ و نیز وارد است انہ لیغان علی
قلبی وانی لا استغفر اللہ فی الیوم سبعین مرۃ سوال چون در قرآن است مانع من آیۃ الایۃ
حاصل اینست نسخ ہر حکم مشروط است کہ حکم دیگر مثل آن یا بہتر از او از جناب کہ با غر اسمہ ساید
پس حکم حل متعہ کہ از قولہ تعالیٰ فما استمتعتم بہ منہن فالتوہن اجور ہن الے آخرایہ عند بعض مفسرین
کما فی البیضاوی نسخ آن از قول او تعالیٰ فمن اتبعی ورا و ذلک فاولئک ہم العادون شلیس
بدل متعہ کہ حکم نازل شد عند ذلک بعض جواب مراد از مانع من آیۃ او متعہا الایۃ انست حکم
کہ منسوخ میشود بلکہ دیگر منسوخ میشود و آن حکم نسخ بہتر از حکم دیگر کہ منسوخ است میباشد باعتبار
نفع در حق عباد و نواب یا برابر حکم منسوخ میباشد در حق عباد و ہمین اعتبار پس بدل حل تحریم
متعہ آمد چنانچہ حل حکم است از احکام الہی تعالیٰ ہچنان تحریم حکم است از احکام الہی تعالیٰ

من انقض و تها فت و اضع لشدة و انبهرت به خاص امام عظم و امام شافعي و امثالهما است بخلاف عدلين زفر
و انشا لهم که اینها همان احادیث و آثار فقها و تابعین را که امامان با خود می بردند و با اجتماع خود قرار داده اند بشود
خود ساخته اند و قواعد مستنبطه را نیز از امام عظم اندخوده تا به حال امام عظم شناسان میکنند و در فرع مخالفت
را و در این مخالفت مخالفت در سند یا غیره است که در موارد آحاد و طریق استنباط شرکاء از مثل امام
عظم چنین قرار دادند که امام عظمی که خاص و انحصار به این فلاطیحه البیان و المعجم مشترک نمی معاند
و از این جهت که الحجاز و خیمه الوجود از انحصار الفیاض بیک تحصیل بالتیاس و تحریف المصداق و باجماع الاجتهاد
احادیث و آثار حضرت عمر و حضرت علی و عبدالمطلبین مسعود و جابر و غیره که از تفهیمی که ذکر که با این
رسمیه قرار داده اند و چنین است که البینه مساک که در میان این و زفر با تفاوت است و امام شافعی
درین قرار داد استنباط استماع امام عظم ممکنند در تقریر ماخذ استنباط در این امکانی و از این جهت که
در طب و طریق مسلوب است یونانی و هندی قواعدی طلب است مثلاً لا یصح التفتیه قبل التفتیح
و لا یجوز التحریک فی البخاری من ولا یجوز استنباط الاقرص فی الحلی الا بعد الرابع عشره و لا یجوز انجاء
القوة بترك الغذاء مدة طويلة بل يجب تعظمها ما لا یزال و لا یزال الغذاء في الحضر و ما یجوز انجاء
خود احوال جالنیوس و بطراط و امثالهما می سازند پس بطراط یونان قاطبة با وجود اختلاف آنها در طریق
معالج مثل علویان و در اصل خان که با هم خیال تفاوت دارند در یک مذہب یونانی شریک اند و
در طریق هندی کمال مخالفت باین طریق دارد و در اصول قواعد تفاوت است و میارست مذہبی
و شافعی را با هم مثل طب یونانی و هندی قرار باید داد و در سید صاحبین را با هم مذہب حنفی
طریق بطراط و طریق جالنیوس باید فهمید بمنزلة المستفین من فرع واحد و ذلك لان تباين
و لهذا المقام تفصیل طویل یعنی عنه ما حرره سیدنا و سمننا فی رسالته الانصاف فی بیان استنباط
الاختلاف و عقد الجهد فی مسائل الاجتهاد و التقليد فیرجع الیها و الله ليقول الحق و هو یهدی
السبیل و منه قال النبی صلی الله علیه و آله وسلم فی شیخ یوم القيمة ثلثة الانبیاء ثم العلماء ثم
الشهداء فی طريقة الایمان شرح الوصیة لما نزلت هذه الآیات لها سبعة ابواب لكل باب منها
خبر مرقوم قال النبی صلی الله علیه و سلم لجبریل علیه السلام لمن هذه الابواب قال لاصحاب الکتاب
من امنک اذا اتوا من غیر تو بة فیعذبهم بقدر ذنوبهم یخرجهم منها بشفاعتک فبکی النبی صلی الله

پایان

بعد از آن که فقیر می آید می نشیند ذکر فضائل حسین رضی الله عنه که در حدیث مشرفین وارد شده و بر آن
 می آید را پنجاه و یک بار در حدیث اخبار شهادت این بزرگان و تفصیل بعضی حالات در بیان قاتلان
 ایشان دارد و شده نیز مذکور میشود باین تقریب بعضی شده اند که در جناب ایشان گذشته از روی
 احادیث معتبره بیان کرده میشود درین ضمن بعضی مرثیه ها که از مردم غیر شیعه چون پیری مشرفی السلام
 و دیگر صحابه شنیعه اند نیز مذکور می شود و خوابها می متوش که حضرت ابن عباس رضی الله عنه را دیده اند و ولایت
 اند و ولایت بر فرزند و اندوه روح مبارک جناب رسالت امیر المومنین علیه السلام میگذرد و بعد
 از آن ختم قرآن مجید و پنج آیه خوانده بر حاضران نموده می آید و درین بین اگر شخصی خوش الحان
 سلام بخواند یا مرثیه بشنود این اتفاق میشود و ظاهر است که درین بین اکثر حضار مجلس را و این
 فقیر را هم رقت و کمالی میشود و اینست قدریکه بعد از آنکه آید پس اگر این چیزها را از رفیقین و معتمدین
 که مذکور شد جائز نمی بود اقدام بر این اصلا نمیکرد و بعد از این آنچه امور دیگر را شروع است حاجت
 بیان نماید و بجز توفیق تسلیات چه بزرگوار و السلام شاکله جمعی رخصه و دیگر فضائل آید
 کمالات انساب ذوالذین الثاقب و القهم الصائب آخون زاده مولوی عبدالرحمن صاحب
 سلمه الله تاسی و زاویة فی العلم و العمل و بلیغ لکل الاصل از فقیر عبدالغیر بعد از بیان سلام
 سنون الاسلام مقرون با تعظیم و الاکرام واضح را می شریفین و ذین الطیفات باد که تقیبه کریمه
 در توثیق نواب صاحب بجهت شمول نموده حق تعالی امر تبارک و تعالی در توفیق تو را بدو و از جمیع
 مکرمات و بلیات دارین و امان خود نگهدارد و فقیر از عرصه چند سال بسبب بجهت امر این بزرگان
 از مراجعت کتاب فقه محروم است بلکه بسبب فقدان بعمارت حج کتاب مطالعة نمیتواند کرد و لهذا
 جمع نموده کتب بیفانده و نسخه موقوف نمود لیکن آنچه دیده و شنیده بفضل الهی محفوظ است
 در مسئله حکم کردن استفسار رفته بود و حقیقت آنست که شیخ الاسلام در صیدیه و قول و حق
 او نقل نموده میگفت قول آنکه حرام است زیرا که بر انسان دو دیگر حیوانات حمله میکنند و میکشد
 اگر چه گوشت نمی خورد پس معنی سبیت در ویدایشه و السباع کله حرام و در کتاب صحابه و ائمه
 نوشته اند که هر شایسته العداوة للانسان یتبعه اذا سمع صوته فیقتله و لا یاکل منه شیئا که آنست
 المستوف و قول دیگر آنکه لقل کرده است آنکه حلال است زیرا که گاه و نباتات میخورد

کتاب
 تاریخ
 حیدر
 آباد

در قتل میکنند منتهی سبب و نماز است و از علما خفیه هم آمده است ملا علی قاری منتهی
 درین باب رساله دارد منسوب روایات چنانچه عبارت است و منقول میشود و بی بنده و کسین این کیون
 رفتها لیس القبله لحدیث رواه البیهقی «ان ینوی بر فحها التوحید والاخلاص لیس فی شایعاً»
 و ان لا یجوز بصرف اشارته للتابع الروی و ان یخصیص الرفع بقوله لاله الا انما فی ررایه المسلم و ان
 یستمر علی الرفع لیس آخر التشهد كما قال البعض و احتراز عن قول جمع بان الاولی عند الفرائض اعمادها
 و الاول هو المعمول لان الاعاده یستلزم روايته منتهی موافق قواعد شرع شریف چنانچه مخصوص بکفار
 باشد و مسلمانان اگر استعمال کنند خواه در لباس خواه در کلب و شرب و غل و غیره است ممنوع
 و آنچه مخصوص بکفار نیست گو که کفار انرا بیشتر استعمال میکنند و مسلمانان کمتر پس در انداختن و کشتن
 اگر بعضی از امور مخصوصه کفار بنابر آرام و یا بنابر فائز و رد و استعمال کنند بآنکه خود را تشبیه
 آنها سازند مضائقه ندارد و اگر تشبیه که ممنوع است مطلقاً آن است که خود را در اعدا و آنها داخل
 کنند و احتمال قلوب بآنها داشته باشند و همچنین تعلم لغت و خط ایشان بنابر تشبیه البته ممنوع اما
 بنابر اطلاق بر مضامین ایشان یا خواندن خطوط ایشان اگر تعلم لغت کند مضائقه ندارد و تشبیه
 در عبادات و اعیان و مطلقاً ممنوع است و احادیث داله برین بسیار اند و غرض که تشبیه بآنها
 هر چه که باشد داخل منع است و همچنین پوشیدن پوشاک ایشان بنابر فائز بدنی مضائقه
 ندارد و تشبیه در مقام صاحب عالی مراتب صحیح و صیفا و الطاف قدردان علماء اسلام است
 از فقیر عبید الله بن عبد السلام سنون مشهور و ضمیمه و کا تخمیر باد که عنایت نامه سامی بار دیگر در مقدمه
 است تفصیلاً و تشبیه خرافی و غیره و در سل نموده مهر بانمن فقیر را طاق استماع عبارات طویله نیست چه حاجی
 جواب مفصل و آنچه در رسم بود که مولوی رشید الدین خاں و یا مولوی محمد اسحاقی ایاباید گفت
 که ایشان بخیر جواب پر از ندان هر دو صاحبان بسیار قلیل الفصاحت اند و بسبب درس
 و دیگر امور اصلاً یکدم فرصت ندارند مع هذا بحدیچ این هر دو صاحبان را خواب گفت لیکن افضل
 آنچه معمول این فقیه است مینویسد اندک عین جاقیاس باید کرد و در تمام سال و مجلس و خانه فقیر
 منعقد میشوند مجلس ذکر و فوات شریف و مجلس شهادت چنین غز اول که مرموم روز عاشورا یا
 یک دور و پیش ازین قریب چهار صد کس یا پنجصد بلکه هزار فراموشی آیند و در و در می خوانند

تشیع

تشیع

تشیع

از نسخ مشهور سینت باقیمانده مثل صیام نبی و عاشورا و سجده آدم علیه السلام و طایفه الصلوة و السلام
 را امور بود اکنون که تاکید آن نسخ شده اباحت باقی است بخیر سوره ابن نبرنگان که متفادان
 ظاهر و باطن بودند محل حیرت است و این است لال چنانکه هست ظاهر است و باطن و منتخب
 فتح الغیر که شیخ عبدالمجید الاسلام آنرا بفارسی مینویسند و چند از آن نقل شده و بخیر است
 سجده و قصه حضرت آدم علیه نبینا و عیسی علیه السلام تحقیق سجده لغیر الله بجز حسن و قبح
 شد اگر آن نسخه این وقت بهم میرسد پس سطر از آن نوشته خواهم رسانم اما آنچه بر آنکه این نبرنگان
 بخیر سجده چنانکه در غایت انجیل این کار بعد از فتح و تفتیش بسیار دشوار و ایافته که سجده را
 و قسم داشتند سجده عبادت و سجده تحمیه عبادت را خود کفر نامیدند و سجده بخیر را بخیر میفرمودند
 و فرق در میان سجده عبادت و سجده تحمیه با وصف که آغاز است تعلیم بالمعنی و هر یک بحسب ظاهر
 موجود است که اگر عند الملاقات و المواقعة بطریق تعظیم و تکریم زائد بر تحمیه و نه واقع شود آن
 سجده تحمیه است و اگر بعد از تقرب الی رجال الغیب و تحمیل کیفیات نفسانیه مطلوبه افتد و
 آن سجده عبادت است چنانچه سجده کفار پس می خواند و سجده ملائکه برای حضرت آدم علیه نبینا و علیه
 الصلوة و السلام از قسم تحمیت بود چنانچه اکثر مفسرین بر آنند و بعضی گفته اند سجده برای خدا بود
 و آدم قبله بهر حال چون ملائکه در مقابل حق تعلیم است که از حضرت آدم علیه نبینا و علیه الصلوة و السلام
 نسبت بایشان واقع شده ماورای نور تحمیه شدند و دیگر متعلمان و مسترشدان بطریق اولی
 نسبت بجهلمان و مسترشدان خود ماورای نور قیاسا جلایا و چون در شریعت نسخ است از فضیلت
 بندهب انتقال نمود لیکن در مقامات این استدلال شبهه نبوده که متوجه میشود بر صاحب ظاهر
 چنانچه خود قلمی فسر مودند و توفیر ازین استدلال شبهه دیگر است که عبد الکریم بهر گجراتی در
 تفسیر کلامی که بر ذوق تصوف نوشته است آن را در تفسیر سوره یوسف آورده است حاصلش
 آنکه موافق قاعده اصول شریع من قبلنا است ما لم یطهر لنا ما نسخ فی شرعنا و سجده تحمیه در شرع
 حضرت یعقوب علیه السلام نبض کتاب که خود را سجده اجازت و سپس در شریعت این اجازه را نسخ
 این مجاز در شریعت ما غیر از خبر واحد نیست و هو قوله لو كنت امر احدا ان یسجد لاحد امرت المرأة
 ان تسجد لزوجها لکن لا شیئی لبشر ان یسجد لغير الله او كما قال و ما نسخ فی کتاب را باید که خبر

[illegible]

مفراط ایشان و خداوند صاحب و قبلمکلفین و اظهار محبت مفراط اینها ایست غیر ذلک آنست که این
اجاره باشد که ساهو کاران و در راه خطر ناک جباخته از مسلمین را بطریق بدیقه بیکه بیکه انداخته
و دیگر مفاسد و ران رفاقت متحقق نشود بلا شبهه جائز است و ظاهر امر او قضا با اجازت نوکری کفایت
قسم است و اگر در مصورت سلمانی همراه ایشان کشته شود مثل من مات علی الفرائض است
لا اله الا علیه و همین قسم اعانت کدائی بلا اجرت در مقام مکافات بکنار که نسبت باین کس سابق اعانت
نموده باشد درست لقوله تعالی لا یحکمکم الا من الذین لم یقلوا کم فی الدین و لم یخرجکم من ديار
کم ان تبوءهم نقسطوا الیهم ان الله یحب المتطین و قد ثبت فی الصحاح عن رسول الله صلی الله
تعالی علیه و آله و سلم انی خزا عت قبل ان یسلوا علی ثقیف و کان بنیهم حرب و دین قسم
هم فریب باید کرد و حیان طاعت کنایه معاندین اند و طاعت مثل سکها ان و فرنگیان و غیر ایشان
مثل مرثیه و الله تعالی اعلم سؤال دیگر فتن از کافر در دار الحرب نزدانی خفیه ح در بدایه
روانوشته خلافا صاحبیه و الشافعی و نظیر تشدید شایخ که در کتاب و سنت واقع است بر اخذ بوا
این مسئله بسیار سبب میاید و معموله اگر نیز و شبهه ایشان دار الحرب است یا نه ابدا فرایند
چو ایست و لار بوا بین المسلم و المحرمی فی دار الحرب محمول بر ظاهر است و موافق قاعده فقهیه است
و این جنس مسائل بسیار است مثل لار بوا بین الممالک و الملوک و غیر ذلک و اصل آنست که
بر جا گرفتن مال مجانب بلا شرط معاوضه درست باشد استخار بوا حرام نمی ماند و هر جا مسلم متامن
شده در دار الحرب بماند و از بر و گرفتن مال حرمیان درست نیست و اگر به خوشی خود بدیند و لو
فی ضمن عقد فاسد آن شرط فاسد درست میشود لانه مباح الاصل فی حقه و انما حرم تعرضه لاسلام
لما فیہ من نقض العهده و اذا بدلو بالرضا فلا وجه للحرمة و آنچه مرقوم شد که معموله اگر نیز و شبهه ایشان
دار الحرب است یا نه پس بدانند آنچه میگویند که دار الاسلام گاهی دار الحرب نمیشود و این قول
مردوح است و اصح آنست که دار الاسلام دار الحرب میشود و آنست که درین اختلاف است که
میشود طائفه میگویند که اگر یک چیز از شعائر اسلام ممنوع باشد مثل اذان و قنآن دار الحرب یلر
و طائفه گفته مدار حیوره دار الاسلام دار الحرب بر نحو شعائر اسلام نیست بلکه هرگاه شعائر کف
نمی دند غلبه با علان رواج کیر و دار الحرب میشود گو شعائر اسلام همه برقرار باشند و فرقه سوم

متواتر باشد نه خبر واحد و معینا این خبر واحد محتمل است که نظر باشد شهادت سجدیه تمیز با سجدیه عبادت
 داده شده زیرا که مروج قریب التماس با کفر بود و عبادت غیر الله مستند و جوهر در الوتت منقطع
 فرمودند که انبی عن الختم و الفتی و بواب این شبهه است که درین تقریر سراسر غفلت از جمیع
 قطعی است بر تحریر سجدیه و دوهول عن ذکر النسخ انتحی منه لو اصیب فرقه جداست درای فوارج
 در مغرب و شام بسیار بوده اند و متوکل عباسی و وزیر او علی ابن جهم نیز از جمله نو اصیب است فوارج
 جمیع نقالین را از صحابه بهیچ طایفه و زبیر و میر المؤمنین علی مرتضی و معاویه و عمر بن العاصی تکفیر
 میکنند و لو اصیب محض عداوت امیر المؤمنین علی مرتضی کرم الله وجهه و ذریه طاهره او شعار خود
 دارند و از سزاخرین حافظ مغربی نیز ناصبی است منته در مولات کفار آنچه فقها نوشته اند تفصیل
 سے خواهد حاصل آنکه مولات بمعنی دوستی اگر سن حبه الدین باشد بالا جماع کفر است و اگر طایفه محض
 است بهیچ محبت فرزند کافر و زوج کافر حرام نیست مگر آنکه در تدریل آن مهمل کن باید کوشید
 تطبیق آیات و احادیث وارده در نیاب تفصیل مذکور چندان تکلف نیست مثل قوله تعالی
 لا تجز قوما یؤمنون بالله والیوم الآخر لیاوون من حاد الله و رسوله و مثل قوله لا یفتن المؤمنون الا کافرا
 اولیا من دون المؤمنین و مثل قوله و من یتولهم منکم فانه منهم لیس غیر ذلک و اما حکم مولات
 بمعنی معاونت و مناصره پس مثبتی است بر اصلی مقرر و هو ان الاعانت علی الکفر و المعصیه
 اتفاقا لقوله تعالی و لا تقا و لوا علی الاثم و العذوان و این معاونت گاهی با جوبت میباشد
 و آنرا در عرف جاگزی میگویند و گاهی بکلی اجرت میباشد آنرا در و کما میگویند و حکم هر دو قسم
 واحد است یعنی اگر کفار خوانند که با مسلمان قتال کنند یا بلکه و بلیک از اهل اسلام تصرف
 نمایند نوکری آنها حرام و در و کما نیز حرام بلکه کبیره است و اگر با هم کنند یا براس جمع مال
 و بند و بست بلکه که از سابق در تصرف خود از مسلمانان را نوکیرند نظر بظاهر شرع اباحت است
 قیاسا علی سائر الاحادیث مثل الخیاطه و التجاره و غیرهما کیف و قد ثبت عن الکا بر انهم آجروا
 انفسهم من الشکرین لیکن عند التعمق آیه خالی از حرمت نباشد خصوصا درین بیان زیرا که
 جاگزی اینها سیمار و شناسان را خیل موجب مفاسد دینی میگردد و اقل مفاسد بد است
 در انکار بر اعیل منکره ایشان و مناصحت و غیر خورای ایشان و تکثیر سواد و تقویت شوکت و تعظیم

کتابت در این باب

جلال حبیب کافران و کفری با آنها

از بیهم ترفی کرده اند و گفته اند که حد و الحارب آنست که ان لا یجعی فیه سلم ولا ذمی امنایا لا مان الیه
سواء ترک بعض شعائر الاسلام و لا وراه اعلن شعائر الکفر و لا همین قول ثالث را تحقیق ترجیح و
اندو برین تقدیر محموله انگریز و شباه ایشان بلا شبهه دار الحارب است و الله اعلم سوا
بعضه از علماء امامیه پورب بجز از اخذ رول از انگریزان فتوی میدهند و بر یک روایت مختلف بر
جبر لفع عمل کردن و از نصوص دیگر که در عدم جواز موالات کفار و ارواست کناره کردن و باز
مصاحبت و موافقت نمودن همان حکم دارد که ائمه منون بعض الکتاب و کفر و بعض
در ترجیح این باب مسأله خواهد آمد و رفته رفته از کفار هند بل باجین مسلمین هم در اخذ رول امتضانه
خواهد ماند جواب مفاسدیکه در اخذ رول از حرمیان مرقوم شده بود واضح گشت اباحه عملی از
مخاله بوجت منتهاست و معین مفاسدیکه درین مرقوم شده اکثر ان مناسبت منقض است بجز
کفار که ضمن بقتل رجال و نهب اموال رسی و زاری و تخریب عمارات و احراق اشجار و زرا
و ظاهراست که این عمل یا مسلمین در غایت قبح است و مجسد بودن این مخالیه مفاسد دیگر
چیز است و بگذاشت کلام در ان نیست بلکه بر فرض خلافین مفاسد است و الامباحات قسم
دست و بات است بحد مجازة مفاسد که سوت حرمت بیرون شد چه جایی این مسأله که اباحت از
پیشتر علیها نیست مخصوص علما و تحقیق است و تجزیه علماء امامیه دین مقام اعتبار ندارد و اگر
ز و ایشان از میان و سخنیان نیز اخذ رول اجازت است صرف در تجزیه علماء و تحقیق است و عمل
لمون اکثر اشخاص بر آیتیکه دال بر تبری از کفار است البته موجب طعن و تردید آنها است لیکن ایماز
بعض الکتاب ولو بجز النفع انان قبیل نمیتواند رشد که کلام بحسب ظاهر مرتوجه شود و لا یقول
سراسر سوال سنن رواتب که آن در نماز پنجگانه معمول است و را و زمان عوام میان نشسته که
مموع این که نهایی سنت و فرض و اصل در فعل نماز است و حال آنکه اینقدر تاکید و غیر سنت
جز در احادیث یافته نمیشود و با مسلمانان اند و وزن که اکثر رکعات موظبت بران دشوار
پیماند و اگر بهفده رکعات فرض امر کرده شوند باسانی موظبت تواند کرد و جواب در باب سنتها
همه را در انهم غلو نموده و را و زمان جهال عوام قریب فرض رسانیده اند و اینقدر از احادیث
بیت نمیشود و همین است مذنب حضرت و الله موعوم ما درین مسأله و همین است موید با حدیث

درست است و فرقی که در میان بروز و تاسخ نوشته بود نیز صریح بلکه نزد صوفیه تصرف یعنی بروز
روح در روح حی یا میت در اصل از خواص حقیقه الحقایق ناله و تقدس است و چون نسبت اولی
با مخلوقات نزدیک است نسبت ظاهر و قیومیت است و مخلوقات نیز این نوع تصرف ثابت
است از حد و این نوع تصرف در بعضی مخلوقات که ملائکه و جنیان باشند عادی و مطروا است و در بعضی
دیگر مخلوقات که ارواح نبی آدم اند خارق عادت و قدس الانبیاء ازین باب خبری بسیار منقول است
و خود شیخ الکبر ازین باب قدری کافی روایت کرده و مشارکت ارواح نبی آدم با ارواح جنیان مثل
شیخ سید و غیره درین باب موجب نقصان و قدری نمیشود چه مشارکت در تشریف و تکمیل باشد که مختلفه
فیما بین ملائکه و شیاطین ثابت است و از اولیای هم بسیار منقول چنانچه قصه چهل غزل سید
همدانی قدس سره و غیره ازین باب است و اصلاً موجب مرج و نقصان ملائکه و اولیای شریک و
اگر شیاطین را به سبب اقصاء نشاء خود اینقدر مشابیهت با ملائکه و اولیای حاصل شود چه باک که
نیکان و بدان از جنس با هم در امور بسیار شریک اند و میباشند مثل مشهور است که ع انجام آدم
میکند بوزینه هم فرق است که شیاطین مثل شیخ سید و غیره این تصرف را برای اعدای نبی
آدم و بقصد تاله و عبادت و نذر و ترسین برای خود میکنند و ارواح مقدسه برای ایقاع علمی
باجدات کیفیت محمود و روح قابل این مینمایند و بیشتر در فرق در نیکان و بدان بقصد و غرام
و نشان که صالح و خبیث میباشد نه در صورت عمل شهداء و کافران در استعمال سلاح و ابزار
و سخنان و قواعد شناسی و فرسیت یکسان میباشد و تفاوتیکه فیما بین الفریقین است راه
حسن نیت و خبیثیت است و بس و مشابیهت این عمل ارواح مقدسه با عمل شیخ سید و غیره
از شیاطین و تشبیه یک عمل با عمل دیگر چندان نزد صوفیه مستبعد نیست بلکه برای تفهیم این تمثیل
در ارواح ایشان جایز و درست است حتی در حق حضرت مقدسه ربوبیت چه جای ارواح دیگر
در تائید شیخ ابن فارض مصری علیه الرحمة واقع است و مولانا رومی قدس سره در مثنوی شریف
همان معنی را بفارسی میفرماید مثنوی چنان بر پی غالب شود بر او کج گویم شود از مرد و صفت مردی
چون بر پی را این هم قانون بود که دیگر آن بر پی خود چون بود کج و کنه آن تمام است نسبتیکه
مرح را با بدن خود از قیومیت میباشد میتوان که روح دیگر را که اوسح و اقرب اطلاق روح است

از روی احادیث ثابت است و در جامع صغیر سبطی از کتب متعدد و در تفسیر حدیث معراج نهائی
 آنحضرت نقل کرده که رایت در جلد اخفیه الشیاطین عند الموت فجاد به من الجنات و غیره
 من ایدیههم او کما قال و ازین حدیث بوسی ازین عالم بمشام میسر و چون این معامله از باب مسح
 اخروی شد پس خلاص از عذاب فاسق را چو لازم آید بلکه این هم نوعی است از عذاب که در آن
 گرفتار است مسلک علمای خفیه مایه یحیی است ملامعین در شرح بر شرح که از محمدان علماء و از
 است میگوید الانسان قد یصیر جنائی فی عالم البرزخ بالسخ و هذا تعذیب و غضب من الله تعالی
 علی من شاء و کمن کان یسیخ فی الامم السالفة و القرون الماضیة قردة و خنازیر الا انه رفع هذا
 العذاب عن هذه الامم المرحومة فی عالم الشهادة ببرکة النبی صلی الله علیه و آله و سلم الامام هومن
 علامات الساعة الکبری فیه و رد فی الاحادیث الصحیحة ان یشترک فی هذه الامم مسخ و خف و قد
 عند القيامة ذلک مسخ الانسان فی البرزخ یکون غالباً فی الکفار و المومنین الظالمین المؤمنین
 و الزانین و الملعونین سیماء اذا ماتوا و قتلوا علی جنات کذا المریدین غیر تائبین فلیس کل من کان کذا
 یکون مسخ و خا بل من شاء الله مسخه و عذبه و المسخ لا یکون فی الصلحاء و الاولیاء و الصالحین و انما
 علی جنات و یکون المسخ فی القیامه کثیراً کما ورد ان کلب اصحاب الکهف یجعل بلعوا و اجمع یجعل کلباً
 و یدخل ذلک فی الجنة و یلعی هذا فی النار و من هذا القیل جعل راس من رفع او وضع راسه فی
 الصلوة قبل الامام راس حمار حنفی مسخ اخذ الرشوة و وضع الاحادیث و امثال ذلک کثیر است
 و جماعت دیگر میگویند که این نه از باب مسخ بلکه نوعی است از مشابهت و افعال و حرکات که
 اصناف مختلفه را با هم میسر میسر که آنکه در دوره بر میلهای جماعه از بهندیان و سائر کجاست
 و بعضی را و سخته چنانکه لفظ آموخته خود را بر میله وضع کردند و مانند آنها خشونت در معاملات و ضرب
 و شلاق بر موجب جعل می آید و کذا ایداً و حکم من تشبه بقوم فهو منهم آن افراد ان را که کار
 جنیان میکنند در عرب خبیث میگویند و بهندی بجهت می نامند آنکه تغییر در حقیقت
 آنها واقع شود و همین است که اکثر علماء عراق و عرب این را مسلک نخواستند و اندوه الاقوی و الاصح
 نظر الی الدلیل و الیه کان سبل سیدی الوالد قدس سره فی اثبات الحجت فی الدلائل و کما وقع
 مراراً و عدیده سئل بهجری منه در مسئله بر فرد و تناسخ انچه از کتاب منقول نموده بودند

بان بر فرد تناسخ و نصرت ازین

و احکام شمر بر تفسیر منتهی و احوال آنکس را باید که بر میارم نه حمل نه اندازن اما بقول آن
 بر ذر و ج کمال است و اگر بخلاف آن باشد بر ذر و ج جیب است و نیز میگوید که این بر ذر
 است و اشتباه و خرافات است و منف ملکه فوق آبی و نمی شیطانی و الا اسم الله و دوست
 شیطانی، منبیل بشری که از ملک جن و تماطلین میشود و نیز واضح است و از این از طرف رفع این
 تبیین است و شنبه باه و رانجا بکار برده میشود و در اینجا هم جاری خواهد بود و معهود با اول عار و کسر
 بالبحر طریقی است که اسکان را بر قاعده تنسوب انکار نماید و در فرع را که محل اشتباه است
 و سلم نباید داشت که دلیل بر آن موافق است و در وسط فعل بر ذر و ج قاجم است و بر ذر و ج که
 صحت و ایدیه است و راستی این نوع صورت بسیار دارد که در کتب تصوف مخرج است اما از
 این بر ذر و کتب معتدله و قضا و قدر و غیره خارج است و البکر بن ابی الدیلمانی که آن من معاش
 بعد الموت فاضلی البکر بن فحله و دیگر حدیث روایت کرده اند که بعد از موت وصل اندوزن روح او
 بابدن منعلو شده و آنست که در قصه شمس آنکه محمد رسول الله علیه السلام علی السلام
 الهی النبی خانم البکر بن ابی الدیلمانی بعد از آنکه در کتاب فی الکتاب الاول ثم قال القائل علی آ
 صدق ثم قال البکر بن خلد بن رسول الله الصدیق الامین الذی کان ضعیفا فی جسمه فوفانی الله
 کان ذلک فی الکتاب الاول ثم قال القائل علی سانه صدق صدق ثم قال الاوسط اجله
 القوم الذی کان لا یناف فی الله لومته لایم الذی کان تمنع الناس ان یاکل من طعامهم
 بعد الله هم امیر المؤمنین کان ذلک فی الکتاب الاول ثم قال القائل علی سانه صدق صدق
 ثم قال عثمان امیر المؤمنین و هو حیم بالمؤمنین و هو یجانی الناس من ذلک کثیره خلعت
 لیلتان جعلت استنان کلین و لقی اربع سنین و لا نظام لهم و اتحت الاحمار و نت الساعه
 و اکل الناس بعضهم بعضا ثم ارعوی المؤمنون لے آخر القصة الطویل و ازین قصه معلوم میشود که در اینجا
 بر ذر و روح شده بود که ازاها روح زبدین خارج که بابدن خود متعلق شد کلام میگوید و دوم
 روح دیگر بود که بعد از هر کلام او را تصدیق میکرد و بر زبان او پس بر ذر متنازع فیه ثابت
 شده و در کتب حدیث قصه دیگر نیز همین و تیره وارد است که الفاظ آن بیافویست و الله تعالی
 اعلم سوال نیند خوانا ما هم من نذیر من قبلک صریح است و آنکه قوم انحصرت صله اند

باین روح بهم میرسد و آن روح حکم روح الارواح میدهد و هر قدر وسعت و اطلاق زیاده تر شود این نفس
 زیاده تر بر فرد نمایند حتی که در حقیقه الحقایق که روح جمیع ارواح است این معنی اتم و اوقه تحقق پیدا
 و از انجذاب بر هر روح این تصرف فانی می تواند شد آری استعدا و قابل شرط است اینست
 آنچه بر قواعد تصرف منطبق می تواند شد اما علما نظایر این قسم را حمل میکنند بر تعلیقات شیطانی و جن زیرا که
 این نوع تصرف بینمایند و گاهی نام یکی از بزرگان میگیرند تا مردم را بکار بر نخیزند و تعلیم پیش آیند
 و کلام ایشان را با عقاید بشنوند و در سنتن مسائل تصوف و مضامین فصول نزدیک جنبان مثل کار سب
 آری بعضی از شیطانیین باین نوع تصرف صریح اغوا قصد میکنند و از خواص تلبیس ایشان پیش نمیروند
 و بعضی از اینها در پرده ارشاد و تعلیم خود را گردان مردم رجوع بسوی خود قصد مینمایند و درین تلبیس خود را
 نیز در رنگ عوام اشتباه پیدا میکنند و بنا بر همین نام کسی از بزرگان و اکابر میگیرند و در زمان
 جاهلیت آمدن شیطانیین بر بعضی اشخاص بهمین وضع مثل اسنق و طیح و دیگر کار همان آنوقت قریب
 به ائمه انجامیده جای انکار نیست و الله تعالی اعلم و دلیل علماء ظاهر درین دعوی آنست که اگر این
 نوع تصرف از اول حطیب بن ابی ولید یا ملائکه یا حضرت حق واقع است حال آنکه بالقطع و یقین این
 نوع تصرف از شیطانیین و ارواح خبیثه واقع است تلبیس عظیم لازم آید و اشتباه قومی رو و هر
 دو جا بله را ممکن شود که بر فرد روحی مقسم را در خود ادعا نمایند و اقوال و افعال آنها جاسی انکار
 نشود و افحام علی حق لازم آید بلکه دجال اکبر را که بر فرد حضرت حق بخواد ادعا نماید و اسکات و
 الزام ممکن نشود و قصصی که از اولیا درین باب منقول است چنانچه در نفحات و ذکر احوال الدین
 گرامی است بهمین در فتوحات شیخ اکبر پس بر قصص اولیا در حیات است که بروح زنده و دیگر تصرف
 کرده و در اعطال ساختند و بجای او نطق و تکلم کرده و انیمشی جاسی اشتباه نیست که در حالت حیات
 اگر شخصی ادعا بر فرد روحی از اولیا در زندگان نماید و قوی و فعلی از و صادر شود بان زنده رجوع
 کرده حل مشهور می تواند کرد بخلاف ارواحی که در برزخ اند یا ملائکه یا حضرت حق حل و علما و اول
 مشرب تصوف در تجویز بر فرد ارواح اولیا مطلقا خواه زنده خواه مرده مینمایند ازین دلیل
 چنین جواب میگویند که اشتباه و تلبیس چون سراج الارفع باشد و قریب الزوال از انجا
 نیست و این تلبیس و اشتباه از همین قبیل است که با و فی رجوع بدلائل کتاب و سنت

ابراهیم علیهما السلام بعد از گشتن عاود و فرمود مسلم است اگر در زمان فتره مجرد بنیامین رسول
 از قوض خود کفایت کند لازم آید که اکثر از منته و حق اکثر اهل زمین زمان فتره باشد و سپس طبع
 و احادیث صحیح مایل باید فرمود که اهل زمان خود را به قدر کوشش فرمودند مثل ان الله نظر الی
 اهل الارض فمقت عیونهم و جمیع الانفا یا من اهل الکتاب و در آیات قرآنی ابراهیم نظر باید فرمود
 که کتب علی شفا حفرة من النار فانفذک منها و انشال ذلک چه معنی دارد پس زبان جاہلین
 که قبل از وجود باوجود انجنت زبان فتره معطلی عنوان گفتند گو فتره لغوی باشد و همچنین معنی لغوی
 است و آیه یا اهل الکتاب فوجهاکم رسولنا بین لکم علی فتره من الرسل ان تقولوا ما جاءنا من
 بشیر ولا نذیر لکه خطاب با اهل الکتاب است و فتره معطلی و حق اهل کتاب مقصور می شود و اندیشه
 و اندر حدیث شریفی جای حکم تبعذیب مروگان آنوقت دارد است مثل ابی و ابوبکر فی النار
 و جواب یکیکه پرسیده بود این ابی ذیل است بین اقوام عن فخرهم با باء هم الذین بهم ثم من
 فحم النار اولیکون اهلون علی الله من الجبل الذی یدبره الخربان فذلک آتک فیم
 انخفضت رائدیر می نیامد بود که ایشان را بر کفر و ممانعت ایشان تیرساند و هر چند نیامدن نذیر کائناتی
 و دفع عذاب حجت می شود اما عذاب آبی این عذاب ایشان را هم زائل فرموده نذیر کائنات هم برگزید و
 اگر ابراهیم نظر در مضمون آیه و لولا ان تصیبهم مصیبة بما قسمت ایدیم کرده شود ظاهر میگردد که نذیر
 مصیبت در عوض اعمال ایشان که گنایه از عذاب است سوار کان و نیویا و اخر یا مقدر و در حد
 وقوع بود اما ایشان را در انصورت جامی گفتن بود که ما را پیش بعثت رسول بسوی ما و قبل از
 اندر اجرا عذاب واقع شد لهذا ترا فرستادیم چنانچه قید الینا و لولا ارسلت الینا رسولاً بان
 اشاره میکنند و آیه دیگر که و اسموا بالله جهداً بما انهم لئن جاوهم نذیر لیکونن ابدی من احدی
 الامر بهمین منی تصریح است و کذلک و آیه ان تقولوا انما انزل الکتاب علی طایفتین
 من قبلنا و ان کناعن در استهم نفاقلین او تقولوا انما انزل علینا الکتاب لکننا ابدی منهم
 الی آخره و این آیات ظاهر میگردد که آنها مستحق نزول کتاب بر طایفتین بودند و می دانستند
 که حال آن هر دو طایفه چیست و در باب توحید و نبوت و معاد چه اعتقاد دارند بلکه در حق و فتره
 بن نوفل و ادل صحیح بخاری مذکور است که کتب من الانجیل بالعربیة ماشاء ان یتب

تعالیٰ علی آلہ وسلم در زمان قسوف غافل از تکلیفات شرعیہ بودند این آیه در سورہ قصص
 واقع است و سیاق این آیه صریح است در مدعا بر آنکہ میفرماید و لولا ان فیہم مصیبتہ بما قدرتم
 ایہم فبقولہا ربنا لولا ارسلت الینا رسولا فنتبع آتاک و لکون من المومنین اما آیتہ المتذکرہ و اما انزلناکم
 فہم غافلون پس درین معنی لفظ نیست زیرا کہ کلمہ ما سہ احتمال دارد و الاول ان یکون نانیستہ
 و الثانی ان یکون مصدریہ و الثالثہ ان یکون موصولہ و علی الاول بحصل لفظی الانذار و ان
 الباقین و در تفسیر نیشاپوری میگوید و قد یقال ان ما نایہ او موصولہ او مصدریہ ای ارسلت لتذکر
 انذار اباعہم او ما انذر اباعہم او ما انذرہ اباعہم فانہم فی غفلتہ فعلی نہا کو نہم غافلین بسبب عیشت
 علی الانذار و علی الاول عدم الانذار بسبب غفلتہم انتہی بالجملہ بالضم ام اس آیت بایہ سورہ قصص
 یا آیتہ و ما کننا معذبین حتی نبعث رسولا فجات الی زمان فترۃ ثابت میشود و موافق قاعدہ ال
 نیست و جہا سے کہ قابل اندھن و قریب شدہ عی منکر و جوب محتمل اند اما کلام در نیست کہ انذار
 و را بعثت رسول است و زمان آن است کہ در وقت بعثت رسول زمان شدہ و از بعد از انذار رسالت
 کہ آن زمان زمان فترہ است کہ فترہ مذکور پس فیما بین حضرت نبی و آنحضرت علیہما الصلوٰۃ والسلام کہ
 مدت پنجصد و شصت سال است و زمان فترہ بود کہ اہل آن زمان حکم فترہ پیدا کنند و انذار
 چون صبیان و مجاہدین معاقب نشوند زیرا کہ علم انبیاء تا قدم خصوصاً حضرت موسی و عیسی در آن
 بلاد موجود بود و عاملان آن کتب اگرچہ در امور صبیحہا تخلف کردہ بودند اما در توحید و اثبات
 نبوت و معاد کہ اصول ثلاثہ دین است فی الجملہ قدم میزدند و لہذا در تفسیر نیشاپوری در تحت
 آیت سورہ قصص میگردید پس قبل کانت حجۃ الانبیاء قائمہ علیہم و لکن بالبعث الیہم من تنزل ملک
 الحجۃ علیہم فبعث اللہ تعالیٰ لقرن التکلیف التکلیفات و ازالہ التکلیف الفترۃ پس نفی انذار نسبت
 بقوم آنحضرت و بعثت رسول ہر دو محقق شد و ما را بعثت رسول در آیتہ و ما کننا معذبین حتی
 نبعث رسولا ان نیست کہ رسول را از ان قوم باشد بلکہ مراد آنست کہ در عالم رسول بود کہ خبر ان
 رسول و احکام آوردہ او و اوجبالا بمکلفین برسد و مکلفین را علم ان رسول حاصل کرد کہ در امر
 مذہب ما در عالم مذہب دیگر طریقہ نیست کہ از احق و مطابق واقع مے انکارند زیرا کہ ہمین قدر
 بجنّت و تفتیش و سوال تحقیق دین کفایت میکند از سہ زمان فترہ در میان حضرت نوح و حضرت

تسکین سوّم اینکه اینها عقل خود با سواد از ملامت ابراهیم فصیح شکر را در یاد نهاده آن گشته
 بودند و توحید را معتقد بودند و اسماهم العیلم نمیکردند و کابر اعراب کا بر بعضی از مفسران و بعضی از
 لغات طایفه و علیّه که در سلم شنیده و منتظر قدرم ایشان و اولاد ایشان بودند و بعد از خدمت
 داشتند که هرگاه آن مسعود و منصفه ظهور جلوه گشته و ما زول و جهان متا بعد از انوار که در آنجا
 قصه نور می که در حین عبد الله و الدشر لیس انحضرت صلی الله تعالی علیه و علیّه و سلم بود
 و از برگان خود و در وقت داشتند شب این در عا است بینتر مختار میوطی در رساله خود میگویند که
 است پس درین صورت هم نجات ایشان ثابت میشود هم ایماں ایشان زبر که در الوقت
 همین قدر ایمان اجمالی متحقق میتوانست شد چنانچه در حق در قد من نول نیز همین قدر
 است اما برین مسلک هم عبارت فقیر از دست میسر و زبر که شاید عدم ایماں تقصیر را
 و عدم وقوع ایمان معزوم علیه را تعبیر بکفر کرده باشند اما این و البک فی المنار و لم یولد
 لی بالشفاعة فیها که در حق ما در شده لیه ارشاد است ازین هر سه مسلک اما بر کلی و منافرت تمام
 دارند فالاولی فی هذا المسائل السکوت منه ربایه ترا و ترجیح چنانچه این حدیث من وقت شده که
 ما کان یزید فی رمضان ولا فی غیره لی احد عشرة رکعة همچنان ایضا حدیث هم تسمیه دارد و
 اندک قال عاتقه بن کان رسول الله صلی الله تعالی علیه و سلم یجتهد فی رمضان بالاک
 یجتهد فی غیره و ما یسلم و عنهار کان اذا دخل الشقة الاخرة من رمضان ایا یسلمه العذر
 و جرد شد المیز و راه البخاری و مسلم و ابو داود و نسائی و عن النسان بن بشیر قال قما یزول
 صلی الله تعالی علیه و سلم آله و سلم فی شهر رمضان لیلة ثلث و عشرة من الی ثلث الی لیل الاول
 ثم قما صد لیلة خمس و عشر من الی نصف الی لیل ثم قما صد لیلة سبعة و عشر من الی ثلث الی لیل
 ندرک الفلک ای السحر پس وجه تطبیق و میان این روایات که صریح دالالت بر یاقوی و
 کثیر و فی نماز انحضرت در رمضان بر غیر آن سه کنند و در آن روایت که نفی زیادتی میکند
 همین است که آن روایت محمول بر نماز تجدید است که در رمضان و غیر رمضان یکسان بود
 غالباً بعد از ده رکعت مع الترمیز سه و قبل برین عمل آنست که راوی ابن حدیث ابو سلمه
 و زعمه این روایت میگوید که قالت عائشة رضی الله تعالی عن رسول الله صلی الله تعالی علیه و سلم

روایت
 صحیح
 است

مضايف کرده اند و عدد مراتب پنج و قسمی نیز عند اکثر الشافعية برده میسر شد تضعیف آن به نسبت
 میسر شد و سمر رکت و تریا آن عدد صم کنند نسبت و سه میشود بهر حال در اینجا قاعده کلید را ملحوظ
 باید فرمود که در وقت اجتماع و اتفاق اهل حل و عقد بر امری از امور شرعیه دلائل و ماخذ آن امر از طریق
 سه مسأله مسأله اول متعده بر قلوب اهل عصر وارد میشود و به نسبت مجموعیه موجب یقین باطن غالب بحکم آن
 امر میشود و اگر از دیگران که در الوقت حاضر نبوده اند هر یک را بخند و دلیل را از او می نظر کنند نزد ایشان علیهم
 بظن یا یقین نمیشود و این در حق ایشان اجماع منعقد در زمان سابق و در دلیل بودن کفایر میکنند
 از این قاعده مسأله سیم بر آید و اگر اهل زمان متاخر زمانند که سوامی اجماع و دلیل دیگر در آن
 مسأله پیدا کنند متعیر میشوند و هرگز ایشان را بر یقین میسر نمیشود زیرا که دلائل مانند اجماعیه و قریب
 ایشان فراهم نمیشود اینها آنچه از امام مالک رح منقول است که سی و شصت رکعت با یزید انبیا میسر شد
 و سی و شصت رکعت اهل مدینه بهمین بود پس اهل تاریخ و جبهه انرا همین از سنده اند که اهل مکه و اهل مدینه هر دو
 نزوحیه هفت شوط را در آنجا آورده و یقین اهل مدینه محل طواف داشته اند در این ترویجین چهار چار
 رکعت خواندن اختصار نمودند از این جهت مجموع نماز ایشان باین عدد میرسد و قی مصنف ابن ابی
 شیبه عن داود بن قیس قال ادرکت الناس بالمدينه في زمن عمر بن عبد العزيز ربح و ابان بن
 عثمان لم يصلوا تسليما من ركعة و لو نزلت ثلاث انتهى و ظاهر حدوث این زیاده که سبب اهل
 فیما بین واقع شده در زمان عمر بن عبد العزیز یعنی زمان امارت او بر مدینه منوره بوده است
 که در الوقت مرسوم رکعت و عبادت بهر سبب بقدر ما ثور و منقول ایشان را شرح حاصل
 نمیکشد و الله تعالى اعلم منتم اذ اتخیرتم فی الامور فاستغینوا باصحاب القبور حیث نیست
 قول بزرگیت و له معان شکست منها اذ اتخیرتم نظر الی الدلائل المتعارضة فی حل بعض الاشیا
 و حرمتها فاکتروا اجتهادکم و تقلدوا بن ذوات و هذا القول اشبه منقول عن عبد الله بن مسعود
 و سفیان الثوری و منهم انکم اذ اتخیرتم فی الامور الدنیویة و ضاق بسبب ذلک قلبکم فانظروا
 الی اصحاب القبور کیف ترکوا الدنیا و استقلوا الاخرة و اعلموا انکم ایضا صایرون الی ما کانوا
 و هذا العلم سهل علیکم معصائب الدنیا و سعادتها بالجملة لیس فی معنی استراحت نیست منه حمل
 مطلقا مکره نیست بکار بست نمی آید زیرا که در مسأله بسیار در احادیث مشهوره عمل باجماع آن

بنا بر استصحاب از احادیث قبور

بنا بر استصحاب

آنکه مسلم اتنا هم قبل آن تو تر قال یا عایشه ان معنی تنامان ولاینام قلبی، رواه البخاری و مسلم
 فی این است که نوم قبل از تو تر و نماز تهجه تصور میشود و در غیر آن در روایات زیاده محمول بر ناساز
 تراویح است که در عرف الوقت بقیام رمضان معیه بود آید بجم بر آنکه قیام رمضان بخند رکعت ادا
 میشود و در روایات صحیح هم قومه تعیین عدد نیامده لیکن از الفاظ مذکوره در حد و اجتهاد و انحضرت
 علیه الصلوٰۃ والسلام معلوم میشود که عددش بسیار بود و در مصنف ابن ابی شیبہ و سنن بیهقی
 بروایت ابن عباس رضی و آورده شده که کان رسول الله صلی الله تعالی علیه و سلم یصلی
 فی رمضان فی غیر جماعه لعشرین رکعه و یوتر ابیهی این روایت را تفصیل نمودها آنکه را قی آن
 حدیث حد ابو بکر ابن ابی شیبہ است حال آنکه ابو شیبہ حد ابو بکر بن ابی شیبہ انقدر ضعف ندارد که
 روایت او در مطرح مطلق ساخته شود آری اگر معارض او حدیث صحیح مؤید البتہ ساقط است
 و قد بقی ان یتوهم معارضه العنه حدیث ابی سلمه عن عائشه المتقدم ذکره لیس معارضه بالحققه
 بقیهی سالما کیف وقد تأید فضل الصحابه فی کما رواه ابیهی فی مسنده باسناد صحیح عن الثابت بن زید
 قال کانوا یقومون علی عهد عمر بن الخطاب رضی فی شهر رمضان بعشرین رکعه و روى المالک بن
 الموطاس زید بن رومان قال کان الناس یقومون فی زمن عمر بن الخطاب ثلاثه وعشرین و فی روا
 باجمعی عشره و بیهقی درین هر دو روایت جمع نموده است باین طریق که اول صحابه که از علم عدد زیاد
 را که در وقت هجرت بخند انحضرت بود درین نماز هم اختیار فرموده بودند لعل المشقه که بنیها و بدان کلمات
 صلوٰۃ اللیل و چون نزدانی آن ثابت شد که انحضرت درین ماه درین قیام زیاده از آن حد میفرمود
 و به عشرین میرسانیدند من بعد عدد بیست و سه را اختیار کردند درین ماه و اجماع شده بود بر آنکه
 اجماع مراعات این عدد هم از ضروریات گشت در حق فردن متاثره ازین جهت است که فقها درین
 امر تردد میکنند و چنانچه میباید است که بعد از تحقق اجماع تا کمیدند پدید آید که اند قبل ازین نزد
 آیدند ششصد و چهل آن امر جمع علیه شعار اهل حق که دو و ده الاشیاء از اهل بدعت شود
 در روایت پنجونی نیز تا کمید که بعد از قرن صحابه بهم رسیده سابق از آن نبود که این علم من ترجع الروایا
 فی ذلک و در اختیار این عدد وجه دیگر هم موجب ترجیح بهم رسیده از انجمله آنکه در غیر رمضان
 صلوٰۃ اللیل که عبادت از تهجه است بعد و یازده آورده شده از در رمضان که وقت جد و شصت است

[illegible]

خواهند مرد و لیکن ادا که صحیحه الماخذ قویه الدلالة بحین امر از روی روایات با فیه منفسه و در این
در منفسه و دیگر تفاسیر روایات ضعیفه بوی ازین و اوسمی بمشام میسر است و در ظاهر قرانی هم
اشاره باین معنی است و قوه غیر مستان نهفته علی کرم الله وجهه به این دعوت ایشان با سوره
کس دیگر منصوص است یا در آنکه که صاحب نهفته الشیعه و دیگر شیعیان هم بوضوح آن کرده اند
اما بعضی طرق ضعیفه دارند است که شیعیه اسرار آنحضرت به این جماعت آنکه نه دعوت از سوی
و ایشان اجابت کرده باز بخواب رفته اند و الله تعالی اعلم منته لفظه سرش - ام مرتضی
اینست که معاویه بن ابی سفیان سحر ابن ابی وقاص را گفت ما توبیح الزمان به ابائنا با
یعنی جانب داران معاویه بن ابی سفیان این لفظ را تا دلیل میکنند و گویند مراد از این ابی
که جبراب حضرت علی مرتضی رضی الله عنه در شمشیر و کلام منته کنی و منته فمائی که دست از نمایه تار
عثمان بردارد و در مقام قیام با سحر و لیکن درین آیه چه خود شمشیر را که در اول آیه
برین تقدیر میباشد که این گفت دشمنید در ایام حیات امیر المؤمنین علی بن ابی طالب و در این
تاریخ ملاقات سحر با معاویه درست نیست زیرا که سحر از ابتدا می فتند و در منته غیش که بیرون
درینه است منصوصی شده و دران ایام اصل معاویه در مدینه منوره اتفاق نیفتاد و بلکه بعد از
صلح از ایام حسن رضی الله عنه برای حج آمده و با اهل مدینه ملاقات نموده و در آنکه جواب سحر را با اهل مدینه
فلان االی آخره ازین توجیه ابار صریح دارد و چه کثرت قتال شخص یا نفع از نصیحت و پند گوئی نمیشود
بلکه بهتر همین است که این لفظ را بنظر اهل بیت جاری باید داشت نهایت کار آنکه از کتاب این
اهل شیعیه یعنی سب یا امر ب از معاویه بن ابی سفیان لازم خواهد آمد و پس بنابر اول قاروره
کسرت فی الاسلام چه مرتبه سب کمتر از قتل و قتال است لما روی فی الحدیث الصحیح سب المؤمن
فسوق و قتال کفر و هرگاه قتال و امر بالقتال یقینی الصدور است از آن گنیز نیست با جمله صلح
همین است که ویرا مکتب کبیره باید دانست و زبان از طعن لعن بنیدای خود و الا ینقال فی من بنی
و من شرب من الصحابه رضی الله تعالی عنهم اجمعین و هر جا بی خطای اجتهادی را داخل و ادون
خالی از بیاحت نیست جواب سوال حافظ صدر الدین حمید آبادی در استفسار مستند و در
الوجود و حجة الاسلام و از مولانا شاه عبدالغنی دهلوی قدس سره الغنیه اول معنی این دو کلمه

معنی عبارت مشکک از سب ابائنا

معنی عبارت مشکک از سب ابائنا

[illegible]

قسم اول در مجاوله این سلسله خاص یعنی اثبات خلافت علما می باشد و در آن مثل فوائد فی الرد فی فضل
و مرافض الرد فی فضل و صواعق محرقة و شرح تجرید از طرف اهل سنت و مصائب النواصب و در شبهات
الاعور و اظهار الحق و سفینه النجاة از طرف شیعه قسم دوم آن کتابها است که در مسئله امامت و شرط
آن و موانع آن به تفصیل تصنیف شده مثل بحث امامت و شرح مقاصد و شرح مواقف مطولح الاور
و البین از طرف اهل سنت و تصانیف علامه حلی و صدایق موبقه در رد صواعق محرقة و مقادیر از طرف
شیعه قسم سوم آنست که تمام مذہب شیعه را هم در الہیات و هم در معاد و هم در امامت و هم در تواتر
احادیث و هم در اصول رد کرده اند مثل البطل الباطل و صواعق موبقه تالیف نصر الد کالی از طرف
اہل سنت و منہج الحق علامه حلی و احقاق الحق قاضی نور الد شوشتری از طرف امامیه این ہر قسم
کتاب در وقت تالیف تحفه اثنا عشریہ موجود و مستحضر بودند در وقت ترتیب صواعق بسیار پسند خاطر
افتادہ و بہمان ترتیب و بہن کتاب کلام واقع شد و احقاق الحق نیز ہمین ترتیب دارد و بطل الباطل
نیز ہمین ترتیب دارد لیکن صواعق بسیار مختصر و خوشنام نظر آمد بہمانرا اختیار کردہ شد کہ بحث تولد و تبار
در آن نبود و شرح بہت الثقلین نیز در آن نبود و سلسلہ انکار نبوت و اتحاد کہ لازم مذہب شیعه است
بہ شرح و بسط در آن نبود این البواب افزودہ شد و باب مطاعن و جواب آن اصلا در آن کتاب مذکور
نیست و نیز در صواعق اکتفا بہ دلائل کلامیہ نمودہ و روایات را از کتب امامیہ کمتر آورده در تحفه اثنا عشریہ
ان دلائل کلامیہ را حذف نمودہ و در تکثیر و آیات از کتب امامیہ کو سبب شد پس این کتاب را جمہ
آن کتاب گفتن محض بظاہر ترتیب آن نمی تواند شد مانند آنکہ اثف را از طوابع و مسلم را از خط صاحب
این صاحب مافودہ اند حال فرق واضح شد و ہر دو کتاب نظر تامل بخار بردہ شود تا این خیال بالکل
زائل گردد و ہمہذا جاسطعن معاندان و حاسدان و قس متوج فقیر سے تراندہ شد کہ این فقیر و عجمی بصفتنا
این کتاب موجب افتخار خود دانستہ تقریر او تحریر اہل علم زبان یا زبان علم رودہ باشد معلوم است کہ
این کتاب را تعریف ہائے غلام حلیم ابن شیخ قطب الدین احمد ابن شیخ ابو الفیض نوشتہ ام اگر منظور
دعوی نسبت این کتاب بخود سے بود چرا انقدر افتخار بنا مہای غیر معروف بعمل سے آوردم
بلکہ حال ہم ہرگز بہ نسبت این کتاب بطرف خود خوش نمیشوم آری اگر تفسیر فتح العزیز و مثال ابن
تصانیف اگر فقیر نسبت کنند موجب شامانی خاطر میگردد و غرض کہ منظور روایں مذہب بود کہ در

در حق اکثر اربابان شیعیان چه صحت اول در حق ابو جعفر و در حق
 ائمه که ان الله اعلم بدينهم و حق الله اعلم بدينهم و حق الله اعلم بدينهم و حق الله اعلم بدينهم
 در حق ائمه که و ما کرم الله و الله اعلم بدينهم و حق الله اعلم بدينهم و حق الله اعلم بدينهم
 که حق الله اعلم بدينهم و حق الله اعلم بدينهم و حق الله اعلم بدينهم و حق الله اعلم بدينهم
 بگيران قتل شود و گویند که کتب از ایشان کرده باشد مانند آنکه در حق ائمه از راه روشنی
 در زمانه بقتل پس اول آن روزان روشن شده و در اسل آن تمام شایسته روشن شود و این قطب
 ارشاد نیز مانند خلاف قطب در بالجملة اثبات این صفات از بعد عند تحقیق نه منافات مذکور است
 است و ظاهر بنیان از اطلاق این الفاظ تحاشی نمایان و نه مخالف تفصیل شیعین که شرح علیه جری
 اهل حق است زیرا که مداران تفصیل بر اکثریت ثواب است عند تکلیفین و حاضر است که خدای تعالی
 بعضی بندگان خود را مخصوص نریاوت ثواب گرداند هر چند فضائل دیگر و صفات کمال در جمیع آنها
 بیشتر باشد و مصنف کتاب همات قدس الله سره در تفصیل شیعین بر تشبیه اینها داشته است و در
 است و در حق ایشان و ترشح دین و نگاه داشتن هر دو از بدعت و اجرائی جبار و امر بالمعروف و نهی
 عن المنکر و ظاهر است که زبانی اینها در حق ائمه از حق ائمه و اینها از حق ائمه است و اینها
 حال اکثر تکلیفین عندنا بالتوفیق لا بالفضائل قطب سوال از مزاحن علیه صاحب کتاب
 سوا قع موقعه در رد و مذسب در حق خدای تعالی که تالیف نصر الله کمالی است بجا از جمله شریف
 در آمده یا نه و بعد از آنکه محظوظ از حق ائمه باشد و فرقی در تصنیف آن و تصنیف جناب افادت
 صاحب که عندنا عشره است و معاندان این و یا خصوصاً در حق خدای تعالی بطریق
 ثانی و اینها و بیرونه که حق خدای تعالی میگوید که کتاب مستطاب تحفه اثنا عشریه ترجمه صورت
 مولود است و چپ سوال این معنی یا خلدان و فردیان را الا طائل و بیهوده مینماید و از جمله بی
 البطالان است و هر کس که از نایب علم الهی داشته باشد این خبر را از حلقه مخالف خواهد بود
 لیکن بعضی کسان این نایب البیارتنگ کردند لهذا این امر را موصوفی را موجب سمع خدای
 جناب عالی انکاشه شد چو اینها از نایب صاحب ممدوح در وقت تصنیف تحفه اثنا عشریه از کتابها
 اهل سنت که در روزگار پیش از این در دست شیعه که در رد و مذسب اهل سنت تالیف شده قسم هم بریده

حق
 حق
 حق

بلغت هر قوم نازل می فرمود اختلاف در دین می شد و باب تحریف و زیادت و نقصان مفتوح
میگشت اول کسیکه قرآن بر او نازل می شد یعنی ذوالطهر آنحضرت صلی الله علیه و سلم هرگز معانی و لغات
انوام دیگر بلکه مخارج حروف و لجه کلام هر فرقه نمیدانستند پس تکلیف آن کلام مجهول اللفظ و المعنی چه
منصور میگردد اگر شخصی عربی نژاد را کتاب پدایت تعلیم کنند و بگویند که فلان کس را رسان هرگز از او
نمیگردد و اگر سالها مشق کند هرگز مخارج و لجه لغت این کتاب را نخواهد دریافت و اگر کسی گوید
که چنانچه تعلیم امی بنسبت آنحضرت واضح شد پس خوارق عادات بود همین قسم تعلیم مخارج و لجه و الفاظ
لغت با آنحضرت بطریق خرق عادت می شد گوئیم که آنحضرت را اتفاق ملاقات با انوام دیگر و در دست
نشاندن معنی در علم آگاهی تحقق بود پس بطریق خرق عادت تعلیم هر لغت ضایع در انگار می افتاد و فکر
حکمت آگاهی همین وضع را اختیار نمود که بوقوع آمد آیدیم بر آنکه اثبات نبوت آنحضرت صلی الله علیه و سلم
بر عابین زمان و مکان غیر و نفیس مثل اعجاز قرآن چه قسم صورت بند و جایش آنکه امام رازی و دیگر
علمای کلام نوشته اند که اثبات نبوت آنحضرت صلی الله علیه و سلم مدنی و ثبوت که تحمل بعد از آنجناب
رو داده اعجاز قرآن نیست بلکه حالا و طریق است برای اثبات نبوت طریق اول آنکه بطریق توأکر که در
هر قرن که در ماضی و حال آنحضرت صلی الله علیه و سلم مثل اعجاز قرآن و شوق قمر و تسلیم حرم و اطاعت
اعجاز و اشجار و ریاضی و طعام و شراب و سخن آمدن آمو و شتر و گرگ و سوسمار که مجموع آنها در کتب
حدیث بعد از سه هزار سوا می اعجاز قرآن رسیده بود و نزد هر قوم ثابت کرده شود و افاده متواترات علم
بدیهی را از قبیل اینه و شفق علیها است پس نزد آنها بطریق هدایت و جود آنحضرت و لغت آنجناب
بلکه احکام شرعی متواتره نیز ثابت خواهد شد بالاتفاق در امور ماضیه طریق ثبوت علم همین است
و وجود و نوشیروان و حاتم طائی و سکندر و خلافت بنی عباس و آمدن سلطان محمود غزنوی و درین
تیره و نهروان بجهت ثبوت شده سوا می این طور طور دیگر نیست دوم آنکه گویند که حالا احتیاج اثبات
نبوت نمائند زیرا که آنحضرت پیدا شدند و لکه که اس بسلوک صحبت ایشان متوجه بخدا و مشغول
بعبادت و اطاعت آگاهی گشتند و چنانچه از معاصی و ملازم تقوی و طهارت و اخلاق پاک و آداب
استغفار پیش گرفته و مشغول بعبادت و اطاعت و اجتناب از معاصی و نظم و حسن اخلاق و آداب
حقوق نزد هر قوم محسن و پسندیده است و از ادبیت میدانند پس چون آنحضرت صلی الله علیه و سلم

[illegible]

ماند چنانچه از کتاب جوک باسنت و رایان و بهاکوت معلوم میشود تا آنکه بیاس نام شخصی میداشت
و باغواست بطانی تمام مذہب آنها را بر باد داد و شرک و بت پرستی را بکلی از ان مہرہ منہ
مشرک شد و صورت پرستی پیش نهادند و اختلاف شریع باختلاف اقوام مثل کاتب کویتی
و مہاجن از قدیم در انہا بود و این معنی ہم در شریع قدیمہ ما اسکے دارد چہ بہ سبط از سبط است
اسرائیل مخصوص بالحکمے چند بودند بلکہ در تربیت مانیر بنی ہاشم بہ مصرفیت خمس و حرمت زکوۃ
و حرمت تنقیل مخصوص اند و تمام قریش باستحقاق خلافت ممتاز و متمکن عرب را جز یہ نیست لایں
منہم الا الاسلام و اسیف بالعملہ اقرار منہو و مظاہر حق گردنہ باشند خواہ از افراد بشر باشند
خواہ از شیر و ماہی مثل عصای حضرت موسی و ناقہ حضرت صالح لیکن عوام این ذوقہ شیعہ فہم
در میان ظاہر و مظهر فرق نکرده مہم را مہم و در نہالت افتادہ و ہمین است حال فرقہ
بسیار از مسلمین مثل لغزیر ساران و مجاوران قبور و جلالیان و مداریان و اندک علم تحقیقہ الحال فہم
سوال از غلام علی شاہ صاحب - حضرت سلامت - السلام علیکم در حجتہ اند نماز بطرف قبر تصویر
اگر چہ از انبیا باشد حرام است پس استقبال جدر کعبہ و حجر اسود و مقام ابراہیم علیہ السلام کہ مٹ بہت
با طرف قبور دارند چرا واجب کردہ اند و حجر اسود کہ جامی لقبیل انبیا است علیہم السلام نسبت
بایشان دارد و مقام ابراہیم کہ مناسبتہ بابراہیم علیہ السلام پیدا کردہ مے تواند کہ از انوار غایت
حضرت ابراہیم علیہ السلام خطی داشته باشد جدر کعبہ طاف انبیا و ملائکہ علیہم السلام است و محل
ورود برکات سبحو ویتے حضرت حق سبحانہ پس باین وجہ استقبال آنها واجب کردہ اند لیکن خشنہ
و باقی است غیر حق پیش کسے سجدہ چرا باشد بنوا تو حری و اجواب اصل حقیقت اینست کہ تمام
کعبہ قبلہ مسجد است بنا بر آنکہ بیت اللہ منسوب بحجاب الہی است ملا خطہ انبیا و راس الخلق و بانی
ایچ نیست و لہذا اگر جدر آن منہدم شوند لغو و باندہ منہ چنانچہ در وقت حجاج بو قوع آمدہ یا حجر
اسود و در شود چنانچہ در عہد قرامطہ بو قوع آمدہ یا مقام ابراہیم را کسے دور سازد فضا کہ کعبہ است
قبلہ بودن بر خشت و چوب و سنگ موقوف نیست پس درین صورت ہر گزہ ملا خطہ معنی کہ قدم ہاشم
و مطاف فلان نبی یا ولی یا ملک است اصلا در میان نیست بانیو جہ شرک و ان جاری نمیشود
بخلاف قبور انبیا و اولیا و قصا ویر بزرگان کہ در انہا نسبت بآن بزرگان صریح است و بخین است

و حق در کعبہ منہ و جدر کعبہ و انصاف

دعوی هدایت خلق العبد فرمود آن هدایت واضح شد پس حاجت اثبات نبوت نماند که محضی
 نبوت همین است و لیس در اربعان بیان و این هر دو طریق نزد ساکنان جزائر و جبال و بیابان
 و نیبال متحقق است اگر بالفرض کسی از آنها ازین هر دو طریق محروم ماند حکم او حکم اهل قریه نخواهد بود
 علی اختلاف المذاهب چنانچه در کتب اصول مثل مسلم و عسقلانی مشروح و مبسوط است سوال از
 اخبار و تواتر و آثار بخوبی ثابت است که در هند و آمارهای کشیه که قوم هند و آنها را خالق و بعضی را متعبدی
 خود دانند گذشته و راههای باشوکت و قوت و طقت بسیار بوده اند از بدو آنتریش کدام پیغمبر
 قوم هم معیوت شده و کدام کتاب برای هدایت آنها بلغت هند یا دیگر نازل گردیده است یا نه و در صورت
 عدم آن پیش چیست جواب مفاد آیه قرآنی و ان من امته الا غلظتها نذیر است که در هر استی
 ترسانند گذشته است که از ان کتاب قبلیج و اطلاق حقوق برساند عام از آنکه آن ترسانند
 از انبیا باشد یا از علمای او عاقلان اولیا و عرفا و اگر از احوال مختلفه مثل مردم حبش و ترکستان و خطا
 و فتن تفتیش کرده شود هرگز نشان پیغمبری نمیدهند که در آنها گذشته باشد بلکه مفهوم نبی را هم نمی
 شناسند اعتقاد عظمت و بزرگی عبادت و زهد و قارکان دنیا و خلوت نشینان و طبایع آنهاست که
 است و معامله حضرت حق با هر فرقه مختلف است باختلاف استعدادات آنها و باختلاف علوم و فنون
 آنها و دیار عرب ازین تا شام و مصر به یک رنگ هدایت الهی ظهور فرمود انبیا و رسل را معیوت
 فرمود و معجزات بردست آنها آفرید و کتابهای نازل فرمود زیرا که ائمن بلاد آمل علم حبیب اگر چه
 از بعضی بشر به بعضی بشر باشد بعباده مکتانی با صند نانی همین طریق میدانند که قیام
 بیاید و پیغام ربانی برساند یا خطی همراه خود بیاورد آری نشان استی آن قاصد از و ملا پیغمبر
 چنانچه در امارد ملوک و سلاطین خلاصهم همین مروج است که فرمانی یا شقه بدست معیوت خود
 میفرستند و برای تصدیق او بعض چیزهای مخصوص از بالکی و فیل و فوج همراه او میدهند پس
 اهل این بلاد را که دیار عرب است طریق هدایت همین طور مقرر شده و منهد و را چون این طایفه
 معتمد علمیه نبود بلکه ظهور حضرت حق را در بعض چیزها و حکم بر زبان حق با صدور افوا که مخصوص
 بهرتبه الوهیت است از خوارق عادات و حکمائی در مخلوقات نیابت حق میدهند انبیا و انبیا
 همین وضع معامله واضح شد و پند نا نویسانند تا مدت و از قیام هدایت ایشان همین اسلوب

سمت
 سبب

و غایب او خائناً قال عمرو الله يعلم انه لصاوق و ما رواه شد و قال الحق ثم توفي ابو بكر و اما ولي رسول الله
صلی الله علیه و سلم و ولی ابو بكر فایتما فی کافوا و اما و عا و خائناً و الله اعلم فی لصاوق و ما رواه شد و
قال الحق و در معارج النبوة است این روایت قصه محمد بن عبد الله بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف
بنه القرية المملوثة بعد و ولی علی فاطمة علیها السلام و قفا محرم علی غیر ما سوبد علیها من بعد علی
فریتها فمن بدله بعد و سمعنا فانا ائمه علی الذین یبدلون ان الله سمیع علیم جواب روایت اول
و صحیح مسلم است و این روایت هیچ تفصیل ابو بكر رضی الله عنه ثابت نیست و زیرا که ایشان غیر از
روایت حدیث که خود از آنحضرت شنیده بودند حضرت علی و حضرت عباس و حضرت عمر و حضرت
عثمان و دیگر عشره مبشره نیز شنیده بودند چنانچه اند و این آئینه صریح معلوم میشود و هیچ کس
و بیان مسئله شرعی قیاسی ندارد و از الفاظ خشونت و خفه است و بی ادبی این روایت
مفهوم نیست و بر خشم آمدن حضرت خاتون رضی الله عنها در ترک کلام و ملاقات تا چند روز تفصیل
حضرت ابو بكر ثابت نیست و زیرا که حضرات معصومین در بعضی اوقات بلی تفصیل هم بخشم می آیند
چنانچه حضرت موسی علیه السلام بر حضرت ابرو علیہ السلام در مقدمه گو ساله پرستان خلیه
بخشم آمدند چنانچه در کلام الله منصوص است بر همین قیاس خشم حضرت خاتون بر حضرت صدیق
باید فهمید علاوه آنکه روایت هر چندیم تکلم حتی توفیت و اقصیه و در دیگر روایات اهل سنت و
امامیه رضایندی حضرت خاتون از حضرت صدیق ثابت شده و قاعده اصول است که ائمه
مقدم علی الناس فی امارات اهل سنت پس در معارج النبوة و کتاب الوفا و بیعتی و شرح
مشکوٰۃ موجود است بلکه در شرح مشکوٰۃ شیخ عبد الحق نوشته که ابو بكر صدیق بعد از این قصه بنی
فاطمه رفت و در گرمی آفتاب بر در بایستاد و نذر خواهی کرد و حضرت زهرا از در رضی شدند و در میان
النضرة نیز این قصه تفصیل مروی است و در فصل الخطاب بر روایت یحیی از یحیی نیز همین قصه
مروی است که ابن السمان در کتاب التوافق از ادعای روایت کرده که گفت سید دل آمد
ابو بكر بر در فاطمه در روز گرم گفت نیمه و م از اینجا تاراضی مگر و در من نبت پیغمبر خدا صلی الله علیه
و سلم در آمد بروی علی پس سوگند داد بر فاطمه که راضی شو پس راضی شد فاطمه اما روایت امامیه پس
صاحب حجاج الساکین و غیره از علمای ایشان روایت کرده اند ان ابابکر لما رای فاطمة

آنها استقبال و سجود الیه میدانند پس فرق واضح شد و جای اشکال نماند و در مقام ابراهیم چنینست
 بجز امامت ابراهیم علیه السلام اصلاً ملاحظه نیست امام بودن چنینست و دیگر است و سجود بودن
 چنینست و دیگر و آنهم بنا بر استحباب نه بنا بر وجوب حتی اگر صله فی اسی مقام شارحین المسجد الحرام
 از آنکه الصلوة و هو المذهب الاصح چنانچه در حق کعبه آمده است که بیت المقدس است همچنین در حق
 حجر اسود بانحصر آمده است که الحجر الاسود بین الارض و السیدین او دست بوس
 خداست و عظمت او بهمین جهت است چون منسوب بخدا شد هر کعبه وجه سجود الیه شدن بهمین بیان
 است این نسبت را فی صریح متواتر می باید و آن در غیر کعبه و بیت المقدس محقق و است
 و همچنین وجه گفته بودند بنی اسرائیل اجعل لنا الهنا کما لهم اله و حالا هیچ چنینست در عالم منسوب
 به حضرت حق نیست بلا واسطه الا فضا محکمه یا فضا که محمول و آن منسوخ است و این
 ثابت هر چه از منوبات و دیگر سجود الیه واقع میشود از قبیل تصاویر یا مجاد سلاف همه منسوب
 بقیه خداست بالجمله فرق بسیار است بآنکه تا مل ظاهر میشود در تفسیر فتح الغریر در آخر سیاره
 الک در تفسیر آیت و عهدنا لے ابراهیم و اسمعیل ان طهرنا بتی للطایفین و در اول سیاره یعقوب
 در تفسیر قل لله المشرق و المغرب بهدی من یشاء لے صراط مستقیم لے آخر الآیات ملاحظه باید
 نمود اسرار عجیبه ظاهر خواهد شد این قدر تا لی در رفع این اشکال کافی و شافی است که هرگاه
 انبیا بطرف این خانه سجد کرده اند و این حجر را قبیل نموده اند پس نزد آنها عظمت این پروردگار
 بجهت وجه بود اگر سبب آن بود که هر بنی لاحق قبیل و سجده بنی سابق را ملاحظه می نمود پس سلسل
 در انبیا و قدیم بودن آن مکان لازم آید اگر سبب این نبود محض نسبت بخدا بود حالا هم همین
 علت موجود است اگر انبیا را سابقین بیکر و ند یا سجده بالسنن می نمودند آنهم شریک بودند
 یا امتثال درین امر پس امتثال را نیز ملاحظه این معنی در میان نیت و السلام الاکرام است و سوال در وجه
 باغ فدک - روی مسلم عن عائشة ان فاطمة بنت رسول الله صلی الله علیه و سلم ارسلت الی
 ابی بکر تسال میراثها من رسول الله صلی الله علیه و سلم لے آخر الحدیث در بخاری است
 فغضبت فاطمة و خرجت منه و لم تنکلم حتی ماتت و نیز در بخاری است من اغضبها فقد اغضبنی
 روی مسلم عن عمر انه قال لعلی و عباس فنهی عن حدیث طویل فرایتها یعنی ابابکر کا ذبا و اتها

حضرت علی بن ابی طالب بہر دو کس است کہیں منطوق نہ خواندین حضرت عباس است کہ اگر حضرت علی درین مقدمہ یعنی منع از تقسیم کہ موہم اجراء میراث است ظالم و خائن و غادر و دروغگو باشد پس حضرت ابو بکر نیز با اعتقاد شما دروغگو و ظالم و خائن و عنداہر با ستم و زہاد و پادشاہان مصادق و بارور باشد و تابع حق بود و همچنین من نیز با اعتقاد شما ظالم و غدار و خائن و دروغگو بانہم زیرا کہ ما ہمہ بنی حضرت علی و حضرت ابوبکر و من در منع از تقسیم اجراء میراث شریکیم و بحدی کہ شما ہمہ میدانید کہ آن حدیث قابل تاویل و تحریف نیست والا حضرت خاتون چرا تاویل آن سے فرمودند پس معلوم شد کہ این کلام حضرت عمر رضی اللہ عنہ بر اہل بیت حضرت عباس بود از حضرت علی ناخش نمایند و مناعت نکنند چنانچہ ہمین واقع شد کہ من بعد آن متروکہ ہمہ مد دست حضرت علی ماند و حضرت عباس را در آن دخل نشد تا آنکہ مروان بر اہل بیت خود اقطاع نمود و در لغت عرب بسا اوقات دو کس را در کار سے شریک میکنند و منظور یک کس سے باشد و کلام اہل واقع است یا معشر الجبن و الانس الہم بانکم رسلا منکم حال آنکہ رسولان از جن نیامد بلکہ از انس آمدہ اند فقط و نیز در کلام اہل واقع است بخیر جنہما اللہ و لو المرحان حال آنکہ در اید و مرغان از دیار می شور سے بر آیند نہ از دیار می شیرین و در ایت سوم کہ در معارج النبۃ است منسوب بہ کتاب مقبر نیست و الفاظ او نیز خلاف لغت قدیمہ اند و ترجمہ نیز زیادت آن صحیح باشد بخالف مذہب امامیہ است چہ از ان روایت صریح معلوم سے شود کہ ان فریہ نہ میراث بود نہ مہر بلکہ وقف بود و ہمین است مذہب اہل سنت کہ نزد ایشان متروکہ آنحضرت مہر وقف بود و وقف کنندہ ہر گاہ وفات نماید و از طرف خود کسی را از اولاد یا عصبہ متولی وقف نہ سازد و تولیت وقف بوالی آفاق تعلق میگیرد نہ بہ موقوف علیہ چنانچہ در قضا و مالگیری مذکور است و انکان الواقع مینافضیہ اسے من القاضی فانکم یکن اوصی الے احمد فالراسے فی ذلک الے القاضی استہا پس این روایت کہ در معارج است موید مذہب اہل بیت است و مخالف مذہب امامیہ فرق این قدر است کہ نزد اہل سنت بر بیع اہل بیت وقف بود و حضرت خاتون و ازواج مطہرات و محتاجان بنی ہاشم مہر مدین داخل بودند اگر از صفای ایشان باقی سے ماندہ بود دیگر فقر و مساکین مقسوم سے شد چنانچہ در جمیع اوقات ہمین حال است و ازین روایت خصوصاً

انقبضت عنه ہجرتہ ولم تکلم بعد ذلک فی امر ذلک کبر ذلک عندہ فاراد استرخار ما فاتا ما فقال لها
صدقت یا ابنہ رسول اللہ فیما ادعیت ولكنی رايت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقسم فیعطی
الفقراء والمساکین وابن السبیل بعد ان یوتی قوتکم وللصالحین فقال فعل فیہا ما کان انہ
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یفعل فیہا فقال ذلک واللہ علی ان فعل فیہا ما کان لیفعل
البوک فقالت واللہ لافعلن ذلک فقال اللہم شہد فضیت بذلک واخذت المہد علیہ وکان
البوک یطیہم منہا قوتہم ولقیم الباقی فیعطی الفقراء والمساکین وابن السبیل انتہ عبارت مرویہ
در حجاج الساکین و دیگر کتب معتبرہ امامیہ و حدیث من اغضبہا فقد اغضبہنی نیز صحیح است
لیکن ہر کہ از لغت عرب فی الجملہ وقوف وارد میدانکہ اغضاب در لغت عرب انت کہ شخص
بقول بالفعل و غضب آوردن شخصی قصد نماید بر ظاہر است کہ حضرت صدیق ہرگز قصد ایدان
حضرت فاطمہ نہاشت بلکہ روایت حدیثی کہ ہمہ عشر ہمشرو آزار جناب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
شنیدہ بودند و بیان مسئلہ شرعی کہ ازان مفہوم بودند پس دلیل من اغضبہا بر و صداقت
نیاید و عیدہا غرضی نیز در حق او متحقق نہاشت کہ اذافات الشروطات المشروطہ روایت دوم نیز
در صحیح مسلم است لیکن قصہ کہ در صحیح مسلم و دیگر کتب صحیحہ کہ مذکور است اینست کہ متروکہ حضرت
صلی اللہ علیہ وسلم در دست حضرت صدیق بود و ازان حضرت خاتون و ازواج مطہرات را نذر اک
و پوشاک و حوائج ضروریہ میدادند بعد ازان محتاج بنی ہاشم را ہر گاہ حضرت عمر خلیفہ شدہ حضرت
علی و حضرت عباس نزد ایشان آمدند و متفق اللفظ المعنی درخواست کردند کہ متروکہ آنحضرت را
بدست ما و آلہ کنید کہ موافق عمل آنحضرت و عمل حضرت ابوبکر و عمل شما و ان عمل نمایم حضرت
عمر بہین شرط ایشان دادند و گفتند کہ این القسیم نہ نمایند و میراث در ان جاری نکنید بعد
چندے حضرت عباس اینطور اقامد کہ این القسیم باید کہ نمایند حضرت علی این امر ابا نمود و منازک
بسیار شد تا آنکہ حضرت علی حضرت عباس را میدخل ساختند حضرت عباس حضرت علی را براس
فیصل این منازعت و الشایع یعنی پیش حضرت عمر آوردند و گفتند کہ آہ جنی من ہذا الاثم الکاف
الغادر الخائن یعنی خلاص کن مرا از دست این ظالم غدار خیانت کنندہ و رو گفتند و ہمیں فقط
در صدر این روایت در صحیح مسلم موجود است حضرت عمر چون چنین دیدند براسے حمایت

دیگر که فیما بین این هر سه گروه واقع است مثلاً اشاعه و ماتریدیه میگویند که کلام الله غیر مخلوق است
 و مراد از آن کلام فی است نه الفاظ زیرا که حدوث الفاظ که کیفیات اصوات غیر قاره اند بدیهی است
 و انکار بدیهی نتوان کرد مثلاً میگویند که الفاظ هر چند کیفیات اصوات غیر قاره اند اما علم القلوب و اینها
 در وجود لفظی است و اینجا یعنی الفاظ وجودیست و دیگر در تخیله سامعین و آن وجود بطریق تجرد و الاستیلا
 قرار دارد مثلاً گستان شیخ سعدی را بهمان وجود توان گفت که از مدت ششصد و سی سال
 موجود است یعنی همین الفاظ است مراد می رانما آخر اولاً در تخیله شیخ سعدی لباس وجود پوشید
 باز در تخیله سامعان دیگر و علم جبرائیل یومئذ انداپس کلام فی لفظی الهی را در علم الهی مانند کلام نفسی
 گوئیم هیچ انکار بدیهی لازم نمی آید بلکه عین نفس کلام الله غیر مخلوق را از ظاهر صرف کردن و بر کلام فی
 محمول داشتن بعد از فهم است اشعریه و ماتریدیه دانستند که سخن جنابله را بدیهی دارد ایشانرا تکفیر
 و تعلیل بنیاد نمود اشعریه میگویند که حسن و قبح در افعال بمعنیه ایجاب ثواب و عقاب ذاتی افعال
 نیست و الا ح و شرع باز نمیشد لآن بذات لا یتکلف و لا یتخلف و ماتریدیه میگویند که افعال را
 قبل از وجود شرع حکم نیست از وجوب و حرمت چنانچه معتقد میگویند اما در نفس فعل چیزیست
 که مقتضی وجوب است مثل نماز که مثل بر مناجات معبود است و چیز نیست که مقتضی حرمت است
 مثل زنا که موجب احتیاط انساب و از بسکه شایع حکم است حکم او جزافی نیست آنچه قابل وجوب است
 او را واجب ساخته است و آنچه قابل حرمت است او را حرام ساخته است آری حسن و قبح بعضی
 افعال بقول ناقصه مادی که نمیشود باین جهت اشعریه انکار حسن و قبح ذاتی افعال بعمل نموده اند
 تا عوام بقول ناقصه خود در میدان پرخطر جولان نکنند و از جاده ایمان بیرون نروند و البته اشاره
 سیدنا و مولانا امیر المومنین علی بن ابی طالب کرم الله وجهه حیث قال لو کان الدین بالرائی
 لکان باطن الخف اوسع بالصح من ظاهره پس اشعریه قائل تکفیر و تعلیل نیستند و همچنین جمهور
 متکلمین صفات حق تعالی را زائد بر ذات می شمارند و میگویند اثبات قدم را مستطاعه یعنی ذوات
 متعدده کفر است و اثبات قدم یک ذات و تبعیت آن ذات قدم صفات آن ذات اصلاً کفر نیست
 و علما را در انبیا از اثبات قدم را متعدده و توصیفات متعدده احتراز کرده صفات را الیهین و لا غیر
 دانسته اند زیرا که اگر عین گوئیم نفی آنها لازم می آید نه بهب معتزله و فلاسفه میشود و اگر از گوئیم

وقف بر حضرت خاتون و فریت ایشان معلوم می شود علی ای حال هرگاه وقف شد متولی آن حضرت ابو بکر خواهد بود بحکم ولایت الامر خیا پنجه همین معنی را حضرت عمر خود فرموده اند که انا ولی رسول الله صلی الله علیه و سلم و ولی ابی بکر الهیست نبوی علیهم السلام مصارف این وقف شده اند نه متولی نقطه سوال امتی عاشق علی ملازم حکیم مهدی لکنه می که بفضل بسبب عتاب حاکم آنجا در فرخ آباد و سایه حمایت صاحبان عالی شان سکونت و زیده است اختلاف در مسائل محل دین فیما بین مجتهدین اربعه مذہب اهل سنت و جماعت در کدام کدام مسائل است با توجهات هر یک ارشاد فرمایند اختلاف در اصول دین هرگاه مجتهد اربعه را با خود ما در میان است پس چرا یکدیگر و دیگر می را از خود ما بیگانه نمایند با که در هر چهار مذہب حق و امر میفرمایند بگناه اختلاف در مجتهدان اهل سنت و جماعت روا باشد هر چند مذہب اهل یا ذیة میشود لیکن چون وجود تلافی موجود است پس اعتراض اختلاف اصول دین که بر مذہب امامیه وارد میشود و رفع گردید گویا در اینجا بسیار اختلاف واقع باشد لیکن شیعہ اثنا عشریه زمان ما از تلافی در اصول دین فیما بین مجتهدان اثنا عشریه منکر بحث اند و همین مردم اختلاف اصول دین را دلیل بر حقیقت مذہب خود خوانند و مذہب دیگر را از خود بیگانه میدانند و در مذہب خود مشمول نه سازند جواب که همان مجلس مقوم گردید و همانند تحبیه جواب مسائل متخیر گشته مقداری ازین شد که تل و لانا صاحب کسے عالم دین زمانه نیست علمای اهل سنت و جماعت در اصول ملته دین اختلافی ندارند مگر در بعضی شفرجات اختلاف لفظی فیما بین آنها واقع است و باین اختلاف سه مرتبه شده است ۱- اشهریه ماریدیه خطابا و اصل نیست که علمای اهل سنت را حق تعالی و پیغمبر طافزوده سیکه زمین رساکه بسبب آن بعود سخن میسرند و پیغمبر بر الفاظ نمیشوند و دوم انصاف و قلت حسد که بسبب آن کلام هر قائل بر اصل نیک حمل می نمایند و حجت المقدسه و تکفیر و تضلیل نمیکند مثلاً ماریدیه قائل شده اند به صفت امامیه که آنرا تکوین میگویند و آن صفت قدیم است انکارند و اشهریه صفت تکوین را اعتبار میدهند و می فهند از تعلقات قدرت و اراده این صفت حادث میشود و چنانچه تعلقات هر صفات حادث اند انهم حادث است پس کلام ماریدیه را که قائل بقدم ان صفت اند حمل میکنند بر قدم مبدیان که قدرت و اراده اند و تضلیل و تکفیر نمی نمایند و همچنین است حال خلافیات

اختلاف مذہب اربعه اهل سنت

کے است کہ جفت نہ داشتہ باشد اگر مرد است زن ندارد و اگر زن است شوہر ندارد پس
 کلام اللہ جنین شد مردان نے زن را و زنان نے شوہر را از زمرہ خود لفظ ایم عام شد و دختر
 صغیر و نابالغ نیز در ان داخل گشت و این طریق را موافق اصول فرج فی العکوم میگنند آری در
 و ایستونک عن البیاسی قل اصلاح لهم خیر یعنی سوال میکنند ترا از حال یتیمان کہ خیر پس
 نیسے پدر باشند و یتیم در او میان همان است کہ صغیر السن نیسے پدر باشند چنانچہ در جانوران
 است کہ صغیر السن پیر ماور باشد و صغیر السن در ان معتبر است والا ہر فرد نیز یتیم باشد بعد از
 سے فرامند قل اصلاح لهم خیر یعنی بگو کہ اصلاح کار ایشان بہتر است پس معلوم شد کہ در
 انجہ مصلحت یتیم باشد لہذا باید آورد و اکثر اوقات نکاح کردہ و ان یتیم در منوس موقت
 مصلحت سے مانند تصوم نماز سے یتیم کہ بعد از نکاح نان و نفقہ او برومہ شوہر لازم میگردد و مہر
 براسے از مقرر شدہ خود سر امر منفعیت است چون در یتیم جواز نکاح کردہ و ان ثابت شد باوجود
 آنکہ قرابت قریبہ ندارد پس در حق دختر کہ نہایت قرابت قریبہ دارد اصلاح حال مہم تر میباشد
 البتہ نکاح کردہ و ان جائز خواهد بود و این طریق را موافق اصول قیاس بالاصح و دلالتہ النص
 گویند مسماہ و ہم از دختر خواهد کہ از غیر کفو نکاح خود نماید امتناع پدر و ماور او را میسر نہ
 جواب این مسماہ از چند آیات کلام اللہ مستنبط میشود آیہ اول در جامی بسیار در قرآن مجید
 واقع شد و بالوالدین احسانا یعنی با پدر و ماور خود نیکی کنید و قاعدہ عقل مقرر است کہ الامر
 بالشیئی نہی عن ضدہ یعنی چون حاکم امر فرماید بکردن چیزی سے پس ضد آن چیز ممنوع میشود
 زیرا کہ اجتماع ضدین محال است پس ازین آیت معلوم شد کہ والدین را ایذا نباید داد
 زیرا کہ ایذا ضد احسان است در صورتیکہ دختر یا غیر کفو نکاح خود نماید والدین را ایذا بر کلی ہم
 میسر شد و عارض شد لا حق میشود پس ہمراہ شد آیہ و ہم در سیارہ پانزوم واقع است قضی
 رکیب الا تعبدوا الا ایاہ و بالوالدین احسانا اما یبلغن منک الکبر احدہما و کلما ہما فقل لہما
 ان ولا نہما فقل لہما قولا کریمیا یعنی حکم کردہ است پدر و دگر تو کہ عبادت نکنید مگر او را
 و باادر و پدر نیکی کنید اگر برسد بحد پیری یکے از ایشان یا ہر دو ایشان پس تنگدل سدہ
 با اینہا کلمہ آن گویند و با و از بلند ایشان راز حر کنند و بگویند برای ایشان سخنے کہ درو سے

انی غیر من طعن بحدیچ مخالفان بابات قدرا متعده میشود این جهت لغی حینیت و غیرت بر کون
 و جهه شکلیست فیهید که مراد از لغی غیرت مستطه است چنانچه ما میگوئیم نه انکار آن صفات و اینها لغی
 عینیت هم کردند حال آنکه لغی حینیت لغی هیئت است و لغی حقیقت چیز را از تیریه فقط ظاهر است
 و همچنین علماء را تیریه میگویند السعد قدس سره قدس سره را شریه میگویند السعد من سعد فی لطن امه
 و الشقی من شقی فی لطن امه هر دو فرقی نفس فریق دیگر نیست تلفیه و لعل زبان را بند ساخته اند زیرا که
 یک فرقه انجام بانظر کرده و فرقه دیگر وسط را نیز اعتبار کرده به تبدیل تفاوت و سعادت قائل
 شده و همچنین است حال اختلافی که در ایمان واقع است الایمان هو التصدیق بقول الله و الاقرار
 کاشف عن التصدیق او هو التصدیق و الاقرار بالعمل یعنی ان العمل من کلماته جمیع و درین
 از شافعی و مالکیه و حنابلہ قائل بانچه شده اند و خفیه قائل باول و لهذا این فرقی جز نمیکند بایمان
 خود میگویند که انما من الشاء الله و خفیه میگویند انما من حقانیر که در کمال ایمان که عمل است
 شبهه است که هست بانیست و نفس ایمان که تصدیق است هیچ شبهه نیست و علی بن القیاس
 و انچه اثنا عشره میگویند که در فرقه ما اختلاف نیست و اصول وینیم بن است و حال تیریه
 و حال اشعریه که فیما بین خود اختلاف ندارند پس جامی قبح نیست نه در فیما بین اثنا عشره
 نیز در بعض اصول اختلاف است و منه النزل بالبدا و المراجعة شبهه انکره بعضهم و قول بخلاف
 بسیاری از کلام السد که تبهور اثنا عشره بان قائل اند در کتاب اعتقادات صدوق ابن بابویه
 انکار برین قول بسیار است و شدت نفی آن نموده و مثل قول بحیث قیاس که تبهور اثنا عشره
 بان قائل است و دیگران انکار آن می نمایند و همین جهت ادراکات عشریه لقب داده اند
 اما هم بسبب این اختلافات تکفیر و تضلیل نمیکند چه ابن بابویه را کمال تعظیم پیش آیند و لقب
 بر صدوق نموده اند و ما هر چه را که جواب این سوالات مشرفی که چهار سوال بحجاب حضرت محمد
 فرستاده در خط خود نوشته بود که جواب این سوالات موافق قرآن شریف ارتقا سازند
 سوالی نکاح دختر صغیره کرده دادن مادر و پدر را جائز است یا نه جواب این مسئله انچه آیات
 کلام الله استخراج میشود آیه اول و انکم الاایامی منکم و الصالحین من عبادکم و اما کم طریق
 استخراجش اینکه لفظ ایامی جمع ایم است و لغت عام صغیر و کبیر و مرد و زن را گویند و یکیش

بر حرارت غریزی است ممکن نمیشود پس بحث از حکم صوم و صلوٰه در اینجا بحث دیده اند و سهل گزینا
 لیکن از کلام الله حکم این موضع هم مستخرج میشود و صورتش اینست که آفتاب هرگاه بحرکت خاصه خود
 در بروج شمالیه یعنی از حمل گرفته تا آخر سنبله در آید پس نزد سکان آن مواضع در تمام دوره یوم و لیل
 غائب نمیشود و بحرکت فلک الافلاک هر روز مدار سے را قطع میکند مدار هر روزه را دو حصه نمایند
 یک حصه را روزا اعتبار کرده سه نماز که فجر و ظهر و عصر است به تقسیم آن نصف مدار بمقدار اوقات ادا
 نماز کنند و نصف دیگر را شب اعتبار کرده اول مغرب ادا نمایند تا اینکه آفتاب به بلج آن مدار برسد
 نماز عشا ادا کنند اینست حکم صلوٰه و قنیه آفتاب در مدارات شمالیه باشد و در نظر سکان اینجا ظاهر
 باشد و هرگاه آفتاب در بروج جنوبیه یعنی از میزان تا آخر حوت داخل شود پس باندازه تقدیر
 مدارات شمالیه مدارات جنوبیه را حساب کرده مدار بر یوم و لیل تقصیف کنند نصف را شب و نصف را
 روزا اعتبار کنند زیرا که مدار جنوبی و مدارات شمالی متساوی اند تفاوت در اینست که در نظر
 به اختلاف اوج و حضیض قدس تفاوت غیر محسوس بود و اینست که در نظر سکان اینست که در نظر سکان
 از اینست که مرکب که فصل زمین همواره در وقت دارد که شهرت بر آنست که اتم باشد و در اینست که
 محفوظ داشته سی روز دیگر شهرت بر آنست که اعتبار کنند هرگاه باین حساب در نشان النهار در آن
 نصف هر مدار را روزا اعتبار کرده روزه بگیرند و نصف آنرا شب اعتبار کرده از نظر سکان اینست که
 سهل نیست اگر آلات نجوم و تقویم شناسی داشته باشند و چنانچه هم در آنست که در بلاد و مس
 برای شناخت ماه تا که هر سال است که از آن لشکرات قمریه ماه از اول تا آخر دریافته میشود
 پس از روی آن که در زمان اعتبار کرده داده و دیگر ساعات روز و شب را دریافته موافق
 روزه دارند و افطار نمایند اگر خواهند منازل قمر را از ابتدای آن ماه دریافته هر منزل را یک روز
 نصف را روز و نصف را شب اعتبار کنند و اگر بخواهند سهل نیست که منطقه ای از قمر را یک روز و شب
 البروج میلان دارد پس هرگاه در منازل شمالیه خواهد بود و در او بر مردم اینجا دایم بطور خواهد بود
 هر مدار را تقصیف کرده صوم و افطار کنند و هرگاه در میان جنوبی بود و همان حساب منازل
 شمالیه را یاد داشته در آن منازل بمل ارنند و حکم این مسئله مستخرج است از آیه کلام الله که در
 سیار یا بنوهم واقع است و هر قدری جبل الشمس ضیار و القم نور او قدره منازل تسکلموا

لا یكلف الله نفسا الا وسعها و نیز در کلام الله در سیاره دوم در جای که فرضیت روزه بیان فرمودند
واقع است کتب علیکم الصیام كما كتب علی الذین من قبلکم لعلکم تتقون ایما حدودات یعنی
برشته یا روزه تا فرض کرده شد چنانچه بر پیشینیان فرض کرده شد تا شما ورزش تقوی بیاموزید
و روزه تا شمرده شده ظاهر است شمردن روزه تا در یک ماه یا کمتر یک ماه می باشد و عرف مشهور است
که روزه تا بشمار ذکر میکنند دوم و سوم و چهارم هر گاه از ماه تجاوز کنند ماه تا شمار میکنند یک ماه و دو ماه
و سه ماه و در نیم ماه پس معلوم شد که روزه تا یاده بر یک ماه فرض نیست تا شش ماه چه رسد و بعضی
فقیه فتنه را در اینجا شبه دیگر بخاطر می رسد بیانش آنکه در کتب اصول مینویسند که سبب وجوب
در نماز و روزه وقت است و در فرض تسعین چون وقت نماز نباشد یعنی طلوع فجر و زوال
آفتاب و غروب آن هر روز نباشد پس وجوب چرا باشد زیرا که سبب بدون سبب منتهی میشود
وقت را که سبب وجوب میگردد یعنی علامت است در اصل سبب وجوب حکم الهی است و حکم
الهی را تیر سبب است همه حکمت مقصود است پس در نماز سبب وجوب و حقیقت نتیجه مذکور
و فکر خالی منفع غفلت از اینجا پدید است و در صوم کسر نفس تبرک الموفات نامت در از این سبب
لازم و وجود انسان است هر جا که باشد موافق قواعد آسانی شرع میتوان حکم نماز و روزه
بطور دیگر بر آورد این آنست که مدت ششماه روز و ششماه شب باشد حکم حلب و تیا ششماه
بیدار بودن و مشغول کار و بار بودن و همچنین مدت ششماه خواب کردن و لحس حرکت ماندن
از محالات عادی است لابد در مدت ششماه وقت استراحت و خواب از وقت کسب تلاش
حاشا خدا خواهند کرد و پاره را براسه اینکار و پاره را براسه آنکار معین خواهند نمود پس وقت
تلاش و تردد و رحت آنها روز قرار باید داد و نمازهای روز در الوقت باید گذارد و وقت استراحت
و خواب را در حقی آنها شب قرار باید داشت و نمازهای شب را در اول و اوسط وقت باید گذارد
و همچنین روزه را قطار باین طریق بسیار سهل و موافق قاعده فقه که عرف و عادت را در
بعض احکام عند الضرورت معتبر میدانند و آیات کلام الله نیز اشاره باین مطلب مذکور
است در آخر سیاره هفتم می بیند فائق الاصباح جعل اللیل سکناء الشمس والقمر حیاءا یعنی
او آنها را شگافنده روشنی روز است و گردانیده است شب را وقت سکون و استراحت و آفتاب

عدد السبعین الحساب یعنی حق تعالی آن ذات پاک است که گردانیده است افتاب را
 و خورشید و مهتاب را روشن و مقدر کرده بر آن حساب منازل العینی مندرج است بهر ششگانه تابان
 شمس شمار سالها را حساب ماه و دیگر آنچه تفرع برین دانستن است مثل صوم و مسافر و صوم و غیره
 و وجوب و مبیانه و غیر ذلک و در سیاره است و منتهی در سوره الرحمن فرموده اند ان الله یحب
 الی الله افتاب و مهتاب بحساب مقرر قطع بروج و منازل می نمایند اگر کسی را شش پنجاه روز که
 اوقات نماز ساعات روز و شب مقرر است روز و شب هر یک باشد دراز با کوتاهی پس در شش ماه
 سه نماز ادا باید کرد و در شش ماه و در شش ماه و در شش ماه بطول ماه از اول ماه مقرر است هرگاه
 که مهتاب بر شکل تحت القطب بجزکت خاصه خود طلوع کند روزه بگیرد و هرگاه طرف جنوب بیاید افطار
 نمایند گوئیم این موضع بچند جهت خلاف مقصود و خلاف آیات کلام الهی است اول آنکه اوقات
 بر ساعات شب و روز است که بجزکت اولی که اسرع حرکات است تعلق دارد و نه بجزکت خاص
 آفتاب که بجزکت خاصه و تعلق دارد و آیه قرآنی در سیاره نیز در واقع است و هو الذی جعل
 اللیل والنهار خلفه لمن اراد ان ینکر اوارا و شکورا یعنی اوقات آن خدا نیست که گردانیده
 است شب و روز را آینده و روزه بر آن کسی که اراده یا خدا دارد یعنی بزمان یا بدل یا اراده
 شکا دارد یعنی بحسب وجواری پس معلوم شد که برای هر که در ششگانه است روز و شب که تعلق بجزکت
 اولی دارند و آمد و رفت می نمایند مقرر است و صوم نیز در ششگانه است زیرا که جامع برین
 خود را بر یک خدا برای خداست که هر دو هموند همیکند و وجه دوم آنکه در نظام است شش ماه سه نماز
 فرض میشود و در مدت شش ماه و دیگر در نماز هرگز مقصود از فرضیت نماز حاصل نمیشد زیرا که فرض
 نماز بر آنست که بنده بفاصله قلیل ساعت بساعت متوجه بخالق خود شود و عبادت کند تا رنگ
 لوجه و عبادت بر روح و نفس او مستولی شود و رنگ غفلت و نکر دور گردد و اگر در مدت یک سال
 پنج بار این قصه اتفاق افتد اصلا امری بنفس و روح نمیرساند بلکه یاد هم نیساند و اگر در صوم
 شش ماه روزه و تا شش ماه افطار مقرر می شود در حق سکان آن موضع تکلیف مالایطاق
 لازم می آید زیرا که در مجرای عادات امتناع از اکل و شرب تا این مدت دراز مهملک است
 و آیه قرآنی یعنی این تکلیف ناطق است در سیه موم و در جانب دیگر هم واقع است

صورت مجهول بودن موضع قبور پدر و مادر مذکور است معلوم را بر مجهول قیاس روانیست زیرا که
 اگر قبله مجهول باشد تحریری جائز است چون موضع قبور پر نور حضرت امامین معلوم است زیارت آنها
 مضموع جائز نباشد والا بدین نوع زیارت قبور پیغمبر و حج گزاردن بر آب به کعبه مضموعه و عرفات مضموعه
 نیز جائز باشد فقط سوال زیارت تابوت تنزیه و فاتحه خواندن بران و مرثیه خواندن و گفتن تسبیح
 آن و فریاد و نوحه کردن و سینه کوبی نمودن و جرت خوردن بمقام حضرت امام حسین چه حکم دارد
 جواب این چیزها همه زائد است و کتاب السراج بر و این خطیب آورده من الدین زار بلا
 فرار و من الدین زار شهما بلا روح و مرثیه گفتن و خواندن و شنیدن آن بشرطیکه مضمون تحقیر و
 اهانت اهل بیت یا نسبت ظلم و ستم بخواب آبی نباشد بخانه خود با کسی ندارد و فائز در و در و در و در
 نیز بخانه خودش است و فریاد و نوحه کردن و سینه کوبی نمودن و جرح خوردن همه حرام است و در
 حدیث است ایس مناسن خلق سلق و خرفی ترجمه یعنی نیست از ما شغیصه که جرح خورد و گریه باوان
 نوحه کند و گریان در و در حدیث است ایس مناصرب الخدود و شنن البیوب و دعا و عو
 الحیا لیت این هر دو حدیث در شکره المصالح است فقط جواب سوال مولوی محمد زاهد
 شاهجهان پوری - حدیثی که مرقوم شده بود بلا خطه درآمد در کتب صحیح حدیث موجود نیست
 اما در تفاسیر محدثین مثل ابن جریر و ابن مردویه بر و این ضعیف موجود است و معنی حدیث
 بر مذسب اهل سنت که کسی مبداند بموجب فرموده سامی نوشته میشود اول یک مقدمه را
 خاطر نشین باید ساخت بعد از آن معنی حدیث خود بخود فهمیده خواهد شد مقدمه اینست که
 حق دو قسم میباشد حق دایر و حق متعین مثلاً دین و اسلام حق متعین است و مذسب حقی
 یا شافعی مثلاً حق دایر است حال آنکه حق دایر آنست که خود هم حق باشد و غیر از حق باشد
 مثل صوم و افطار در حق مسافر که هر دو حق اند و قیام و قعود و نماز نفل و جهاد و اخفاء در نماز منفر
 و علی هذا القیاس و حق متعین آنست که غیر از حق نباشد مثل اصل نماز فرض چون نیت و معلوم
 پس باید دانست که مراد از حق در سوال مرتفعه علی کرم الله وجهه که بالحق مراد حق متعین بود و حق
 دایر و لهذا آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جوابش قرآن و اسلام را ذکر فرمودند که هر دو متعین اند
 کتب دیگر و ادیان دیگر منسوخ شده اند و خلافت حضرت علی ذکر فرمودند و مقید ساختند بقبول

و اما کتاب را براسے یادداشت حساب ماه و سال و روز سیارہ ہشتم ہفتہ و ماہ و من جہتہ جمل
لکم اللیل والنہار لتسکنوا فیہ ولتنبئوا من فضلہ یعنی از جہت و لطف خود گردانیدہ برای شما شب و روز
براسے سکون و استراحت و برای تالاش معاش و درین عبارت لفظ و نشر است یعنی شب را
براسے سکون و روز را برای کسب و تلاش معاش ازین آیت ہم معلوم میشود کہ شب در حقیقت
وقت استراحت است ہرچونکہ باشد روز و وقت تلاش و تردد است ہرچونکہ باشد موقوف
بر طلوع و غروب آفتاب و اما کتاب نیست فقط سوالات مولوی حبیب علی - ماہی را کہ
صیاد کافر صید کردہ باشد و راکل آن چہ حکم است جواب - حلال است در کتب فقہ سطوراً
لا باس بالک السک الذی یبیدہ الجوہی و حاصل آنکہ گرفتن ماہی در جمیع احکام حکم فہم ندارد
تا آنرا وجہ کافر گمان کردہ شود سوال وضو نیکہ براسے نماز جنازہ کردہ باشند یکے از نماز پنجگانہ
بدان وضو گزاردن رواست یا نہ جواب رواست زیرا کہ در وضو نیست شرط نیست بہریت کہ
کن گزاردن نماز بآن جائز است دریم کہ نیت شرط است نیز رواست فی العالمگیری تویم
الصلوۃ الجنائزۃ و صلوۃ التلاوۃ اجزاء ان صلے بہ مکتوبہ بلا خلاف گذانے محیط نقطہ سوال
نماز گزاردن بر فرش گلیم و نمد و سجۃ تاوت رواست یا نہ جواب رواست نہ طہیکہ پیشانی
بران قرار گیر سوال زیر بعضی تحلیل سیح چنان گرفتار است کہ یک رکعت ہم بقبضہ بیج ادا تواند
نمود پس بنا بر نماز وضو تازہ کند و بعد ادا سے نماز انچہ معمول ادا باشد از منزل کلام البدو تلاوت
حدیث تریف و صلوة طہیات بران وضو بخواند یا بجید وضو بخواند و بعد ادا سے نوافل مثل تہجد
و چاشت و اشراق و غیرہ تا نیز براسے ادا و معمولہ وضو تازہ نماید جواب حاجت تجدید وضو نیست
اگرنا قضے دیگر متحقق نشدہ باشد بہمان وضو کفایت میکند سوال در فوائد محیط آوردہ کہ محضے
بجناب حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم عرض نمود کہ زید در سفر است و گورادر و پدر
در وطن بمسافت بعبدہ یاد موضع غیر معلوم است و اوزیارت را مشتاق است چہ کند
آن سرور صلی اللہ علیہ وسلم فرمود نہ کہ خشکے کشدہ بخمال مادر و پدر زیارت آن خطا بل پس
در نہ صورت ساختن آن سریر تسکات باین روایت اغلب کہ حکم جواز دارد جواب این روایت و
کفایہ شعبہ است چند ان معتبر نیست سمعنا اور ان روایت ذکر سفر و بعد مسافت نیست فقط

و معنی حدیث شریف توحیات و اسمیه در کسیکه که مقفی بطرف انکار می شود و می کند و هر چه در حدیث سبیل
 فقهی بر و گناه لازم می آید بیان فرمایند جواب تفسیر قرآن و حدیث را اولاً علم صرف و نحو و اشعار
 لغت و معانی و بیان و علم فقه و اصول فقه و عقاید یعنی علم کلام و علم حدیث و آثار و توارخ ضرورت
 بدرن معرفت این علوم در آمدن در معانی قرآن و حدیث هرگز جائز نه و بعد ازین هر صاحب مذهب
 تسک بقرآن و حدیث می کند و در رفع شبهات مخالفین محتاج بتأویل بهشود و تأویل قرآن و حدیث
 موافق مذهب خود حق میدانند و مخالف مذهب خود باطل و میزان در معرفت حق و باطل فهم صحابه
 و تابعین است آنچه این جماعت از تعلیم آنحضرت صلی الله علیه و سلم بانضمام قرآن حلالی و حلالی
 فهمیده اند و در آن تخطئه ظاهر نگرد و واجب القبول است پس این صاحب توحیات را کسیکه اگر از
 قبیل اول است تهدید و وعید در حق او بسیار است من فسر القرآن برانه فقه کفر من فسر القرآن
 برانه فلبتور مقعه من النار و حال قرآن و حدیث یکسان است که هر دو بنیامی دین و لغت
 عربی تلمذ و تحقیق و مجاز و ظاهر و باطن و نسخ و منسوخ است و اگر از فرق ثانی است متبع است
 و اگر بخلاف قرن اول حمل می کند پس در بدعت او ملاحظه باید نمود و اگر مخالف اوله قطعیه است
 یعنی نصوص متواتره و اجماع قطعی است او را کافر باید بشمارد و اگر مخالف اوله ظنیه قرینه است
 است مانند اخبار مشهوره و اجماع عرفی گمراه توان فهمید و در الکفر و الازاب اختلاف است
 رحمته باید دانست چون تمیز این مراتب بعلم وافر تعلق دارد ظاهر است که اختراع کنند و این توحیات
 از قبیل جاهلان است او را بلزوم و استحقاق حکم ذر جبر و تشدید درام معروف و نهی متکرر از امام
 شیخ باز باید داشت و بر عوام الناس تاکید باید کرد که با وجبت ندانند سخن او را نشنوند و اگر از
 فرق ثانی کسی باشد که مذهب معلوم است مانند رد فاض و خواجه و مختلره و مجسمه قیج مذهب او بر
 مردمان آشکار باید کرد و اگر گمراهی خود را در پرده اهل حق داس نماید توحیات او با خجانب باید
 نوشت تا حکم آنرا رقام نموده آید و السلام سوال شخصی دعوت شخصی میکند و کار و نموی دعوت
 کننده نیز و پیش است غرض او ازین دعوت همین است که از حلیه همین سخن دعوت را بخانه خود روزه
 طعام خوراند و بملق و چالوس می در پیش آمده سفارش گناهنده کار صحره را با نصرا می رساند چون
 دعوت همین سخنان را دریافت نمود اجابت دعوت نمیکند او را میگوید که در کدام کتاب و کدام باب

اذا انتهت البک یعنی چون خلافت بتورسد حق متعین گردد زیرا که در الوقت از خلفای راشدن
 غیر از ذات ایشان موجود نبود بخلاف خلافت خلفای ثلثه چون وقتیکه خلافت بحضرت صدیق
 رسید دایر بود در میان چهار کس زیرا که امامت منفضول با وجود فاضل جائز است اگر در الوقت
 با حضرت علی یا حضرت عثمان بیعت میکردند جائز بود همچنین وقتیکه بحضرت عمر رسید دایر بود در میان
 دو کس و هر گاه که بحضرت علی رسید دیگر محتمل خلافت موجود نبود و لهذا ایشان را خاتم الخلفا گویند
 و این معنی از لفظ اذا انتهت البک مفهوم میشود زیرا که ولایت با گفتند و الا مفهوم میشود که ولایت
 غیر مطلقا حق نیست و از بن لفظ مفهوم میشود که مطلق ولایت چون بتورسید منتفی شود و تمام
 گردد درین لفظ نیک غور باید کرد و نیز مقدمه دیگر باید دانست که حق وائر را لازم نیست که
 همه مشقوق او متساوی و برابر باشند بلکه جائز است که یک شق او افضل باشد از شق دیگر و در اصل
 حقیقت تشکک باشد چنانچه در کفاره همین که حق وائر است در میان اعتناق و اطعام و کسوت
 حال آنکه اعتناق بلا تشکک افضل است از اطعام و کسوت و کسوت افضل است از اطعام کذا
 بنیاد الله اعلم بالصواب سوالات منشی نجم الحق - نماز ختم المذنب با تقدیر آئیمه ثلثه
 یعنی شافعی و مالکی و احمد حنبلی و جمیع ائمه جائز است یا نه جواب نماز ختم المذنب در پس
 شافعی المذنب و مالکی و حنبلی همه جایز است چرا که در اصول اینان اختلافی نیست و از تشکک
 احادیث صحیحہ و فقہ صحیحہ ثابت است لیکن فی زمان ما هذا بعض علماء ماوراء النهر بسبب قصور بعضی
 خود و تعصب و زیدیه گفتگو میسازند قول او شان مردود است و خلاف فقه و حدیث مجتهد خود است
 هرگز قابل سماعت و اعتبار نیست و در کعبه الله الی الآن نیز همین طور جاری است و الا در
 مذنب اهل سنن و فرقہ خلا فیه چه فرق معلوم میشود نزد اهل سنن و جمیع فقہاء متحققین و در هر چهار
 مذنب حق و ایتنا و این مسئله را از کتب اصول معتبره دیده باید گرفت تا که اطمینان کلی خواهد شد
 کتبه فیقر عبد الغزیز حقا رحمه و کفر عن سیئاته سوال دیگر غنی را مان وقت خوردن چه حکم
 دارد و جواب جائز است سوال کسیکه حلال را حرام و حرام را حلال داند عند الشرع حکم او
 چیست جواب اگر آن شخص میدانند که فلان چیز در شرع حرام است باز بعض اتباع نفس او را
 حلال میگوید یا بالعکس پس آن شخص کافر میگردد و اگر نمیداند پس کافر نمیشود سوال زید

در آمد از بوقوع آن خانه اش بر باد میرود جواب بر مذہب حنفی هیچ علاج این واقعه ممکن نیست
 زن این شخص بسبب آنکه مادر او دست بشهوت رسانید حرام ابدی گشت کذا فی کتب الفقه
 اما بر مذہب شافعی پس دست رسانیدن مادر زن بشبهه آنکه زن است زن حرام نمی شود
 آری اگر صحبت برادر زن میکرد البته زن حرام میگشت کذا فی کتب الفقه والحدود اعلم
 فائده در خارج حروف و ضروریات قرائت در ابتدای اسلام معمول بود که در رکوع و سجود
 میگفتند سبح قدوس و والجررت والملكوت والکبریا و اعظمه بعد از آن چون در سوره واقعه
 نازل شد هیچ بسم بکب العظیم حکم شد که در رکوع سبحان ربی العظیم گفته باشند یا نازل شد
 سوره سجده هم بکب الا علی حکم شد که در سجده سبحان ربی الا علی گفته باشند اگر کسی را زبان
 حرف ظا خوب و جودا نشود و قصد و کوشش در اداکند پس هیچ مضائقه نیست زیرا که در حدیث
 صحیح بخاری مسلم و ابن ماجه و غیره آمده است فرمود پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم هر که ماہر باشد از قرآن یعنی الفاظ
 قرآن بر زبان او سهولت جاری شوند و بخارج خود بر آید ثواب او نوشته میشود و همراه فرشته تا
 بزرگ نیکوکاران و سیکه قرآن میخواند و زبان او لغزش میکند در خواندن یا در جویدگی آن کس شش
 کرده باشد و ادای حروف ویران کس شاق باشد پس او را ثواب میشود قال رسول الله
 صلی الله علیه و سلم الماسر بالقرآن مع السفرة الکرام البررة والذی یقر القرآن یتبعه فیه
 وهو علی شاق له اجران از شکوة شریف نداشتند و قال الله تعالی و تزل القرآن ترتیلا ترتیل
 در لغت روشن و واضح خواندن را میگویند و در شرع چند چیز در خواندن قرآن ضرور است تامل
 ترتیل حاصل شود اول تصحیح حروف که بجای ضا و ظا و جیم و یاء بر آید دوم تحمین و توقف
 و صل و قطع کلامی محل نیفتد و صورت کلام الهی تبدیل نیابد سوم اشباع حرکات یعنی ضمّه
 و فتحه و کسره را با هم امتیاز دادن که یکے بدیکے مشتبه نشود چهارم آواز را نه الحلقه بلند کردن
 تا الفاظ قرآن از زبان بر سامع وارد شوند و آواز را ببردل برسند و کفایت از کیفیات مطلوبه در دل
 پیدا کنند مثل شوق و ذوق و خوف و حیم و تحمین صوت ششم ملاحظه شد و در مواقع آن
 بسبب رعایت شد و عظمت کلام و جلالت آن نمودار میکرد و در تأتیه او میکنند اگر در قرآن
 امر مخوف مغا فرشتند و توقف کنند و از خطایناه گیر و اگر امر مطلوب و مقصود شنود و بفهم کنند

جائز است که سفت پیغمبر صلی الله علیه وسلم را مسلمان رود کند و پیروی آن نکند لهذا عرض میدارم که
 قبول کردن دعوت این چنین کس و یا مانند آن که او ازین حیل سازی قصد میریشتن یا تعویذ و
 عملیات آموختن و از روشی که حکم است جواب اگر آن کار دنیوی بر شخص مدعو واجب باشد
 خواه با سبب خدا مثل تحقیق مسائل فقه یا تخلص مظلوم از ظالم مع القدرة و مانند این خواه با سبب عبودیت
 یعنی سلطان و حاکم مثل فیصل خصوصیات و حق قاضی و خواندن عرضی یا در حق نشی و نشستن شقه و پروانه
 و فیصل معاملات و دیوانی و فوجداری و در حق اهل کاران متعلق باین خدمات پس اجابت دعوت نباید
 کرد که بطاهر دعوت است و در باطن رشوت حرام است قال رسول الله صلی الله علیه وسلم یا یا
 العمال فلول و اگر آن کار دنیوی یا دینی بر ذمه این شخص مدعو واجب نباشد نه با سبب خدا
 و نه با سبب عبد مثل حاکم و سلطان مثل مرید کردن و تلقین اشغال و از کار کردن و دوم کردن
 بر مریض و تعویذ نوشتن و نوکر کنانیدن در سر کار امیر که آشنا می این مدعو است و اگر آنکه
 این مدعو از طرف آن امیر مقرر باشد برین کار چنانچه بخشی جماعت دارد و رساله دار می باشد
 بلکه بجهت آشنائی و دوستی و مصاحبت توان کرد و مانند رسانیدن حاجت حاجتمندان و
 دانیدن صدقات و خیرات و مانند این چیزها پس هیچ باک نیست مدعو را در اجابت و خوردن
 طعام جائز است لقوله علیه السلام فی حق الرقیة بغاثة الكتاب ان الحق باخذتم علیه اجره
 کتاب الله و هو المطابق لقواعد کتب الفقه و الله اعلم سवाल شخصی در حالت نوم و بختی
 بوقت شب بر بستر خود می خسپید و هم در آنجا زن او هم بر بستر علیده در خواب بود و گفتا را
 بدون آگاهی آن شخص مادر زن او هم در آنجا همراه دختر خود آمده بخواب گردید و مرد هرگز در آن
 حالت دقوف نداشت در حالت مستی و شهوت از جای خود برخاسته دست بر بستر زن خود
 بطلب مرد و پاره گرفت آن پاری خوشداسن او بود که همراه دختر خود می خسپید آن شخص
 نادانسته زن خود فهمیده بود و بجهت احساس پاری و هم آواز آن زن فوراً شناخت که این
 پاری مادر زن خود است دست برداشته پایش بگذاشت بر بستر خود باز گردید حال او هم
 او را سگیویند که زن او برادر حرام گردید شخصی افلاس زده محتاج و محض نه مقدر و بعد خرابی
 زن دست آورده خانه خود را آباد ساخته بود حالا چنین حرکت ناگهانی بدون اختیار که بالاخر

و از خدا آن مطلب را بر اے خود بخوابد و اگر در قرآن تعلیم دایم یا ذکر سے فرموده اند توقف کند و آن
 دعا و آن ذکر را از دل یکبار بر زبان راند مقصود ازین چیز تا تدبر و فهم است و بدون رعایت
 این چیز مثل شعر خوانی میشود همیشه فکر میکند که آخر سوره کے خواهد رسید تا زود تمام کند خط بنام
 امام شاه خالص صاحب گرامی منش امام شاه جیو سلمہ اللہ تعالیٰ از فقیر عبد العزیز فقیر رفیع الدین
 بعد از سلام سنون الاسلام و افح با در قیمة کریمہ رسید مطالب چند مرقوم بود اوجوب آن نوشته
 می شود یکے آنکه پیش فقہای حنفیہ مسح ربع لمحیہ فرض است و در حدیث شریف است کہ حضرت
 صلے اللہ علیہ وسلم زیر رخ راتر کردند اگر ربع لمحیہ را مسح فرض شد زیر رخ راتر کردن چه حیا است
 جواب مسح ربع لمحیہ فرض است و ترک کردن زیر رخ سنت است کہ رنبہ او از مرتبہ اکتفا بر فرض
 بزرگتر است زیر رخ از وجہ طلع است شستن آن بالضرورة از فرض خارج است و همچنین کف المحیہ
 غسل بطریق سنت است پس انقضیت مسح ربع لمحیہ و شستن زیر رخ تعارض نیست سوال دوم
 روز قیامت کہ لقاح حضرت باری جل شانہ خواهد شد چه طور خواهد شد در تجلی ذات با صفات
 جواب این تقریر در رسالہ دراز بہ تفصیل مستوفی درین باب نوشته است کہ انظار آن توقیم
 طوے دارد اما سخن مختصر اینست کہ تنفی علیہ اہل سنت و جماعت است کہ دیدار الہی در جنبت
 نمی کیف خواهد بود یعنی بغیر یون و شکل و بعد وجہ تصویر این مقام محققان اہل عقل و کشف بچند
 وجہ بیان فرمودہ اند حکیم ابو نصر فارابی در کتاب فصوص خود میگوید کہ انکشاف شی گاہی بوجہ
 جزئی شخصی سے باشد و گاہی بوجہ کلیہ کہ عنوان یک شخص یا اشخاص کشیدہ شود اول را رویت
 و ثانی را معرفت ثالث را علم گویند حامل در وقت تعلق بدن از حق تعالی شانہ قسم ثانی است
 و بعد خلق بدن این معرفت ترقی نمودہ بدرجہ اول خواهد رسید این را تعبیر رویت نمودہ میشود
 بہ نسبت الہی جل شانہ بہ نسبت آن ذات مقدسہ همچنان جرم و لذات در مبصر و مبصر پیدا خواهد
 و این را سبج البصار و رویت تعبیر نتوان کرد کہ عبارت دیگر شعر بر کمال انکشاف نیست و درین
 نقل ہمہ انک تفسیر و اصلاح کردہ شد یعنی در کلام شریف ایشان حصول جرم و لذات
 در با صبر و نبود و اتفاق علما است کہ نام رویت بہمان ادراک است کہ تبویط حاسہ باشد نہ مجز
 ادراک قلبی والا این قول موافق تاویل اہل اعتزال میشود بنا بر ان دوسہ حرف درین

یکسے بدہند گرفتن آن روا باشد یا نه جواب اگر کفار بر ایشیا مشغول متصرف شوند چون بدار خود
 بپزند مالک میشوند اما چون بر ملک متسلط میشوند پس آنکه این ملک دارالحرب کے متصرف و اختلاف است
 بعضی میگویند که دارالاسلام بیچگاه دارالحرب نمیشود اگر دارالحرب متصرف گردد و دارالحرب میشود
 و بعضی میگویند که مادام که یک شعا از شعا اسلام بوجه اعلان ظاهر باشد دارالحرب نیگزید و چون تمام
 اسلام موقوف گردد و دارالحرب میگرد و بعضی میگویند که اگر کسی را از شعا اسلام موقوف سازد و دارالحرب
 میشود اما اصح و ترجیح آنست که مادام که حرب قائم است و مسلمانان از قتل و غارتگری و مصادقہ
 اند و استیلا کفار بحدیست نشده که هر چیزی را از شعا اسلام که خواهند و قوف سازند و مسلمانان نے
 استیذان ایشان اقامت دارند و بر مالک خود نے اذن ایشان متصرف اند آن ملک دارالاسلام
 است و دارالحرب نشده تصرفات عارضی ایشان معتبر نیست و تسلط اسلام ان تصرفات اعتبار
 ندارد و چون مسلمانان از جنگ برگردند و متصرف شوند که فکر جمع اسباب در دل داشته باشند اما متصرف
 در مانند و اقامت مسلمانان باستان ایشان گرو و تصرف بر مالک خود و اذن ایشان کنند و
 جریان شعا اسلام از راه نے تقصیری ایشان باشد نه از روی قوت مسلمانان آن ملک دارالحرب
 میگرد و تصرفات ایشان جائز است و به ایشان جاری و اما غلبه و تسلط مسلمانان بر بلاد کفار
 پس تصرفات ایشان در آن ملک جائز است و ماحور که موانع شرعی اند و در غصب اموال مسلمین
 نیست و الله اعلم بالصواب سوال شکم صلوة الہیة کے کلام است و فرما اگر کسی وسطی بشود چہا
 نماز باقی سے ماتہ و تصدیق کمال از انہا بر میخیزد جواب در صلوة الہیة ہفت قول است یعنی
 ہر یک از پنج نماز و مجموع نماز نامعا قول ششم و سہم بودن بدستور ساعت جمعہ و لیلة القدر
 و اسہم اعظم قول ہفتم صبح راجح یعنی است کہ صلوة وسطیہ عصر است و چہا نماز باقی
 کمال تقید از انہا بر نمیخیزد زیرا کہ تقید صلوة وسطیہ و نفس او نیست بلکہ در محافظت اولیاد
 است چون وقت مستحب و جماعت و مسجد و سبلغ و فرود سوک و اذان و اقامت و فرطین
 و کثرت افکار و فریت تاکید و رین امور از قبیل مزین افضل بر فاضل است نہ فاضل بر ناقص و در
 ثبوت این قدر تفاوت خود شبہ نیست و الله اعلم سوال ہفتم شریعت معلوم است کہ احکام ظاہری
 اگر کوینہ و دان مامور مستند و طریقت و حقیقت و معرفت کہ ذکر آن در رسال محماید و فہمید و آید

و البصار اقدار سے این رویتہ در حق خواص و عوام بسہ وجہ مختلف میشود یکے بحسب قریب و بعد و
دیگر بحسب قلت و کثرت حجب و دیگر بسبب زیادتی معرفت و صفات و کمی آن کہ در داریا مکتب
شدہ و تائید اینست کہ شبہ نیست کہ بدن ارضی را بہ نسبت روح حیوانی در وجدان مثل ذات
مقدسہ حجاب زیادہ تر است در روح حیوانی همچنین بہ نسبت عالم مثال سفلی کہ مقام جن و شیاطین
است و عالم مثال سفلی را بہ نسبت عالم مثال علوی کہ مقام ملائکہ مقربین چون بعالم مثال ترقی
نماید صورت ہمان عالم انکسای کند و بدن او حکم ارواح علویہ پیدا کند آنچہ در اینجا غیب است
آنجا شہادہ گردد و در اشرف الارض بنو و بہا و حقایق اعمال و ہیاکل ملائکہ و احوال جنت
و نار معائنہ شود لاجرم اعظم تجلیات الہی را کہ کارخانہ تدبیر فیضان قضا و قدر و نزول تریح بر انبیا
و صدور امر و نہی ملائکہ از انجا است بحسب مراتب اتصال نفس آنکارا گردد و تجلی شود و تجلی بدین ترتیب
تو امی روح مطلقہ آن واردات گردد و یقین است حالت معائنہ بصری حامل خواهد کرد و لایزال باقی بماند
سوال سوم آنچہ نوشتہ اند کہ ذات حق الآن کماکان است و در اکثر اوجہ مے آید بجان من لکن
بذاتہ و لا بصفاتہ بمجرد الاکوان و حق تعالی باینقدر ظهور مخلوقات و ذاتش در صفاتش تغیر
نیاید و فہم نے آید جواب مثال ظهور کائنات از حق سبحانہ و تعالی ولہ مثل الاشیاء کل
ما فہم و بدین ظہور صورت آئینہ را ذلتے است کہ جوہر معین است و صفات
خارجہ لازمہ از قدر و شکل و رنگ و شفافیت و شیب و فرازی و سطح و مانند آن و صفاتے است
خارجیہ عارضیہ مانند برگشتن روی او از غرب بشرق و از زمین بہ فلک پس تغیر و قسم صفات
در طرف حصول جوہر آئینہ حاصل است و اما صورت متشعرا تینہ در ان مطلقا در ان طرف
حاصل نیست نہ بظہور و خفای آنها در ذات و صفات آئینہ تغیر مے آفتد اگرچہ ہزاران
ہزار صورت نیک و بد و پاک و ناپاک درو مے نمودار گردد و والد علم سوال چہارم کافران
نیز خود بر ملک تصرف یافتند و مدت مرید ملک مذکور در تصرف آنها ماند پس ملک مذکور
در کدام وقت و عرصہ مالک بشوند و کدام شہیط است کہ دادن ایشان ازان ملک مے
کردن ازان ملک در حق کسے حلال شود و اگر ہمین صورت مسلمانان متصرف شوند
و کسے بہ ہند گرفتن آن روا باشد یا نہ سوال پنجم اگر کفار بر اشیاء منقولہ متصرف شوند

بیقرار نگردد و قدوم در راه تو به نه نهد بلکه همین راه را منحرف کن تا به صاحب راه خود که سیرت انانیت
 طرد و پاداشته اند اما در هر روح او رقیفه مظلم افکنده اند که گاه به خود را حق می بیند و گاه به
 در لباس استغنا و مالو سی گمان کرده نفوت طاعات و اعمال را کسپر دیشته یا بلورن و در هر حال
 میبکند و ان رقیفه مظلم را باقرین ان موه ساختن خلق را بفضلال و جهل و غیبت و انحراف
 باطله رنگین مینماید خود را باند منته و الله اعلم و الی و هم مشهور است سجده اوج و انکسار و انکسار
 قدر معلوم گردیده که السنت بر یکم قالوا بل و نسیم معلوم نیست که چه بود و سار یک سجده در
 سجده و نازک آن و مثل امیرن مذکورین کدام کس شدند جواب سجده درین موصوف هر دو سجده
 می بینن که خاتمه ایشان بر ایمان میشود جواب اقرار است توفیق و ان و کافران بتوفیق اما
 بعضی گفتها میگویند که انبیاء و سجده کرده اند و عوام منین یک سجده و کافران کرده است درین
 سخن معلوم نیست آری در احادیث و آیات کفر کفر چهار یشاق معلوم میشود او که از شیخ
 اولو الفرم و قدیم اند سائر انبیاء سوم از علمای چهارم از علمای اول و از انبیا و از انبیا
 و منکات من از روح و ابراهیم و موسی علیه السلام این می رسم و اخذنا منهم یشاقا غیلنا و جایی دیگر زوده
 اند و از اخذ الله یشاق انبیا اما ایتقنکم من کتاب و حکمت شمس جابر که رسول مصدق لما کان کرم
 به و لتصرفه و جایی ارشاد شد و از اخذ الله یشاق الدین اولو الکتاب لیسفنه للناس لا انکره
 و جایی دیگر زوده و از اخذ ربک من نبی آدم بن ظهور هم فرستیم و انهم هم صیغ افسه است
 بر یکم قالوا بل و الله اعلم سوال باز هم در حالت بر مکتبی کلام حرام است و چون زاری و کشید
 فراهم آیند ذکر الله ضرر است این او امر فیما بین میبانت و اندر چه اب در حالت بر مکتبی کلام
 حرام نیست بلکه مکروه است و این مکروه هم با یکدیگر است نه مجز و تلفظ بزبان و ذکر الله و جایی
 متن و نجاست منع است و مشغل جماع نه و معینا علما اند شتر از کلام و ذکر الله و بیت اخلا و هم
 در وقت جماع پیش از در آمدن و کشف عورت کردن پس منون است میان و منادات
 نیست و الله اعلم سوال دوازدهم دیدن جناب پیغمبر صلی الله علیه و سلم در حالت منافقه
 منیه و شیعه هر دو را میسر میشود و هر یک الطاف انجناب بیان میکنند انکلام در افاق خود
 نقل مینمایند اغلب که هر دو کسانرا افراط کردن در آن جناب خوش نیاید و خطرات

که چه چیز است جواب گفت از اجماع و معنی و از تمام و خاص معنی اولی بار احسن رسول الله
 صلی الله علیه و سلم فی امور الدین من ان الشقاق و المل و خل و مال و نبت و زهره و غریزه و امر و نهی
 و معنی دوم آنچه خلق البخل جوارح و اراعه با و تالی و بدنی و مصلحت و ماله و بدنی و بیان آن
 همه در تفهیم است و در کتب فقه مذکور میشود و این را مقابل از لغت را خواستند آنرا بگویند پس این تعلق
 با خلائق و نبات و آداب عبادات بر وجه غریزی و از طریق است و آنچه تعلق با خلائق و نبات
 و تحصیل مشابهت و استغراق و ران دارد و تحقیق است و آنچه تعلق با کائنات و اسرار و اعتقادات دارد
 از کیفیت توحید و معیت و قربیت و استیلا و تسلط و ولایت را دلایل اینها را از کتب
 معرفت گویند و پنجمه در معنی اولی شریعت و احکام است و در هر مرتبه که احکام از آن مندرج
 را استنباط نموده یا منصوص بخوبی ساختن شریعت و بیعت و تکرار و علم به هر گز از آن خارج کرده اند و این
 اسماء عبارتند از سوال و تتم معرفت کمال بر شش بجهت و اینها از آن بوده و نیز از آن بوده
 معرفت کامل حاصل نمیشود و بواسطه اشیاء عتیقه است یا از کمال صفات الهی اند و ظهور آنها در خارج
 مربوط به علل اربعه است فاعلی و فاعلی و مادی و مادی و مادی و فاعلی و فاعلی و فاعلی و فاعلی
 مختصه بر آنهاست و حصول ثمرات خاصه یا نه این معرفت کمال هر چیز را با نهال بر بطنی ذات
 حق است بر سالک در ضمن آن شش که این تجلی بود و مشاهده کثرت در وحدت در مقام سیر
 باید فی الاشیاء حاصل میشود و بالتفصیل با حاطه و ادبی و فاعلی و فاعلی و فاعلی و فاعلی و فاعلی و فاعلی
 منع تشخیص میدر تعین و مراتب تنزل آن از قراین کشفیه و اگر از مسرعات باشد و از آن
 بحوال نیز در تفهیم معرفت تحقیق او و خل است و از آن معلوم میشود که اینهم قهر و بلیس که در کلام الله
 وارد است معلوم نیست که سوال و جواب و بجهت و دیده بطور الهام یا بطور دیگر جواب بطور
 این کلام در نقلیات هیچ وارد نشده اما وجدان چنان دریافت میکند که از راه یافت بود
 یعنی این شکی نداسی شنید و میدانست که این نداسی حتی اسب در نفس الامر که از
 ملائکه ظاهر قهر کلام الهی را اداسی ساخت که این او را نمیدید و نمیتوانست لیکن با وجود
 که کفر این ملعون کفر جهل و احتجاب نیست بلکه کفر جود و عناد است پس از این قوت ملک
 که بهم رسانیده بود تلقی از غیب میکرد و اطل نکرده اند و سلب نموده تا از هم بعضی و غرض قطعش

موافق ترتیب مناظره اول نقض دوم حل سوم قول بالموجب نقض اینست که حق تعالی با جمیع مسلمانان
 و کافران بنفسی اعم سابقه را بر شرک و تحریم حلال عذاب فرموده است اگر این خدو احمی می بود اینها
 چرا عذاب میشدند مثل عاد و ثمود و قوم مدین و فرعون و اما آن که کفار آن زمان احوال این اعم را
 بنوازش نمیده بودند بلکه آثار عذاب را دیده و حل اینست که مشیت دفع عذاب نمیکند چیزی را است که مشیت
 الهی واقع میشود مثل زنا و سرقه و لو اطاعت و قتل و ظلم و بران عذاب شده و میشود زیرا که این مشیت
 تابع اراده و مشیت بندگان است تا هر چه اراده کنند موافق آن حق تعالی را پیدا میکند آری مشیت
 قاهره که خلاف اراده و مشیت بنده باشد دفع عذاب است زیرا که بنده در آن مشیت مثل جهاد لایق
 میشود و فرق چون ظاهر است در میان کسی که خور از بالا می آید از دیار چاه بر تابد و کسی که در
 اختیار بگذشت یا پس از بالا می آید یا بر چاه فرو رود بر است همین فرمودند که بل عندکم من علم
 فخر جوه النسخ و قول بالموجب آنست که مسلم و مشتم که شرک کافران و پدران ایشان به مشیت الهی
 است لیکن تخذیب ایشان نیز به مشیت الهی است پس دفع آن نمیتواند شد چنانچه دفع کفر و شرک
 نمیتواند شد پس بگفته خود الزام خوردند و همین است معنی قول بالموجب در اصطلاح اهل مناظره
 که دعوی خصم را مسلم دارند و بگفته او را الزام دهند و همین است معنی قل عذبه الله بالانته الخ
 اما قوله قل علم شهدا که الذین یشهدون ان الله حرم هذا پس در جواب یهودیان واقع است
 و متعلق بقوله تعالی ذلک جزینا هم بنحیهم و قوله تعالی یوم یحشرهم جمیعاً یا معشر الجن قد
 استکثرت من الانس سابق نکر رفت است که ذلک جعلنا فی کل قریة اکابر مجربها لعلهم یهتدون
 و ما یکملون الا بالنفسهم و الشیخون بعد از آن قدری از مکر آنها نکرور شده قوله تعالی و اذا جاءتهم
 آیه قالوا لن نؤمن بها و عید واقع شده ماکرون را باندلست و رسوائی قتل و اسیر و در دنیا حاله کور
 میفرمایند که روز قیامت همه مکر کنندگان را یکجا حاضر کنند و فرقه جن را که اصل الاصول مکر از خطاب
 فرمایند قد استکثرت من الانس یعنی بسیار گرفتند شما از فرقه انس یعنی بسیار از آدمیان
 بکر خود تابع و عابد و مطیع و فرمانبردار خود ساختید تا آنکه در شهوات غرق ماندند و اهل ایمان
 توجه نکردند و فکر آخرت در خاطر ایشان غلط نکرد چون آدمیان ازین خطاب بومی عتاب خواهند
 شنید عند خود در تابع شدن جنیان بیان کردن آغاز خواهند نهاد و حاصل عند نیست

شیطانی را آنجا داخل نیست این را چه تصور توان کرد جواب مضمون حدیث من الباقی فی المنام
 فقد رآنی را اکثر علماء تخصیص بصورت مدفون در روضه منوره نموده اند و بعضی تقسیم کرده و بگویند
 که آنجا از ابتدای نبوت تا وفات در جوانی و کلان سالی و سفر و حضر و صحت و مرض بران
 بوده اند و از روضه منی و شیعی بران صورت احتمال بیش نیست و وقوع آن ثابت نشده و افضل بالفرض
 اما تحقیق اینست که دیدن آنحضرت صلی الله علیه و سلم در خواب بر چهار قسم است: ترانه شد که یا کسی
 که اتصال تعیین با آنجا است و بلکه ای تحقیق که دیدن تسکینات آنجا است است از این ایشان
 و سنت ایشان و در نه ایشان و نسب مطهر ایشان و در جور الک و متابعت و محبت ایشان و مانند
 آن بصورت آنجا مقدس و بر روضه مناسبات که در نین تعبیر میزند و در و یا می نفسانی که در وقت
 اعتقاد و پیوسته است که بر لوح خیال منقوش است مثل آتیه اثر و صورتی که در آن هر سه قسم در
 حق آنجا جایز است و قسم چهارم که شیطانی است یعنی مثل شیطان بصورت آنجا بجهنمی
 و متمنع است اما در قسم سوم شیطان گاهی آواز می دهد و گاهی می بیند و در سوم می آید
 چون بشهادت بعضی روایات که در وقت قرآن سوره بجهنم وقت سکوت آنجا شیطان بخون
 و سوسه گرفته بعضی می شنویند را شبیه ساخت و در حسن حیات نمی خورند ممکن باشد در خواب
 ممکن نیست لهذا در شریعت خواص حکام خواب را صحت نمیشمارد و در احادیث مشهوره گفته شده که
 احیاناً اگر از اهل بدعت دیدن آنجا بصحت رسد ازین قبیل خواهد بود و اما علم بهواران
 مخطوط کرده باشند و الا لام چون ابش جهات منکرین در باب مشیت الهی قوله
 سیقول الذین انشروا لوشارا لاند ما انشروا قوله تعالى ولا یروا به عن القوم المحجوبین و قوله
 شبه منکرین را هست حاصلش آنکه در عذاب از قوم محجوبین مستحقین عذاب می تواند شد بیان آنرا
 مسلمانان میگویند که هر چند به مشیت الهی است پس شرک که علیه اقسام کفر است و تحریم علم
 که اوست اقسام کفر است همه به مشیت الهی است زیرا که اگر مشیت او تعالی متعلق بخلاف آن
 باشد البته همان قسم واقع میشد و پیران با چه قسم شرک و چه تحریم حلال چه می توانستیم
 والا مشیت ما غالب بر مشیت خدا می شود چون شرک و تحریم حلال به مشیت او تعالی باشد عذاب
 چه قسم می شود که خلاف آن مقدور خلق نیست حق تعالی ازین شبهه بجهنم طریق جواب

[illegible]

که با یکدیگر جن و شیاطین از ان جهت فریب خوردیم که ما را تنبیه قریب و مواخذه عاجله بر سر کرم معافی
از طرف شما واقع نشد بلکه مهلت دراز دادید باعث اتباع بهر مندی بود جنیان را از انش که مذکور
و قربان از طرف آدمیان باشد ان میسر بود و انجالح مطالب جزئی مثل دادن فرزند و مال و چیزها
و در رسانیدن و از انجالی غایبان اطلاع دادن و دفع اعدا نمودن و حاضر شدن در وقت نداد و
از طرف جنیان با و میان میسر بود و سرعت مواخذه واقع نشد تا آنکه در همین کار و بار بر ان تمام کردیم
و باطل خود رسیدیم و اگر فی الفور بر سر شرک و بر سر گناه تنبیه و تعذیب میشد ما تنبیه شده از اتباع
معین دست برار میشدیم و توبه میکردیم و ندامت می کردیم و حق تعالی خواهد فرمود اننا متوکلون علی الله
فیهما لیس فی حق الله ادنی کفری خود را در اتباع جنیان و قبول وسوسه شیاطین گزرا نیدید و در آخرت
به ان نش که اصل ماده جن و شیاطین است مفام شماست الا ما اشار اندر یعنی چنانچه در بعض
اوقات در دنیا هم خالی از اتباع جن و شیاطین می بودید و اینجا هم بعض اوقات خالی از
اتباع جن از انش بطبقه زهر بر نوا می رسید و هرگاه خوار کمال موافقت با عمل پیدا کرد ثابت
که ان ربک حکیم علیم و این امر مخصوص بفرقه جن و انس نیست بلکه کمالک نوالی بعض الظالمین بعضا
یعنی چنانکه مسلط خواهیم کرد و والی نخواهیم نمود بعض ظالمین را بر بعض اگر چه از یک جن باشند مثل
آدمیان مثل با هم همین قسم جزا خواهند یافت و گمراه شوندگان از انها نیز خواهند شد همچون بعض جن
از بعض بلکه بعض عرب بعض عرب نبود بعض نبود جواب مسئله مس مصحف مشکه مصحف
محدث و حالبی و انفسار را مختلف فیه است و انصاحب مذکور مختلفه خفیه و شافیه و بخاری و
اندر حاجت اعاده نیست لیکن عدم جواز گرفتن مهار شرکیه بر ان مصحف محمول باشد نیست بتا فیه کرده
اند در کتب شافیه موجود نیست ظاهرا شخصی بطریق مبالغه گفته باشد که حمل صندوق مصحف و خطبه
که در ان مصحف باشد نزد ایشان درست نیست و مذہب بخاری که مرقوم نموده اند در کتاب خوب بان
تصریح نموده اند که مذہب ابن عباس که قرأت قرآن مرغیب را جائز داشت اند متبایط می توان
کرد که مس مصحف نیز او را جائز باشد حالا اصل اینهمه مذہب باید فهمید ان الله تعالی عقد ما همه
حل خواهند شد و استیعاذات همه مرفوع خواهند گشت حقیقت اینست که در احادیث صحیحین
وارد شده که لایس القرآن الا طاهر در همین حدیث اصل است و در قرأت ابن حدیث که

[illegible]

سیمانه سلسله التکوین من اختلاف الفصول و اختلاف الایام و اختلاف الظلال الشمس و تحقیق
 سلسله التشریح من الحجج و الدلائل و القیاسات و الاثبات و السیاق و السیر فی ذلک امر ان
 ظاهر و باطن فالاول ان اختلاف الشهور القمریه منوط باوضاعه الظاهره الاختلاف فی الشجر و
 الشهور الخمسه التي فی باطن الانسان لا یخلو عن ظلمه تعین الانوار الضعیفه فی وجهها و شعاعها
 و لیس ماحیا لانه تلك الظلمه الطبیعه التي علیها حفظ عنو البط الشرع و ان ظهور شمس الحقیقه الماحیه
 باطلال الحجب فیسبب القمر نظام التشریح و الذی ینظر عند التامل ان شرائع انصار و الیهود و النبی
 عباداتهم و اعیانها و البضایع الشریع القهریه و انما یحفظ المذموم فیها بالکمال المشهور و التذلل علم سوال
 سرور منقلد بن ظن خویش که بایک مجتهد وارد و اقتدا بوی مینماید و بر سر از احکام شرع که قول می
 آید بایست دست خالف است و کان علمای دین با ین جانب رفته اند چطور عمل نماید و بروز قیاس از عده
 احکام اسلام چنانچه بآیه که بر کتاب دست عمل نکند و بر قول کسی که مأمور باطاعت او نبوده و عمل نموده
 حشر او در آیه صحیح بگذاشتن آیات و بایست اقدامی بنسب فراموش نمود قول تعالی و اطعوا لعلکم
 تتقون و آتوا الرسول و اطيعوا امره و اما حکم الرسول و ائمه و انما حکم عده فاستنبطوا بموجب فاسلام
 اهل الذم که انما اتهم لانه من امر الی خود اسبدر جواب شافی است جواب متاذین از مجتهدان
 چنین قسم که سه شنبه از جماعه بودند که سه از اجتهاد و ترجیح داشتند و جماعه فرادست علوم و دیگر بر کمال
 داشتند اما فرادست عده شریعیه از قرآن و حدیث و فقه که داشتند ایشان خود را از اجتهاد و استدلال
 حارسی بودند و جمیع اهل بیضا از انان قسم بودند که فرادست فقهیه نیز داشتند و فرادست قرآن و حدیث
 کمتر از ان جماعه تیار بر اجتهاد و خالی بودند از جماعه اولی اکثری بلکه استنباط از قرآن و حدیث
 بچهار نفر بودند اگر چه در فوائده و در فروع احتمالات کتب تحصیل یافته و در دست بهم رسانیده بودند جماعه اول
 قلیل که قدرت در مملکت و بباط و عبور بر کتاب و سنت و معرفت اختلافات فقهیه بیشتر داشتند
 بنا بر اصلیت راه اجتهاد نسب و ندوان مصلحت نیست که مقتضای جبلت و مردم است که هر یک بر
 فهم خود می نازد و بر مرتبه کمال دیگر را اگر چه اجمالا اعتقاد نمایند اما بشهادت وجدان با وجود تامل
 امری در خاطر خود چون افضل را از امثال خود و اقران خود نیز قبول نمیکند چه جای بهم و چه جای
 خود پس درین صورت اگر یک کس در عصری شروط اجتهاد بهم رسانید و استنباطات احکام خلاف

القسرية دون التسمية الجواب لا يخفى ان تفضل التفضيل بين الاشياء يختلف باختلاف المقاصد
 فمنذا الامر ان الفضل من الفرس وعند الفرس بالعكس وعند الزرايع البعير افضل منهما لال ان تفضل
 التي تفضل منها جميعا اذا تم هذا القول بركة رمضان في هذه الآية بركة عامة التسمية الذي
 انزل فيه القرآن وفيه تقام فريضة الصوم وفيه ليالي القدر بركاتها المعروفة بركة ربيع الاول
 ببولد النبي صلى الله عليه وسلم فيه ابتداء ونشر بركاته صلى الله عليه وسلم على الامم حسب ما
 يبلغ عليه من هدايا الصلوات والاطعامات معا وبركة عامته نبوته النبوية بعد الالهية وبركة جميع
 بركة خاصته تد وبركة شعبان بركة خاصة بنبوية لائل الحجاب والامانة النوافل ان شهر النبي صلى
 الله عليه وسلم البركات الخاصة بعد العامة وبكرته ذي الحجة بركة خاصة تد في مكان مخصوص
 ولكنها مقصورة وبكرته شوال وفي القعدة كذلك الا انها وسيلية الى ان استمرود وكذا ان
 في شوال بقايا بركات رمضان ودون ذي القعدة فانه لك تدسم على ذي القعدة وبكرته المحرم
 اكثر فانت في الاسم الى الله وما يارب منها سيد الشهور من الارض والسموات والسموات
 كان في صورة البلا واليه يمتد ذلك انه منصف بركة وليس في الله هو الباقي من بركاته
 اختصاصات واما بركة شعبان من جهة ليلة البزاد وما فيها من تقديروا وشا السنة وبكرته المحرم
 حسب ما دل عليه قوله صلى الله عليه وسلم ما من ايام اهل الارض فيها اسم الله العبد من حشر في الجنة
 يعمل فيها ما يصلي كل يوم منها يصيام ستة ايام من ايام الله القدر بركة ليالي الصرفة
 فان صيامه كفارة ستين ماضية راتية وفضل المحرم من حيث انه فاتحة الله فيه فالله اعلم بالحققة
 اليه من هذا الشيخ حيث بين هذا ترتيبه هو بغيره لا حاجة لنا الى استنباط النقص من الاراء المستندة
 الى مواضع الخلاف معه فليقيم بالتدبير واما تسمية النبي سبحانه به تعالى فتقول سبحانه وتعالى
 يكون سمعة من ثمة اسماء العبد تعالى تقيقة لعل بسبب تسمية ان هذا اللفظ يشترط في السنة
 والاذابة وهي شان من شعون نرا الى الخاص كما وروى في الصحاح ان النبي صلى الله عليه وسلم
 لا تحرق سبحات وجهه بالتيه بصره من خلقه وصحب بالاشارة اليه جبريل عليه السلام لو فوت
 انملة لا تحرق وجهه ان ما روى ان الطائر احترقت من سطوة التجلي والحي سوانة على النوار
 اثار الحرارة فلعلمه بذلك رمضان ولكن الشهر المعروف ان اسم الشهر فقط والحققة الحق

[illegible]

اهل هر چهار مذہب است همین وضع اعتراف می نمایند که حق حتمی و از اسرار و بعضی مسائل آخر
 است از دیگر بحق رجحان یکم از مذہب در خاطر کسی نسبت به این طعن مقوم می تواند شد که
 شاید این حدیث معارضی با ماصیل - شقه باشد و آنچه فقیر نوشته است که محروم نماید اولاً اعتبار
 افضلیت و اولویت لهذا ترک رفع یدین می کند و ثانیاً بنا بر عدم وجوب است و آنکه موجب اتمام
 فرض و فتح باب غیبت نشود که عوام را کیفیت رفع و اهل حق و اهل باطل معلوم نیست خصوصاً افغانه
 و ترانیان را که در ابتدا اسی غالب و اکثر بودند و ثالثاً اختلاف صحابه هم تعیین یکم را ضعیف است
 است سوال حضرت سلامت بعد تسلیمات معروض میدار و شاید در سیر قدیمی حجت و سیر نظری
 چیست و این هر دو لفظ در کلام حضرت مجدد واقع است و بیان فرماید که طریق تلقین طریقه جبر است
 چیست و طریق تلقین طریقه سلوک چیست جواب سیر نظری مثلاً به مقامی بدون یافتن
 انوار و آثار آن در خود و سیر قدیمی دخول در آن مقام و یافتن انوار و آثار آن در خود و لفظ جبر
 و سلوک چهار معنی دارد اول گسسته گشتن رسته عقل بعد از وارو و گسسته شدن آن در ظاهر و باطن
 مطلوبیت و محبوبیت و طالب و ظهور آثار محبت و درو طلب مطلوب این معنی نیز بمنضمون میباید
 یحیی نمیشود مگر محبوبیت لیکن مراد آثار محبت است بر مجاهده و ملو از آثار محبت
 سبق مجاهده است بر مشاهده سوم حرق حجب وجود و بقا و بقا و تهدیب باطن با خلاق صالحه و
 احوال صالحه فاضله چهارم وقوع سلوک مندرج در مصالح و معاش بود چه که این مصالح فوت
 نشود این مراتب را هم بعد تلقین آن نمودن میتوان شد اگر کسی که قریب باطن دارد و طری مرتسفا
 و بقا کرده است و السلام و احکم عوایب سوره طالع ربیة که بعد رسید متعلقه سوره مطلب و اول
 طریقه سهروردیه حضرت مجدد و شیخ احمد السهروردی سن ابیه شیخ عبد الاحد بن شیخ رکن الدین
 گنگوہی عن ابیه شیخ عبدالقدوس گنگوہی عن شیخ ابیه شیخ قاسم درویش الاورمی عن شیخ ابیه
 بدر بن بھرائی عن شیخ السید احمد عن شیخ السید عبدالاحد عن شیخ محمد ورم جانیان بن ندین
 احمد بن ابیه السید احمد الکبیر عن ابیه السید بلال البخاری عن شیخ بہار الدین زکریا الثانی
 عن شیخ رکن الدین الی الفتح عن ابیه شیخ بہار الدین زکریا عن صاحب الطریقه شیخ بہار الدین
 السهروردی و فیتر شیخ رفیع الدین امام که از اجداد حضرت مجدد اندیش امام شیخ بہار الدین زکریا

فضل حرام موجب آید نمی شود باطل است بلکه ذکر هر چه در حق جمعیت است که بالاتر از انان جمعیت نیست چون خواجه عطار الدین
 غنجدوانی بعد از فن حضرت خواجه نقشبند علیه الرحمة به حج ذکر جبر اسماعیل کردند و بعد مراجعت عقد
 آوردند بآنکه شمار السبب قوت باطن حاجت این نبود و اما ازین نفع بسیار شد حضرت خواجه نقشبند
 انکار آن نکرد و چون خود از روح حضرت خواجه عبدالحق غنجدوانی ذکر خفیه و عمل بر غایت گرفت
 بودند خود میگردید و مثل شما که در نقبیات تقدیم حدیث با جهادیات میکنند درین معنی تر و درجیا
 اگر چه مذنب خفیان باشد در ان روایت اگر چه مشهور است لیکن فقیر البعینه آن کتاب یاد
 کردن محتاج تفحص است یک دفعه خواجه سراسی عالم نقبیات از طرف بادشاه روم امیر حج شد
 در مدینه با شیخ ابراهیم کردی ملاقات نمود و گفت که درین سفر بدعت عظیم اندین مردم دور کردم
 فرمودند که امام بدعت گفت ذکر جبر از مسجد و شهرت المقدس موقوف کنایدم الشان این آیه خوانند
 و من انظلم من منع مساجد الدان پذیر فیها اسمه و سحی فی خرابها چند روایت که از کتابی نوشته بود
 بدین معنی فرمودند اگر کار تقلید است شما مقلد دیگر و من مقلد دیگر و روایات شما بر من حجت نیست و اگر
 کار به تحقیق است اینک گوی و میدان بعد ازین چند ساله در اثبات ذکر جبر نوشته اند بعضی ازین
 رسال پیش فقیر هم موجود است بحمد الحق احق بالاتباع والسلام فقط

و از خلفاء ایشان بودند پس محتمل است که ایشان را از اجاد و خود اجازت این طریق رسیده باشد
 بلکه موروث خاندان ایشان همین طریق باشد و طریق چشتیه و قادریه و نقشبندیه از کتب ایشان
 و دلایلیان باشد و دیگر اعتدال شغل همه اوست و تحقیق این آنست که مراد تحصیل حالتی است که
 لازم اضطرابی قلب شود و اختیار رفع آن نماند اگر کسی را اعتقاد حقیقت و حده وجود ثابت است
 ملازمت این شغل باین حالت می کشد و الا برگزین می کشد بلکه همیشه باطنش حکم میکند که این خیال
 من خلاف واقع است این شغل صاحب را برگزین نفع نخواهد داد و شبهه نیست که ظهور این معنی خود بخود
 بتصفیه قلب او می آید و اقوی است و از غلیظت تصنع و تکلف بعید تر است و خواجہ خرد رحمة اللہ
 علیہ نوشته اند که ما دام شخصیکه معتقد توحید وجودی نیست حصول فنا فی اللہ و وجود او را ممکن نیست
 در حق منکر او همه فنا را در حجب نورانیت است که غیر حق است و تجلیات او همه انوار لطائف و غیره
 نه ظهورات حق توالتی و تحقیق توحید وجودی طوئے می خواهد مجمل آنکه آیات کلام اللہ و احادیث رسول
 صلی اللہ علیہ وسلم معیت و قرب ذاتی صریحا اثبات میکنند و جوابش آنکه همه صرف از ظاهر این
 نئے امتناع او نمیتواند شد و این همه از خلاف عقل ما است نه از کتاب و سنت چه انصاف است
 که منصوصات شرع را بر شرعی و تخیلات عقل ناقص خود را شرعی نام کنیم در جامع ترمذی در حدیث
 لولیتیم بحمل لے الارض السابعة السفلى لہبط علی اللہ و در حدیث ان اللہ یقبل الصدقة من الطیب
 همیشه صریح می نویسد که مذہب سلف اجرامی آن بظاہر است بلا کیف بالجملہ نفی غیریت
 محضه و اتحاد وحدت فی الجملہ منصوص است و آواز انبی انا اللہ از آتیش و کنت سمعہ و بصیرہ
 دلیل واضح است و بشرط انصاف از کلام حضرت مجید و نفی وحدت وجود مطلقا ثابت نیست
 بلکه نفی بعض اقسام آن اما آنچه در زمین مستقر می شود از الہ آن برودی و دشوار و دوام بکار متغیر
 الطرفین دیگر حقیقت ذکر جبر و حق آنست که انکار آن سفاہیت واضح است در تلاوت قرآن
 جبر صریح است ما اولن اللہ شئی ما اولن یعنی نفی بالقرآن بجهرتیه و در تبلیہ حج آمده فضل الحج
 الحج و الحج اسی رفع الصوت بالتلبیة و اراقة الدم و قرآن را فضیلت معروف است و کنا
 نعرف القضاہ صلوة رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم باقره و فضل التکلیفی بسمہ الحفظہ علی الذی لا یسمیہ
 الحفظہ بسبعین مضاعفا و بنا بر طریق چشتیه و قادریه و الیہم سیران مانند بزرگوار است حکم آنکه

بجای

مستحق

جواب فرض دست واهی همین قدر اما اگر غیر همین دست و دهم چهار رکعت بسلام واحد بعد از زوال
 آفتاب و قبل از نماز ظهر ادا باید کرد و مسنون است و چهار رکعت قبل از نماز عصر از مستحبات است
 و این مغرب و عشا صلاوة الاوائین است و آن هم پنج رکعت است شش رکعت هم آمده و دست کمیت
 هم این بشرط فرصت هر قدر که شود باید نمود و نماز اشراق بعد از طلوع آفتاب یا یکبار یا سه بار
 یا دو بار یا شش یا یک یا سه یا چهار یا پنج رکعت است و نماز بعد از نیم شب تا صبح صادق ادا باید نمود و نماز اشراق دو رکعت است
 و چهار رکعت هم آمده و نماز چاشت چهار رکعت است و نماز تہجد دو رکعت است و نماز کعبه یا هر چه را
 بایستد و بعد از دو رکعت سلام بایستد و بعد از چهار رکعت تسبیح و تہلیل خوانده و ترویج دیگر شیعیان بایستد
 سوال بعد از نماز پنجگانه برای خواندن تسبیح و مناجات هر چه ارشاد شود جواب بعد از نماز صبح لا اله الا الله
 و تقم الوکیل یا نصدا بار و اگر فرصت نباشد تسبیح و مناجات بعد از نماز عصر تسبیح فاطمه که مشهور است
 است باید خواند و بعد از نماز مغرب کلمه تجمید یعنی سبحان الله و الحمد لله یا نصدا بار باید خواند و بعد از
 نماز عشاء دو یا سه صیغه که باشد صد بار متوجه نسبت مرینه متوجه شده و احتضار صورت مبارک پیغمبر
 صلی الله علیه و سلم نموده باید خواند سوال از مناجات مندرجه کلام الله و احادیث رسول الله صلی الله علیه و سلم
 و مناجات تصنیفات خود عربی یا فارسی ارشاد شود جواب مناجات کلام الله منجس
 بزرگان جمع نموده اند مصدر بلفظ ربنا واقع شده و مناجات احادیث در کتاب حصن حصین بقید اوقاف
 و حالات مرقوم است و فقیر مناجات تصنیف نکرده است مگر والد بزرگ فقیر دعای موسوم
 اعتصام تصنیف فرموده اند بزبان عربی آنرا نقل کنانیده باید گرفت و روز و شب یکبار یا چند
 سوال برای غفوی بر ایم و عاقبت بخیر جواب برای غفوی بر ایم استغفار بسیار مناسب و برای عاقبت بخیر کتاب
 ذکر کلمه طیب و تلاوت آیه الکرسی بعد از نماز سوال برای حفظ جان و امان از عذاب قبر جواب تلاوت سوره تبارک الی بعد از
 شاقیل خفین و سوره نجم السجده نیز همین حکم دارد سوال برای اینکه از زور و ترس نفس غیب و بلیس من بخوندا مده شود
 جواب کتاب کلمه الاحوال لا قوه الا بالله و تلاوت معوذتین بعد از نماز صبح و مغرب یا روز یا زده بار سوال سوره
 مضان المبارک رفته بکدام ماه باید کرد جواب سوره مضان المبارک رفته هجدهم ذی حجه نهایت کثرت
 ثواب دارد و گمان حوساله را کفایت کند و روزه دهم محرم که روز عاشورا است نیز بسیار مننون و موجب کفارت

مجموعه سائل خمشاء عبد الغفر خندان دوی

رساله فیض عالم
بر حسب مودود الودع
مجموعه سائل خمشاء

بسم الله الرحمن الرحيم

بعد تعبد بالعلین و نعت سید المرسلین صلوات الله علیه وآله الطیبین واصحابه التابعین واضح باد که
عاصی گنهگار تالاق ساکن موضع بردوان برگنه حویلی و ها که جلال پور در سنه یک هزار و صد و سی و نه
هجری از امر ابو منعلق بنارس بداء الخلافت شاخچان آباد بحجاب هدایت و ارشاد و آب قبله یرش
و کعبه کعبه شناسان تحقیق حق و یقین مدقق مسائل دین متین امام العایدین رئیس العارفین
پیشوا سالیکن رهنما و طالبین سیر خیل محبتین سرفراز مفتی بن فضل فضلا و زمان اصح فصاحت
و دوران محقق مرام دین محمدی سبط امامیه که امان الهی و سلبه نجات عرصه تیغیز مولانا استرنا
شاه عبدالعزیز محدث و امام و ثمانه زیر کانه حاضر شده میت حاصل کرده چند سوالات دینی و دنیوی
که رساله ام کوثر خاطر اویده بحجاب مودود گزاشیده و جواباتیکه از آن جناب ارشاد شده هر یک از آن
پادوی راه هدایت و تعلیم مشطریق مستقیم است خدا توفیق رفیق کند که عامل جواب مذکور شده قنابت
و نجات آخرت بهم رساند بمنه و کرمه سوال یکم از منیبات متنفردا غیب در او امر شود جواب بسیار گشتن
لا حول و لا قوه الا بالله و نفی و اشات کلمه توحید و ضرب آن بر قلب بسته و تد خواندن بر توکل
صبح و شام مفید این معنی است سوال بوقت فجر دو رکعت سنت است و دو رکعت فرض در
بوقت ظهر چهار رکعت سنت و چهار رکعت فرض و دو رکعت سنت و دو رکعت عصر چهار رکعت
فرض و دو رکعت مغرب سه رکعت فرض و دو سنت و بوقت عشاء چهار رکعت فرض و دو سنت
و سه و تریخواتم سواي آن در پنج وقت کدام کدام نماز بلکه ام وقت خواندن ضرر شود ایما

سوال سوال جواب گویید بخط و مهر حضرت پیر و مرشد عنایت گرد و جواب گویید موافق احادیث و توفیق
 میشود حاجت مهر نیست و این جواب در زبان باید ساخت و پارچه لک از خوشنویسانیده نزد خود باید داشت
 جواب اینست اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلَهَ اِلَّا اللَّهُ وَ اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُوْلُهُ رَضِيتُ بِاللَّهِ رَبًّا وَ بِالْاِسْلَامِ
 دِيْنًا وَ مُحَمَّدًا سَيِّدًا وَ رَسُوْلًا وَ بِالْقُرْآنِ اِمَامًا وَ بِاللَّعْنَةِ وَ الْكُفْرِ اِنْجَانًا وَ بِالْمُؤْمِنِيْنَ اِخْوَانًا وَ بِالْبَصْدِيقِ وَ الْاِنْفَارِ
 وَ بِرَبِّ التَّوْرِيْنَ وَ بِالْمُرْتَضَى اِيْمَةً رَضَوْنَا اَللَّهُ عَلَيْهِمْ مَرْجَبًا اَللَّهُمَّ اِنَّا بِدِيْنِ الْخَافِرِيْنَ وَ شَهَادَةِ
 اَيُّنَا نَشْهَدُ اَنَّ لَا اِلَهَ اِلَّا اللَّهُ وَ اَنَّ مُحَمَّدًا رَسُوْلُ اللَّهِ عَلَيْهِ سَلَامٌ اَبَدًا اَللَّهُمَّ اِنَّا نَشْهَدُ اَنَّكَ اَنْتَ
 بَعَثْتَ اَرْشَادَكَ اَللَّهُ تَعَالَى سوال یک پارچه مستعمل برای کفن عنایت شود جواب انشاء الله تعالی
 داده خواهد شد سوال اگر شجره بدستخط پیر و مرشد عبارت عربی یا فارسی بطور مناجات نظم گردد بسیار
 بر مراد است جواب فیه سبب ضعف نصارت نشستن نمیتواند و شجره فارسی بلغفت فارسی و هم بلغفت
 هندی مع مناجات منظوم است هر چه پسنداید نقل آن بکبریا سوال شجره در قبر نهادن خوب است
 یا نه و اگر نهاده خواهد شد ترکیب آن عنایت شود جواب شجره در قبر نهادن محمول بزرگان است
 لیکن این را در طریق است اول اینکه بر سینه مرده درون کفن یا لاکهین گردانند این طریق را فقها منع میکنند
 و میگویند که از بدن مرده خون دریم سیلان میکند و موجب سوء ادب با سما می بزرگان میشود و طریق
 دوم اینست که جانب سر مرده اندرون قسطنطین بگذارند و در آن کاغذ شجره را بهند سوال آنچه در
 رویت از جناب مرتضی علی علیه السلام طریقه یا بنحیاب حرمت شده علمی فرموده حرمت گردید یا
 مخصوص آن نویسانیده عنایت شود جواب نه برویت جناب مرتضی علی کرم الله وجهه مشرف شده
 بیعت نموده بودم ایشان بعد از تذکره ما فرموده بودند که در زمان ما یعنی صحابه کرام برای وصول
 الی الله سه طریق مسکوک بودند و طریق ازان موقوف شده یعنی صلوٰه و تلاوت قرآن شریف
 سوم که ذکر است با فی و در آن طریق نیز تفاوت بسیار راه یافته بعد از آن طریق صلوٰه و تلاوت قرآن
 فرموده طریق صلوٰه که بطور شغل ادا کرده شود طول و تفصیل بسیار دارد و این وقت بابتش بسیار
 مرص خود و صبیحه امکان تحریر نیست و طور تلاوت برای بتندی نیست که خود را قاری و حق مستمع
 تصور و تجلیل نماید که بحضرت رب العالمین قرآن میخوانم چنانچه شاگرد بحضور استاد بنحند و براس
 غنایی نیست که حق را قاری و خود را مستمع قرار دهد و زبان خود را نائب تصور کند و گوش را مستمع گویا

یک ساله است و سواى این در روزه ناسه روزه در سباده مننون است بهتر است که سبزه و چها برهم
و پانزدهم باشد اول یا آخر یا اول عشر هر ماه یک روزه بگیرند نیز او ای سنت میشود و روزه و سبزه پنجشنبه
و مستحبات است و روزه صبح شب است و روزه شش عید و روزه عشره ذی حجه سواى روزه عید و روزه
هر قدر ایام که میشود در ماه و جب از مستحبات است و ثواب بسیار بر آن موعود سوال در روزه استغفار
برای وظیفه دوام هر چه ارشاد شود جواب در و دیان صفت بر شب اگر باشد و الا شصت صد بار
مداومت باید کرد اللهم صل على سيدنا محمد النبي الامي و آله و بارک و سلم و بهتر است استغفار است
سبب الاستغفار است در وقت غنن با خطه معافی باید خواند و سبب الاستغفار در کتاب سبب الرضا
مذکور است و تمام آن کتاب جواب فی سبب است نقل باید کرد و در طائف و صلوة را موافق آنچه در آن
مرقوم است بخامی باید آورد و در آن کتاب گویا خلاصه سلوک طریق خاندان است مخصوصا فوائد سلوکیه
که از حضرت دال دابوسی طالبان و مریدان فیضان نموده در آن مجموعه مندرج است حضرت شاه
محمد عاشق قدس سره که از اجل خلفای حضرت الدراج بودند آنرا تالیف فرموده اند لکن در پیش
خواهد بود سوال آداب تلاوت قرآن شریف جواب آداب تلاوت قرآن تهذیب و استقبال قبله
حتی الامکان و حرور را بخوبی ادا کردن و مدوشد فرو نگذاشتن و در مقام وقف وقف کردن است
آداب ظاهری و اما آداب باطنی پس مبتدی را تصور کردن گو یا که بحضور رب العزت تلاوت کند و او را
در مقام آتش نشسته میشنود و منتهی را تصور کردن که این کلام را بلا واسطه از زبان حضرت رب العزت
می شنوم و فرق در میان مقامین اینست که در صورت اول زبان از خودش و گوش از حضرت
رب العزت و در صورت دوم زبان از حضرت رب العزت و گوش از خود یا بمقام ارشاد فرموده است حضرت امام جعفر صادق رضی الله
عنه چنانچه شیخ الشیوخ در عوارف از ایشان نقل کرده اند انی لا اقرع الا ایتة حتی نسمعها من قالمها
یعنی میخوانم آیه را و تکرار میکنم تا اینکه شنوم آیت را از قائل آن و شیخ الشیوخ بقول این کلام
عوارف گفته که حضرت امام صادق رضی الله عنه در این وقت بمنزله شجره موسی میشد و انی انا الله رب
العالمین میگفت سوال برای دفع عذاب مرگ هر چه ارشاد شود بعمل آرد جواب برای سهل
شدن سکرات موت مداومت آیه الکرسی و سوره اخلاص عودی است و بر کاف عذاب القبر مداومت
سوره تبارک الملک بعد از نماز غفار و قبل از رفتن در حدیث کهن و همچنین خواندن سوره الفخار هر

حضرت حق بریان من کلام میکنند و من می شنوم یقین است که درین تصور سبب غلبه محبت
 الهی که عاشق صادق را در وقت استماع کلام محبوب بالمشافهه رو سید بد حاصل خواهد گردید و گرنه نشانی
 مدعا خواهد شد و الله الموفق سوال ترکیب زیارت حضرت خضر علیه السلام و استمداد مراد از انجناب
 هر چه ارشاد شود و تعبیل آرد و جواب ترکیب زیارت حضرت خضر علیه السلام این وقت نبود انشاء الله تعالی
 متعاقب بر آورده نوشته خواهد شد سوال هرگاه کسی بجمالت مرض الموت دریافت کند یا نیکوگی
 نیست خواه بهر یک روز یا دو روز یا زیاده از آن فوت کند درین حالت پس اندازد اک این معنی و قبل
 از موت مریض را بشو و بحال بودن هوش و حواس او یا ورثه مریض را بر اسرار فاهیت و نجات
 مریض چه تدبیر باید کرد جواب مریض را چون حالت بهر سده که بایوس از زندگی گردد و در قبال محقق
 شود و ارثان را بدارد و غسل و یا بوضو یا تیمم بوجه حسن پاک سازند و در عقبه چارپایه او را فرش کنند
 گرد و پیش او را بوجه حسن صاف رشت و شونشوده بپاشیدن گلاب و نگاه داشتن عطاریات خوشبو
 سازند بعد از آن ذکر دنیا و فکر باقیمانده گان بحضور او موقوف دارند بکار و نوجه اعمال بخیر بکنند و پاکیزه
 قناعت افرات بشوند و از ازین و فرزند مواجبه نمایند اگر خود بخود آن را یاد کند یکد و بار بحضور او آزند و بجا
 کلام استغفار و بر و بر و بر بمانند تا بخود می خود او را یاد آید و بر زبان براند و او را تاکید می کنند که کلام
 استغفار بخوان بل خود و قناعت وقت کلمه استغفار را با و از بلند خوانند تا او را یاد و دیگر دو و همچنین عمل
 قبر و خوف ۱. به رشتند حقیقه ذکر کنند بکلمه صحت رحمت الهی و بخشش گناگان و شفاعت پیشه
 صلوات الله علیه و سلم عموماً و ذکر ارواح صالحین لایسماء شاخ و پیران طریقت پیش او نمایند و امر
 نازل شدن گناه گناه کاران و قبول اعمال اندک پیش او مذکور نماید تا جبار او بر خوف غالب باشد
 و آنچه در آن وقت وصیت کند بخودش لی قبول نمایند و ضامن شود که این وصیت را الله بهر حال
 آورد تا حاضر او شود و نشود و حضور او سورۃ یسین و سورۃ الحمد و سورۃ هلال خوانند و کسور و آیات قرآنی
 نگاه گاه میگردند بهر سوال ترکیب نماز استسقاء و کسوف و خسوف و عاشورا عنایت شود
 جوایز براسه نماز استسقاء رئیس با جماعه مسلمین در عید گاه سه روز متواتر بیرون آید و در آن
 پیاده بنه است و در پای چپ که به مستحل بیرون آید و زمین و تجمل مثل عید بکنند و بتلال شمع
 و شرمندگی در عید گاه رفته دو رکعت نماز نفل بقرات جبر بخواند بعد از آن خطبه بخواند و دعا

و هر وقتیکه اراده رفتن در بار محضر صاحبان حکومت منظور باشد مجرب است اگر همین اسم را در گوشه
نقشه نگیند اش نیز از نقره باشد در شکل مربع کنده کشانیده در وقت شرف تمر که در ماه می باشد
و از اهل نجوم تحقیق آن میتواند شد تیار ساخته بعطر خوشبو نموده با صیاط انگار در در وقتیکه
دربار پیش اهل حکومت رفتن منظور باشد در خضر دست راست پوشیده برود و همچنین در وقتیکه

ع	ز	ح	ز
ز	ح	ز	ع
ح	ز	ع	ز
ز	ع	ز	ح

در عدالت و در کجهری بنشیند نیز مجرب است و شکل مربع نیست
سوال برای فراغت رزق جواب در وقت چاشت چهارگت
نماز بگذرانند بعد از فراغ سجده روند و در سجده یکصد چهار مرتبه

یا و تلب بخوانند و اگر فرصت نباشد پنجاه مرتبه بخوانند و سوره الکهف در روز جمعه بخوانند نیز مجرب
و سعت رزق است و همچنین سوره واقعه در کیش دو بار بخوانند بعد از مغرب بعد از عشاء نیز مجرب
و بعد از نماز صبح صد بار یا مفتی و اگر وقت باشد یکصد بار و یکصد بار و سوره قمر بعد از نماز عشاء است و
یکبار و اگر فرصت نباشد هفت بار و اگر این قدر هم فرصت نباشد یکبار لیکن چون باین آیت رسید
رَبِّ الْمَسْمُورِ وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاسْتَخِذْهُ وَكِيلًا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ مبن و پنج بار بخوانند
بعد ازین سوره را تمام کند سوال برای ادا امری رفتن جواب دعای مشهور بعد از نماز سه بار بخواند و دعای است اللهم
انی اعوذ بک من الهم والحزن واعوذ بک من الخوف والهم والحزن واعوذ بک من غلبه الدین قهر الرجال اللهم
اکفنی بولک عن حزنک و غمی بفضلك عن سواک سوال برای محفوظ ماندن از هیچ آفات و بلیات
و کمالات و نیادی جواب سی سوره آیه بعد از نماز شام باید خواند اگر فرصت نباشد آیه الکرسی
ده بار بوقت صبح و یا حفظ و در برابر بخواند و حزب البحرین باب مجرب است سوال آنچه در باب
محفوظ ماندن از هیچ آفات خواندن سی سوره آیه حکم فرموده بودند کدام کدام سی سوره آیت است
یا مطلق سی سوره آیه از هر سه پاره که باشد تفصیل آن ایما کرد جواب سی سوره آیه این است
چهار آیه از اول بقر تا مفلحون و سوره آیه از آیه الکرسی تا خالدون و سوره آیه آخر سوره بقر از لیل تا سحر
اسم است تا آخر و آیه سوره اعراف از قوله تعالی اِنَّ رَبَّکُمْ اللَّهُ تَعَالَى تا الحنین و دو آیه از آخر سوره نبی سراسر
از قل یا عباد الله و ان دعوا للرحمن تا آخر و آیه از سوره الصافات تا لا ارب و سوره آیه از سوره الرحمن
تا استغفر من تا فلا تمنصران و سوره آیه از سوره حشر از کو اتر لکنا هذا القرآن تا آخر سوره حشر

کمال باشد از استمداد بجه صورت باید کرد و جواب بحضه از ایل قبور است هر کمال انوکمال
 البشائر متواتر شده طریق استمداد از ایشان آنست که جانب سر قبر او سوره بقره انگشت بر قبر نهاد
 تا منقول بخواند باز بطرف پائین قبر بیاید و این الرسول تا آخر سوره بخواند و بران گوید ای
 حضرت من برای فلان کار در جناب الهی التواضع می کنم شما نیز به دعا و شفاعت امداد من
 نماید باز رو قبله آرد و مطلوب خود را از جناب ماری خواهد و کسی که کمال اینان معلوم نیست
 و مشهور و متواتر شده دریافت کمال آنها بهمان طریق است که بعد از فاتحه درود و ذکر سوره
 دل خود را مقابل سینه مقبوره بدارد و اگر راحت و تسکین و نوری دریافت کند بدانکه این
 تبر اهل صلاح و کمال است لکن استمداد مشهورین باید کرد و سوال ترکیب استخاره و غیره
 برای دریافت حالات آیند جواب در قول جمیل مشهور و مذکور است و طریق سهل آنست
 که شب چهارشنبه و پنجشنبه و جمعه متواتر بعد از نماز عشاء و فراغ از امور دنیوی سبیم الله الرحمن
 الرحیم را سه صد بار خوانده اللهم نشرح همته بار بسم الله بر سینه و روی خود دم نماید و دعا نماید بخدا
 باری که در فلان امر آنچه واقع شد فی است در خواب با لفظه بهت فالف پس بهای بعد از آن
 صد بار این درود بخواند اللهم صل علی سیدنا محمد بعد و کل معاویم لک اگر خواهند دعا استخاره کرده
 آمده است مع استخاره برای مطلب خود سه بار بخواند و بحال قلب خود نظر کند اگر غم درست
 در آن کار باشد بعل آید و اگر در غم فتور گردد موقوف دارند دعا و استخاره در مشکوه موجود است
 سوال برای مشکلات و صعوبات و نیوی جواب دعا الکرب با طهارت و وضو و نیت فید
 عدد دین باب مجرب است و دعا اینست لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَكِيمُ الْكَرِيمُ سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ
 الْعَظِيمِ سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ السَّمَوَاتِ السَّعْيِ وَرَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مُوجِبَاتِ رَحْمَتِكَ
 وَغَائِثَاتِ مُعَذِّبَتِكَ وَالْغَنِيمَةَ مِنْ كُلِّ بَرٍّ وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ آثِمٍ لَا تُنْصِرْنِي فِي ذَنْبٍ إِلَّا عَفْوَةً وَلَا
 هِمًّا إِلَّا فَرَجَةً وَلَا حَاجَةً لِي مِنْ خَوَائِجِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ إِلَّا قَضِيَّتَهَا بِأَرْحَمِ الرَّاحِمِينَ در اعمال
 مشایخ ختم غا جگان نیز مجرب است و طریقه او معروف و مشهور و ختم باید تسبیح العجائب یا تحمیر
 یا بد تسبیح بیکم ارد و صد بار در اول و آخر درود و صد بار نیز خواه تنها بخواند خواه بجاعت سوال
 برای حفظ آبرو و صحت جواب اسم یا عزیز چهل و یک بار خوانده بروی خود و سیدن وقت صبح

اسهم با حفظ نهم عدد و نود و شصت بار خوانده بر جان و مال و رفقا دم کند و سوره لایلاف نیت طهارت
 و جلسه و منتقل ال قبایه اکثر اوقات خوانده با سوره سوال براسه دفع شر اعدای دنیوی هر چه ارشاد
 شود بعمل آرد جواب برای دفع شر اعدای دنیوی وقت نیت وقت و نیت طهارت و عدد و
 شرایط دیگر ملاومت این دعا مجرب است و وقت خواندن این دعا صورت اعدا در خیال آرد
 سنگسار بر سینه آنها بزند بسیار مجرب است اللهم انا بحولک فی کل شیء ثم و کونوا پاک من شرهم
 و خواندن سوره ثبت یا سوره فیل برای دفع اعدای مجرب است سوال حسب نسب شریف
 رنجابت چیست جواب تحقیق حسب نسبی خواندن شخصیست بشتریکه در بابی قریب است
 تا هفت بیت مثل شخصی از اولاد و بلوک یا از اولاد امرای کبار یا از اولاد شیخ عمده یا از اولاد مالک
 مستور و پادشاه و روایتی که در این شخص است که در آب است بعد از بارش را حسین
 بوردن و تاشی بوردن و علوی بوردن و شرفی بوردن و ایزدی بوردن و علی بن ابی طالب بوردن
 انجمن و بسیار است که در هر دو در نفوق را در میان او انحراف و وقت الا حظ که هم میداد و هم
 شرف او را و این قسم بزرگ دارند و بعضی صاحب دارند نسبت ندارد یا مثل تیمار و در این میان که از
 امام نظام علیه الرحمه و بعضی صاحب دارند و صاحب ندارند مثل قدر و نیل و جلال و سلطنت و باری
 و شرافت و نجابت و عرف عوام اکثر در مقام بزرگ نسب است

تمت

ایضا از اشادات مولانا شاه خضر پیر خرمه علیهم السلام

بسم الله الرحمن الرحیم و الحمد لله رب العالمین و الصلوة علی من فیها برکات
 اذا شئت و غلا وقت بالزید پس هرگاه او را در آن طبع نمایند او را در عینی بازق و در فارسی باده نهند
 و آن خبر را بجمع حرام است زیرا که طبع به موجب انقلاب حقیقی نیست و خاصیت اسرار که
 بسبب رفت فوادم و سرعت نفوذ در دست متغیر نیست و در هرگاه آن قدر بپزند که نشت او بر
 از نشت عین نامند و آن بر قاعه حنفیه روح طلال است زیرا که بسبب تأخیر فوادم از رفت
 بقظت از هر خبر برآمد و بسیار است که طبع گشت که قدری که از آن حرام است و در هرگاه
 مباح است و در دیگر علمای اهل سنت آن هم حرام است لان ما سکر کثیر و فطیله حرام است و اگر

قتل رساند و قصاص آن چه حکم است و علی هذا القیاس خوارج و نواصب سوره که بماء
تغذیه ششین نروال سنت محقق است اما تفصیل ششین بر مرصع علی رضی الله عنه من کل الوجوه
ثابت است یا نه چهارم آنکه امامت تفصیل جایز است یا نه و در صلوٰه مقتدیان او که اهل سنت
باشند چه حکم است پنجم آنکه در سب مردان و معاویه نزد اهل سنت چه تحقیق رفته ششم آنکه
اگر حنفی المذهب در بعضی احکام بر بزرگشاهی مثل رفع یدین و غیره عمل نماید چه حکم است هفتم آنکه
در تحصیل علم منطق و انگریزی مثل شصت و شش اشغال آن دارد و بر جوان و عدم آن چه حکم است
و ایضا در علم فارسی که سوامی حدیث و قرآن باشد چه حکم است و در فتاوی سراج النیرین تغذیه
تابع محمد مفتی در این باب لفظی چند که مشاهد نموده بود گذارش میاید بکذا عبارت تعلیم العلم کول
فرض عین و هو قدر یا محتاج البه فرض کفایه و هو ما زاد علیه لنفع غیره و منه و سب و هو البصر فی
العقده و حرام و هو علم الفلسفه و الشعبد و التبحر و الرمل و علم القاضین و الاستدلال فی الفلسفه
علم المنطق استیسه کلامه و نیز بر نوکری نصاری چه حکم است هشتم آنکه در اجتماع غنا و زوال و جفیفه
کوفی رحمة الله علیه چه حکم رفته و کس از اهل سنت بجل آن حکم کرده است یا نه نهم آنکه در تفرقه
خفا و شکل چه حکم است نکاح و روست یا نه و نهم آنکه بر تقدیر ثبوت کل و خان تزلزل
بر حلت و حرمت ختمه چه حکم است و این حدیث من اکل النبی لقمه فکانما زنی بامه سبعین
مرة و من زنی بامه مرة فکانما یدم الکعبه سبعین مرة و ایضا من اکل النبی و مات علی هذا
حشره الله عز و جل فی القیامه مکتوباً بین عینه ذاریس من رحمة الله عز و جل صحیح است
یا نه چنانچه علاء الدین محمد ابراهیم التبریزی که اهل امامیه است و در نبیه الغالین تحقیق این نموده
و گفته که این قول رسول الله است صلی الله علیه و سلم

اجاہامولانا شاہ عبد العزیز محدث دہلی و مفسر بلوچی رحمۃ اللہ علیہ

جواب اول آنکه شبهه نیست که فرقه امامیه منکر خلافت حضرت صدیق اکبر رضی الله عنه است و از دور کتب فقه مسطور است که هر که انکار خلافت حضرت صدیق اکبر کند منکر اجماع قطعی شده و کافر گشت قال فی فتاوی عالمگیری الرافضی اذا کان ریس الشیخین و یلعنهما العیاذ بالله فهو کافر و ان کان یفضل علیا کرم الله وجهه علی ابی بکر رضی الله عنه لایکون کافر لکنه مبتدع و لو قوت عایشه رضی الله عنها بالرافضه کفر

[illegible]

است ۱۱ انجناب علامہ علیہ السلام حضرت علیہ السلام کی بیان

انقدر بنزد که نصف او برو آنرا نصف و جمهور می نیز گویند زیرا که جمهور آنرا هم حلال میدانند و اگر آنقدر
 بنزد که و ثلث آن برو آنرا طلا گویند و همین است که او را خلیفه ثانی برای ایل شام که خوار خورون
 شراب بودند بعد اسلام ترک آن نمودند مبتلا با مرض گشتند و حکایت آن پیش خلیفه ثانی امشوره
 صحابه شجری نمودند و در شرح و قایم و غیره مثلث را بجد طلا تعریف کرده و نمود و از اہم مختلف فیکہ گفته و مرا و
 آنان است که بوزن آب ثلثین آب اندازند و نگاہ دارند تا آنکه شداد و غلبان پیدا یابد و وجه الحرمة کما ہو عند الجمهور
 هو الاسکار و القلیل و الکثیر سواء فی وجه الحرمة هو عند ابی حنیفہ رضی الخرج عن حدیث و بر فقہاء حنفیہ
 کہ در غیر حصر حقیقی قدر سکر را حرام میدانند بخالف احادیث مشہورہ و الہ بر این کہ ما اسکر کثیرہ فقلیل
 حرام و فی لفظ ما اسکر منہ الحرة فجرمتہ حرام و فی لفظ اخر ما اسکر منہ الفرق فمالا الکف منہ حرام و اثرہ
 بسیار تنگ میشود و توجہات ضعیفہ متجلی میشوند اقول ان ہذا التحريم ليس تحريما بالحقیقۃ بل
 لاجل سدا للریعۃ حتی لا یتوصل لقلیلہ لے کثیرہ کالنہی عن القبلة للصائم الثابت النہی عن
 النظر لے وجه الاجتناب لانه یدعو الی الفساد و الافعلۃ الحرمة هو الاسکار و اما فی نجاستہا فقلیلہ و کثیرہ
 سواء ہذا ہو تحریر مذہب ابی حنیفہ رضی و الحق عندنا فی ہذہ المسئلۃ ما ہو عند الجمهور و اللہ اعلم

حدیث مشہور

سوالات عشرہ کہ شاہ بخارا زعمۃ المفسرین زبدۃ المحدثین صاحب الادب
 و التیمیر مولانا شاعر الغزیر دہلوی رحمۃ اللہ علیہ کردہ بود و جو آبا موالی و تفصیل فیل داوہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للرب العالمین الرحمن الرحیم مالک یوم الدین والصلوة والسلام علی خاتم النبیین
 و سلیمہ وسلم محمد وآلہ جمیعین سوال اول آنکہ فرقہ امامیہ کہ فی زیارتان مذہب ایشان مرجع است
 در سلام دایمان آنها چہ گفتہ آید و طریق سلام در ملاقات با آنها کردہ آید یا نہ و وہم آنکہ اگر کسی
 قذف عائشہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا و یاسب صحابہ کبار رضوان اللہ تعالیٰ علیہم نمادہ و کسی اورا

وایضا فیه من انکما مامنه الی کبر الصلوات رضی اللہ عنہ فهو کافر و علی قول بعضهم یستدع
ولیس بکافر و الصبیح انہ کافر و کذا من انکما خلافتہ عمر رضی اللہ عنہ فی اصح الاقوال و یجب
انکار الزانی عن قولہم یرجع الاموات الی الدنیا و تباح الارواح الی ان قال و یقولون انہ
ما جئنا من ملة الاسلام و احکامہم احکام المرتدین انتہ و ہر گاہ بموجب روایات فقہ کفر انہا
ثابت شد پس در ملاقات البشان نیز حکم ملاقات کفار جاریست یعنی ابتدا اسلام نباید کرد
الاستدخاف الضرر العظیم الا حق منہم و جواب نیز بقدر ضرورت اکتفا باید نمود و اگر در افعال
تنظیمیہ دیگر غیر از اسلام خود العمل دارند در مقام مکافات بقدر منسرح عمل باید آورد و همچنین در
عیادت و تعزیت و تہنیت و اجابت دعوت مکافات منظور باید داشت چنانچہ حکم سائر کفار
ہمین است و کذا حکم الخوارج و النواصب جواب سوال ثانی آنکہ قاذف عائشہ رضی اللہ
عنہا بلا شبہ مرتد است از راہین حاکم بر وہ بشہود اثبات قذف و سب بر وہ نمود و قتل باید شد
بحکم حدیث من بدل وینہ فاقتلوہ و این ہمہ برای آنست کہ قصاص از قاتل دفع شود و الا جلا
شخص بکوش خود این کلام شنیع را بشنود و شکلم ان کلام را بکتب عند اللہ یا نحو مذکور شود و اما بعد القاضی
اگر شہود معتبر نداند و مستوجب قصاصین خواہ گشت و ہمین است حکم خوارج و نواصب اگر قذف و سب
نمایند جواب سوال ثالث آنکہ تفضیل شخنین بر حضرت مرتضی علی رضی اللہ عنہم جمیعین من کل
الوجہ نیست بلکہ علمای محققین نوشته اند کہ تفضیل احد الشخنین علی الآخر من جمیع الوجہ محال
چون تفضیل حضرت مرتضی علی و جہاد سیفی و سمنانی و فن قضا و کثرت روایت حدیث و اثبتہ
و حقیقت لا استجازہ بیت بر حضرت صدیق اکبر قطعی است بچنین تفضیل انجناب در قدم اسلام
و اول من صلی بولن بر حضرت فاروق نیز قطعی است بلکہ مراد از تفضیل شخنین بر جناب
مرتضی نیست کہ در تسمیہ بنی من حیث سیاست الامہ و حفظ الدین و سد باب الفتنة
و ترویج احکام الشریعہ و اشاعتہ الاسلام فی البلدان و اقامتہ الحیو و التعزیرات و همچنین است
مقاصد خلافت کبری و لہذا تقدیم شخنین بر بن امیر جمیع صحابہ بود بلکہ در صواق حق و حق و دیگر
کتب حدیث مغبر و مذکور است کہ جناب رسالت ابی صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم فرمودند
سالت اللہ ان یقدحک یا علی یا ابی اللہ الاتقیم ابی بک جواب سوال رابع آنکہ تفضیلیہ دو قسم اند

کثرت وارد شده آنرا بر چه چیز حمل باید کرد جوابش آنکه بجمع منع تحصیل این علم محمول بر دو چیز است
 یا آنکه در او ایشان منع از آنهاست که در اشتغال این علم که مقصود بالذات گردد و از حدود مسائل خارج شود
 و تمام عمر در آن مصروف گردد و از تحصیل مقصود بالذات باز دارد و اشتغال بجمع علوم آتشیل نحو
 و صرف و معانی و میان باین وجه ممنوع و حرام است یا آنکه در آن بر مان بدست استیصال این علوم
 در تائید از مذہب اعتزال و فلسفه رایج بود و در امثله حدود و رسوم و قضایا و قیود و اشکال سائل
 قلم عالم و اثبات هیولی و صورت و غیر ذلک مستعمل میشد و هر که باین علم اشتغال میکشید بن ارباب
 فخریات مملو و شحون میگردد و رفته رفته رسوخ در دین او پیدا میگردد و بدین جهت حرام و محظرت
 گردید حال این امور و منطق یا کمال بر طرف شده و آنرا اهل حق جزوی از اجزای علم کلام که در علم
 و نبیه است گردانیده اند حرمت و معصیت بودندش نیز بر طرف شده از آنکه رفع بار ترفع علت
 و آنچه در فناوی سراج النیر مرقوم است و دخل فی الفلسفة المنطق مراد از همان منطق است
 که جزو فلسفه بود و امثله آن در مسائل فلسفه مستخرج شده بودند این منطق مجز و علم کلام است
 و الله اعلم بالصواب و تعلم انگریزی یعنی آئین خط و کتابت و لغت و اصطلاح اینها را دانستن
 با کسی ندارد اگر به نیت مباح باشد زیرا که در حدیث وارد است که زید بن ثابت بکلم آنحضرت و
 علیه و علی آله و صحابه سلم روشن خط و کتابت یهود و نصاری و لغت آنها را آموخته بود و بر است
 این غرض که اگر بر آن آنحضرت عم خطی باین لغت و رسم خط برسد جواب آن تواند نوشت و اگر
 بجز و خوش اند آنها و اختلاط با آنها تعلیم این لغت نماید و باین وسیله پیش آنها تفسیر و تدریس
 البتة حرمت و کراهت دارد و قد مر انفا ان لالة حکم ذی الالة و نوکری نصاری بکایه جمع که
 چند قسم است بعضی مباح و بعضی مستحب و بعضی حرام و بعضی کبیره و فریب سر حکم و بعضی آنکه اگر کافر
 این کس را برای اقامت رسوم سماوی و سر انجام امر محمود دفع فزاد و اطلاع الطریق و قیام موافق
 شرح شریف در عدالت و بناسی قناطر و ترتیب تزیین مزارات نافع مثل مهانتلری و غیر ذلک استیجاب
 کند بلا شبهه جایز است بآنکه تحصیل بدست حضرت یوسف علی نبینا و علیه الصلوٰة والسلام که آنرا
 مصر که در آن وقت کافر بود و او را غلج خزان مصر در خواست تا اقامت عدل و تقسیم نماید و بدلیل
 قصه دالیه حضرت موسی علی نبینا و علیه الصلوٰة والسلام نوکری فرعون را برای تهنیت دادن حضرت

چنانچه رضی الله عنه در حق او زیاده بر فساق دیگر منقطع و مرجع است بالقطع معلوم است
که بعضی صحابه در زمان آن حضرت صلی الله تعالی علیه و آله و صحابه وسلم قریب کبیره
شدند مثل مانع اسلمی که زنا کرده بود و مثل حسان بن ثابت که در قذف عائشه صدیق رضی الله
عنها شریک گشته آنحضرت اینها را حکم تکفیر نفرموده اند و هنوز قذف عائشه رضی الله عنها منصوص
التحریم در قرآن نشده بود بر خلاف این وقت که حالا قذف عائشه بلا شبهه کافراست لا نکراه
نص القرآن جواب سوال ساوس آنکه اگر نفی مذنب بر مذنب شافعی عمل نماید در بعضی احکام
بیکه از همه وجه جایز است اول آنکه دلایل کتاب و سنت در نظر او در آن مسئله مذنب شافعی را
ترجیح دهد دوم آنکه افضلیه مبتلا شود که گذاره بدون مذنب شافعی نماید مثل احکام میاه درین و یار
یا احکام مفقود سوم آنکه شخصی باشد صاحب تقوی و او را عمل با حیات منظور افتد و احتیاط در این
شافعی یا بد مثل صدقه و اداسه زائد از قدر دو آثار یا گوشت طاموس نخوردن و علی هذا القیاس
لیکن درین وجه شرط دیگر هم هست و آن آنست که تلفیق واقع نشود یعنی بسبب ترکیب مذنب
صورتی تحقق شود که بهر دو مذنب روا نباشد مانند آنکه فصد را ناقض و ضوابط مذنبان
و منوماز عقب امام بی فرائد فاتحه بگذارد که در هیچ مذنب و انشد و ضوابط مذنب شافعی
باطل گشت نماز بر مذنب شافعی و اگر سوائی این وجه مله ترک اقتدای حنفی نموده

اقتدای شافعی کرد یا بالعکس کرده قریب مجرام است زیرا که لعب هست درین جواب
سوال سابع آنکه تحصیل علم منطق هیچ باک نیست زیرا که علم منطق از علمیه صوری بالذات نیست
بلکه از علوم الهیه است مانند نجوم صرف و آله هر چند را در علت در حمت حکم آن چیز است که می آید
است مثل توپ توپخانه و اسلح خانه که آیه حرب است پس اگر حرب عبادت است مثل
جهاد کفار و دفع سارق و قطع الطریق استعمال آلات و اتخاذ اودات آن حرب نیز قبیل
عبادت خواهد شد و اگر آن حرب مجرام و معصیت است مثل بغی و قطع الطریق پس استعمال
آله آن حرب نیز مجرام و معصیت خواهد بود و بگذارد فی کل آله مع ذی الاله نهایت کار آنکه اگر کسی علم منطق
تحصیل کرده در تأییدات مذاهب باطله و تکنیکات عقاید حقیه استعمال کند البته درین کار
اگر بکمال باشد نه در نفس تحصیل علم آید حکم بر آنکه در کلام قدما همچو این علم منع از استعمال آن

چنانکه بر تورات و انجیل اعتماد نتوان کرد و عقیده و عمل را از ان نتوان گرفت همچنین ایت قرآن
موجود تمسک نباید کرد و همچنانکه احکام آنها منسوخ شده اند بقرآن مجید هم چنین ازین قرآن هم چنانچه
بسیار نسخ شده و نسخ را غیر از ائمه که نمیدانند سوم آنکه ثبوت نزول قرآن و اعجاز او بکلی ثبوت
نبوت پیغمبر نیز موقوف است بر ثبوت صدق ناقلین و چون ناقلین چون نبوت پیغمبر این جماعه باشند
که بسبب غرض فاسد خود یعنی را که حضور یک لک و بیست و چهار هزار کس پیغمبر فرموده بود و انفا و انما
نمودند و هیچکس عند الحاجة اظهار ناساخت تا آنکه حق خاندان نبوت تلف شد و اصل عظیمین که هم
جنب نبوت است یعنی امامت بر هم گشت بر فعل اینها چه اعتماد شاید بنا بر غرض فاسد علی این جماعه
توطیهها بر بسته باشند که فلا نسی نبی بود معجزه تا آورد و قرآن بر و نازل شد و همه بلغا از معارضه او
عاجز شدند و در واقع هیچ نباشد و اما خبر پس حال آن درین باب تفصیل گذشت راز این است
خبر را می باید که ناقلی باشد پس ناقل خبر شیعه اند یا غیر شیعه و غیر شیعه را خود اسلا اعتبار نیست
زیر که صدر اول ایشان که مقاطع الاسانید اند مرتدین و منافقین و منحرفین کتاب الله و معانی
خاندان رسول بوده اند و شیعه با هم در اصل امامت و تعیین ائمه و اعدا و ایشان اختلاف جاسق
دارند و اثبات یک قول از اقوال ایشان نمیشود الا به خبر زیرا که کتاب ازین مذکورات بنحی که
الزام مخالف نماید ساکت است پس اگر ثبوت خبر و حجت آن موقوف بر ثبوت آن قابل بود و در
صریح لازم آید و نیز حجت بودن خبر سبب آنست که قول معصوم است یا بواسطه معصوم از معصوم
دیگر رسیده و عصمت شخص معین ثابت نمیشود الا به خبر زیرا که کتاب ساکت است و عقل و اجتهاد
و معجزه بر تقدیر صد و نیز موقوف بر خبر زیرا که مشاهد تحریف و معجزه هر کس را اتفاق نمیشود
و اجماع نیز سبب دخول معصوم در آن حجت است و باز دلیل اجماع انما بین خبر در کار است
و عصمت شخص معین را به خبر مساوی خبر معصومی دیگر که بواسطه او رسیده ثابت کردن در صریح است
و نیز حجت خبر موقوف بر نبوت نبی و امامت امام است و چون اصل ثابت نشد فرع چگونه ثابت شود
بالجملة نیز و شیعه تو از خود از خیر استبار افتاد زیرا که گمان واقع از عدد متواتر بطور آراء و اظهار و ادعای
در حکم درست و اخبار احوال خود بالا جماع درین مطالب معتبر نیست پس استدلال به خبر
نیست و اما اجماع پس بطلان آن اظهار است زیرا که اجماع بعد ثبوت نبوت و شرع است

تمتہ دلائل شیعہ بیان حدیث ثقلین

(منقول از مجمع انوار شریعہ باب ہفتم)

بسم اللہ الرحمن الرحیم

باید دانست کہ اقسام دلیل نزد شیعہ چار است کتاب و خبر و جماع و عقل کتاب کہ قرآن مجید است
 بزعم ایشان قابل استدلال نیست زیرا کہ اعتماد بر فراغت او حاصل نمیشود الا وقتیکہ ماخوذ باشد
 بر اسطہ امام معصوم و قرآنی کہ از ائمہ است در دست ایشان موجود نیست و این قرآن را ایماہ بزعم
 ایشان معتبرند ائمہ اند و قابل استدلال و تسک نشمرده چنانچہ از کلینی و غیرہ کتب معتبرہ ایشان
 منقولی نخواہد شد و این مطلب بچند وجہ ثابت است اول آنکہ جماعہ کثیر از امامیہ از ایماہ خود روایت
 کرده اند نہ قرآن منزل را تحریف کلمات از واضح آن و اسقاط آیات بلکہ سوزنیز بوقوع
 آوردن و ترتیب ہم متغیر شدہ و حالا آنچہ موجود است مصحف عثمان است کہ ہفت نسخہ آنرا نوشتہ
 با کثافت عالم شہرت داد کہ کسی را کہ قرآن منزل بر اصل ترتیب وضع میخواند ضرب و شلاق نمود تا آنکہ
 لعنہ خدا بر کتب ہمہ فاق بر این مصحف اجماع کردند پس این مصحف قابل تسک و استدلال نباشد و نظم
 و الفاظ او و عام و خاص او محل اعتماد نباشد چہ جائز است کہ این احکام کہ در قرآن موجود اند
 ہمہ آنہا یا اکثر آنہا منسوخ باشند یا یا تہ و سور تہ کہ اسقاط کردہ اند یا مخصوص باشند یا آیات
 و سور مستقطہ و جبہ دوم آنکہ ناقلان این قرآن بلاشبہ مثل ناقلان تورات و انجیل اند کہ بعضی
 از ایشان اہل نقاق بودند مثل عظامی صحابہ و کبرای ایشان و بعضی از ایشان بر این و دنیا طلب
 و دین فروتن مثل عوام صحابہ کہ بطمع مال و مناصب اتباع رئیسان خود کردہ اند و از دین مرشدند
 مگر جبار کس یا شش کس باقی ہمہ سنت پیغمبر را جواب دادند و با خاندان او دشمنی و عداوت پیش گرفتہ
 و کتاب او را تحریف و خطاب او را تعبیر کردند مثلاً سجای من المرفی الی المرفی و سجای تبتہ
 ہی انکی من لبتکم امہ ہی اربی امن ائمہ نوشتند و علی بن القیاس چنانچہ در دعای منی قریب کہ
 اورا قنوت امیر المؤمنین و متواتر انکار کردند کہ است و بعضی آن دعا در باب ثانی گذشت پس

در آنچه شمل باشد بر مسائل دعوی کرده است الحق اتفاق را در آنها با وجود آنکه می باشد خود موافقت
 کرده است در حکم آنچه دعوی اجماع کرده اند و در آن دارد که در این برای خبر و اگر در آن بر آنکه کلام فریب بخورد و بسبب
 دعوی اتفاق است محقق واقع شده بدان خطا و مجاز با را از هر یک از علما خصوصا از شیخ مرتضی پس از آنکه
 کرده است در آن اجماع را از کتاب نکاح و دعوی است در خلاف اجماع بر آنکه زن کتابه و فقیه اسلام
 آنرا بگردد حدیت او پیش ازین که مسلمان شود و شوهر فرسخ میشود نکاح و گفته است در نهایت و در
 کتاب اخبار است نسخ میشود نکاح در میان آن هر دو و همین قسم هر باب از الوافق نگذرد
 شیخ و سیر برین نماید و این رساله پس دانست قریب حدیث بلکه زاید در آن مندرج است و اما
 عقل پس تمسک بدان در شرعیات یا در غیر شرعیات اما در شرعیات پس نزد این فرق اصول قابل
 تمسک نیست زیرا که از اصل منکر قیاس اند و او را محبت نمیدانند و اما در غیر شرعیات پس موقوف
 است بر خبر دیدان از شواهد و بهم و الف دعاوت و احتراز از خطا در ترتیب و صورت از کلام این
 معنی بدون ارشاد و امام حاصل نمیتواند شد زیرا که هر فرق از طوائف او میان بعضی از خود چیز را ثابت
 کنند و چیز را را نکر شوند و با هم در اصول و فروع متخالف نمایند و عقل ترجیح بعلوم داد و الا اجماع
 متخالف و ترجیح در ترجیح مهم تحقق خواهد شد پس لابد و است عقل حاکمی و مرجع باید که احد آنها
 را اصول و دیگر را خطا قرار دهد و این قسم حاکم و مرجع غیر از نبی و امام نمیتواند شد و چون ثبوت اکت
 که موقوف علیه عقل است در حین توقف است تمسک بعقل نیز محل اعتماد نباشد و معذرا کلام در ظاهر
 شرعیه است و امور شرع را بعقل صرف ثابت نمیتوان کرد زیرا که عقل را معرفت آنها با تفصیل علم
 است بالا جماع آنرا عقلی که مستند و مدو گیرنده از شریعت باشد و اصل آن حکم را از شارع گرفته
 باشد میتواند قیاس و چیز دیگر بیان کرد لیکن چون قیاس نزد این فرق باطل است پس عقل را
 مطلقا در امور شرعیه دخل نمائند خاصه در قواعد و کلیات شرع هنوز تردد و اضطراب است
 عقل را در چه چیز کار خواهند برد و ثبت العرش اولاً ثم انفس ثابت ساز و در اول انفس
 و ثانیاً فاعل حلیله باید دانست که قیام جمیع بر این عقلیه با عقاید بدیهات است پس اگر
 جمیع انکار بدیهات پیش گیرند مثل سوفیایه که *أَوَّلُ أَحَدٍ لِنَفْسٍ الْإِنْسَانِيَّةِ وَالنَّحْوِ وَالْإِنْبَاتِ*
أَلَا يَجْتَرِحَانِ وَلَا يَرْتَفِعَانِ وَأَجْزَمُ الْوَاحِدِ لَا يَكُونُ فِي آيٍ وَاحِدَةٍ فِي سَكَايَكُنِ وَالْغَائِبُ

عَنْ الْحَوَاسِ لَيْسَ لَكُمْ الْحَاظِرُ وَمَا يَكُونُ بِكُمْ الشَّيْءُ لَا يَكُونُ بَيْنَ ذَلِكَ الشَّيْءِ وَامْتِنَالِ بَيْنِ
 اقْتضائِ الزَّكَاةِ كَقَدْرِ اثْبَاتِ، مَعَ مَطْلَبِ نَزْوَالِشَانِ بَرَاءَتِ بَرَاءَتِ عَقْلِيَّةِ تَوَالِ نَمُوذِ مَحْضِينَ قَبْلَهُمْ جَمِيعِ
 دَلَالِ شَرْعِيَّةِ وَمَقْدَمَاتِ وَبَيْنِهِ بَرَاءَتِ مَطْلَبِ حَقِيقَةِ اسْتِ كِهْ اَزْ زَمَانِ حَضَرَتِ اَبْرَاهِيمَ عَلَیْهِ السَّلَامُ
 وَتَمَّ جَمِيعِ اَوْبَانِ سَلَمِ اسْتِ وَاصُولِ اَنْ مَنفَقِ عَلَیْهِ جَمِيعِ مَلِّ تَمَلُّ اَنْ الْمَقْبُودِ وَفَاحِدِ دَائِمِ بَرَسِ
 الرَّسُولِ وَبَيِّنَاتِ الْخَيْرَةِ اَنْ الْمَلَايِكَةَ وَرَسُولَهُ اَللَّهُ اَعْلَمُ اَلَمْ يَكُنْ لَكُمْ مَعْقُودُونَ عَنْ الْكُذِبِ وَابْتِغَاءِ
 سُبْحَانَ الْبَيْتِ اَنْ لَكُمْ اَحْكَامًا لِكُلِّ شَيْءٍ فَكُلُّ عِبَادِهِ يُجَازِي فِيهَا رَحْمَةً يَوْمَ الْبَعْثِ وَالنَّشْوَ وَالْجَنَّةِ
 وَالتَّوْبَةِ وَهَرِ اَمْرٍ مَعْقُودِ اسْتِ وَتَحْقِيقِ اَوَّلِ مَطْلَبِ مَغْبِرَانِ اِرْطَا هَسْ كِنْدِ مَجْرِدِ اَسْمِ اسْمِ
 وَتَمَّ اَنْ فَرَسْتِ دَوَاغَانِ خُذْ اَلْذَلَّ سَوْفَ خَلْقِ مَحْفُوظِ اَنْ دَرُوشِ وَخِيَانَتِ دَرِ سَانِدِ اَنْ وَبَرَسْتِ كِهْ
 نَزَارَتِ حَكْمِ تَكْلِيفِ دَاوَنْ بَرَسْدِ كَاغَانِ اَوْ خَرِاصِدِ بَدَلِ اَنْ دَرِ اَنْ اَنْ اَنْ اَنْ اَنْ اَنْ اَنْ اَنْ اَنْ اَنْ
 شَرَانِ بَرَسْتِ وَدَرْخِ وَاثْبَاتِ اَصُولِ دَقْوَا حَقِيقَةِ بَرَسْتِ مَطْلَبِ اَنْ اَنْ اَنْ اَنْ اَنْ اَنْ اَنْ اَنْ اَنْ
 مَعَ مَطْلَبِ اِزْمَالِ وَبَيْنِهِ دَلَالِ نَزْوَالِشَانِ مَكْنِ اَنْ نَفِيسِ اَنْ اَنْ اَنْ اَنْ اَنْ اَنْ اَنْ اَنْ اَنْ
 تَفْصِيلِ اِنْ اَجْمَالِ وَاِذْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ
 اَصُولِ دَقْوَا حَقِيقَةِ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ
 كِهْ اِيشَانِ بِلَاوِ طَلَبِ اِزْمَالِ اَلْمَوْتِ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ
 مَلُومِ اسْتِ كِهْ خُودِ اِيشَانِ اَنْهَارِ كَذِبِ مِثْمَا يَنْدِ مِثْمَا يَنْدِ مِثْمَا يَنْدِ مِثْمَا يَنْدِ مِثْمَا يَنْدِ
 چنانچه نبوت خاتم الانبياء روایت کرده اند همچنان جمیع و صورت حق تعالی نیز روایت کرده
 روایت صریح بر سبب فیسر و سبب و روایت شریط اما است، پس اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ
 بحدیکه تطبیق اصلاً ممکن نیست پس کذب یعنی از ایشان لا علی التَّعْلِيقِ یَقِیْنُ مَشْهُدِ اَوْ اَوْ کَاوَبَانِ
 و در و غلو یان را که بجهت غرض فاسدی تشبیه افشائی نموده باشند چنانچه در مقارن جلال است
 در قرآن اول العمل آوردند اعتبار حی نیست و سواي چهار صحابی یا شش صحابی نَزْوَالِشَانِ قَبْلِ
 اَعْتِمَادِ نِیْسْتِ دَلِ اَنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ اِنْ
 بِالْفَرْعِ اِنْ
 لَمْ يَكُنْ جَاءَ حَكْمُ اسْتِحْصَالِهِ هَمَّ سَيَكُنْ قِسْمُ افَادَةِ اَلْقَبْلِ نَمَايِدِ وَصَحَابِهِ دِکَرِ مَعْمُ نَزْوَالِشَانِ فَرْدِ خُجْ

نبوت و ظهور معجزات و نزول قرآن و عجز بلغا از معارضه آن یقین حاصل شد که اینها از
 چنین بود و نبوت صدق و صلاح ایشان به شهادت قرآن و رسول بر وجهی است که ما بعد از این
 لازم آید بلکه بر وجهی که عقاید و فرائض است و الاخص حال ایشان کافی است و در اعراض
 خبر ایشان و صدق متواترات ایشان و ابتداء سبیل ایشان و لزوم طریقه ایشان پس اگر کسی
 بقرآن یا خبر رسول یا جمیع تسک گفتند لابد منزل کرده باشند از جوی شیعه و خود را در سب
 اهل سنت بر خود لازم گرفته و الا این تسکات ایشان مثل لامع سرب نقش بر آینه است و بی شک
 خواهد بود پس واضح شد که بنابر اصل شیعیت هیچ دلیلی از دلائل ایشان نیست و چون در
 بدین اهل سنت زدند و این قرآن و اصل ملت حقیقه قائل شدند و از شیعه انکار کردند و از
 مثل تفویض امر نماز با بوی که صدق و فضایل و مناقب او غفلت حلیین مسیحین است که اندر این و
 اصول تواتر ثابت شده اند قائل باید شد و قبول باید کرد و الا حکم بر اصل لازم خواهد آمد که شیعه
 و شکر دیگر بجای آوردن لطفی ندارد و وجد و منع بوده ای را که فتنه است و دشمنی است
 و همزگستان رستین بل این فائده را باید که از دست ندهی که بسے مفید است و نیز از ادب سابقه
 معلوم شد که بنامی از شیعیان بر روایات اصحاب ائمه است از احوال آن اصحاب نیز معلوم
 که اکثر آنها دروغگو بودند و خود ائمه آنها را تکذیب فرمودند و هیچ امامی نبوده است الا بعض اصحاب
 او را امام لاحق تکذیب نموده بدلیل آنکه آن بعضی با امامت او قائل نبودند و معتقد امامت شخصی دیگر
 یا قائل تو کف و الفطاح امامت بودند و لهذا بسبب سرزنش که با اصحاب ائمه دارند تکذیب امام لاحق
 بلکه مکذیب خود آن امام را بجوسی نمیشمارند و بر روایات همه آنها اعتماد کلی دارند پس چرا باران
 و اصحاب رسول که کمتر از امام و تاثیر صحبت نخواهد بود حسن ظن نمیکند در روایات آنها را مقبول
 سازند غایت ما فی الباب آنکه بعضی روایات از ائمه مخالف روایات اصحاب مخصوص و در روایات متعلقه
 با امامت نزد ایشان رسیده باشد و شبهه در صدق صحابه ایشان را پیدا شده باشد لیکن چون
 این مخالفت در اصحاب بر امام جاریست و این شبهه در همه آنها ساری نمیشود مالم قبول روایت
 نشده پس در حق اصحاب چرا مالم قبول روایت شود و ما کمالا الشک فی المحض و التیام و التیج
 و التحقیق بحباب رسول الله علیه و سلم و الامانة بناشیر صحبه احوال و لا قوة الا بالله عما لا نعلم خود

از اینجا معلوم شد که اثبات آنست جنتی که سبیل آن فعل به نبوت خاتم الانبیا است بدو انبیا
 اهل سنت و اعدل ذیب نمیتواند شد زیرا که ایشان اصول دین خود را اخذ کرده اند از جماعه صحابه
 کبار مثل عشره مبشره و عبادله اربعه و کثرتن دیگر اهل بدرو اهل بیعت الرضوان و مهاجرین اولین
 که حق تعالی بر کتاب خود بر صدق و صلاح ایشان گواهی داده قوله تعالی اولئک هم الصابرون
 و قوله تعالی لا یغیبه رسول الله و الذین سمعوا نداء الی آخر المآلیه در آیه تبارک و تعالی ایشان کلیات
 خوشنودی و رضه امندی از خدا فرموده قوله تعالی لقد رضی الله عن المؤمنین اذ انبأ یونانک تحت الشجره
 الی غیر ذلک من الآیات باز ادا اهل سنت این خصوص در قرآن و احادیث مستفیده از اعمال
 ایشان تفصیل دینی نموده اند که همه ایشان را مادی الاشیاء و غیره است و الی غیره
 بوده اند و اعلامی اعلام شریعت غرض از اینجاست که در هر حال احکام است صفتی برینا بود
 مدانست روانداشته اند و کتاب خدا را بهتر از جان خود عزیز میداشتند و اهل الهی را در حفاظت
 و حمایت فوق الانفس و المایع می گذاشتند و سنن رسول خدا را در عادات و اخلاق و العبادات
 همه اهل تقویت میکردند و عوام صحابه بهجت خوف سیاست و برکت حسب ایشان نیز همین تیر
 داشتند و تابعین ایشان با حسان نیز بتاثر صحبت ایشان و با نعلان شعله الزار ایشان سلوک
 همین طریق لازم گرفته اند و بکذا قرا فقرنا و اتباع و انقیاد این جماعه در پیغمبر حاضر بود و در
 حق بود و نه برای جلب نفی دفع ضرری بلکه هر که از جماعه عرب بداعیه اقتضا القلوب شمس
 شده بود گورنیش قوم و صندید مشبه و باشد او را تحقیر نمانست می نمودند مثل البسفیان و اقرب
 حابس که در مجلس خلیفه ثانی با و صف ریاسته که داشتند خوار برپا کشیده اند و صف النعال جایایسته
 و نقره و مساکین اهل ایمان و غلامان و کم اصلمان این با مثل صهیب عمار و در مجلس بودند و عند القتل
 ولایت و ملک و سلطنت را بجا میخواندند و اقارب خود را وند و قدم اسلام و کثرت صحبت پیغمبر و شرف
 رفاهت و اورا و تقسیم این ماصب ملاحظه کردند اکثر ایشان بعد از قتل و جنگ جدال و کشته
 شدن بزرگان و اقارب خود و اصرار بر کفر و بعد از رویت معجزات قویه ایمان آورده اند و اگر قبول کنند
 و سچین و اهل کتاب بطبع مال و مناصب میگویند بایستی که در اول و بلکه اظهار ایمان مینمودند و در اول
 دراز در بر نهی امور پیغمبر و عادات او نمیکند و انبند و چون بقل در وایت ایشان ثابت شد و عوی

باید دانست که با اتفاق شیعه و سنی این حدیث ثابت است که پیغمبر صلی الله علیه و سلم فرموده انی
 بآرک فیکم الثقلین ما ان تمسکتم بهما لن تضلوا الیدی احدهما اعظم من الآخر کتاب الله و تعزیرتی
 اهل بیته هر آینه من گزاشتم در شما دو چیز گر آنقدر که اگر گریه کنید با آنها هرگز گریه نسبید بعد من - گفته
 از این هر دو بزرگتر است از دیگر قرآن شریف و اولاد من از اهل بیت من - پس معلوم شد که هر دو
 ربی و احکام شرعی را در پیغمبر حواله باین دو چیز عظیم الفید فرموده است پس درستی که مخالف این
 دو باشد در امور شرعی عیبیه عقیده و عملاً باطل و نامعتبر است و هر که انکار این دو بزرگ کند خارج از دین
 شود و الا در تحقیق باید افتاد که این دو فرقه یعنی شیعه و سنی کدام یک متمسک باین دو حمل مستیست
 و کدام یک استخفاف این دو چیز عالی قدر میکند و امانت مینماید از و رجوع به بار ساقط انگار و امن
 در هر دو پیش میگیرد و این بحث را بنظر تامل و انصاف باید دید که طرفه کار می و عیب باجری است
 و درین بحث غیر از کتب معتبره شیعه منفرد نسخی نبود و چنانچه در تمام ساله از نقلات است اما کتاب
 امامیه و شیعه از وجه اعتبار ساقط شد و مثل تورات و انجیل قابل تمسک نماید زیرا که تحریف بسیار
 در و راه یافته و احکام بسیار از منسوخ شده و آیات میسر به اگناسخ احکام و تخصیص عمدات است
 جز روی رفته و آنچه باقی است بعضی الفاظ او سبیل و بعضی زائد و بعضی ناقص روی الکلیتی
 عن هشام بن سالم عن ابی عبد الله ان القرآن الودی جاء به نبیئیل الی محمد صلی الله علیه
 و سلم سبعة عشر الف آیه از ابی عبد الله هر آینه قرآن آنکه آورده بود آنرا جبرئیل مسوی نموده
 صلی الله علیه و سلم هفتده هزار آیت بود روی عن محمد بن نصیر عنه انه قال کان فی لم یکن اسم
 سبعین رجلاً من قریش باسمائهم و اسماء ابائهم و روایت کرده از محمد بن نصر روی و گفته است
 بود در لم یکن نام هفتاد و هزار قریش بنامهای ایشان و نامهای پدر ایشان - و روی
 بن سلیمه قال قرأ رجل علی ابی عبد الله و انا اسمعه حروف و اس القرآن و روایت کرده از محمد بن
 فقال ابو عبد الله کف عن هذه القراءة و اقر كما نقراه النسخ کتب و روایات ایشان
 قرأ کتاب الله علی حده روی الکلیتی و غیر عن محمد بن یحیی و دیگران و روایت کرده از
 ارسلنا من قبلک من رسول و لا نبی و الا محمد و روایت کرده از محمد بن یحیی و دیگران و روایت کرده از
 محمد بن یحیی و دیگران و روایت کرده از محمد بن یحیی و دیگران و روایت کرده از محمد بن یحیی و دیگران

یہ حدیثیں مخالفتِ رایان فرمودہ اندو صحابہ الصدوق وصف نموده و در صحاح الشان مروی و
 بت است لیکن غشادۃ التصنیف حشم ایشان را کور و گوش ایشان را کر ساختہ است من کتاب الکافی
 کلینی فی باب اختلاف الحدیث بحرف الاستناد عن منصور ابن حازم قال قلت للابی عبد اللہ
 بانی سئل عن المسئلۃ فجبہ فیہا بالجواب ثم یجیب فیہا بالجواب اخر فقال یجب الناس
 علی الزیادۃ والنقصان قال قلت فانہ فی عن اصحاب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم صدقوا علی
 محمد صلی اللہ علیہ وسلم ام کذبا قال بل صدقوا قال قلت فما بالہم اختلفوا فقال اما تعلم ان الرجل
 ان یاتی علی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فیسالہ عن المسئلۃ فجبہ فیہا بالجواب ثم یجیبہ بعد
 لک بما یسخر ذلک فتحدث الاحادیث بعضها بعضا ایضا بخرف الاستناد عن محمد ابن مسلم
 عن ابی عبد اللہ قال قلت لہ ما بال اقوام یروون عن فلان وفلان عن رسول اللہ صلی اللہ علیہ
 علیہ وسلم واثبتہم بالکذب فجبی منکم خلافہ قال ان الحدیث یسخر کما یسخر القرآن از کتاب
 بانی کلینی را در باب اختلاف حدیث بدور کردن اسناد از منصور ابن حازم ست گفت گفتم
 را بی عبد اللہ ... چیت حال من می پرسم ترا از مسئلہ پس جواب میدہی مرا در ان
 جوابی پس مے آید نزد من و سوائے من پس جواب میدہی اورا در ان بجواب دیگر پس گفت ہر آنکہ
 جواب میدہم مردم را بر زیادت و کمی گفت گفتم پس خبر دہ مرا از اصحاب رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم راست گفتند
 بر محمد یا دروغ گفت بلکہ راست گفتند گفت گفتم پس چیت حال ایشان کہ اختلاف کردند پس گفت
 ہر آنکہ مروی بود کہ مے آمد بر رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم مے پرسید اورا از مسئلہ پس جواب میداد اورا در ان
 بجواب باز جواب میداد بعد ازین با پنج نسخہ میکرد و از این نسخہ میکرد حدیث بال بعض آن بعض را و نیز بہ
 عذف اسناد از محمد بن مسلم از ابی عبد اللہ گفت گفتم اورا چہ حال ست قومہا را روایت مے کنند
 از فلان وفلان از رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم و تبہت کردہ نمیشوند بدروغ پس مے آید از شما خلاف
 ان گفت ہر آنکہ حدیث نسخ کردہ میشود چنانچہ نسخ میشود قرآن فائدۃ اخری اطل من الاولی و لقبتا
 بسعادۃ الدارین فی شرح حدیث الثقلین فمن شاء فلیجعلہا مع الابواب الخمسة التي بعدھا
 رسالۃ علیہ فائدہ دیگر است بزرگتر از اول و لقب دادیم آن را سعادت ہر دو جہان در شرح
 حدیث الثقلین پس ہر کہ خواہد باید کہ کند آن را با ابواب پنجگانہ کہ پس از مے ہستند رسالہ جلا

و باینده سطا می ازواخذ لقت کرده و بخلط شهرت یافته است که باینده سطا می مرید جعفر صادق است و جعفر بن علی را که برادر حضرت امام حسن عسکری بود نیز لقب بکذاب نموده اند و حسن بن الحسین المثنی و پسر او عبدالله محض را نیز که محمد اکبر لقب محض است مرتد و کافر شمارند و ابراهیم بن عبدالله را و زکریا بن محمد باقر را و محمد بن عبدالله بن حسین بن الحسن و محمد بن القاسم بن الحسین و شیخ بن عمر را که از اخفاء و زید بن علی بن الحسن است نیز کافر و مرتد و مانند جماعه سادات حسنیه و حسنیه را که قائل با امامت و بزرگی زید بن علی بوده اند ضال و گمراه خوانند و اگر چه کاتب انساب و تاریخ سادات و دالات صریح میکند بر آنکه اکثر اهل بیت حسنیان و حسینیان مستحق امامت زید بن علی و فضیلت آن بزرگوار بوده اند و جماعه شیعه نیز در حق آن بزرگواران اعتقاد کرده اند و خلوه و دربار دارند چنانچه در باب دعا و از کتب ایشان منقول خواهد شد و وجهش هم ظاهر است زیرا که منکر امامت یک امام نزد ایشان مثل منکر نبوت یک نبی کافر است و الکافر متعلق به التیاسه و این همه بزرگواران منکر امامت امام وقت خود بلکه امامت بعضی از ائمه ماضیین نیز بوده اند و بطریق تعلیل از اثنا عشریه بران رفته اند که اینها و اعراف خواهند بود مثل حضرت عباس عم رسول و بعضی گویند که بعد از عذاب شدیه بشفاعت اجداد و خود نجات خواهند یافت و این هر دو قول را یکبار و مردود اند و موافق قواعد و اصول ایشان همان قول اول است زیرا که شفاعت در حق کفار با الاجماع مقبول نیست و اعراف و ارحله نیست و معجز بودن ایشان را در اعراف و حجه نیست که اینها منکر امامت بودند و منکر ان امامت کفار اند و با دحض این همه روایت میکنند که محب علی لایذخل النار و در محبت ایشان با امیر المومنین هیچ شبهه نیست اما نصبت این قریه تماشا باید کرد که چه قدر نزرگان را که جگر بار نامی ائمه و برادران ائمه بودند بجه مرتبه امانت و استخفاف مینمایند و در حق چند کس که معذور و از اهل بیت ائمه اثنا عشر و بعضی از ارب ایشان باشند در پرده محبت هر اران عیوب و قبائح نسبت کنند و استخفاف و امانت زیاده از حد نمایند بالاتر از غلج و نواصب آرسه و دوستی بے خرد و دشمنی است و بعد از تنسیق کتب و روایات ایشان تفصیل آن قبائح و عیوب کاظمین فی نصف النهار میگرد و لیکن در اینجا چند س از کفریات ایشان بطریق نمونه از خود ارسه ثبت و موافق اول آنکه گویند امام وقت صفا زمان

عزت عن موضعه والمنزل ایتمه ہی انکی من ایتمکم دروایکے از سالم بن سلیمہ گفت خواند مردی
برابی عبد اللہ و من سے شنیدم آنرا حرفہ از قرآن نبود و انچہ میخوانند مردم پس گفت ابو عبد اللہ
ازمان و بزمان ازین قرآنہا و بخوان چنانچہ میخوانند آنرا مردم تا کہ قایم شود امام مہدی پس ہر گاہ
کہ قایم شود امام مہدی بخواند کتاب خدا را بر طریقیہ ان دروایکے کہ کلمنی وغیرہ از حکم بن عصبہ ہر آنکہ وہ
گفت کہ خواند علی ابن حسین و نفرستاد و ہم پیش از تو بیج پیغمبر است نہ صاحب الہام گفت و بود علی
بن ابیطالب صاحب الہام در دایت کرد از محمد بن ابیہم الہامی وغیرہ از ابی عبد اللہ ہر آنکہ
باعت و می بالاتر است انجام نیست کلام خدا بلکہ بجا کردہ شدہ است از طور خود و نازل کردہ شدہ
ہست است امامان کہ انہما پاک تر اند از امامان انما ذر و الا ان تابین مہتر و مشہور است کہ بعضی
مور بہما ہا ساقط شد مثل سورۃ الولاۃ و بعضی سورہ با کثر یا مثل سورۃ الاحزاب فانہا کانت مثل
سورۃ الانعام پس ازین سورہ انچہ در فضایل اہل بیت و احکام امامت ایشان بود ساقط کردند
لفظ و یلک قبل از لا تحزن ان اللہ مستعانہ ساقط کردہ اند و لفظ عس ولایۃ علی بعد ازین
آیت و فیکونونکم سؤلون و لفظ و یلکم یو آیت بعد ازین آیت خیر من اللف شہ و لفظ ی بن ابیطالب
بعد ازین آیت و کف اللہ المؤمنین القتال لفظ آل محمد ازین آیت و سیکلم الذین ظلموا آل محمد
شی منقلب یقلبون و لفظ علی بعد از و کل قوم باد و ذکر کل ذلک ابن شہر آشوب الحاکم اندرانی
ہے کتاب المثالب کہ و علی ہذا القیاس کلمات بسیار آیات بنیجار را شمرہ اند پس حالا
نزد ایشان در میان قرآن مجید محفوظ و در میان تورات و انجیل فرستہ نماند و تمسک باین ہست
ہے ہند کہ محرف و مبدل و فسوخ بنا سخ مجہول اند و اما عترت رسول پس با جماع الہ لغت
حذف این اقارب اورا گویند و اینہا نسبت بعض عترت را انکار کنند مثل حضرت رقیہ و حضرت
از فلان و فلان حضرت صلی اللہ علیہ وسلم بعضی را داخل عترت نمیتانند مثل حضرت عباس
ان گفت ہر آنکہ عترت نسخ کردہ شد مثل حضرت زبیر ابن صوفیہ عمہ رسول و اکثر اولاد حضرت زبیر را نیز
بسادۃ الدین فی شرح حدیث علی بن الحسین کہ خیلے عالم و متغی و متنوع بود و از دست
رسالت علیہ فائدہ دیگر است بزرگتر از ہر دین و دین دامن دارند و چنانکہ ابراہیم بن موسی کاظم
حدیث القلیین پس ہر کہ خواہد باید کہ کند آن را بابا بکنایہ کردہ اند حالانکہ او انکبار اولیاء اللہ بود

روى الكليني عن يزيد بن جبر السلمي عن الصادق انه قرأ ولا تكونوا كالتي نقضت غزلها من طرف
 قوة النكات تخزون ايما كنتم و خلا بينكم ان تكون ايته هي ازكي من ايتم كنتم نقلت جانت ذراك
 ايته قال اي والله قلت انما يفر اربى قال را ربي ارمي بيده فطره امانته - روايت كرده است
 كليني از يزيد بن جبر بلاني از صادق عليه السلام بهر آنكه ميخواند و نداشتد مانند زني كه شكست
 رسيما ن خود را بعد از رسيستي باره باره مي كسيه بر گنجا مي خورد و ما مي جيب تل در ميان خود تا كه بشنود
 اما مان كه آنها پاك تر اند از اما مهاي شما ليس كتم كره شرمه بلان تو انكه است گفت آرمي قسم خدا
 گفتم جز اين نيست كه خوانده ميشود ارمي گفته چيست ارمي و اشارت كرد بدست خود پس را نداشت
 آنرا با امانت ششم آنكه آنچه منافي ايمان و صد علامات مومن است بقض حضرت امير المؤمنين
 بسو مي آيد بسند كند و ميخواهند بشنود حضرت امير رخنه در ايمان اتمه اندازند كه حضرت اتمه
 بر تفسيه و اخفاسي حق و اظهار باطل در طيل جناب خود اوصاف عدم خوف بلاكت در حق شان
 اصرار داشته اند نص متواتر امير المؤمنين كه در نهج البلاغه موجود است اين است قال عليه السلام
 علامه الايمان ان لا توثر الصدق حيث يفكر على الكذب حيث يفتكك كذا في نهج البلاغه
 گفت عليه السلام نشاني ايمان اباست پس نكني راستي را جانيكه زيان دهد ترا بر دروغ جانيكه
 سود دهد ترا چنان است در نهج البلاغه هفتم بعضي تفاسير آيات قرآن با ميه سبت كند
 كه برگز بر قواعد عربيت و نحو راست نمي نشيند پس سامع آن تفسير بر دو حضرت دفنون ميست
 و ناواقفيت ايشان بر قواعد نحو استدلال كند همچنين بعضي تفاسير كه مخمل بر ابط كلام و موجب كلك
 نظم و انتشار ضمائر بر همي سياق سخن باشد بحضرات منسوب سازند تا مردم را سهرا اعتقاد و در
 علم ايشان حاصل شود هشتم آنكه از ائمه روايت كند كه ايشان از جهاد منع مي فرمودند باوصف آنكه
 در قرآن مجيد قسمي كه درين امر تا كيد و قيد فرموده اند بر طفل مكش پوشيده نيسند پس ايقاع اخلاص
 كند و تقليد حلاله كند تمه حديث تقليد اين عبارت هم روايت كرده اند كه لمن يتقليدني يرد الله
 الخوخ برگز جهاد شوند آن هر دو تا كه وارو شوند نزد من بر حوض و از اين عبارت صريح مستفاد ميشود
 كه پيغمبر معيار معرفت اقوال و مذاهب حضرت طاهره بنا بر آنكه مردم براي ايشان دروغ نخواهند
 و افتر خواهند كرد ببا عنايت فرموده است و آن همين است كه روايتي كه از ايشان بشنويم بر وزن

بآن مرتبه جهان و هراسان و حائف و بزدل بوده است که از مدت هزار سال بخوف جماعه قلیله
 مخفی شده و هرگز وجود انقلاب دول و برهم شدن عباسیه را بطریق کثیری که بعد از قبول اسلام
 خود را محب اهل بیت میگفتند و بعضی از ایشان را پیش از این اختیار کرده بودند و بعد از تسلط صفویه
 بر عراقین و خراسان که بمهاوق شیعه و خیر خواه این گروه است و بعد از رواج این مذهب در ایران
 و کهن و بنگاله و یورپ و امارت و قارت این فرقه در مهند و سند هرگز برپا نیامد و اورا الطینان حاصل
 نمیشود و دوم آنکه از حضرت صادق در جمیع کتب ایشان روایت است که فرمود یا معشر الشیعه
 خذوا منی من اربعینا و فرقه و جمع که کلمه الله اند نفوس خبیثه ایشان بر قسم این بهتان عظیم را اهل بیت
 و باین جناب پاک نسبت کرده سوم آنکه بر حضرت نسبت میکنند که فرمود و ندور حق عنک کلثم
 بنت سیده النصار علیهما السلام اول فرج نصیب مناسجان الله چه کلمه است که از زبان
 ایشان بر می آید نزدیک است که آسمان فرو افتد و زمین بشکافد اول در حق آن سیده پاک
 بفضله الرسول غلظه که را الهنول چه فحش و سوو ادب است و که ام خصان خبیثه را بدامن پاک
 آن طاهره مطهره می بندند و دیگر در حق حضرت امیر و حضرت حسین چه قدر بی حفاظی و بی ناموسی
 ثابت میکنند و در حق حضرت صادق که این کلمه بران جناب تهمت مینمایند چه قدر بی حیثی
 و بی غیرتی اعتماد دارند این لفظ را اول بزرگان بر زبان می آورند علی الخصوص ذکر این
 عقیقه مستور الاسم و المستی از اقارب بلکه بزرگان خود امر است که از اذل و ادو باش نبرازان
 احترام واجب میدانند بازاریان و بی را دیدیم که در هنگامه فاعنه قندار که خود را بدر انیال لقب
 کرده اند زنان بسیاری را از بی ناموسی شد و هرگز من بعد نام این فضل قبیح بر زبان نیامدند
 و عاگردند و احتمال آنکه در بضعه طاهره رسول این قسم فعلی نبیست و افش شود و هرگز و کار هیچ
 مسلمان نیست لاحول و لا قوه الا بالله چهارم آنکه گویند که حضرت بنات و اخوات خود را بفرقه
 فخره بنی میدادند مثل حضرت سکینه که در نکاح مصعب بن زبیر بود و علی بن القیاس و دیگر
 قریبات خود را در عقد کرده و از اصحاب می در آورند و بجا آنچه در کتب انساب و احوال تفصیل شرح
 است به چشم آنکه نسبت کنند به حضرت صادق که قرآن مجید را بر زمین بر یافت و از انبث فرمود
 و طعنه که بر عثمان بابت احراق مصحف ابن مسعود نموده اند بعینه بحضرت صادق ثابت کنند

کجا ماند مسلمانی - پانزدهم - ترک عمل با ادا امر نسبت بجناب آنکه کنند خصوصاً بجناب باقر حضرت صادق علیه السلام که ایشان ترک نفی می کردند حال آنکه از حضرت صادق روایت کنند التقیة دین آسانی پس این حضرات و دین آسانی که را می خوانند و چه قبیح یافتند که ترک دادند شانزدهم - خلاف اصل صریح کتاب الله بجناب امیه نسبت کنند تا اقلع مخالفت فیما بین الثقلین نمایند و مردم را در امر دین متحیر سازند گویند در نزد سید عالم مسکوک حضرت ایشان زکوة واجب ندانسته اند و خود هم نداده اند معاذ الله بخواهند که حضرت را در وعید والذین یکنزون الذنب والفضة ولا ینفقونها فی سبیل الله داخل نمایند بقتل گویند که حامد دین و گریبان چاک کردن و مرزافه نازاد موت پس و پدر و دیگر اقارب حضرت امیه جان را داشته اند معاذ الله باین دین صبران در جمع کنندگان داخل مینمایند و از بذلای قرانی که در حق صابرین وارد است خارج میسازند و در وعید لیس مثامن شق الجیوب شامل اعتقاد میکنند نیز و بیستم شخص قصاص بغیر اعمی که خلاف نص قرانی است بجناب ایشان نسبت میکنند نوزدهم - حکم با شتر قاق و لذوی که مسلمانان قتل کرده باشد نسبت بحضرات امیه نمایند خلاف قاعده شریع است لایزال و از آنکه از خودی و لایحری والدین ولده و لامولود و هو جازع و والد اگر این قسم انتقام گرفتن در شرع جایز بود و فرزندان و در میان تیره جنگی غنائی و شریعت محمدی چه خواهد بود و جواز استرقاق و دحرابی بان است که توقع مجایبه است از ان اولاد را قلیل سواد آنها اولاد می قاتل با آنکه نه مستعد حرب اند و نه داخل سواد اهل حرب بحسب وجه استرقاق درست باشد که صریح لقص عهده است و مخالف جمیع ادیان و طل که وفا بعهده را واجب دانند و نیز مخالف نص قرانی که النفس بالنفس است - آنکه از حضرت امیه نقل کنند که از روز قتل عمر که بر عمر ایشان نهم ربیع الاول است تا سه روز از آنم گناه صغیر و کبیر بر کسی نوشته نمیشود پس در صورت اباحت کفر و جمیع معاصی در آن سه روز بجناب امیه نسبت نمایند نسبت و یکم جواز استعمال آبی که با دستنجا کرده باشند در شرب و دیگر حوائج و طهارت بجناب آن طحسین و طاهرین نسبت کنند بیست و دوم - از حضرت امیه روایت کنند که ائمه و رحمة الله علیهم لعونه است رواه العیثی عن ابی عبد الله علیه السلام و بعضی روایات تشبیه امیه به مطغون و عجمان را از حضرت صادق روایت کنند که رواه الکلبینی عنه علیه السلام حال آنکه در نص قرانی خیر امیه ایشان را خطاب داده اند در حق ایشان فرموده و کذ لاک جعلناکم امته وسطاً بالجملة غرض این طائفه

عرض کنیم هر چه را قرآن قبول داشت صحیح است و هر چه را تکذیب کرد کفر است و قرآن محفوظ است و
 لایق تر است بآنکه معیار باشد عتبرت طاهره چه عتبرت بکلمه بشریت موت و غیبت مکانی و بعد از آن
 و دیگر لواحق دارند که کلید باب دروغ بندی و افترا سازی است بخلاف قرآن که بسبب شهرت
 و قوتی که دارد پیش هر کس در معرفت و هر مکان موجود است و در حفظ الهی محفوظ لایزال و باطل
 مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلُ مِّنْ عِزِّهِمْ خَشَعَتِ لِكَلِمِهِ السَّمْعُ أَفْكَاهُمْ نَسْفَةً يَذْرُؤُهَا
 سَبَّ كُنْتُمْ وَأَيْنَ دَرْجَتِمْ تَجَوُّزُ مَا اسْتَعَاذَ مِنْ ذَلِكَ أَفْكَاهُمْ نَسْفَةً يَذْرُؤُهَا
 در عین نماز جناب ائمه نسبت کنند حاشا هم من ذلک آهل نماز که عظیم آمل کان دین است چه جای
 لعب و بازی است و هم آنکه این بازی که اسم لطافت دارد باز و هم تجویز نماز وجود الوگو جای
 نجاسات غلیظه جناب ائمه نسبت کنند تعالی حاشا هم من ذلک و از و هم خوردن بجه جانور و
 جناب ایشان نسبت کنند حاشا هم من ذلک سب و هم تجویز بوس و کنایان و عین نماز
 جناب حضرات نسبت نمایند و آیات منقوله از نسب ایشان درین همه مسائل که مذکور شد انشاء
 الله تعالی در باب فروع بیاید چهارم منع مردم از تعلیم و اجابات دین مرزنان را بجناب
 ائمه نسبت کنند و شیخ الطائفة عن اویم ابن جر قال سألت ابا عبد الله علیه السلام عن المرأة
 ترک فیما یری النائم علیها غسل قال انعم لا تتحدوا من فیتخذنه علة روایت کرد ابو جعفر طوسی
 از اویم بن تر گفت پرسیدم از ابا عبد الله علیه السلام از آنکه که به بند و آنچه می بیند خواننده
 بروی غسل است گفت آری حدیث نمکین از ایشان پس خواهند گرفت این راهت و دین
 صورت لازم می آید که جناب ائمه را منعی باشد از آن نماز و رعایت جنابت که آن کفر است
 بالاتفاق حال آنکه رضا بکفر نیز کفر است بالاتفاق مساوات من ذلک و نیز راضی باشی بجهل
 مکلف با اجابات شریعت و هو من انقص المنصب الامانة فادخ فی استحقاقها طاع المفسد الیه
 والمرودة و این خدیج ترویج تر درین باب روایت صاحب المحاسن است که از کاظم علیه السلام
 آورده - انه قال لا تعلموا هذا الخلق وینهم برآئنه و می گفت تعلیم کنید این مردم را عقلاً
 دین ایشان همان الدین چه روایت قبیح و حکایت شیخ است که نسبت بجناب میکنند چون
 ایشان از تعلیم اصول دین مردم را منع فرمایند دیگران چه قسم تعلیم کنند چه کفر از کعبه بر خیزد

واقف شوی آن بنا بر آیات قرآنی مطابق کن دینای هر کدام مذہب که حکم و اسخ میی آن را
 مذہب حق دانسته کتابهای آنها میخوان و عمل آرد و ساری هر مذہب که باطل یا بی کتابهای آنها را
 و ساد شیطان و دانسته در آب اندازد و آن هرگز نارد و آنها را پاره پاره کن و قین دان که آن بس
 اهل بیت است بلکه مذہب شیطان است پس بدانکه بنای مذہب اهل بیت بر ایمان و تقوی
 و صلاح و سستی ابوبکر و عثمان و علی و غیر هم از مهاجرین و انصار و دیگر اصحاب سیلین صلی الله
 تعالی علیه و آله و سلم که هزار تا کس بودند همراه آن حضرت صلعم در راه خدا بودند و نامت حیات
 آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم همیشه در نصرت و حمایت او بودند و بعد وفات آنحضرت صلعم در خلافت
 خود عدل و انصاف و سستی گزیدند و خدمت اهل بیت و محبت آنها بجا آوردند و امیر المؤمنین علی
 علیه السلام همیشه با آنها نشست و برخاست نمود و همراه آنها با کفار جهاد کرده و در پس آنها نماز خواند
 و همیشه با آنها محبت داشته و بعد وفات آنها در حق آنها دعای خیر نموده بسیار روح و مناقب آنها
 بیان نموده و بنای مذہب شیعه بر کفر و نفاق خلفاء ثلاثه و غیر هم بر اهل بیت صحابه سید ابرار است
 که اینها میگویند که همه آنها ایمان نفاق آورده بودند و هجرت هم بر اوست و طمع دنیا کرده بودند
 و همه جهاد و عبادت آنها برای ریای بودند و برای خدا و بعد وفات آنحضرت م با اهل بیت او یاد داشتند
 و هر نفسی علی رض را یاری نکردند و حق او نیز در گرفتند و متابعت و نماز علی علیه السلام همراه اینها
 بنا بر خوف و تقیه بودند حتی که علی رضی الله تعالی عنه دختر طایفه خود را در نخل عمر را می تقیه داد
 و نام پسران خود ابوبکر علی و عمر علی و عثمان علی هم بر اوست تقیه نهاد و صحابه خلیصین اندک بودند
 البور و مقداد و سلمان و عمار و جابر رض و چند کس دیگر ای برادر چون بنای هر دو مذہب و دینی
 پس بدانکه دلیل بر بنای مذہب اهل سنت آیات قرآنی بسیار اند که هر یک از آن بر اوست اثبات
 و احکام آن بنا کافی است و بنا بر اختصار در بن مقام چند آیات نوشته میشود قوله تعالی وَاَلَا تَقُولُنَّ
 اَلَا تَدْعُوْنَ مَنْ مِّنَ الْمُهَاجِرِیْنَ وَ الْاَنْصَارِ وَ الَّذِیْنَ اَتَّبَعُوْاهُمْ اَبْحَسَانِ رَضِیَ اللہ عَنْہُمْ وَ رَضُوا عَنْہُمْ وَ سَابِقِ
 کہ اولین از مهاجرین و انصار و آنکه پیروی و متابعت سابقین کردند بنیکوئی ایغنه ما ایمان و
 طاعت راضی شد خدا می تعالی از آنها و راضی شدند آنها از خدا می تعالی و اعدائهم جنت تجری
 من تحبها الا انہا و مہیکار و خدا سب از آنها بهشت تا که عاری اندیز منازل باید در خشان آنها نهی

ایضا مخالف است فیما بین الثقلین تا سیه ظاهر دین شریعت کم شود و تمسک بکتاب الله سبحانه
 و تعالیٰ به تحریف و زیاده و نقصان و تغییر و تبذیر برهم خورد و تمسک بعتقه بجهت تکلیف و حکم باری
 بپایندد و روایت مخالف کتاب الله از بعضی مستند شود و خطای خدا را شل و پاشیم و انعام غیر مقید
 بقید هر چه خواسته باشد کرده باشند

رسالة وسيلة النجاة

الحمد لله الذي جعل العلم والهدى من انوار الشهادة والهدى من انوار الشهادة

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله حق حمده والصلوة والسلام على جيبه وجنده اللهم يا مقلب القلوب ثبت قلوبنا على
 دينك يا ذا الجلال والإكرام شخصه از آشنایان که بنده شایع الفت داشت استمد عانو که چند کلام در بیان
 دلائل حقیقت فقر ناجیه باید نوشت بحکم الدین النصیحه اجابت آن موصول کرده آمد و این رساله
 را وسیله النجات نامیده شد السلام علی من اتبع الهدی من سوال در میان اهل سنت و شیعه گفتگو
 بسیار واقع شده است و دعوی میکنند که مذہب ما بر حق است و موافق قرآن و حدیث است و کتابهای
 شیعه همه باطل و اقرار نیست مذہب اهل بیت هست بلکه مذہب اهل بیت همین است که ما می داریم و شیعه
 هم همین دعوی میکنند که قرآن مذہب ما است و طریقه ما طریقه امام جعفر صادق است و کتابهای سنیان را
 غیر معتبر میگویند و این باره جواب شافی از آیات قرآنی که در آن جای دم زدن کس نباشد و عقد منقطع
 گرد باید نوشت که طالبان راه نجات بر آن عمل نمایند و از مذہب باطل دست بردارند جواب ای برادر
 اول بناسی هر مذہبی را دریافت کن و کتابهای هر فرقی را یکسو کن و در طایفه و در طایفه و در طایفه و در طایفه

و ساقط گشت چر که حق تعالی عالم الغیب است و میداند که از فلان بنده در فلان وقت حسنی یا
 در فلان وقت سیدی بنظر خواهد آمد و با وجود آن اگر او را فرماید که این را جنتی نمودم درین ضمن اشارت
 به محقق جمیع زلات و متحقق گشت پس دیگر بنده گان را در حق آن کس طعن و تشنیع نمودن اعترض بنما
 الهی کردن است گو یا که با اعتراض گفته میگوید که این بنده بدست خداوند تعالی او را چنان بختی می کند
 و ظاهر است که اعتراض کردن درین مقام کفر است و بنده را که خداوند تعالی بختی خوانده است البته در
 بختی است و اعتراض کس در حق و بی ضرر است ندارد و در او دوزخی ندانند لیکن با اعتراض کننده و بی
 کفار است پس باین وجه تمام شبهات شیاطین ساقطند و احتیاج نمائند که جواب آن پرده بسته شود
 تا برای سلسلی سائل جمیع الشیاطین که در پیش روی اگر شیطان بیاید و ترا دوسریه کند که در سوره انفال در
 قصه بدر نازل شده قوله تعالی یا ایها الذین امنوا اذا کفتم الذین کفروا رخصاً فلما تلوتم الا و با ترجمه
 آیت ای کسانی که ایمان آورده اید چون ملاقات کنید کفار پس پشت دهید از جنگ کفار قوله تعالی
 و من یؤلفهم فیسیر و یبره الا متحرفاً القتالی او یخرجن الی فسیقه فقد باه البغیض من الله و ما ذنبهم و هر که
 پشت دهد از جنگ کفار که در حالیکه برگزیده باشد برای جنگ یا پناه آورده بسوی جماعت مومنین
 پس تحقیق رجوع کرد و ششیه از خدا رجای او جهنم است و گویند که صحابه در جنگ احد و حنین گریخته اند
 در جواب او بگو در بدر که مقام نزول آیت است است کس که گریخته بلکه همه ثابت قدم ماندند چنانچه مصداق
 میفرماید و لقد نصرکم الله بیدر و انتم اذله ترجمه آیت بدستیکه نصرت و او شما را از استغالی و جنگ
 بدر و حال آنکه شما خوار بودید و ششیم کفار سبب فلت و در قصه بدر فرموده ای یوحی رنگ الی اللک الی فی
 متحکم ترجمه یا کون اسے مختار صلی الله علیه و سلم چون وحی میکرد و پروردگار تو بسوی فرشتگان که من
 باشما ام قوله تعالی فلیتوال الذین امنوا ترجمه پس ثابت دارید مومنان را و آیت مذکوره بر کفر دلالت
 ندارد بلکه بر آنکه گریختن از جنگ کفار حرام است و حق الله تعالی است اگر خواهد بکشد اگر خواهد عذاب کند
 و اینها چون در جنگ احد فرار واقع شده حق تعالی از ان عفو فرموده و قوله تعالی و لقد کفنا الله عنهم
 پس اعراض ساقط شد و در زحنین اولاً فرموده و ثانیاً چون عباس را و او را و عباد الله را و اول
 الله بنده را و در آمدند و جنگ عظیم نمودند و توبه متحقق گشت و از پس که ایشان ناصران دین خداست
 بودند حق تعالی بموجب وعده خود قوله تعالی لینصرن الله من ینصره نصرت ایشان کرد و در

و غده در سینه مای خود از آنچه عطا داده شود بایشان لغو آنجی رسول کریم صلی الله علیه و آله و سلم
 ایشان عطا فرماید آن رضی میشوند و قبول میکنند قوله و کونوا من علی الفیء و کونوا من جمیع جنات
 ایشان میکنند و مقدر هم میدارند انصار مهاجران را بر نفس مای خود اگر چه هست بر ایشان حاجت
 یعنی اگر چه انصار هم حاجت بمال دارند البسب معلوم است میخواهند که حاجات مهاجران را در آن
 تمام اسرار برایشان قسمت یا بفرموده تعالی و این آیه است فَاذْكُرْهُمْ اَنْفُسَهُمْ اَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ اَلْمَقَالَةُ تَمْرِبُ بَكْرٍ
 تا یاد کنند خود از اجل نفس خود پس آن گروه ایشانند ظلمت یافتگان ای عزیز حق سبحان تعالی انصار را
 این آیت مجتبت مهاجرین و مددست آن بزرگواران ستایش نموده و همین سبب ظلمت را در بسته
 ایشان فرموده پس هر کار راه نجات و دلایر خود جستن منظور باشد مانند انصار مجتبت مهاجرین را
 نموده خود سازد و از کینه و عداوت و طعن و تشنی آنها را ببرد و در دو دعای مغفرت و حق آنها
 تواند داد و در هر قسم سوگند شود و چنانچه میباید قوله اَلِی وَاَلْزَیْنِ جَاوِزٌ لِّیْهِمْ لَقُوتُ اَنْ
 ترجمه شود بر آن و کسان است که اندک به مهاجرین و انصار میگویند قوله رَبَّنَا اخْفِضْنَا وَلَا تُخِزْنَا
 اَلَّذِیْنَ سَبَقُونَا بِالْاِیْمَانِ ترجمه ای بروردگار ما را و برادران ما را که سبقت کردند از ما بایمان
 قوله تعالی وَلَا تَحْمِلْ فِیْ قُلُوبِنَا اِثْمًا لِلَّذِیْنَ اٰمَنُوا ترجمه و گردان حد و دلهای ما کینه و عداوت برای
 کسانی که ایمان آوردند یعنی در حق صحابه و عیسی میر میکنند و میگویند که حق تعالی دلهای ما را
 از کینه صحابه پاک سازد و قوله تعالی رَبَّنَا اِنَّا کُنَّا رِجُلًا مِّنْ رِّجُلٍ مِّنْ رِّجُلٍ مِّنْ رِّجُلٍ مِّنْ رِّجُلٍ مِّنْ رِّجُلٍ
 حجت گفته است بر ما و عیسی ما را اجابت فرما این آیت ثابت است که در حق صحابه و عیسی خبری از کینه یا
 یا سو یا بد نهاد و هیچ وجه زبان درازی نباید کرد تا در زمره اهل اسلام شود که دو گروه از هر دسته
 مسلمانان خارج میشوند و با قدر سن زیاد علی الله تعالی این است بنامی مذمبه ای سنت
 و جماعت و نخواهند سبحان این بنامه پیور است که اگر نام من انس جمع شد و نام من این
 بنام را بکنند و جنبش دهند توانند در چشمش این بنام را نگاه نمود و که چنانچه اهل سنت بر این
 مهاجران و انصار و غیره صحابه سید ابرار آیات بیانات و تفصیل حکمت قاهر کردند و مساوی
 شیاطین را بوجبه دفع کردند که بسیار متشوق گشت و اثری از ان مانند مخالفان هم اگر در دعوت
 خود صادق اند همین نما آیات مسکات را که اولی ابان مان بود بر کفر و نفاق جمیع مهاجرین

این آیت چه می داند و در برابر او بگو در این آیت کمال منافات نیست و غیره و صاحب
 رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم فرمود که آنها سلیقه کتاب را در خلافت حدیثی اگر بکنند
 و دیگر فرق را در اسلام بکنند سبیل آنها طول دارد و فرزند شده بود و انکار زکوة میکردند و به آنها جهاد
 کردند و آنها را نه تیغ کشیدند و لب باری از آنها باز اسلام آوردند و ازین آیه اهمیت دارند و از صاحب
 بوجهی باطل شده که فوق آن متصور نیست چه اگر کسی از صاحب مرتب بودست معاذ الله و دیگر موشال کامل
 الایمان بآنها پیدا کرد و دست و آنها را بکشتندی و شکفتد و تا که شکفتد و بکشد و بکشد و بکشد و بکشد
 الایمان جنگ نکرده پاک علی و ابی و رضوانه کمال الایمان متابعت و موافقت آنها کردند پس
 واضح گشت که آنها و موشال کمال الایمان در طبعی جنسی و از مهاجرتی فی سبیل الله از که در وصف
 آنها آیات الهیه وارود قال الله تعالی وَاَلَمْ نَجْعَلْ لَّهِمْ حَتْفًا يَجْزِيهِمْ مِنْ شَهْرِهَا الْأَنْبَاءَ بِالْحَقِّ يَنْفِيهَا
 أَبْنَاءَ صَفْتِ شَانِ است و ظاهر اینست که تمام مهاجرتی و انصار بر همین مبنی و کمال ایمان و هدایت
 بودند و ابلع و اتفاق شاد و مرضی و مقبول الهی است پس کسی را بر اینها پس تو هیچ نمودن بجای
 نباشد بلکه شب در روز دعا و مغفرت و در حق آنها خواندن وظیفه مسلمانان است و هر کس که طاعت و تقوی
 کند و در حق آنها دعا می کند و بآنها کینه دارد و کافر است و از جماعه مسلمین خارج و پناهی حق اعلی مسلمانان
 را در قرآن بر سه قسمه منقسمه مآخذه قوله تعالی لَقَدْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسٍ أَظْلَمُ
 يَتَفَوَّنُونَ فُضِّلَ مِنْ اللَّهِ لِيَرْفُؤَهُنَا أَنْ يَقْصُرَ دَنْ اللَّهِ وَرَسُولُهُ وَمَالٍ فَنِي بَرَامِي فَقَرَّسْتُ لَهُمْ هَجْرَتِ
 کنندگان اند و آنکه بیرون کرده شدند از خانه ما و اموال ایشان در حالیکه طلب میکردند و فضل خدا
 را و نعمانندی او و نصرت میکردند وین خدا و رسول او را یعنی هجرت ایشان برست خدا و رسول
 الله صلی الله علیه و آله وسلم و برای نصرت دین خدا و تعالی بود نه برای اغراض دنیوی
 قال الله تعالی أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ وَآلَ كُرَيْشٍ أَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ الْآيَاتُ أَنْ يَقُولُوا إِنْ هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلَئِنْ كُنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ
 انفعال هم و هم تولد تعالی و الَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدِّينَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَهُمْ
 که جا گرفتند و در سراسر هجرت دخانه ایمان یعنی مدینه مطهره پیش از هجرت مهاجرتی قول تعالی
 يَجْعَلُونَ مِنْ بَاطِنِهِمْ جَمْعَهُمْ دُوسْت میدارند کسی را که هجرت کند بطرف ایشان یعنی مهاجرتی
 صحبت دارند قول تعالی وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُوقِهِمْ حَاقًا مِمَّا أَوْفَدُوا وَنَحْنُ يَابِسُ الْفَصَادِ

و انصار قایم کنند آنگاه بحث رفتگو و کتابی و سوال و جواب علمی بجا بزنند و اگر نه عیشت زبانه رازی
 کردن را بایست و مخصوص را از انکار داده براسی خود آتش و فتنه خیزیده از قسم سوم مسلمانان خارج بشوند
 و نه و معارضه است که در قرآن یکبار است هم بر کفر و فتنه مهاجرین انصار و خود نیست و چگونگی این
 معنی صورت پذیرد کسانی که حق تعالی جابجا مدح و ستایش بیان نموده باشد و ایمان و تقوی
 و جهاد و صلوة و غیره اعمال صالحان شان ذکر کرده باشد قوله تعالی و کلاً وعد اللہ انشی بوده باشد
 و شهادت بخلو و جنت و بشارت نعیم فهم داده باشد باز چه طور آنها را کافران و منافق گوید معارضه من الکفر
 و المنافق پس ناپسندید که بنامی مذموب منافقین بر آیات قرآنی نیست بلکه بقصد نامی قرآنی و ادبیات
 عقل است و قرآن کلمه بسطیل آن قصه با و سلم بر آن خیالان شان است پس معلوم شد که مذموب
 ایشان مذموب اهل بیت نیست چرا که مذموب اهل بیت خلاف قرآن نباشد و معارضه شد که مذموب اهل بیت
 همین مذموب اهل بیت است که عارف قرآن است و اگر هنوز هم ترا و سره با قیام الله بنو که امام بن
 العباد بن علی بن الحسین علیه السلام و پیش از ابی الکلام در صحیفه کامله که نزد شیعه معتبر است
 چه میگوید و این حدیث بن العباد بن علیه السلام - اللهم و انبأ عن الرسل و مستند بهمن اهل الاجر و اهل بیت
 محمد و عارضة المعاندين لهم بالنکذ و الباطل و الاستیاق الی المرسلین کما فعلتم بجهنم و الایمال فیکل و در هر
 زمان رسالت فیه رسول و انتم الایمان و لیلا من کذلک اوص الی تحقیص علی المدح و الثناء علیه و سلم من
 ائمة الهدی و قدوة اهل التقی علیهم السلام تا ذکر هم مکتب بمنفقه و رضوان دال بر این عبارت
 آنکه خدا یا اصحاب جمیع پیغمبران را که در وقت انکذیب کفارت میبایست انبیا نمردند و ایمان با نبیا آوردند
 یا در کفر بخت و رضوان و چون اصحاب محمد صلی الله علیه و آله و سلم را اصحاب جمیع پیغمبران
 فضیلت دارند چنانچه آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم فرمود یا محمد صلی الله علیه و آله و سلم است اصحاب او
 مساوات اصحاب جمیع پیغمبران اند و حق آنها را عظیم تخصیص نیست و اینند قوله اللهم و انبأ عن الرسل و انبأ عن المعاندين
 الله علیه و آله و سلم خاصه خدا یا علی الخصوص اصحاب محمد صلی الله علیه و آله و سلم و انبأ عن المعاندين
 فرمود یا در بخت و رضوان نبایند ازین مقام صحابه آمده میفرمایند قوله و الذین احبوا الله و انبأ عن المعاندين
 ترجمه و آنانکه نیک کردند صحبت پیغمبر را و حق صحبت بجا آوردند ایضا و الذین ابوا الله و انبأ عن المعاندين فی
 ترجمه و آنانکه دادند عطا نیک را و در نصرت آن حضرت صلی الله علیه و آله و سلم و انبأ عن المعاندين

ثابت شد که موافق قرآن و موافق مذہب اہل بیت اہل سنت و جماعت تابعان صحابہ اند کہ در حق ایشان دعا میکنند و گنیزند بکسی از آنها ندارند و دعای حضرت سجاد علیه السلام درباره مغفرت ایشان است
 یا ایہذا الشان مغفور و فرقه باخیزانند مخالفان ایشان باز گوید کہ امام علیہ السلام در مدح تابعین چه میفرماید
 یا ایہذا الذین قصصنا عنکم انما تابعین کہ قصص کردیم و در محبت و راه صحابہ را ایضا و تحروا و تمہم و تمہم
 صحابہ ایشان کردند و دیدہ و دانستہ برہ ایشان رفتند ایضا و مضوا علی شاکلہم و رفتند بر طبعیہ
 و مذہب صحابہ قولہ و کلمہ پیغمبریم ربی فی کتبہم و باز نگردانید آن تابعین را کسی کہ در بصیرت صحابہ
 یعنی شک نکردند در آن کہ صحابہ پرہیز است اند و بر بصیرت و روشنائی ایضا و کلمہ پیغمبریم شک نیست
 فیما ائمر بہم ترجمہ و فلجان نکرد و تخلیہ ایشان از اسکے در متابعت میروی آثار آنها بغیر اہل حق دانستہ شد
 آنکہ اگر در در حق بود آن شک نیاروند قولہ و الا تمایم بہدایت مناریم ترجمہ و شک نکرد و اقتدا
 کردن بہدایت و روشنائی صحابہ یعنی صحابہ را برہیزانند و از اقتدای آنها نمودند قوائم کار انبیاء
 و مؤثرین لهم ترجمہ آن تابعین حمایت کنندگان و اعانت کنندگان صحابہ اند یعنی اگر کسی طمع با گمراه
 بجانب پاک صحابہ طعن کند آن تابعین بجا طعن ادر او کنند و رحم نمایند ازین لفظ تمام
 و مایل شیطانی کہ مخالفان بر صحابہ ہمت میکنند باطل شد معلوم شد کہ طعن در حق ایشان کار
 مسلمانان نیست بکہ شہود اہل اسلام جواب و در طعن نامی صحابہ است و شک نیست کہ این وصف
 در اہل سنت در مسیح فرغ یافتہ نمیشود بکہ روایات نہار طعن بجمہان فاسد بجناب آل پاکان
 نسبت میکنند چہنیں خوارج خذلیم اللہ تعالی پس معلوم شد کہ فترتہ ناجیہ اہل سنت اند نہ مخالفان
 شان ہوا المعلوم انما یذنبون بدینہم ترجمہ اعتقاد بر اند آن تابعین در دین صحابہ قولہ و
 پیغمبروں بہر پیغمبر ترجمہ درہ مبر و نہ برہ صحابہ قولہ یذنبون علیہم ترجمہ اتفاق میکنند بر کاتبین
 حمایت در حق صحابہ متفق اند و ہر شک و دل شیطانی وارندہ بر صحابہ شبہ اندازد و ارجواب میدہند
 و میارند قولہ و لا یتمو بہم فیما اذنا الیہم ترجمہ و ہمت نمیکند صحابہ را در چیزی کہ ادا کردند و برایتہ
 از احکام دین و احادیث پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم بدیشان یعنی صحابہ را ماقصین دانستہ تمام روایات
 احادیث از ایشان قبول کردہ بران عمل میکنند پس ثابت شد احادیث کتابہای اہل سنت
 کہ از اہل بیت و صحابہ مرویست ہمہ معتبر و مقبول است و مذہب حضرت امام زین العابدین

و شتهای قرابت قطع کردند ایضا فلا تشبههم الله ثم ما تروا الک و فیک ترجمه پس فراموش کن در حق
 صحابه خدا یا آنچه ترک کردند برای تو و در راه تو که گنجهای سیرت و نصرت ایشان البته عنایت فرما
 ایضا و از ضمیمه من ترجمه و نیز نو و ساز و در حق کن ایشان را از رضوان و خوشنودی خود
 قوله و بما حاشوا الخلق علیک ترجمه و جزا ده آنها را بسبب آنکه هیچ کردند خلق را بر تو قوله و کأنوا مع
 رسولک و عاۃ لک و الیک ترجمه و بودند آنها همراه رسول تو صلی الله علیه و سلم و علم خانه بر کن
 خالصا برای تو و بطرف تو ایستاده چنانچه خود در صحبت آنحضرت ۲۰ کمال سنده بودند خالصا لله تعالی
 دیگر این را هم بطرف خدا میخواندند و بسیار گفته کسان را که جمیع کردند بر دین اسلام یعنی هزاران و درین
 بسعی آنها در حلقه اسلام آمدند اگر کسی طالب راه قرآن و راه اهل بیت خواهد درین مقام نایل نمود
 بالفور توبه از سوسه شیطان نموده براه قرآن خواهد آمد چه جمیع کنندگان خلق بر دین اسلام همه صحابه
 بودند هم در حیات آنحضرت ۴ و هم بعد وفات آنحضرت صلی الله علیه و سلم نه آنکه صرف ابوذر
 و عمار و یا چند کس دیگر در تمام بلاد و کفر میگردند و تمام خلق خدا را تعلیم و ارشاد میکردند کسی حتی هم
 این سخن نگویید چه جای کسی که دعوی علم قرآن داشته باشد قوله و انشکرکم علی هجرةکم فیک و یا ز
 قومهم ترجمه و جزا ده ایشان را بر هجرت کردن ایشان در راه تو شهر نامی قوم خود ایضا و خوشتر
 من سعة المعاش الی ضمیمه ترجمه و جزا ده بر سرین شدن شان از فراخی معاش خود بسو
 تنگی کن بنویسب هجرت از خانه های خود و عیش خود کناره گیرند و در دیار غربت در تنگی عیش او فتاوند
 ایضا و کنانی من کثرت فی اغرائی و فیک من تطلوهم ترجمه و احسان بکنان کسانیکه بسیار گروهی
 بوجود آنها مطیعان خود را در غریب ساقش دین تر از اوطان و مانع از آنها برین اول مظلوم بودند
 بعد از آنکه هجرت کردند و فتح شدین بسبب آنها غالب گشت بر بیار مردمان و کسان شدند
 ایضا اللهم و اویل الی التالیین کمم باحسان الذین بقولهم ربنا اعف عننا الذین
 سبقونا بالایمان خیر جزایک ترجمه خدا یا و برسان به پیران صحابه که به تنگی پیروی آنها را
 در راه آنها اختیار نمودند بهتر من جزا تو آن تالین که میگویند خدا یا بیامرز ما و برادران ما را که
 سبقت کردند از ما ایمان یعنی در حق صحابه دعای خیر و مغفرت میکنند این کلام امام علیه السلام
 اشارت است بآنکه قسم سوم از مسلمانان همان کسان اند که در حق صحابه دعای خیر میکنند پس

رسالة الخواص

روفع اعظمنا بحضرت عمار بن عبد الله بن الخطاب

بسم الله الرحمن الرحيم

اصول و اسکال احداثی از کبر این عبارت مفهمیم پس میفرمودند چه چیز است که از آن مقدار گرفته اند از این
از نهادن است پس باید و نحو حصول مقام سمیت تحصیل مقام علم به دیگر است چنانکه از این
از کمال این اقل کرده است باینکه شش معروض بخواند و منقوله ثانیست مقام علم به عطا شده بود و میباید
از شش آورده را از بیاض و غیر نقل کرده بعد از آن خود نقل پس در که استعانت خود تحلیل گفته اند نیز
از کمال است پس آنچه از آن انداخته می خلیا که استعانت بر این خلیا این معلوم شد که با وجود حصول مقام
سمیت که از این مقام است و حصول مقام علم به دیگر است چنانکه از این مقام است و میباید
از کمال این اقل کرده است باینکه شش معروض بخواند و منقوله ثانیست مقام علم به عطا شده بود و میباید
از شش آورده را از بیاض و غیر نقل کرده بعد از آن خود نقل پس در که استعانت خود تحلیل گفته اند نیز
از کمال است پس آنچه از آن انداخته می خلیا که استعانت بر این خلیا این معلوم شد که با وجود حصول مقام
سمیت که از این مقام است و حصول مقام علم به دیگر است چنانکه از این مقام است و میباید

علیه السلام است و ظاهر شد که روایات شیعه در مواردی که از صحابه مروی نیستند نزد امام زین العابدین
 علیه السلام کذب و افتر است و اگر در بعضی روایات شیعه نسبت به بعضی اهل بیت یا بعضی صحابه کنند
 چون آن روایات مخالف قرآن و مخالف مذاهب حضرت امام زین العابدین هم برگزیده ظاهر شود که نه آن
 قول اهل بیت است و نه قول صحابه بلکه کدام منقروی و کذاب برائمه طاهرین افتر کرده باشند پس
 بقول امام زین العابدین هم تمام روایات و کتب شیعه باطل و افتر است اهل اسلام و محققان
 قرآن و اهل بیت را از این کنار گرفتن فرض عین است امی مومن طالب نجات آنچه مذکور شد در کلام
 الهی و کلمات حضرت سجاد و اگر کسی طالب راه جنت باشد یک کلمه از اینها در حق او کفایت است و اگر
 سعادت ازلی تعلیم یابد و نشود و بیکم ختم القدر علی قلبهم بر کفر خود ثابت ماند و سبب انکار قرآن برای
 خود جفیع خیر کرد و ادراست کردن در طریق مسلمانان چه سود خواهد داشت؟ الله الهادی و علی
 کریم اخبر و آدمی همچنان که یک سبب الخیر و عیال بهیمن و کلام علی بن ابی طالب را از خود دور کند و سبب الکالیه بین

و آن هر دو کمال در طریق این کمال آخر واقع اند پس آن هر دو کمال بهر دو وجه مطلوب اند زیرا که
 و بغیر هما و همچنان مقام خلت را نسبت با مقام محب باید فهمید و دوم آنکه مقام خلت هم جای خفرت
 را میسر اند علیه و سلم حاصل بود چنانچه احادیث صحیحین باین مایه نقل است پس حصول آن بعد از هزار
 سال چه مینماید در وجوالبش آنکه حصول مقام خلت با انجذاب را بلاشبه یقینی قطعی است بدلیل
 احادیث صحیحین و باین دلیل که در راه مقام خلت واقع است موقوفه بعلیه تمام محبت است
 بمحصل الموقوفه و باین الموقوفه بعلیه محال لیکن آنست در آن تمام فرموده و آن و طایفه باین را
 بالاصحاب این مقام را بیان در طریق تحصیل این مقام را بدین منتهی ساختن موعود بود که
 بعد از هزار سال عالمی خواهند بودند آنکه مساوی اعاوش طبع متواتره خلافت تمام روسته بزرگ
 از شرفی نامزد و از حیثی نامتعالی آنحضرت را بطریق جمال حاصل بود بدلیل اعطیت و تفریح
 کنوز الارض و در روایت دیگر است که در حضرت مغانج کنوز الارض فی یدمی در وجهی روح است
 که زوینت لی الارض مشارقها و منارها و سیاحتها که امتی مازوسی مینها و در روایت دیگر آن
 الله زوسی لی الارض مشارقها و منارها و اعلیایه و نایب کنوز الارض و در بعضی روایات که
 در غیر صحاح آمده بانی جبریل مغانج کنوز الارض باین فرس البقی حال آنکه این بنی در زمان سواد
 نشان انجذاب و در عهد کرامت مهند خلفا برانندین واقع نشد بلکه فتح مهند بروس سلطان محمود
 غزنوی و فتح ترکسان بروس دیگران و فتح روم بکلیب بروس عثمان ترکمانی و اولاد او بفتح
 آمده و هنوز ملک جسته و ملک وسیع چین و خطا از قلم و آنحضرت خارج است انشاء الله تعالی و عهد
 حضرت مهدی و حضرت عیسی بفتح خواهد آمد و خلافت الارض که میراث حضرت ابو البشر است کمالی
 است عده و آنوقت انجذاب را توسط بعضی افراد است که احوال مهدی و عیسی علیهما السلام
 خواهند بود و حاصل خواهد شد چنانچه در جامع صغیر باین مینماید اشارت واقع شده که خیر متی عصابان
 عصابته تغیر دهند و عصابت کون مع عیسی این عریضه امثال آفتاب روشن گشت که آنحضرت
 را جمیع کمالات حاصل بود و تصرف در آن کمالات بود و بعضی افراد است واقع شده در رنگ
 آنکه آنحضرت را علوم اولین و آخرین حاصل بود چنانچه در علاج بسته وارد است که او میت
 علم اولین و آخرین لیکن تصرف در علم کلام مثلاً توسط شیخ ابوالحسن اشعری و شیخ

و اقرانه ثم جمل الی زمان رؤس القادره و الحقیقه کثر التداول و طرق تحصیل ان مدون و محبوب
 و مفصل گردید بخلاف مقام غلت که درین عهد و متداول اصلا کسی مذکور آن نکرده و نه طریق تحصیل
 آنرا کسی بیان نمود و تا هزار سال گزشت و طریق تحصیل آن مقام در پرده اختفا و احتجاب تا آنکه حق
 تعالی حضرت مجدد را بر روی کار آورد و الی انرا انشا بظهور این مقام که درجه پسر شریف آن حضرت
 صلی الله علیه و سلم موع و مکنون بود گردانید و هزاران طالبان را بطفیل ایشان سلوک این طریقه
 مستشد الحمد لله علی ذلک حالاً بیان این طریقه بوجهی نماید که اختصاص آن باتباع مجدد و به
 کشش فی رابعه النهار نکشف گردد و قبل از حضرت مجدد و طرق سلوک همه اندازه محبت و محبوبیت
 بوده اند اول راه محبت می پیوندند و آخر بمرتبه محبوبیت فائز میشوند و آنچه لازم محبت است از ذکر
 جهر و وجه و شوق و انکسار و تضرع و صبر و توکل و رضا جوئی و مراقبه صفات خصوصاً احاطه و عین
 و شرفان و توحید جوئی و فعلی خود را کاملست فی به الفصال و آشن و صفات خود را و غیر خود را مستهمل
 و صفات او دیدن بلکه ذات خود را ذات او مندرج ساختن و حسن و جمال او را در هر مظهرش دیده
 نمودن در آن کوشش بلیغ مینمودند تا آنکه بانوار تجلیات در ابتدای سلوک و فدا و بقا در انتها
 آن فائز می گشتند و دم اتحاد می زدند که امان اهوئی و من اهوئی انا تا آنکه حضرت خضر
 علیه السلام بحضرت خواجه عبدالخالق غجدانی که از اصیل طریقه مجددیه بودند تعلیم ذکر خفی نمودند باز
 در عهد حضرت خواجه نقشبند این معنی برگ و بار پیدا کرد و لیکن در عهد حضرت خواجه عبید الله احرار
 علوم توحید با این نسبت متفرج شدند و غلبه پیدا کردند تا آنکه حضرت مجدد قدس الله سره آن همه
 و بطول بطون رسانیدند و از چاک سینه خود سر سخی محبوب پیدا کردند حالاً غایت ساری موقوف
 شد و شوق و اشتیاق و وجد و مناجات و تضرع یک طرف ماند هر چه هست در قلب و روح و سرخی
 و انخی و غماص و بدن است تا آنکه انوار تجلیات از باطن خود در باطن خود می افتد و رفته رفته
 بمقام غلت می کشد معنی محبت عاشقی است و معنی محبوبیت معشوقی است و معنی طلت یارانه است
 اینجا صحبت یارانه است و سابق عاشقی و معشوقی بود و اینجا از و نیاز از جانین است و سرگوشیه
 از ظرفین واقع میشود و در عاشقی نغمه و بیتابی و سر برد و دیوار شکستن و در معشوقی ناز و دلالت و نغمه
 و مباحات بوده است اینست طریق طلت بطریق اجمال و اگر تفصیل آن کسی خواهد با تسامع

افضل من صاحبہ آما جلاء قیہ عون اللہ فان شاء اعطایم وان شاء منعمهم واما مولانا فیتعلمون الفقه
او العلم فیکون الجاہل فہم افضل وانما ثبت معلما ثم جلس فیکم وکیل اصرح برہیقہ مدہ آنست کہ حق
تعالیٰ در مقام جناب میفرماید و اصبر لنفسک مع الذین یدعون ربہم بالغزاة و العشی یریدون و ہ
اگر خلاف مقتضی طبیعت آنحضرت نمیبود و امر بصبر چو اسفرمود و همچنین آیہ و لا تطرد الذین یدعونہم
بالغزاة و العشی یریدون و وجہ و دلیل فخرین مقدمہ آنست کہ تعلیم این امور یعنی تہذیب ظاہر و انہ
در حکم ظاہر است از عقل و قلب و نفس موقوف علیہ جمیع کمالات است و بنیاد تمام کارخانہ ولایت اگر
درین امور آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم قدم نمی نہادند و کمال جہد تصرف در آن نمی نمودند بنیاد
کارخانہ خراب بود و چنانکہ از امت قایم تمام آنحضرت درین تعلیم نمیتواند شد زیرا کہ این امور بقیہ
نصوص صاحب شریعت نمیتوان دریافت و کشف و عرفان بدریافت این مطالب نمیرسد
بجملات کمالات دیگر کہ دریافت آن کشف و فراست نہ میتوان شد و شدہ است لیکن کشف
و معرفت ہم موقوف بر تہذیب ظاہر و مافیہ حکمہ است پس تعلیم تہذیب ظاہر و مافیہ حکمہ معنی است
از تعلیم تفصیل کشفیات اگر گوی این کلام و این آیات و احادیث بلکہ تشیع سیرت جناب پیغمبر
صلی اللہ علیہ وسلم چنانچہ دلالت میکند بر ترک تصرف ایشان در تسلیک طریق خلعت ہمچنان
دلالت میکند بر ترک تصرف ایشان در جمیع ولایات بعین ما ذکر فی المقدمات گوئیم فی الواقع
شغل و تصرفیکہ آنجناب را در تہذیب ظاہر و مافیہ حکمہ انظار بودہ در تہذیب باطن و کشف باطن بود
چنانچہ از متبع سیر ہویدا است لیکن در مقام خلعت و دیگر ولایات فرق بدہی است بسہ وجہ
اول آنکہ از مقامات دیگر نشان دادہ اند و طریق تحصیل آن بیان نمودہ تارہ صریحا و تارہ کنایہ مثلا
یحیی و یحییونہ و رجل یحب اللہ و رسولہ و یحب اللہ و رسولہ و رضى اللہ عنہم و رضوا عنہ و لقد رضى اللہ
عن المؤمنین اذ یبايعونک تحت الشجرة فسلم ما فی قلوبہم ان اللہ امر فی سبک اربعۃ مراتب اصحابی و انہ
انہ یحبہم لے غیر ذلک من الآیات و الاحادیث الدالۃ علی ان بعض الافعال و الاشغال علامتہ
حب اللہ ای کون الشخص محبا للہ و بعضہا موصول الی محبوبتہ اللہ بخلاف مقام خلعت کہ ہر گزار
طریق تحصیل و علامات حصول این نشان ندادہ اند وجہ دوم آنکہ ولایات دیگر در زمان قریب از
زمان سعادت نشان رایج و مداول شدہ و صحابہ و تابعین و متبع تابعین و ملہم جہا الی زمان المجتہد

سبحانہ
و بحمده

بسم اللہ
و بحمده

پیرو اندیشه دار و مصلحان این طریقه را باید چنانچه در فعیل میتوانند بفرموده در مجاهدات و ریاضات کثیف
 ربات و طهارت و عارفان و ادوات به بر این طرف و دیگر اینها باشند و لهذا گویند گفته است اول با اجر
 شری است و آخر را به بیست و نه است و حاصل آنکه فصل خبری را بجای کلی کردن و ملاحظه
 به فصلش نکردن کار قاصر فهم آن است، قوله پس بنویسند از افراد است آنحضرت صلی الله علیه
 سلم را باید که از راه دیگر میناسبت، محیط و شسته باشند تا او کثاب کمالات آن مرتبه نماید و تحقیق
 آن مرتبه مستحق گردد این الفاظ ماضی از کدام عالم است مفرق ویش میشود و گویند هیچ جاس
 ویش نیست زیرا که مراد از راه دیگر راه محبت و محبوسیت است و ازین هر دو راه مناسب محیط
 از راه غایت میتوانست را ماضی این النسخه ماضیه مستخرج من المحبته و المحبوسیه و حصول احدی از
 از شایسته و حصول از اسفند مع و کمالی و هذا الامر کالدیهی و لا اهر من من از راه دیگر راه و راه
 بنابر چه عجز عالم الماضی و به تشریفش اقتاده حال آنکه عود از نظام سابق اقرار نموده که بنیاد
 را بطلان الله علیه و سلم و جمیع راه پاکشاده بودند هیچ راهی از حیطه جمعیت ایشان بیرون نماند
 از این نوع چه چندی دارد و هر چند ازین عبارت بطریق صراحت مستفاد نمیشود که مراد از این نسخه
 از این نسخه خود را مراد داشته باشند لیکن در این چنین است و هر که از احوال حضرت ایشان آگاه است
 بداند که جمیع این نسخه در ذات حضرت ایشان مستحق به و زیرا که ایشان را قبل از آنکه این طریقه
 و در احوال بزرگوار خود حضرت شیخ عبدالحق قدس سره طریقه و اهر به راه بنام آن بر محبوسیت است
 سببها که فرموده بودند و حضرت شیخ عبدالحق شاه کمال که تالی و ایشان از سبب و در حرا
 به آخر الیه و حقیقت آنکه حضرت ایشان را بدانکه این طریقه غایب شد و سالها می تسلیک
 بالان و درین طریقه فرمودند باز حضرت شیخ سکند نمیر حضرت امام اکمل قدس الله سره عا بام و
 اجازت از صاحب طریقه محبوسیت بفرموده و راه در سر و در حضرت ایشان بفرمودند پس از راه
 تمام خلف بمقام محبوسیت رسیدند چنانچه سابق اندام محبوسیت بتام سلف رسید و بودند و این
 نیز یکی از عجایب محالان خداست باشندگان برگزیده خود چنانچه حضرت پیغمبر صلی الله علیه
 سلم در ابتدا به وضع حجره و شرکت در بنا که مقام ابراهیمی حاصل شد و در این در زمینه
 بسبب اشتغال و محابله با پیرو و نصاری مقام موسوی و عید موسوی حاصل شد که از سبب محراب

محمد در پانزده سال نشسته در خاسته نماید و در وجهان خود در نماز کند که چهار نواک پیدا میشود و در این طرف
 سالیان و از یکدیگر الی آخر این لایکون و لیلای علی الغیر اگر بیشتر شود با کسی ندارد و آنقدر بیدار عجب
 قافیه سالار اند که که برید از ره پنهان بگویم قافله را + قاصد است که کند این طائفه را طعن قصود حال
 بقدر که برآید بر این اس نگره را تا همه ششیران چار باشد و از این سلسله اند که در به از یکدیگر حساب یک سلسله این
 سلسله را و وجه سوم آنکه خلف طایفه است است متفرج از کجاست و محبوبیت این طایفه این پس نسبت او
 با مقام محبت و محبوبیت نسبت مرکب پیدا است و البسیط مضمون علی الکربط بطبعان فمض و مضحا
 اولی درین است محبت هر فرد و محبوبیت و فرقی از آن که در این طایفه که در اولی است که محبت باشد
 در آخر آن محبوبیت که آنکه سالک المحمود با آنکه سالک محبت سالک و چون در این طایفه
 تمام شد دوره مرکب شروع شد و چون فراغت از صفات آمد و وقت شد که مرکبات آرد
 و محبت است که هر یک از این طایفه محروم در راه و مشیوع و فیضان فیوض الهی در ضمن آن برآید
 محض طوفیه متاخر است از طرق دیگر لیکن مبدء آن مقرر است بر بادی طرفی دیگر زیرا که این طایفه
 مشهور است بخصر و بدلیق اکبر و اول و اول طایفه است و اول من اسلم من الرجال الباقین است
 و نیز در حق او استحقاق نیک است و من اسلم من الرجال الباقین است و اول من اسلم من الرجال الباقین است
 لا تحت اما یک طایفه است آخر الحریث و اگر کسی را بخاطر خطور کند که درین صورت لازم می آید که تمام
 اتباع محروم و افضل باشند از اولیای سالیان و بجا نماند و در این میان غلبه گویم و در این میان غلبه گویم
 است اول آنکه این وقت لازم می آید که طریق خلعت را افضل از جمیع طرق انکاریم حال آنکه چنین
 نیست بلکه محبت افضل است از مقام خلعت بدلیل لا و شران جمعی علی غلبه بدلیل و وصف آنکه افضلین
 معلوم مرتبه است در هر مقام که باشد خواه خلعت خواه محبوبیت مثال آنکه با و شایان و امرایاران
 مصاحبین میباشد که در هر مقام حاضر باشند و در این میان با و شایان و امرایاران و در هر مقام
 همه در ساله داران و دارو خدای کارخانه جات و مقصد بان و فائزید است و در مرتبه این همه شایان
 بسیار مانند از مرتبه یاران و مصاحبان میباشد که در هر مقام حضور و مجتهد دایمی مخصوص میاید
 و مصاحبان مجلس است بلکه با خواص و خدمتگاران و مهم آنکه منتبهان هر طایفه را این سخن
 یعنی دوام حضور و قرب دایمی حاصل است پس سبب این قریب دایمی نیز از متهمان طریق دیگر

در هر مقام

منسوب بجناب رسول خدا ساخته ام و در کمالات با نهایت انجذاب بطریق نیازگزارانیده ام و در جریده اعمال آنجناب نویسانیده ام. اگر بر بان طالب علمای ابن سنی را ادا کرده شود باید گفت که هرگاه که گفته شود که این صفت فلاسفه را بواسطه فلاسفه چنان حاصل شد و معنی بهم میرسد اول آنکه واسطه واسطه فی الثبوت باشد یعنی آن صفت اولاد را سوار بر حال شده از آن بطریق طبیعت مثل آنچه بنده می الواسطه حاصل شد کحرارة الماء بواسطه النار فان هناك حرارتین احدهما قایمه بالنار والاخری قایمه بالماء ناشیة عن حرارة النار و بمعنی هرگز مراد حضرت ایشان نیست و دوم آنکه واسطه واسطه فی العود باشد یعنی صفتی واحد قایم شود بواسطه حقیقت و بهمان صفتی واحد قایم بواسطه منسوب گردد و بنده می واسطه مثل حرکت جالس السفینة بواسطه السفینة فان هناك حركة واحدة قایمة بالسفینة لا بالجالس نعم نیسب هذه الحركة الی جالس السفینة بالعرض والمجاز و مراد حضرت ایشان همین معنی است یعنی کسب این کمالات بن کرم و ان کمالات بن قایم شده منسوب بجناب رسول خدا گشته اند بحکم آنکه اعمال امت در جریده اعمال چنان محسوب میشود و آنحضرت فی نفسه متغنی اند از کسب این کمالات محصول کمال ارفع منه و بمعنی هیچ قیاحت ندارد و نیز این بادلک بسیار ثبت کرده میدهم چون الله و توفیقه از انجمله قصد مفاتیح کوزارض و تصرف تمام زمین از مشرق تا مغرب از دست تابان آنحضرت با آنحضرت منسوب گشت و بعد از صد سال بلکه زیاده بر هزار سال زودیت لے الارض مشارقها و منارها با تحقیق شد و از انجمله آنکه فتح فارس و روم و هلاک کسری و قیصر از دست شیخین رضی الله عنهما واقع شد و بعد از چند سال از وفات آنحضرت با آنجناب منسوب گشت و از انجمله آنکه در حدیث صحیح وارد است که آنحضرت حضرت علی را فرمودند که علی انک تقابل علی تادیل القرآن کما قاتلت علی تنزیله و ای معنی بعد از سی سال از دست حضرت علی مرضی بوقوع آمد و در جریده اعمال آنحضرت محسوب گشت اینجاست و ان گفت که قتال علی تادیل القرآن کمالی بود و عمده و آنحضرت را حاصل نشده مگر بواسطه مرتضی زید که کمال آنجناب که قتال علی تنزیل القرآن بود ارفع و کل هر آنچه قتال علی تادیل القرآن لیکن چون این قتال یعنی تادیل القرآن آنحضرت را بواسطه متوسطه از افراد است ممکن نبود ناچار متوسطه را بر روی کا آوروند که بواسطه او این قتال منسوب با آنجناب گردد و وجه عدم امکان آنست که در عهد آنحضرت

و توجع اسرار سوسی بین المقدس آغاز این معنی شده بود تا غرضه بمثل که ابدل غزوات شام است این معنی
 تضامی و مترادف پذیرفته تا آنکه در حجة الوداع باز یکبار ابراهیمی مشرف شدند و مقام ابراهیمی در آن
 روز جاریه خلیلیم خود و الهامایته بی الرجوع الیه الهادیه تحقیق گشت قوله و در بعضی با حضرت مجدد نشسته
 اند آن فروخته باشد یا الهامی در اینجا را در سر حجه او داشته اند گوئیم درین کلام تناقض نیست
 زیرا که کشفوفات اکثرش مبهم القای شود و باین آن مبهم میفرمایند و در وقتیکه شی مبهم القای شود عقل را
 و بعضی با صدق آن مبهم جولانی روی میدهد در چنانچه از آن حضرت صلی الله علیه و سلم این قسم ابراهیمین
 واقع شده و در بعضی موجود است انی ما یندر هیچ کلمه ما بین نخل و مار فزاسب و علی انها الیمامة او بجز
 فاذا هی المدینه شریفه چنین است حال حضرت مجدد درین کشف اول ایشان بطریق الهام معلوم
 شد که فرد متوسط چنین و چنان می باید چون دیدند که اساس این طریقه حضرت خضر نهاده اند خیال
 با این طریقت رفت باز ملاحتله نمودند که حضرت خضر با مردم اشتغال بسیار دارند و طریقه خلعت را خلعت
 اند از لازم است خیال با این حضرت الباس رفت و اینهمه بنا بر این بود که متوسط در حصول کمالی را بر
 پیغمبر عالی مقام از پیغمبر نبوتی اندیشه و در افراد این است غیر ازین دو بزرگ پیغمبر نیست آخر معلوم
 فرمودند که این متوسط را پیغمبر بودن ضرورت نیست بلکه کمال متابعت پیغمبر خود کافی است درین امر
 و نیز مقصود از او خلوت و انجمن است که بنا بر طریقه حضرت خواجگان بر آنست نه خلوت حصانی
 و بهر حال بالیقین معلوم شد که آن متوسط ذات شریف ایشان است تحریثا بنعمته الله که بآن کس
 نامور است اما بنعمه ربک فخرش اشکاف بآن معنی اظهار نمودند این قسم اختلافات را تناقض
 فهمیدن کار کسی است که با کشفوفات این مردم آشنا نیست و الا از کلام شیخ اکبر در جایهای
 بسیار مستفاد میشود که خاتم الاولیا را این است حضرت امام مهدی است و در جایهای بسیار
 خود را خاتم الاولیا قرار داده اند چه چشمنوی سخن این دل نمک که خطاست مؤسسخن شناس
 و لبر خطا اینجا است بگوئیم که این کمالات را بر رسول خدا کسب کنانیدم اقول ازین عبارت
 صریح خیانت در نقل و تحریف واقع شده زیرا که تباد را کسب کنانیدن آن است که این
 فرد بجای شیخ و مرشد باشد و رسول خدا حاشا من ذلک بجای طالب و تلمیذ باشند و هرگز نهاده
 کلام حضرت ایشان این معنی نیست حق عبارت آن بود که منم این کمالات را کسب کرده

علیه السلام علیه وسلم قتال علی بن ابی طالب علیه السلام متصرف نیست زیرا که هر تاول را که آنحضرت بزرگان خود
 فرمایند آن تاول بر تنش نیل میگردد پس قتال بر آن قتال بر تنش میشود نه بر تاول و منکران تاول
 کافر میشود و یا که منکر نفس صریح قرآن رسیده پس لابد بر منو سیله باید زد و چنانکه این آیه طیف و مجتهد باشد
 تا انکار تاول او کفر نگردد و با انکار تنش منجر نشود و من هر چه متصد اکبر حضرت که طیفه و منکلف وارو
 چون انکار حکم او بالحق انکار حکم پیغمبر است آن کارش منسوب با حضرت باشد و وزیر بدیده اعمال آنحضرت
 این کمال هم نمیشد اگر دو که اندر اینینه قوال آن راه از کجا آورد و در عرا و عالم دیگر عالم اندر آن جنت و محبوبیت
 است که تعبیر از آن بمقام قلت کرده میشود این را از نزد خدا آورند چنانچه حضرت علی علیه السلام فرمود که هر که از نزد
 قتال علی بن ابی طالب علیه السلام را از نزد خدا آورد و در آن قتال از عالم دیگر آید پس از تاول جهاد کفار هم نیست
 و از بسیار قتل سلاطین هم سبب نیست شمره دارد از حق و با آنرا سبکها و اوقات نبوده و تامل است اینجا علی علیه السلام
 بنا بر سبب از ایشانرا از سبب کمال بر تالبت و انجذاب در می آید و عجیب است آنکه مایه حضرت ایشان
 پس سبب از این جمله که حضرت ایشان در صحنه کمال میفرمود و بر تالبت را از ایشان بر می آید و تالبت میفرمود
 و سبب از این کلام حضرت ایشان در مکتوبات و غیر از این مشحون و مملو است از تالبت بر کمال متابعت
 بمشرب و جابجا بر اثر خود با همان خود این سنی را از خدا طلب دارند و جابجا میفرمایند که بنا بر طریق با کمال
 متابعت نیست است و اجتناب از بدعت قوا و تالبت رسول الله از میان بر تالبت و متابعت و متابعت
 خطیبه تمام بر سبب آن باشد از لایسته موعود حاصل شدن معنی نادر و اترل سنی الحال گشت که
 تصرف و ولایت نیکی آنحضرت را حاصل بود و تصرف در آن تصرف و بر و سبب شعل هم تر از آن حضرت
 ایشان را نفس کمال متابعت آنحضرت حاصل شد از پیشگاه جناب الهی و منسوب با آن حضرت گردید
 چنانچه تصنیف شریفی که بر از جوابه گوناگون علم سلوک و علم معرفت است از حضور خداوندی جلوا
 رومی قدس الدوره محض کمال متابعت پیغمبر خود عنایت شده و منسوب با حضرت رسالت گشت
 و آنکه تصنیف شریفی آنحضرت را ممکن باشد لقوله تعالی و ما علمنا الشرح و ما یسینی له ارتفاع
 برین را نهیدن از قبیل او نام شیطانیه است معاذ الدین ذلک حل شیبه الکلیه آنکه معانی و
 مضامین شریفی همه ما خود از مشکوٰۃ نبوه است و کسوت شعر پوشانیدن مخصر بر لانا جلال الدین
 بر می است چنانچه اجزای مقام قلت یعنی محبت و محبوبیت همه ما خود از جناب حق است و تصرف

سبب

فہرست مضامین فتاویٰ غزنوی حضرت مولانا شاہ عبد الغفر نیزم

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون
۱۶	مسئلہ ماق والدین	۲	رسالہ درباب استحباب رفع سبابہ . . . . .
۱۷	مسئلہ دارالحرب شدن دارالاسلام	۵	رسالہ در بیان دواوردہ خلفا . . . . .
۱۸	مسئلہ بیعت یا صق نمودن کدام مسجد	۸	مسئلہ حکم اجرت حافظان قرآن . . . . .
۱۹	مسئلہ تکمیل حواص و رواض	۱۰	مضمون ہفتاد و دولت . . . . .
۲۰	مسائل و ابیات و مجودہ ہوں	۱۱	رسالہ نماز ران . . . . .
۲۱	بیان نمونہ خلافت و دلتا بعض	۱۲	مسئلہ گاہ متقن یا متعین . . . . .
۲۲	الہدایہ فی تہذیب الارواح	۱۳	مسئلہ حکم شامہ مکان اراکین و متون . . . . .
۲۳	الوہدیت نامہ ہرندی	۱۴	مسئلہ نامہ شہر گزشتن قرص وادارہ رشتون . . . . .
۲۴	ایشینہ درس امام حسین اسے امانت الی کوہ	۱۵	مسئلہ طعن سنی از دل مستحبہ . . . . .
۲۵	بیان کاوہ ہما حکمہ و گوسپند شہر	۱۶	حوادث آیات قرآن و مستغفار بوقت نماز . . . . .
۲۶	حاجی مدرسہ منتقد انبی ملت و معلول فقرہ	۱۷	طریقہ نمونہ بن حمدانہ و فہم الکبیل ہما و لہ . . . . .
۲۷	مسئلہ سودہ و اولیہ سیم بیان	۱۸	مسئلہ مہر بر سر نازدانی شہر ہر کہ . . . . .
۲۸	مسئلہ شفعہ و کیفیت تقسیم میان سہ واران	۱۹	عمل راستہ دفع آفت سحر . . . . .
۲۹	بیان قول علی مرتضی بوقت بیعت بانی بصیغہ	۲۰	بیوت بیعت ارسنت . . . . .
۳۰	قول جہا من ابہا و الا صغری الی ابہا و الا کمر	۲۱	بیان اختلاف مذاہب . . . . .
۳۱	بیان مسئلہ وحدۃ الوجود و قول ہر دوست	۲۲	ارکام انکار حدیث مستعملہ . . . . .
۳۲	ناویل قصیدہ بابت سعاد	۲۳	حکم اکارا کتاب فوق . . . . .
۳۳	مسئلہ ہمدوی کنائیدن	۲۴	مسئلہ گشتن کلمہ کفر نادانستہ . . . . .
۳۴	مسئلہ گزشتن و دوازہ نظاری وادارہ تہذیب و رکاب	۲۵	مسئلہ ہماست علم و علما . . . . .
۳۵	مجموعہ کلام وادو مسندہ وادو		

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۱۰۹	..... ذکر نماز تراویح	۹۴	..... اسناد از اموات .....
۱۱۰	..... رنج سبابه	۹۵	..... انصار فیض الریور .....
۱۱۱	..... در تیه خوالی و طس سیال شهادت	۹۶	..... تعیین روز عرس و زیارت .....
۱۱۲	..... حکم گوشت کر کردن	۹۷	..... آب پاشی و خوشبو بر قبر .....
۱۱۳	..... حد تحسین	۹۸	..... ندر میت و قبر پوش .....
۱۱۴	..... کیفیت لواصیب و حجاج	۹۹	..... مسئله دحد و جود .....
۱۱۵	..... موالات و محبت کفار و فکری آنها	۱۰۰	..... خواندن آیه قرآن در حاکم .....
۱۱۶	..... با گرفتن و درار احرب	۱۰۱	..... و بیج بنام غیر الله و طعام مست بر گال و بهام و گال .....
۱۱۷	..... سوگو کردن از انگریزان	۱۰۲	..... دوار شان آن .....
۱۱۸	..... حکم سمن رواتب	۱۰۳	..... مصارف قبور و اولیا .....
۱۱۹	..... تصرف جن و شیاطین در بدن آدمی	۱۰۴	..... بهین داشتن اراضی .....
۱۲۰	..... بروز و تناخ و تصرف ارواح	۱۰۵	..... طعام ایصال ثواب .....
۱۲۱	..... کیفیت نجات اهل زمان فرقه	۱۰۶	..... حکم امامت کسیکه زنان او پرده نه کنند .....
۱۲۲	..... کیفیت نجات والدین شریعین	۱۰۷	..... ظالمی زن بسبب ماقرانی .....
۱۲۳	..... مسئله استعانت از ارواح	۱۰۸	..... خلو و کنار و دربار و نجات موتین .....
۱۲۴	..... استعانت اهل قبور	۱۰۹	..... طعن بغاوت بعضی اصحاب و اجتهاد معاویه .....
۱۲۵	..... مسئله حیات	۱۱۰	..... وجه تکفیر از شیعیان و عدم تکفیر از سبقتین .....
۱۲۶	..... استعانت ارواح	۱۱۱	..... کیفیت طعن مالک در افتخار سر آنحضرت .....
۱۲۷	..... لباس سرخ غیر معتبر	۱۱۲	..... نسخ آیات قرآنی و بدل برست جتنه .....
۱۲۸	..... لزوم کفست	۱۱۳	..... وجه اقتدای صاحبین و عدم اقتدای شافعی .....
۱۲۹	..... حدیث لراک لما خلقت الافلاک	۱۱۴	..... انواع شیعیان .....
۱۳۰	..... سوگو کردن و دوا	۱۱۵	..... کیفیت تعلی و حیت در دنیا .....

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون
۵۸	مسئلہ حکم سرور و وفنا . . .	۳۴	بیان روشنبات بت پرستان . . .
۵۹	معنی آیت و اہل بر غیر اللہ . . .	۳۶	بیان ملی گفتن موصولہ را . . .
۶۱	رسالہ فوائد تفسیر و تفسیر . . .	۳۷	معنی حدیث ان تو مر و علیا ولا الہ الا کم فاعلمین . . .
۶۲	رسالہ محاذ جہانمانی . . .	۳۸	مسئلہ اراضی مصارف درگاہ و سجادہ نشینی . . .
۶۳	رسالہ بیان تفصیل اصحاب . . .	۳۹	مسئلہ زمین زمین با قرار بودن منافع بر زمین . . .
۶۶	رسالہ اصول مذہب حنفیہ از معقول و منقول . . .	۴۰	مسئلہ استعمال آہنگ بر قبور . . .
۶۸	رسالہ غنا . . .	۴۱	مسئلہ تقرر روزی بعد سالی برائے زیارت قبور یعنی روزی . . .
۷۰	رسالہ بیع کینزان . . .	۴۲	اترا غلامی بزرگان کہ نہ بزر خریدند . . .
۷۲	مسئلہ تحریر داری محرم و صورت قبول و علم و علم . . .	۴۳	مسئلہ فوج جانور بنام غیر اللہ تعالیٰ . . .
۷۴	رسالہ بیع انسان . . .	۴۴	مسئلہ بیع انسان . . .
۷۶	رسالہ بیان نذر حج ادا و نہی . . .	۴۵	مسئلہ خوردن در حال حیابت . . .
۷۷	کیفیت غلاب بران شاہ و دعوت ملا ہر قہمی . . .	۴۶	مکروہ بودن درازی با سچا سچا و نشتا لگ . . .
۷۸	بہر بہت شہید . . .	۴۷	مسئلہ بریدن سبلیت . . .
۸۰	رسالہ شرح رویا سے شاہ عبدالعزیز صاحب . . .	۴۸	مسئلہ پردہ و کنیزان . . .
۸۱	مکاتیبہ در جواب اعتراضات بمضمون رویا . . .	۴۹	بیان تکفیر و عدم تکفیر اہل قبلہ . . .
۸۲	بیان حوازی علیہ السلام گفتن پہلی مرتضیٰ . . .	۵۰	بیان شیخ امام حسن بن عابد بن ضیج ارسب علی مرتضیٰ . . .
۸۳	سیدۃ النساء و حسین بنی السعید . . .	۵۱	مسئلہ اراضی عطاسے سلطان . . .
۸۴	مکتوب در حال ہمارا ہیان امام حسین و ائمہ کرام . . .	۵۲	مسئلہ گاہ و سید احمد کبیر و گو سپند شہسود . . .
۹۱	مسئلہ جواز توکری کفار و قبول ادا . . .	۵۳	مکتوب در باب توحید و وجودی و شہودی . . .
۹۲	وکر کتاب معراج القدس و الطاف القدس . . .	۵۴	مکتوب دیگر بمقدمہ وحدۃ الوجود . . .
۹۳	مسئلہ سماع موسیقی . . .	۵۵	مسئلہ فضیلت اولادین و اولاد اعمام آن حضرت . . .
۹۴	شعور موسیقی . . .	۵۶	صلی اللہ علیہ وسلم . . .

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون
۱۳۱	رسالہ در وضع اعتراضات بعض مہارانتہ حضرت مجدد م	۲۱۶	وسیلۃ النجات روشیمہ

خاتمة الطبع

حمد خداست بہمان آفرین کہ مجموعہ فقہ واسے حضرت مولانا ثناء مجدد القریٰ

محدث دہلوی مع چند رسائل کہ حضرت ایشان در جواب بعض

مسائل رسالہ نبشۃ اندک من انصرام وحی مالا کلام

انہ تمام احقر الانام محمد عبد الاحد عنفا عنہ احمد

در مطبع مجتبیٰ واقع دہلی حسن

انطباع یافت ماہ

شوال المکرم

۱۳۱۱

کاپی رائٹ بذریعہ رجب پٹری / باضابطہ محفوظ ہے۔ ماہ مئی ۱۹۳۳ء

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون
۱۵۸	فتویٰ بقدمہ دست رسانیدن بہ مادر زن	۱۲۹	اجرت تعلیم قرآن
	بجیال لودن زن خود	۱۳۰	بیان ۴ صاحب کتب
۱۵۹	بیان مخارج حروف و صورتات قرآن	۱۳۱	معنی حدیث ماسک ان نسب البتاریب
۱۶۰	بیان مخارج حروف و صورتات قرآن	۱۳۲	مسئله حدیث الوجود و وحدۃ شہود
	ذات الہی بحدوث مخلوق و حکم تصرف کافران	۱۳۳	فتویٰ در باب محو و تہات تقدیرات
	بردار اسلام و صلوة الوسطی و بیان شریعت	۱۳۴	درق و عصمت انبیاء و عصمت ائمہ و اولیاء
	و طریقت و حقیقت و معرفت و دریافت کمال	۱۳۵	فرق در بیان تہات تا عشوہ و صلوة مویقہ
	ہر تہی و کیفیت سوال و جواب بالمیسر و کیفیت	۱۳۶	سقوط شدن رسول الشکلیں بہر تہایت عالم و
	سجدہ ارواح و نمودن ذکر در عالم رنگی	۱۳۷	بسمیدن دعوت دین ہر ملک
	و دیدن چہ چیز علیہ السلام علیہ السلام	۱۳۸	کیفیت آثار بارگاہ و غیرہ در ملک ہند
۱۶۱	جواب تہات ہر تہی و معرفت کمال	۱۳۹	فرق در بیان تہات کعبہ و تہات نور و تصاویر
۱۶۲	مسئله ۱۱ مصحف	۱۴۰	ربیع شہادت مقدمہ بارگاہ مذکور
۱۶۳	کیفیت نور و ذہن و ہمای سالہا بنام جاوران	۱۴۱	کیفیت اختلاف مذاہب ہر تہات ہند
۱۶۴	تقسیم بروج فلک	۱۴۲	فتویٰ کالج صغیر و غیر کفو و ترانہ کالج و حکم نامورہ
۱۶۵	کیفیت طالع و زمان و دیگر مشہور	۱۴۳	سہانیکہ و روشبہ شش شہادہ باشد بآیات قرآن
۱۶۶	کیفیت تقلید تہدین	۱۴۴	فتویٰ جوارہابی صید کردہ کا دروادی کا فرض و نفی
۱۶۷	کیفیت سیر قدسی و سیطری و طریقہ حدیث طریقت	۱۴۵	راسخے کا زمانہ باشد و جواز شمار بکلیم و حل سچ و زیارت
۱۶۸	کیفیت طریقہ سہروردیہ و الفانی و فوجیہ و وجود و کمال	۱۴۶	قرضی و تاملت تعزیر و لودہ و جرح خوردن
۱۶۹	رسالہ فیض عام	۱۴۷	یان بنی حدیث و باب خلافت علی مرتضیٰ
۱۷۰	بیان مسائل خمر	۱۴۸	فتویٰ جواز اقتدار خشی ما امام تافعی المدیہ و بان و
۱۷۱	جواب سوالات عشرہ شاہ سنا	۱۴۹	و طلال ساحرام و استن دینی حدیث از راسے خود کرد
۱۷۲	دلائل اربعہ شیعہ در باب حدیث تقلید	۱۵۰	فتویٰ در باب قبول دعوت شخصی کہ غرض نبوی است

مشکوٰۃ المصابیح الکمال فی العلم والحدیث

تاکھاں علوم دینیہ و ماہرانی مولیٰ بقیہ یریدہ امر اہلسن اس ہے کہ مشکوٰۃ المصابیح صحاح ستہ کا اختصار میرا
عظمتیدہ ہے۔ کتب و موصوفہ کے اکثر الواسعین درج بین تطبیق احادیث ترجیح اقوال و کیفیت ماسخ و سورح خواستارہ کا
تتبع کوشاں ہے بین تمام کتب احادیث میں کام آتی ہیں علیٰ خصوص صحاح کے ٹرہے میں ان امور سے بہت مدد ملتی ہے۔
عمدہ طور سے جو طالب علم مشکوٰۃ شریف پڑھ لیتا ہے اسکو صحاح ستہ کیا بلکہ عامی کتب حدیث کا ملکہ حاصل ہو جاتا ہے۔ لہذا سلافاۃ
طالین سب سے اول مولانا مولوی حافظ احمد علی صاحب مرحوم مالک مطبع احمدی نے اس کتاب کے تحت یہ کاڈھنگ ڈالا اور حسی
مشکوٰۃ شریف طبع فرما کر شائقین کو مرہوں منت دیا۔ اگرچہ مولانا ممدوح الصدور (سید مہر) حسرت کے ساتھ تاحین بیات یہ
فرماتے رہے کہ مجھے اس کتاب کی حسرت کما نہیں ہوئی۔ تاہم جس قدر کہ اس وقت کتاب موصوفہ کی حسرت تخمینہ کی گئی ہے وہ بھی لا
مرحوم کی کمال سچی کا ایک عمدہ نمونہ سمجھا گیا اور مقبول خلائی ہوا۔ مگر ان دنوں بعض اصحاب نے اٹھین بہت سائے متدل کیے اور
حواشی بلا سند و ملاحوالت و شروح مشکوٰۃ ترویج دیہے اصناف ایسے طرز پر ترقیب کر کے چھاپی کہ اکثر علماء محققین اور قہار و مد میں نے انکو
نا پسند فرمایا چنانچہ اسی وجہ سے مرعوب و مقبول خلائی نہ ہوئی۔

چونکہ عام ایک عرصہ سے تائید اردو اسی خدمت پر کمر بستہ ہو کر ہر قسم کی تفاسیر اور کتب صحاح و فقہ کی عایت و نصیج کی عاسے
اور انکو اہتمام حاصل سے چھاپ کر شائع کرے ایسے العمل خواہش ہوئی کہ یہ کتاب بھی مثل سابق بہایت یکسر کی کیساتھ
طبع ہوا اور حاشی ہی ایسی طر کیساتھ شروع مایا سے مستط و لمص کر اگر احصاء کیے جائیں۔ یہ مسرقاة المفاتیح بسوط ترج
طاعلی تاری رحمہ اللہ اور اسکے علاوہ بہت سا سامان ہی کیا گیا اور علمائے محقق نے آخر کی استدعا پر ایسی لمغ و کمال جانالت
و عرق ریزی ایسے عجیب و غریب و مفید حواشی اضافہ کیے اور بہت باط و تلخیص کی کہ جس کے مطالعہ کے بعد ملکہ کو ہر قسم کی شرج کی طرف
رجوع کرنے کی حاجت باقی نہ رہی۔

تطبیق احادیث و شریح اسماء الرجال و حل لغات و تفسیر و کلمات غریبہ کی ایسی کی گئی ہے کہ احاطہ تمام
مطالعہ سے جو معلوم کر سکتے ہیں اور عرب ہیں کہ جس لوگوں کے پاس مشکوٰۃ المصابیح مطبوعہ دیگر مطا
دیکھ کر ضرور اسکی خریداری کی آرزو کریں گے۔ اس کتاب کے آخرین پوری الکمال فی اسماء الرجال و حواشی
منصہ کی گئی ہے۔ قیمت بلحاظ اقسام کا درجہ نیل ہے

کاغذ ولایتی سفید تقطیع کلاں ۲۲x۳۴ (ص) کاغذ چٹائی تقطیع کلاں ۲۲-۲۹ (س) کاغذ ولایتی تقطیع ۲۶-۲۶ (ل) (ل) (ل)
کاغذ کلاں گندہ ۲۶-۲۶ (ل) کاغذ سر ۲۶-۲۶ (ل) ایضاً شریح (ل) کاغذ سفید و چٹائی گندہ ۲۶-۲۶ (ل)

قرۃ العینین فی تفسیر الشیخین

— ۳ —

بسم اللہ الرحمن الرحیم۔ ہمارا اوسعلیٰ و سلمہ شائقین، یں تین اور طابان اہل یقین کو مشرودہ ہو کہ اندرون ایک کتاب اور الوجود کیا تبصیف مصنف قدرت قدوہ اہل المدحہ ماران حق آگاہ شیخ الشیوخ جناب مولانا شاہ ولی اللہ محدث دہلوی قدس سرہ العزیز افعال ایزدی سے حق کو باطنہ آئی چونکہ اس زمانہ میں مہاسب اہل بدعت کی کثرت ہو گئی اور عقائد باطلہ نے لوگوں کے ذہن میں راہ یابی سببے ایسی کتاب کا ساتھ ہونا نہایت ضروری سمجھا کہ کتاب مذکور تین نسخہ تلی صحت کے لیے نہایت تلاش سے اور بہرہ بہرہ پیمانے گئے اور حدیث میں جناب و جہد میں مولانا محمد حسن صاحب کی ہیکر استفادہ اس کی تصحیح اور بقدر ضرورت تشبیہ کی گئی اگرچہ یہ تین نسخہ ہی غلطی سے پاک نہ تھے لیکن حدیث صحیح سے بڑی محنت اور جانفشانی سے ارالہ انھا اور دوسری کتابوں سے کہ جسکے حوالے شاہ صاحب نے دیے تھے مقابلہ کر کے اسکی عبارت کو درست کیا اور مصابین مشککہ پر کینقدر تفسیر ہی فرمایا اس کتاب کے مضمون کا احاطہ یہ کیا کہ اولاً ایسی صفت بیان کی گئی ہے کہ جس پر مدار فضیلت کا ہو پھر یہ ثابت کیا گیا ہے کہ یہ صفت خاص مردہ کمال اصراف شیخین ہیں تہی انسے سوا دوسرے صحابہ میں نہیں اور اُسکے ساتھ ہی دلائل عقلی و عقلی ہیں میں سببے ہیں۔ تہنیں کے آثار کا بیان ہو اور جو مطاعن کہ انہ پر فرقہ مخالف کے لوگ کرتے ہیں اُسکے جواب الزامی و تحقیقی مندرج ہیں پھر مطاعن و آثار میں سے کہ بھی اُسی طرح ذکر کیے ہیں پھر وہ اسرار بیان ہیں کہ جنکا وجود حضرات شیخین میں پایا جاتا ہو اور ان مقامات کو احوال ارباب کشف و کرامات سے مثالیں دیکر اس طریقہ بیان کیا ہے کہ تہذیبی استعداد واسے ہی اُسکے سمجھ سکتے ہیں اور انہ میں شاہ صاحب نے ایسا کار کا ثغیر بیان فرمایا ہے کہ تہذیبی ارواح شیخین کو ایسی حالت پایا اور دوسرے اصحاب کی ارواح کو ان کیفیت میں اور ختم نہ ہوا اس میں ان پر کیا کہ اس کا سہ ال روحانی ہے نہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کی روح پر فوج سے کیا تو وہ اسے ہمارے دل پر نہ القا ہوا کہ ہی امر حق ہے نہ غیر حق کہ یہ کتاب لا جواب ہو پاکیزہ کا خیر پر خوش طبع اور نہایت صحت کے ساتھ چاہی کہ کئی روح شائق ان کو پڑھ رہے ہوں اور درہم کو نقد جان سے زیادہ عزیز سمجھتے تھے تشریف لائیں اور دامن مقصود کو گلہاے مراد مالال فرمائیں۔ واضح ہو کہ تفسیر فتح العزیز رلا تا شاہ عبد العزیز ہی مطبع سین موجود ہو اور سورہ بھڑکی تفسیر حاص مطبع ہی میں نہایت عمدگی سے طبع ہوئی ہے۔ شاہ تین نگاہیں اور لطف حق تعالیٰ کریں۔

محمد عبد الصمد اکرم مطبع مجتہبی حلی

کتاب مصنفہ اکمل الکملاجیہ المحضرت مولانا شاہ ولی اللہ محدث دہلوی رحمہ اللہ

اعلان

کاپی راسٹ

اس کتاب کا بذریعہ رجسٹری

باضابطہ محفوظ کیا گیا ہے کوئی شخص

پہلا اجازت احقر کے طبع کا مجاہد نہیں

محمد عبدالاحد مالک و مہتمم

ط

پستیائی و ملی